

**ESKİ ANADOLU
TÜRKÇESİ**

El Kitabı



ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ EL KİTABI

Prof. Dr. Erol Öztürk

Akçağ Yayınları: 1468

Türk Dili ve Dilbilim: 81

ISBN: 978-605-342-387-4

1. Baskı / Ankara, Arahk 2017

*Kitabın içeriği ile ilgili
tüm hukuki sorumluluk hazırlayanına aittir.*

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 11382

Sayfa Düzeni: Emel YALÇIN

© Akçağ Yayınları 2017

Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı
anlaşmalı olarak Akçağ Yayınları'na aittir. İzinsiz kısmen ya da
tamamen çoğaltılmış yayınlanamaz.

Kapak Baskı: Poyraz Ofset

İvedik OSB 2. Mtb. Sitesi 1534 sk. No.: 9 Ankara

Tel: (312) 384 19 42

Baskı: HİRA Grup Matbaacılık

İvedik Osb Matb. Sitesi 1514 cd. Nu.4 Yenimahalle, Ankara

Akçağ Basım Yayımlama A.Ş.

Tuna Cad. No. 8/1 Kızılay-Ankara

Tel: (312) 432 17 98 - 433 86 51

Faks: (312) 432 28 52

e-posta: akcag@akcag.com.tr

www.akcag.com.tr

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ El Kitabı

Prof. Dr. Erol ÖZTÜRK



İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	9
Kısaltmalar	11
Çeviri Yazı İşaretleri	12
1. GİRİŞ	13
1.1.Türk Dili	13
1.2. Eski Türkçe Devresi	14
1.3. Türk Dilinin Kolları.....	15
1.4. Oğuz Türkçesi (Batı Türkçesi)	17
1.5. Eski Anadolu Türkçesi	18
1.5.1. Eski Anadolu Türkçesi Eserleri	19
1.5.2. Karışık Dilli Eserler.....	19
1.5.3. Selçuklu Dönemi (13. Yüzyıl).....	21
1.5.3.1. Mevlâna Celâleddin Rumî	22
1.5.3.2. Ahmed Fakîh.....	23
1.5.3.3. Sultan Veled	26
1.5.3.4. Şeyyad Hamza	27
1.5.3.5. Hoca Dehhânî.....	28
1.5.3.6. Yunus Emre	29
1.5.4. Beylikler Dönemi Türkçesi (14. Yüzyıl)	33
1.5.4.1. Süheyl ü Nevbahâr	36
1.5.5. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi (15. Yüzyıl).....	38
1.5.5.1. Dede Korkut Kitabı.....	39
2. SES BİLGİSİ	42
2.1. Ünlüler.....	42
2.2. Kapalı e (é) Meselesi	42
2.3. Ünsüzler	44
2.4. Ses Özellikleri	44
2.4.1. Kalınlık İncelik Uyumu	44
2.4.2. Düzlük Yuvarlaklık Uyumu	45
2.4.3. Ünsüz Uyumu	45
2.4.4. Ünlü-Ünsüz Uyumu.....	45

2.5. Ses Değişmeleri.....	46
2.5.1. Ünlü Değişmeleri.....	46
2.5.1.1. Yuvarlaklaşma	46
2.5.1.1.1. Ünlülerin Yuvarlak Olan Ekler.....	47
2.5.1.2. Düzleşme.....	51
2.5.1.2.1. Ünlüler, Düz Olan Ekler.....	52
2.5.1.3. Daralma.....	54
2.5.1.4. Genişleme	55
2.5.1.5. İncelme.....	56
2.5.1.6. Kalınlaşma	56
2.5.2. Ünsüz Değişmeleri	56
2.6. Ses Düşmeleri.....	59
2.6.1. Ünlü Düşmesi	59
2.6.2. Ünsüz Düşmesi.....	60
2.7. Ses Türemesi	61
2.8. Yer Değiştirme.....	61
3. Şekil Bilgisi	62
3.1. İsim.....	62
3.1.1. İsim İşletme Ekleri.....	62
3.1.1.1. Çokluk Ekleri	62
3.1.1.2. İyelik Ekleri	62
3.1.1.3. Aitlik Eki	63
3.1.1.4. Hâl Ekleri	63
3.1.2. İsim Yapma Ekleri	67
3.1.2.1. İsimden İsim Yapma Ekleri.....	67
3.1.2.2. Filden İsim Yapma Ekleri	68
3.2. Fiil	68
3.2.1. Yapı Bakımından Fiiller.....	68
3.2.1.1. Basit Fiiller.....	69
3.2.1.2. Türemiş Fiiller	69
3.2.1.2.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	69
3.2.1.2.2. Filden Fiil Yapma Ekleri	69
3.2.1.3. Birleşik Fiiller	70
3.2.1.3.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller	71
3.2.1.3.2. Tasvir Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller	72
3.2.1.3.3. Kalıplılmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller.....	73

3.2.2. Ek-fil.....	73
3.2.3. Çekimsiz Fiiller	75
3.2.4. Fiillerin Basit Çekimi	77
3.2.4.1. Kip Ekleri.....	77
3.2.4.1.1. Bildirme Kipleri	77
3.2.4.1.2. Tasarlama Kipleri	79
3.2.4.2. Şahis Ekleri	81
3.2.5. Fiillerin Birleşik Çekimi.....	82
3.2.6. Kuvvetlendirme ve İhtimal Çekimi	83
3.3. Zamir	83
3.4. Zarf.....	83
3.5. Sıfat	84
3.6. Edat.....	84
3.7. Bağlaç.....	85
3.8. Ünlem	85
4. Metinler.....	87
4.1. Dede Korkut Kitabı	88
4.1.1. Dede Korkut Kitabı Metin (3a1/6b2) / Transkripsiyon	89
4.1.2. Dede Korkut Kitabı Açıklamalı Dizin	104
4.2. Yûsuf u Zelîha	132
4.2.1. Yûsuf u Zelîha Metin (1/8) / Transkripsiyon.....	133
4.2.2. Yûsuf u Zelîha Açıklamalı Dizin	146
4.3. Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi’ş-Şerife.....	172
4.3.1. Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi’ş-Şerife Metin (5a/9a) / Transkripsiyon	173
4.3.2. Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi’ş-Şerife Açıklamalı Dizin	190
4.4. Süheyl ü Nevbahâr	220
4.4.1. Süheyl ü Nevbahâr Metin (s.26-31) / Transkripsiyon	221
4.4.2. Süheyl ü Nevbahâr Açıklamalı Dizin	232
4.5. Yunus Emre Divânı	256
4.5.1. Yunus Emre Divânı Metin (55-59/74-75) / Transkripsiyon.....	256
4.5.2. Yunus Emre Divânı Açıklamalı Dizin	274
5. Kaynaklar	295
6. Kronoloji	299
7. Ekler (Eski Anadolu Türkçesi Metinleri)	301

Ön Söz

Asya ve Avrupa Hunlarından kalan bazı Türkçe kelimeler olsa da Türkçenin ilk yazılı metinleri Yenisey Yazıtları ve II. Köktürk Kağanlığından kalma Orhun Anıtlarıdır. Köktürk dönemini çok sayıda yazılı eserle Uygur dönemi takip eder. Karahanlılar, 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud, Yusuf Has Hacib, Edip Ahmet Yükneki ve Ahmet Yesevi'yle Doğu Türkçesinin ilk eserlerini ortaya çıkmışlardır.

Batı Köktürk ve Türliğülerin arasındaki Oğuzlar Harezm bölgesinde diğer Türk boylarıyla birlikte yaşıyorlardı. 11. yüzyılda gelişen siyasi olaylar Oğuzların kaderini değiştirdi ve onları Doğu Türküğünden ayırdı. 1040 yılında Gaznelilerle yaptıkları Dadanakan Savaşıyla Türk kavimlerinin üstünlüğünü tamamen ellerine almış oldular.

1000'li yıllarda yeni yurtlar keşfetme ve yeni devletler kurma geyretinde olan Selçuklular devlet işlerinde Farsçayı, dini meselelerde Arapçayı kullanıyorlardı. Halkın dil, edebiyat ve kültür ihtiyaçları ilk yurtları olan Harezm bölgesindeki kültür merkezlerinden karşılanmaktadır. Selçuklu Devleti zamanında 11. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar Oğuz Türkçesiyle yazılmış bir esere şu ana kadar rastlanmamıştır.

Selçuklu Devleti'nin sınırlarının genişlemesi ve kültür merkezlerinden uzaklaşmanın sonucu olarak ana dille yazma ihtiyacı ortaya çıktı. Bu dönemde saf Oğuz ağızlarının yazıya yansımış örnekleri 13. yüzyılda Konya'da ortaya çıkmıştır. Bu eserler Oğuzcanın ilk eserleridir. Selçukluların yıkılmasından sonra ortaya çıkan Anadolu Beyliklerinde Türkçe daha fazla itibar görmüş, Türkçe yazan şair ve yazarlar himaye edilmiştir. Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren Türkçe yazı faaliyetleri yoğun bir şekilde devam etmiş, çeşitli konularda çok sayıda eser ortaya çıkmıştır. Anadolu'da Türk dil ve edebiyatının temeli atıldığı bu yazı dili devresine Eski Anadolu Türkçesi denir. Bu devre 15. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un fethiyle yerini Osmanlı Türkçesine bırakmıştır.

Bugün bazı meseleleri olsa da yapılan çok sayıda bilimsel çalışma sayesinde Eski Anadolu Türkçesi devresinin dil özellikleri artık bilinmektedir. Metinlerin büyük bir kısmı bilimsel metotlarla yayınlanmış, ses, şekil özellikleri ve kelime varlıklarları ortaya çıkarılmıştır.

Bu alanda kaynak kitabı olarak hazırlanan *Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı*; giriş, ses bilgisi, şekil bilgisi ve metinler bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde kısa tarih bilgisile beraber yüzyıllara göre eserler ve müellifleri tanıtılmıştır. Ses ve şekil bilgisi bölümlerinde Eski Anadolu Türkçesinin kısa grameri yer almaktadır. Metinler kısmında dönemin karakteristik eserlerinden kısa bölümler seçilmiş, çeviri yazı aktarımıları ve dizinleri yapılmıştır. Eserin son kısmında okuma metinleri, kaynaklar listesi ve kısa kronoloji vardır.

Kitabın hazırlanmasında doğrudan ve dolaylı olarak katkısı olan Eski Anadolu Türkçesi uzmanlarına, baskı ve dizgide her türlü kolaylığı gösteren Akçağ Yayınevi çalışanlarına, sabrından dolayı aileme ve son olarak emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunarım.

Erol Öztürk

Ankara 2017

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Kısaltmalar

- a.g.e. : Adı geçen eser
AKM : Atatürk Kültür Merkezi
Ar. : Arapça
Arn. : Arnavutça
AÜ : Anadolu Üniversitesi
Bkz. : Bakınız
C. : cilt
DLT : Divânu Lügâti't-Türk
DN : Dresten Nüshası
Er. : Ermenice
F. : Farsça
İbr. : İbranice
KB : Kutadgu Bilig
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
MÖ : Milattan önce
MS : Milattan sonra
s. : sayfa
TDAY : Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK : Türk Dil Kurumu
Yay. : Yayınları
Yu. : Yunanca

Çeviri Yazı İşaretleri

ا	a, e, ā
ب	p ,b
پ	p
ت	t
ٿ	ş
ڪ	c
ڇ	ç
ڻ	h
ڻ	h̄
ڏ	d
ڏ	z
ڙ	r
ڙ	z
ڙ	j
ڙ	s
ڙ	ş
ڙ	ş̄
ڙ	d, ž
ڙ	t̄
ڙ	z̄
ڙ	'
ڙ	ḡ
ڙ	f̄
ڙ	k̄
ڙ	k, g, ñ̄
ڙ	l̄
ڙ	m̄
ڙ	n̄
ڙ	v, u, ü, o, ȫ
ڙ	h̄, a, e, i, ī,
ڙ	y, ı, ī, e
,	hemze

1. GİRİŞ

1.1. Türk Dili

Türkçenin, Moğol, Mançu, Tunguz dilleriyle birlikte Ana Altaycadan geldiği Altayistlerce kabul edilmektedir. 20. yüzyılda Greenberg ve Merritt Ruhlen'in ortaya koyduğu Avrasyatik teorisi (*Hint-Avrupa, Ural, Eskimo-Aleut, Altay, Gilyak, Çukçi-Kamçatka, Kore-Japon-Aynu*) Türk, Moğol, Mançu, Tunguz dillerini Altay dilleri içerisinde göstermiştir. Altay dillerinin Fin, Macar, Samoyed dillerini içine alan *Ural* dilleriyle ve *Kore-Japon-Aynu, Eskimo-Aleut, Çukçi-Kamçatka* gibi dil aileleriyle yakınlığı meselesi bilim adamlarınca tartışılmaktadır. Ancak yakınlıkların ne oranda olduğu konusunda kesin sonuçlar ortaya koymak için daha fazla bilimsel çalışmaya ihtiyaç vardır. Bugünkü bilgilerimize göre Türkçe, Avrasyatik içerisinde yer alan Altay dillerinden olup *Moğol, Mançu, Tunguz* dilleriyle yakın akrabadır. Türkçenin diğer Avrasyatik dilleriyle akrabalık ilişkisi veya bu akrabalığın derecesi konusu aydınlatılmaya muhtaç bir meseledir. Son yıllarda Luca Cavalli-Sforza'nın yapmış olduğu genetik sınıflandırmalar Türklerin Eskimolar ve Çukçülerle gen akrabalığının olduğunu ortaya koymuştur.

Türk tarihinde bilinen ilk hükümdar İskit hakanı Alp Er Tonga, bir başka adıyla Efrasiyap'tır. İranlıların milli destanı *Şehnâme*'nin başkahramanı olan Efrasiyap'ın adı Türk dilinin bilinen ilk sözlüğü olan Divânu Lügâti't-Türk'te (1076) 'kaz' maddesinde "Kaz Afrâsiyâb'ın kızının adıdır. Kazvin şehrinin o yaptırmıştır. Babası Toñga Alp Er ki Afrâsiyâb'dır¹." şeklinde geçer. *Kutadgu Bilig*'de de (1069) Alp Er Tonga isminin geçtiği beyitler vardır.

¹ Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk, Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2014, s.409.

İskitlerden sonra tarih sahnesine çıkan Hunların dilinin Türkçe olduğu gerek Çin yıllıklarındaki Hun döneminden kalma unvan, meslek adı, savaş terimleri vb. türden Türkçe kelimelerden gerekse Avrupa Hunlarından kalma isim ve unvanlardan anlaşılmaktadır. Hun Türkleriyle ilgili ilk bilgiler MÖ 3. yüzyıla aittir. Çin kaynaklarına göre Tuman (Teoman) ve oğlu Motun (Mete) ilk Hun hakanlarıdır. Aralarında geçen baba oğul mücadelesi Motun'un üstünlüğüyle sonuçlanmış, MÖ 209'da Hun tahtına Motun geçmiştir. Yaygın kanaate göre Türkçe Hun döneminde Altay dillerinden koparak müstakil bir dil hâline gelmiştir. Türk dili tarihi araştırmalarında bu devreye Ana Türkçe devresi adı verilir.

1.2. Eski Türkçe Devri

Türk dilinin bilinen ilk düzenli metinleri Köktürk döneminden kalan yazılı anıtlardır. Çeşitli büyüklükte ve hacimde olan Köktürk yazılı taşıları Türk adının geçtiği, Türk dil, kültür ve medeniyeti hakkında sağlam bilgiler veren anıtlardır. İsveçli subay Strahlenberg ve Alman Messerschmidt'in 1721-1722 yıllarında bölgedeki arama ve keşifleri sayesinde bulunmuşlardır. Köl Tigin ve Bilge Kagan Abideleri 1889'da Yadrinsev tarafından Moğolistan'da, Tonyukuk Abidesi de 1897'de Klements tarafından yine Moğolistan'ın Bayın Çokto bölgesindeki keşfedilmiştir. W. Thomsen uzun çabalar sonucunda abidelerin üzerindeki yazıları okuyarak (1893) bu esrarlı taşların Türklerle ait olduğunu ilim âlemine duyurmuştur.

Köktürklerin ikinci kağanlık döneminden günümüze kalan on yazılı anıt bulunmaktadır. Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk Abideleri diğerlerine göre daha hacimli ve ihtişamlıdır. Orhun bölgesindeki Köktürk anıtlarından başka Yenisey nehri kıyılarında bulunmuş olan ve MS 5-6.yy, 7-8.yy, 9-10. yüzyillara tarihendirilen, kaynaklarda farklı sayıda irili ufaklı yazılı anıt mevcuttur. Bu anıtların başta Kırgızlar olmak üzere çeşitli Türk kavimlerine ait oldukları anlaşılmıştır².

Köktürklerden sonra tarih sahnesine çıkan Uygurlar birden fazla kağanlık kurmuş, Budizm, Maniheizm, Nesturilik ve İslamiyet gibi çeşitli dinlerin inanıcıları olmuşlardır. Uygurlardan günümüze ulaşan anıtlar ve çok sayıda yazılı eser vardır. Bu anıtlardan Uygurların mani dinine geçişini anlatan *Bögü Kağan Anıtı* ve ilk defa Kıpçak adının geçtiği *Şine Usu Anıtı* meşhurdur. Yazılı eserler budizmin kutsal kitabı *Altun Yaruk*, *Mayitrisimit*, *Prens Papamkara* ve *Kalyanamkara Hikâyesi*, *Küentso Biyografisi*, mani netni *Irg Bitig* vb. metinlerdir. Gramer bakımından Köktürk dönemi anıtlarından pek farklı olmayan

² Ahmet B. Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, 10. Bası, Ankara 2011, s.128-134.

bu eserlerden Türkçenin 9. ve 10. yüzyıllarda farklı dinlerin kelime ve terim ihtiyacına cevap verebilecek zenginlikte olduğu anlaşıılır.

Köktürk, Uygur ve Kırgızlarla ilişkilendirilen Yenisey yazılı taşlarının birçoğu hakkında kesin tarih bilgisi vermek zordur.

Eski Türkçe devresinin dil ve gramer bakımından diğer iki devreden ayrılmayan bir kolu da Karahanlı Türkçesidir. Karahanlılar 10 yüzyılın başlarından itibaren müslüman olmuş, kısa bir süre sonra Türk dilinin mesnevi tarzında ilk İslami telif eseri *Kutadgu Bılıq*'ı (1069) ortaya çıkarmışlardır. *Atebetü'l-Hakayık*, Kur'an-ı Kerim'in ilk *Satır altı Kurân Tercümeleri* ve Türkçenin ilk ansiklopedik lügati *Divânu Lügâti't-Türk* (1074/6) Karahanlı Türkçesiyle yazılmış eserlerdir.

Karahanlılar döneminde Hoca Ahmed Yesevi (1093-1166) İslamın temel ilkelerini ve tasavvuf felsefesini Türkler arasında *hikmet* adını verdiği vezinli ve kafiyeli sözlerle en saf ve yalın biçimde yaymayı başarmıştır. Yesevi'nin Karahanlı Türkçesiyle söylediği hikmetler talebeleri aracılığıyla sözlü olarak Türk kültüründe canlılığını devam ettirmiş ve 16. yüzyılda Çağatay Türkçesiyle kaleme alınmıştır.

1.3. Türk Dilinin Kolları

Orta Asya'da Karahanlı Türkçesinden sonra Türk boylarının ortak olarak kullanmakta olduğu Harezm Türkçesi, Harezm Devleti'nin Moğollar tarafından yıkılması ve bölgeden başlayan göç hareketleriyle birlikte yerini yeni yazı dillerine bırakmıştır.

Orta Asya'dan batıya gelen Türk ve Moğollar geldikleri yerlere dillerini de getirdiler. Devlet işlerinde başlangıçta Türkçe Moğolcaya birlikte kullanıldı. Türklerin sayıca çok olması Türkçenin Moğolcaya üstünlük sağlamaşına yol açmıştır. Moğolistanda doğanlar ana dillerine hâkim olsalar da Altın Ordu'nun ilk dönemlerine kadar resmi yazışmalarda varlığından bahsedilen Moğolca XIV. yüzyılda yerini tamamen Türkçeye bırakır. Cengiz Han döneminde Arapça vesikalaların Moğolca yerine Türkçeye çevrildiği bilinmektedir³.

Cengiz Han 1227'de öldüğü zaman Büyük Okyanus ve Çin içlerinden Kafkaslara uzanan bir cihan imparatorluğuna sahipti. Ölmeden önce Avrasya bozkırları ve Harezm bölgesini Coçrı'ya bırakmış, Coçrı ölünce bu bölgeler Coçrı'nın oğlu Batu Han'a kalmıştır. Doğu ve Batı Türkistan Cengiz'in ikinci oğlu Çağatay'a, Balkaş gölünün doğu ve kuzeydoğusu üçüncü oğul Ögedey'e, Moğol ana yurdu sayılan Onon, Kerulan, Tolga irmakları arasındaki topraklar da küçük oğul Tuluy'a düşmüştür⁴. 13. yüzyılda Cengiz ve çocukların harekâtı

³ Nadir Devlet, "Altın Ordu'da Sosyal Hayat", "Dil", *Doğustan Günümüze Büyük İslam Ansiklopedisi* (Editör: Kenan Seyithanoğlu), C. 9, İstanbul 1988, s.154.

⁴ Ahmet B. Ercilasun, a.g.e., s.265.

Türklerin siyasi ve kültürel tarihini derinden etkilemiş, dil tarihimiz açısından önemli sonuçlar doğmuştur. Cengiz'den sonra kurulan Çağatay Hanlığı'nda Karahanlılardan beri varlığından söz edilen Türk boyları etnik olarak karışmış, Çağatay *Ulusu*'nu meydana getirmiştir. Merkezi Semerkant ile Herat şehirleri olan yeni boyalar birliğinin dilinin başlangıç dönemi Harezm Türkçesi, 15. yüzyıldan sonraki dönemi ise Çağatayca adıyla anılmıştır⁵. Altunordu Devleti'nde tek müslüman han olan Özbek Han'ın adı diğer hükümdarların adlarını unutturmuş, halka Özbek, memlekete de Özbekistan denmiştir. XX. yüzyıldan itibaren Çağatay adı yerini Özbek adına bırakmıştır⁶. Çağatay Türkçesinin 15. yüzyılda Ali Şir Nevâî ile Herat'ta zirveye ulaştığı bilinmektedir.

Cengiz Hanın torunu Batu Han 1236-1242 yılları arasında Orhun Vadisi'nden Baltık kıyılarına kadar geniş bir coğrafyada tarihin en büyük ve en uzun mesafeli seferlerinden birini yapmış ve Altın Ordu Hanlığı'ni kurmuştur. Bu devletin dili Karahanlı Türkçesiyle Çağatay Türkçesi arasında geçiş dönemini istikrarsızlığını gösteren Harezm Türkçesidir⁷. Bazı kaynaklarda Batu Han'ın kurduğu Altın Ordu Hanlığı'ndaki dile Kıpçakça ya da Kuzey Kıpçakçası adı verilir. Eyyübi Hanedanı'nı korumak üzere Kafkasya'dan Mısır ve Suriye'ye gelen paralı askerlerin bölgede tesis etmiş oldukları Türkçe ise Memlük Kıpçakçasıdır. Memlük Devleti olarak bilinen Mısır'daki *Ed-Devletü'l-Türkiyye* Yavuz Sultan Selim tarafından tarihten silinmiş ve Osmanlı topraklarına katılmıştır. Ahalisi Arap, yöneticileri Türk olan bu devletin resmi dili Kıpçak Türkçesidir. Mısır ve Suriye'de resmi devlet dili olarak kullanılan Memlük Kıpçakçasıyla yazılmış çok sayıda eser mevcuttur. Bu eserlerin büyük bir kısmı Arap halkına devletin resmi dili Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılan sözlükler, tercüman kitapları, askerlik sanatı, okçuluk, at bakımı vb. konulardaki eserlerdir.

Hem Çağatay Hanlığı'nda kullanılan Çağatay Türkçesi hem de Altın Ordu ve Mısır'da kullanılan Kıpçak Türkçesi Müşterek Orta Asya Türkçesi olarak bilinen Harezm Türkçesinin yeni şartlar altındaki farklı coğrafyalarda devam eden kollarıdır. Çağatay Türkçesi bugünkü Özbekistanda kullanılan Özbekçeyle ve Doğu Türkistan'daki Yeni Uygurcayla; Kıpçak Türkçesi de merkez ve kuzeyde konuşulan Kazak, Kirgız, Kirım, Karay, Karakalpak, Tatar, Başkurt, Nogay, Kumuk, Karaçay, Balkar, Altay, Hakas, Tuva gibi kollarla devam etmektedir.

Cengiz ve çocuklarının hareketlerinin en önemli sonucu Azerbaycan ve Anadolu'da yeni bir Türk yazı dilinin, Batı Türkçesinin doğması olmuştur⁸.

⁵ Ahmet B. Ercilasun, a.g.e., s.366.

⁶ Nadir, Devlet, "Çağatayca", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul 1988, s.310.

⁷ Ahmet B. Ercilasun, a.g.e., s.367.

⁸ Ahmet B. Ercilasun, a.g.e., s.367.

Cengiz'in Büyük Asya seferiyle Batıya gelen Oğuz boyları saf Oğuz ağızından yeni bir yazı dili meydana getirmiştir.

Merkezdeki Harezm Türkçesinden ayrılan Kıpçak ve Çağatay Türkçeleri birbirinden çok uzak olmadığından bazı kaynaklarda Kuzey-Doğu Türkçesi olarak birlikte ele alınır. Bu durum Kaşgarlı Mahmud'un 11. yüzyılda Türk dilinin kollarını Hakaniye Türkçesi ve Oğuz Türkçesi şeklinde ayırmasına uygundur. Karahanlılar döneminden itibaren devam eden Doğu Türkçesi, Cengiz'in oğullarıyla Kıpçak ve Çağatay diye isimlendirilen kolları oluştururken, Oğuz Türkleri batıda Oğuz Türkçesini (Batı Türkçesi) kullandılar.

11. ve 12. yüzyıllarda Türkçeyi sadece konuşma dili olarak yaşatan Oğuzların başlangıçta yazı dillerinin olmadığı, Kutadgu Bilig gibi dev eserlerin yazıldığı Doğu Türkçesini bilmeyenler anlaşılmaktadır⁹

1.4. Oğuz Türkçesi (Batı Türkçesi)

10. yüzyılda Sırderya boyları ve Aral gölü civarında Yenikent merkezli Oğuz Yabgu Devleti'ni kurulan Oğuzların¹⁰ kökeni Köktürklerin batı koluna dayanır. Birinci Köktürk Kağanlığı doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılınca Bumin'in oğlu Mukan Kağan Doğu Köktürklerinin, kardeşi İstemî Kağan da Batı Köktürklerinin başına geçmiştir. Batı Köktürkleri Türğüler yoluyla Oğuz boylarını, Doğu Köktürkleri de Kıpçak boylarını oluşturmuştur. Türğış Kavmi'nin devamı olan Oğuzların efsanevi hayatları Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki anlatılır. Eserin baş kahramanı Salur Kağan'ın ünlü Türğış hakanı Sulu Kağan olduğunu kabul edilir.

Batı Köktürkler ve Türğülerin devamı olan Oğuzların 11. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar sözlü olarak 13. yüzyıldan günümüze kadar Anadolu, Balkanlar, Ege adaları, Kıbrıs ve Orta Doğu'da yazı dili olarak kullandıkları lehçeye Oğuz Türkçesi denir. Kaşgarlı Mahmud'dan itibaren takip edilebilen Oğuz Türkçesi için; Oğuzca, Eski Anadolu Türkçesi, Eski Osmanlıca, Eski Türkiye Türkçesi, Batı Türkçesi gibi isimler kullanılmıştır.

Oğuz Türkçesinin başlangıçtan 13. yüzyıla kadar olan devresine Ana Oğuz Türkçesi, 13. yüzyıldan 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden, Azerbaycan ve Anadolu Türklerinin yazı diline Eski Oğuz Türkçesi, 16. yüzyıldan günümüze kadar gelen devresine Yeni Oğuz Türkçesi dermek uygundur¹¹. Doerfer'in yapmış olduğu tasnifte Oğuz Türkçesi, Selçukça ve Türkmençe olmak üzere iki ana kola

⁹ Leylâ Karahan, "Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Gelişimi", *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yay., Ankara 2011, s.21.

¹⁰ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, Ankara 1967, s.52.

¹¹ Ahmet B. Ecilaşun, a.g.e., s.430.

ayırılmakta, Selçukça kendi içinde Batı Selçukçası ve Doğu Selçukçası olarak ele alınmaktadır. Batı Selçukçasının Anadolu Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi olmak üzere iki kolu vardır¹².

Oğuz Türkçesinin tarihi devirleri başlangıçtan günümüzedaha ayrıntılı biçimde; 1. Ana Oğuzca (11. yy'a kadar, başlangıçtan Selçuklu Devleti'nin kuruluşuna kadar olan dönem), 2. Selçuklu Dönemi (11.-13. yy Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan yazı dilinin oluşmasına kadar olan dönem. Bu dönemde Doğu Oğuzcası ve Batı Oğuzcası birbirinden ayrılmış Hazar Denizi'nin doğusunda kalan Oğuzların kullandığı tarihi lehçe yerini aynı bölgede kullanılan bugünkü Türkmen Türkçesine bırakmıştır.) 3. Anadolu Selçuklu Dönemi (13. yüzyıl, ilk yazılı eserlerin verildiği dönem) 4. Beylikler Dönemi (14. yüzyıldaki bağımsız ve güçlü yazı dili dönemi) 5. Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi (15. yüzyılın ilk yarısı) 6. Osmanlı Türkçesi (15.yy'ın ikinci yarısından 20. yy'a kadar) 7. Türkiye Türkçesi dönemi (1911'den günümüze kadar olan dönem) şeklinde gruplandırılabilir.

Bugünkü Oğuz şiveleri 1. Türkiye Türkçesi, 2. Azerbaycan Türkçesi, 3. Türkmen Türkçesi, 4. Gagauz Türkçesidir.

Kaynaklarda Oğuz Türkçesi (Batı Türkçesi) genellikle üç kola ayrılarak incelenmiştir. 13.yüzyıldan 15. yüzyılın 2. yarısına kadar **Eski Anadolu Türkçesi**, 15. yüzyılın ikinci yarısından 1911'e kadar olan dönem **Osmanlı Türkçesi**, 1911'den günümüze kadar olan dönem **Türkiye Türkçesi** dönemidir. Her dönemin dil yapısında kendi şartlarına bağlı olarak farklı gelişmeler vardır. Eski Anadolu Türkçesi başlangıç dönemi Oğuzcası olması sebebiyle saf ve arı bir lehçe, **Osmanlı Türkçesi** imparatorluk dili olmanın verdiği geniş imkânlarla gelişmiş süslü ve işlenmiş bir lehçe, **Türkiye Türkçesi** de 20. yüzyılın şartlarına uygun olarak gelişen çağdaş Türk dili devresi olarak ortaya çıkar.

1.5. Eski Anadolu Türkçesi

Oğuz Türkçesinin (Batı Türkçesi) bilinen ilk devresi Eski Anadolu Türkçesidir. Selçuklu, Osmanlı, Akkoyunlu, Karakoyunlu, İlhanlı, Anadolu Beylikleri zamanında 13. yüzyıldan 15. yüzyılın 2. yarısına kadar Anadolu, Azerbaycan, Balkanlar, Kıbrıs, Ege Adaları, Irak, Suriye, Kırım gibi geniş bir coğrafyada kullanılmıştır.

Selçukluların 1040'da Gaznelileri yenmesi Doğu Türklüğünü zayıflatmış ve Batı Türklerinin tarih sahnesindeki yükselişini başlatmıştır. Selçuk Beyin torunları Tuğrul ve Çağrı Beylerle gerçekleşen Anadolu, İran, Azerbaycan,

¹² Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK Yay., Ankara 2013, s.85.

Horasan ve Kafkasya fetihleriyle Büyük Selçuklu Devleti'nin sınırları oldukça genişlemiştir. 1064 Ani bölgesinin fethi, 1071 Malazgirt savaşı, 1077'de Süleyman Şah tarafından Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulması, gibi tarihi olaylar Eski Anadolu Türkçesinin kuruluşunda etkili olmuştur.

Oğuz göçleri Anadolu'da Türk nüfusunu artırmış ve Oğuz Türklerinin Doğu Türkçesinin kullanıldığı mekânlardan uzaklaşmasını sağlamıştır. Konargöçer Oğuzların Anadolu'da yeni şehirler kurması, sözlü olarak gelişen tekke ve tasavvuf edebiyatının yazılı bir dile ihtiyaç duyması, Anadolu Beyliklerinin üstünlük mücadeleleri kapsamında kendi çevrelerinde kültür ve edebiyatı geliştirme gayretleri gibi sebepler Oğuz Türkçesinin yazı dili olma sürecini hızlandırmıştır.

1.5.1. Eski Anadolu Türkçesi Eserleri

Selçuklu, İlhanlı, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Osmanlı ve Beylikler dönemini kesin çizgilerle ayırmak zor olsa da kaynaklar Eski Anadolu Türkçesini; Selçuklu dönemi, Beylikler dönemi ve Klasik Osmanlıcaya geçiş dönemi olarak üç başlık altında incelemektedir. 13. yüzyılda yazılmış olan eserlere Selçuklu dönemi, 14. yüzyılda yazınlara Beylikler dönemi, 15. yüzyılın ilk yarısına yazılmış olanlara da Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi eserleri demek yaygındır. Eski Anadolu Türkçesinin kuruluş yıllarda yazıldığı varsayılan bazı eserler için araştırmacılar karışık dilli eserler terimini kullanmışlardır.

1.5.2. Karışık Dilli Eserler

Azerbaycan ve Anadolu'da ortaya çıkan Eski Anadolu Türkçesinin nasıl başladığı, ilk eserlerinin neler olduğu ve bu dille yazılmış eserlerlerin Orta Asya edebî diliyle ilişkisi gibi konular kesin bir sonuca bağlanmış değildir. Bazı araştırmacılar Eski Anadolu Türkçesinin ilk eserlerinin hem Orta Asya edebî dil özelliklerini hem de Oğuz Türkçesinin özelliklerini gösteren karışık dilli eserler olduğunu ileri sürerler. Bu konu "*Olga-bolga meselesi*" olarak bilinmektedir.

Behcetü'l-Hadâik, *Kudûrî Tercümesi*, *Ali'nin Kissâ-i Yûsuf'u*, *Kitâb-ı Güzide*, *Kitâb-ı Ferâiz*, *Kitâb-ı Gunya*, *Süleymaniye Küütâphanesindeki Kur'an Tercümesi*, *Mevlânâ'nın Türkçe şiirleri*, *Şeyyad Hamza'nın bazı manzumeleri* gibi eserlerin karışık dilli eserler olduğu ve bu eserlerin Karahanlı Türkçesiyle Eski Anadolu Türkçesi arasında geçiş devrini temsil ettikleri düşüncesi ileri sürülmüştür. 1956'da V. Türk Tarih Kongresinde *Anadolu Yazı Dilinin Tarihi İnkışafına Dair* adlı bir tebliğ sunan Reşit Rahmeti Arat, Manisa Küütâphanesinde bulunan Muhammed bin Baydur'un yazmış olduğu *Akâid-i İslâm* adlı eserde

geçen "... amma gördüm kim terkib muhallel ve muhabbat olga bolga ibaretince yazmışlar. Diledim kim bu lâtif ve şerif nüshanan lütfi ve şerefi dahi artuk ola. Ol sakim ibâretten sarîh ve fasih ve rûşen Türkçeye döndürdüm." şeklindeki bir kayda dayanarak bu eserlerde Karahanlı edebî dilinin kurallarıyla Oğuz konuşma dilinin özelliklerinin karşlığını iddia etmiştir¹³. Bu görüş M. Mansuroğlu, S. Buluç, M. Ergin, Z. Korkmaz, M. Canpolat tarafından açık veya kapalı olarak benimsenmiştir¹⁴.

Şinasi Tekin, *1343 Tarihli Bir Eske Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde Olga-Bolga Sorunu* adlı yazısında geçiş devri eserleri olduğunu iddia edenlere 14. yüzyılın başındaki *Tezkiretü'l-Evliya*, *Kelile ve Dimne*, *Kisas-i Enbiya*, bir bakıma 13. yüzyıl yazarları sayılan *Yunus Emre*, *Ahmed Fakîh*, *Sultan Veled* ve Âşık Paşa'nın neden "olga bolga ibaretince" yazmadıklarını ve saf Oğuzcayı tercih ettiklerini, ayrıca 1332'da Hama'da *Yazilan El-Manzûme-i fi'l-Hilâfiyat* adlı eserin neden saf Oğuzca olduğunu sorar¹⁵. Tekin'e göre Oğuz yazı dili Eske Türkçenin etkisi altında doğmuş olsaydı *Yunus Emre*, Âşık Paşa, Ahmed Fakîh, *Sultan Veled*'in bu cereyanın dışında kalmaması gereklidir. Orta Asya Türk İslam yazı dilinin Anadolu'ya etkisi yalnız tek tük kişiler aracılığıyla olmuş, Anadolu'ya gelen Orta Asyalı yazarlar kendi eserleriyle sınırlı kalmış, kendi dışını ve çevresini fazla etkileyememiştir. Örnek olarak Mevlâna Celâleddin-i Rumî'nin ailesi Orta Asya Türkçesi konuşuyordu. Bunun tabii bir sonucu olarak manzumelerinde "olga-bolga" unsurlarını enine boyuna kullandığı halde oğlu Sultan Veled'in Türkçe manzumelerinde bunlardan bir tek unsur dahi bulunmaz¹⁶.

Ercilasun, *Türk Dili Tarihi* adlı eserinde konuya ilgili olarak Arat, Korkmaz, Canpolat ve Tekin'in görüşlerini etrafıca değerlendirerek kendi görüşlerini açıklamıştır. Ercilasun, Eske Anadolu Türkçesinin doğrudan doğruya Oğuz ağızı üzerine kurulduğunu savunmuş, 11., 12., 13. asırlarda yazıldığı kesin olarak bilinen hiç bir karışık dilli eser olmadığını, *Behcetü'l-Hadâik* ve buna benzer karışık dilli sayılan eserlerin 12. yüzyıl ya da 13. asırın başında değil 13. yüzyılın ortaları ve 14. asırda yazılmış olabileceğini ifade etmiştir. Ercilasun'a göre bu eserlerin yazarları Orta Asya edebî dilini bilen kimselerdi. Belki de Oğuzayı biliyorlardı. Eserlerine Oğuzca özelliklerini zaman zaman katmış olabilirler. Daha büyük ihtimalle Oğuzca özellikler müstensihlere ait özelliklerdir. 15. yüzyılda Muhammed Baydur'un kullandığı "olga-bolga ibareti" tabiri karışık dili değil doğrudan doğruya Doğu Türkçesini anlatmak üzere kullanılmıştır. Yazar, eseri

¹³ Ahmet B. Ercilasun, a.g.e., 434-435.

¹⁴ Şinasi Tekin, "1343 Tarihli Bir Eske Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde Olga-Bolga Sorunu", TDAY Belleten 1973-1974, s.65.

¹⁵ Şinasi Tekin, a.g.e., s.67-71.

¹⁶ Şinasi Tekin, a.g.e., 69.

Doğu Türkçesinden sarîh, fasîh, rûşen Türkçe dediği Batı Türkçesine çevirdiğini ifade etmiştir. 15. yüzylda geçen İsknâme adlı eserde *Tatar dilinçe algayidi bolgay/ Ya Kirim halkı yazdı ya ho Hitay* şeklinde bir beyitte de geçen *algay* ve *bolgay* kelimeleriyle Doğu Türkçesi kasdedilmiştir¹⁷.

“Gerek Orta Asya gerek Anadolu bölgesinde XII. yüzyıl ortalarından başlayıp XIII. yüzyıl sonlarına kadar süren karışık dilli bir geçiş döneminin varlığını kabul etmek yanlış olmayacağıktır¹⁸.” demek suretiyle Anadolu’da yazı dilinin kuruluşunun Orta Asya edebî diliyle bağlantılı olduğunu, Anadolu’ya gelen Oğuzların kendileriyle beraber bir yazı dili geleneği getirdiklerini düşünen Zeynep Korkmaz 2013’te basılan *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi* adlı eserinde karışık dilli eserler üzerinde ayrıntılı olarak durur ve Doerfer’in Horasan Türkçesinin yapısı üzerine ortaya koyduğu sonuçlara bağlı olarak karışık dilli eserler meselesinin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini vurgular¹⁹. Korkmaz, XI-XIII. yüzyıllar arasındaki Oğuzcayı tarihi gelişme süreçlerini tamamlayarak standartlaşmış bir yazı dili olarak görme bekłentisinden kaynaklanan *geçiş devri eserleri fikrini* Kaşgarlı’nın da belirttiği bir kısım ağız ayrılıklarına bağlamının yerinde olacağını belirterek²⁰. ”*karışık dilli eserler* terimi yerine *Selçuklu Türkçesi Ağızları* teriminin kullanılması gerektiğini ifade etmiştir²¹.

1.5.3. Selçuklu Dönemi (13. Yüzyıl)

Anadolu’da 11. ve 12. yüzyılda yazılılığı bilinen Türkçe bir esere şu ana kadar rastlanmamıştır. Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış ilk metinler 13. yüzyılda Konya’dı Hz. Mevlâna²² tarafından yazılmış şiirlerle ortaya çıkar. Mevlâna’yi oğlu Sultan Velem, Konya’dı yaşamış mutasavvîf şair Ahmed Fakîh ve Konya kültür coğrafyasına uzak olmayan Yunus Emre ve Şeyyad Hamza gibi müellifler takip etmişlerdir.

Selçuklular İran’a girdikten sonra İran kültüründen doğrudan doğruya etkilediler ve İslamiyeti Fars kültürü aracılığıyla öğrendiler. Resmi işlerinde Farsçayı, din ve ilim dili olarak İranlılar gibi Arapçayı kullandılar. Türkçe halkın

¹⁷ Ahmet B. Ercilasun, a.g.e., 437-438.

¹⁸ Zeynep Korkmaz, “Selçuklu Çağ Türkçesinin Genel Yapısı”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yay., C.I, Ankara 1995, s.284.

¹⁹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK Yay., Ankara 2013, s.86.

²⁰ Zeynep, Korkmaz, a.g.e., s.84.

²¹ Zeynep, Korkmaz, a.g.e., s.86.

²² Bkz. Hasibe Mazioğlu, “Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’nin Türkçe Şiirleri”, *Türk Dili*, Sayı 672, s.811-823; Hasibe Mazioğlu, “Doğumunu 800. Yılı Dolayısıyla Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî”, *Türk Dili*, Sayı 670, s.619-629.

günlük hayatıyla sınırlı kalmış, dini ve ahlaki eserler Arapça-Farsça yazılmıştır. Hatta vezir Sahip Fahreddin Ali'nin devlet işlerinde Farsçayı resmi dil hâline getiren bir fermanı vardır.

Anadolu'da kurulup gelişmeye başlayan Oğuz Türkçesi bir yandan konuşma diline dayalı bir yazı dili oluşturma mücadelesi verirken bir yandan da birer kültür dili durumundaki Arapça ve Farsçaya karşı varlık mücadelesi vermiştir²³. Bu durum Hz. Mevlâna'nın bazı şiirlerinin bir kısmının Farsça, bir kısmının Türkçe yazılmasından da anlaşılmaktadır.

Anadolu Selçukluları devrinde Arapça ve Farsçanın devlet işlerindeki üstünlüğüne rağmen 13. yüzyılda Şeyyad İsa'nın *Salsalnâmesi*, Hz. Ali *Cengnâmeleri*, yazarı belli olmayan Şeyh San'an *Hikâyesi*, Anadolu'da ilk İslam fetihlerini anlatan ve Battal Gazi'ye ithaf edilen *Battalnâme*, Orta Anadolu'da Bizans'a karşı fetihleriyle meşhur Danişmend Gazi'nin kahramanlıklarını anlatan *Danişmednâme* gibi Türkçe eserlerin yazılmış olduğu bilinmektedir²⁴. Ancak bu eserlerin günümüze ulaşanı yoktur.

Selçuklu dönemi eserlerinin yazılış özellikleri bakımından düzensiz oldukları görülür. İmlaları henüz standartlaşmamıştır. Dilleri sade olup 14. ve 15. yüzyıl eserlerine nazaran daha az Arapça-Farsça kelime ihtiva ederler. Bu devrenin temsilcileri Hz. Mevlâna, Ahmed Fakîh, Sultan Veled, Şeyyad Hamza, Hoca Dehhânî ve Yunus Emre'dir.

1.5.3.1. Mevlâna Celâleddin Rumî

Hayatı hakkında Risâle-i Sipehsalar, Menâkibü'l-Arifîn ve oğlu Sultan Veled'in yazmış olduğu Maârif gibi eserlerden bilgi aldığımız Mevlâna, Eylül 1207'de Afganistan'ın kuzeyinde bulunan Belh şehrinde doğmuştur. Asıl adı Muhammed Celâleddin olup daha çok Diyâr-ı Rum'a yerleşmiş olmalarından dolayı *Rumi* ya da efendimiz anlamına gelen *Mevlâna* lakaplarıyla bilinmektedir. Soyu Hz. Ebubekir'e (ra) kadar uzanır. Babası Sultânî'l-Ulemâ Bahâeddin Veled'dir. Bilginlerin sultani anlamına gelen lakabı babasına rivayete göre rüyasında peygamberimiz (sa) tarafından verilmiştir²⁵. Dedesi Hatiboğulları adıyla tanınmış bir aileden gelen Hüseyin Hatîbîdir. Annesi Harezmîllerin Belh emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur.

Bahâeddin Veled, ailesini dönemin yanlış düşünce ve inançlarından korumak için Belh'ten ayrılmıştır. Nişabur, Hicaz, Malatya, Erzincan yoluyla Anadolu'ya

²³ Zeynep, Korkmaz, a.g.e., s.81.

²⁴ Mustafa Özkan, "Eski Anadolu Türkçesinde Ortaya Konan Tercümelerin Türk Diline Etkisi", Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3, İstanbul 2011, s. 9-10.

²⁵ Şefik Can, *Mevlâna Hayatı, Şâhiyeti, Fikirleri*, Ötüken Yay., 9. Baskı, İstanbul 1995, s.32.

gelen aile Karaman'a yerleşmiş, Hz. Mevlâna Karaman'da evlenmiştir. Annesi Mümine Hatun Karaman'da vefat etmiş, çocukları Alaaddin ve Sultan Veled burada doğmuşlardır.

O zamanki adı Larende olan Karaman'da 9 yıl kalan aile, Selçuklu Sultani Alaaddin Keykubat'ın ısrarlı daveti üzerine Konya'ya yerleşir. Konya'da kısa bir süre sonra (1231) babası Bahaddin Veled vefat eder. Hz. Mevlâna bu dönemde Sadreddîn-i Konevî, Burhaneddîn Tirmîzî, Şems-i Tebrizî gibi mutasavvîf âlimlerle bir arada bulunmuş ve onların fikirlerinden etkilenmiştir.

Burhaneddin Muhakkîk Tirmîzî ve Şems-i Tebrizî'nin Hz. Mevlâna üzerindeki tesirleri büyütür. Onlar sayesinde sıradan bir din âlimi olmaktan çıkış hâl sahibi, ilahi aşkın sırlarına vakıf bir gönül adamı vasfına ulaşmıştır. Düşünceleri Melevîlik adıyla Osmanlı coğrafyasında uzun yıllar etkisini sürdürmüştür, her seviyeden çok sayıda insanı etkilemiştir. Günümüzde de kendisine duyulan hayranlık devam etmektedir.

Fikriyatı kendisinin de ifade ettiği gibi Kur'an-ı Kerîm'e ve Hz. Peygamberin (sa) hadislerine dayanır.

17 Aralık 1273'te Konya'da ebedî âleme göçen Hz. Mevlâna'nın insan sevgisi, hoşgörü ve tevazu anlayışı sekiz asır boyunca insanlara kılavuzluk etmiştir. Onda bulunan güzel huylar sevgili peygamberimizin (sa) huylarıdır. Bütün eserlerini "İslam güzel ahlak dinidir." prensibine uygun olarak kaleme almıştır. Türkçe düşünüp etrafındaki insanlarla Türkçe sohbet eden büyük mutasavvîf eserlerinde Farsçayı kullanmasına rağmen Türk edebî zevkini fazlasıyla hissettirir. *Divân-ı Kebîr*, *Mesnevî*, *Fihî Mâ Fîh*, *Mecâlis-i Sebâ*, *Mektubât* ve *Mesnevî* adlı eserleri vardır. *Türkçe şîrleri* Mecdut Mansuroğlu (1954) ve Hasibe Mazioğlu (2009) tarafından yayımlanmıştır.

1.5.3.2. Ahmed Fakîh

Yapılan araştırmalar birden fazla Ahmed Fakîh olduğunu ortaya koyar²⁶. Birincisi Konya'da yaşayan ve 1221'de vefat eden Hoca Fakîh veya Fakîh Ahmed'dir. İkincisi 1251'de ölen Bahaddin Veled'in öğrencisi Ahmed Fakîh'tir. Fuad Köprülü, Mecdut Mansuroğlu ve Hasibe Mazioğlu Çarhnâme'nin müellifi olarak bu şahsi gösterirler. Son araştırmalar XIV. yüzyılda yaşamış olan Karamanlı Ahmed Fakîh ve ne zaman öldüğü belli olmayan Akşehirli Ahmed Fakîh adlı şahısların varlığını ortaya çıkarmıştır.

²⁶ Osman Fikri Sertkaya, "Ahmet Fakih: Anadolu'da Türkçe Eserler Veren Mutasavvîf Şair", *Uluslararası Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı Bildiriler*, TDK Yay., Ankara 2007, s.141-146.

Eflâkî'nin bahsettiği, Yunus Emre'nin *Ahmed Fakîh Kutbuddin Seyit Sultan Necmüddin / Mevlâna Celâlüddin ol kutb-i cihân kâni* şeklindeki beyitinde adı geçen şair, Horasan'da doğan, Çarhnâme ve Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi'-ş-Şerîfe adlı eserlerin yazarı olarak kabul edilen Ahmed Fakîh'tir (Ö.1251). Konya'ya gelerek Mevlâna'nın babası Bahâeddin Vele'den fıkıh dersleri almış, bu sebeple kendisine fıkıh denmiştir²⁷.

Hakkındaki bilgiler Eflâkî'nin *Menâkibu'l-Ârifîn* adlı eseri, Muhyiddîn'in *Hizırnâme'si* ve *Bektaşî Velâyetnâmeleri* gibi tarihî kaynaklara dayanmaktadır. Bilim dünyasına Fuad Köprülü tarafından tanıtılmıştır.

Eflâkî'nin eserinde Horasan'dan gelen saf yürekli bir Türk olduğu, medrese eğitimi gördüğü, Mevlâna'nın babasının müridi olduğu, tasavvufu ve fıkıh ilmini ondan öğrendiği yazılıdır. Konya'daki müridlerinden Şeyh Aliman Abdal tarafından yaptırılan mescitteki sandukasının üzerinde babasının ve oğlunun adlarını gösteren işaretlerin olduğu düşünülmektedir. Konya'daki türbesinin üzerinde ölüm tarihi 618/1221 yazılıdır. Ne var ki bu tarih Mevlâna'nın babası Bahâeddin Vele'din Konya'ya geliş tarihi 626/1228 ile çelişmektedir. Başvekâlet Arşivindeki 1476 tarihli Karaman defterinde bulunan şairin 650/1252 ölüm tarihi de Eflâkî'nin verdiği bilgilerle çelişir²⁸.

Hoca Ahmed Fakîh'in Mevleviler arasında sevilen bir zat olup kerametler gösterdiği bilinir. Seydişehir'in kurucusu Hârûn Veli'nin Menâkibinda Konya'ya dervişleriyle birlikte Fakîh'in türbesini ziyarete geldiklerinde onun gösterdiği kerametler anlatılmıştır. Yine Eğridir'de tekkesi bulunan Bektâşî şair Muhyiddîn'in *Hizırnâme* adlı eserinde Fakîh'in adı Anadolu'nun en eski erenleri arasında geçer²⁹. Eflâkî'nin eserinde saf yürekli bir Türk olduğu, cezbe içinde yıllarca dağlarda dolaştığı ve hocası Bahâeddin Vele ölünce Konya'ya dönerek zaviyesinde yaşadığı yazılıdır. Hacı Beştâşî Veli'nin Velâyetnâmelerinde Hoca Ahmed Yesevî hazretlerinin ağaç kılıçını Hacı Beştâşî Veli'nin beline kuşadığı, ocakta yanan dut ağacı egsisini kavrayıp, Horasan'dan Rûm'a er gönderdiği mâlûm olsun ve Rûm'da bunu tutsunlar diye, Rûm'a doğru pervâz ettiği, Konya'da er Hoca Fakîh'in o ateşli egsiyi kapı hûcresinin önüne diktığı, Kudret-i İlâhi o egsisinin bittiği ve yemiş verdiği şeklinde bir menkîbe anlatılmıştır³⁰. Bu menkîbe Selçuk Es'in özel kitaplığında bulunan *Menâkib-i Hâce Ahmed Fakîh Sultan 'aleyhi'r-Rahmeti ve'r-Rîdvân* adlı yazmada da geçmektedir. Ayrıca yazmada

²⁷ Kemal Yavuz-Adnan Karaisalıoğlu, "XII-XIII. Yüzyıllarda Batı Türk Edebiyatı: Anadolu'da Gelişen Türk Edebiyatı", (VIII-XV. Yüzyıllar Türk Edebiyatı, Editör: K. Yavuz, İ. Şanlı) AÜ, 1. Baskı, Eskişehir 2010, s.105.

²⁸ Hasibe Mazioğlu, *Ahmed Fakîh, Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi'-ş-Şerîfe*, TDK Yay, Ankara 1974, s.7-8.

²⁹ Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s.8-9.

³⁰ Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s.8-9.

Hoca Fakîh'in ömrü boyunca şehir içine girmediği, Horasan ereni olduğu, pek çok keramet gösterdiği yazılıdır.

Çarhnâme, Eğirdirli Hacı Kemal'in *Câmiî'n-Nezâ'ir* adlı nazireler mecmuatında Çarhnâme-i Ahmed Fakîh der bî vefâ-i Rûzgâr adıyla 289-291. varaklar arasında yer alan 83 beyitlik bir manzumedir. Aruzun *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün* kalibiyla yazılmıştır. Manzumenin tamamı 100 beyitten müteşekkil olup son kısımları eksiktir. Anadolu'da Türkçe yazılmış en eski eserlerden olan Çarhnâme'de dünyanın faniliği, ölüm, kıyamet, sabır, merhamet, cömertlik, nefsin arzularından geçmek, ibadetin önemi, din kardeşliği, kulluk, iyilik yapmak gibi konular anlatılır. Çarhnâme'yi bilim âlemine ilk olarak Fuad Köprülü tanıtmıştır. Mecdut Mansuroğlu metnin transkripsiyonunu dil özellikleri incelemesiyle birlikte 1956'da İstanbul'da neşretmiştir.

Kitâbu Evsâf-ı Mesâcidi's-Şerîfe, Hasibe Mazioğlu tarafından 1963'te sunulan bir bildiriyle tanıtılmıştır. Ahmed Fakîh'in *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün* kalibiyla yazmış olduğu 339 beyitlik bir mesnevidir. Hac ziyareti bölümünden sonra Kudüs için hece ölçüsüyle yazılmış 50 beyitlik övgü şiirleri yer almaktadır. Tek nüshası Londra British Museum'da bulunan eser, tipkibasım, transkripsiyon, dil özellikleri incelemesi ve sözlükle birlikte Mazioğlu tarafından 1974'te Türk Dil Kurumunda yayımlanmıştır. Bazı yaprakları okunamayacak şekilde tahrîp olmuş alan nüshanın içerisinde *Kitâbu Beytü'l-Makdîs ve'l-Halîl* adıyla daha sonraki döneme ait bir başka eser vardır. Eserin baş kısmından bazı yaprakların kopmuş olduğu anlaşılmaktadır³¹. Türk dili tarihi bakımından büyük öneme sahip olan eser sade ve gerçekçi bir anlatım tarzına sahiptir. Dünyanın geçiciliği, iyilerle arkadaşlık, sabırı olmak konularında verilen ögütlerle dikkat çeker. Fakîh'in arkadaşlarıyla yaptığı hac yolculuğu ve yolculuk boyunca ziyaret edilen Şam, Kudüs, Mekke ve Medine şehirlerinin dini mekânları ayrıntılı olarak anlatılır³². Eserini hacca gidemeyen arkadaşlarına ithaf etmiş olan Fakîh mescitlerin fiziksel özelliklerini çok ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır. Şair kutsal yapılar karşısında duyduğu coşkuyu içten bir üslupla anlatmış, canlı tasvirlere yer vermiştir. Eser dil ve üslup bakımından 13. yüzyıl metinleri arasında özel bir yere sahiptir³³.

Eserde Hacerü'l-Esved, Hz. Muhammed'in (sa) türbesi, Hicret, Ka'be, Mekke, Harem, Kubeyş Dağı, Hira Mağarası, Kudüs, Mescid-i Aksa, Kubbetü's-Sahra, Makâm-ı Halil ve Şam hakkında bilgiler verilmiştir. Bir çeşit seyahatname sayılan eser, hac yolculuğunu anlatan ilk Türkçe mesnevi olma özelliğine sahiptir³⁴.

³¹ Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s.13.

³² Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s.13.

³³ Hasibe Mazioğlu, a.g.e., s.14.

³⁴ Kemal Yavuz-Adnan Karaismailoğlu, a.g.e., s.106.

1.5.3.3. Sultan Veled

1226'da Larende'de (Karaman) doğan Sultan Veled çocukluğunun ilk yıllarını dedesi Sultanü'l-Ulemâ Bahaeeddin Veled ile geçirmiştir. Konya ve Şam'daki çeşitli medreselerde okuduğu bilinir. Eflâkî'de kardeşi Alâeddin ile beraber Şeyh Şerefeddîn himayesinde Halep'e sonra Şam'a gittiği ve eğitim gördüğü yazılıdır. Bu dönemde Hz. Mevlâna'nın kendilerine Farsça mektup yazdığını bilinmektedir. Eğitimini tamamladıktan sonra Konya'ya dönen Sultan Veled babasının bulunduğu her sohbet ve toplantıya katılmış, ilmî, dinî, tasavvufî konularda bilgi ve görüşünü artırmıştır. Yetişmesinde en önemli pay şüphesiz babasına aittir³⁵.

Hz. Mevlâna'nın ölümünden sonra halkın ısrarıyla 1274'te babasının postuna oturmuş ve ölünceye kadar bu makamda kalmıştır. Melevîlik tarikatına bazı yeni kaideler eklemiş, tekke ve zaviyelerin Konya dışına çıkışmasına öncülük etmiştir.

Eflâkî'nin aktardıklarından Sultan Veled'in sağlam düşünceli, müziğe ve nazma vâkîf, kerâmet derecesinde zeki buluşları olan, düşüncelerini daima açık ve sağlam bir şekilde ifade eden, sözlerinde ve hareketlerinde kontrollü olup cekişkiye düşmeyen bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Eserlerini Farsça yazan Sultan Veled'in Türkçe şiirleri de bulunmaktadır. Anadolu'da Türkçe şiir yazan doğum ve ölüm tarihi belli ilk şairdir. Eski Anadolu Türkçesiyle yazdığı şiirleri bazı şekil eksiklikleri bulunsa da edebî açıdan oldukça üst seviyededir. *Divân, Mesneviyat-ı Veledîye* (İbtidânâme, Rebâbnâme, İntihânâme), *Ma'ârif*, adlı eserleri vardır.

Veled Çelebi ve Feridun Nafiz Uzluk tarafından basılan *Farsça Divân'*ındaki 12.719 beyitten 129'u Türkçedir. 1291'de yazılan 3 ciltlik *Mesneviyat-ı Veledîye* adlı eserinin birinci bölümü olan İbtidânâme'de dini tasavvufî konularda yazılmış 76 Türkçe beyit bulunur. Eflâkî ve *Risâle-i Sipehsalar'*ın yazarı Feridun Ahmed eserlerini yazarken Sultan Veled'in bu eserinden faydalanmışlardır³⁶. Bu eser Abdülbâki Gölpinarlı tarafından 1976'da Türkçeye çevrilmiştir. *Mesneviyat-ı Veledîye*'nin 2. cildi 1300'de yazılan 8000 beyitlik *Rebâbnâme*'dir. Bu eserde 162 Türkçe 26 Rumca beyit vardır. Külliyatın 3. cildi 8300 beyitten müteşekkil İntihânâme' dir.

Sultan Veled'in *Ma'ârif* adlı Farsça mensur tasavvufî bir eseri de vardır. Dedesi Sultanü'l-Ulemâ Bahaeeddin Veled ve hocası Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmîzî'nin aynı adlı eserleri bulunmaktadır.

³⁵ Sultan Veled, *Ma'ârif* (Çeviren: Meliha Anbarcioglu), Meb Yay., İstanbul 1993, s.VII.

³⁶ Sultan Veled, *Ma'ârif*, s.XXIV.

Divân'da 129, *İbtidâname*'de 76 ve *Rebâbnâme*'de 162 olmak üzere toplam 367 Türkçe beyit Mecdut Mansuroğlu tarafından *Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri* adıyla dil incelemesi ve sözlükle birlikte 1958'de İstanbul'da yayımlanmıştır.

1.5.3.4. Şeyyad Hamza

Fuat Köprülü pek çok kaynakta 13. yüzyıl şairi olarak zikredilen Şeyyad Hamza'nın 13. yüzyılın son çeyreğinde yaşadığı ve Nasreddin Hoca ile görüşüğünü ifade eder. Buna delil olarak Lâmiî'nin Letâif adlı eserindeki fıkralarda geçen diyaloglarını gösterilir. Rîfî Melûl Merîç Akehir'de Nasreddin Hoca mezarlığında Şeyyad Hamza'nın kızı Aslı Hatun'a ait hicri 749 miladi 1348 tarihli bir mezâr taşı bulduğunu iddia etmiştir. Metin Akar ise V. Millî Türkoloji Kongresinde takdim ettiği Şeyyad Hamza'ya ait bir mersiyede geçen beyitte şairin hicri 749 tarihinde hayatı olduğunu anlaştığını söyler³⁷. Bu bilgiler şairin Akşehir'deki 1348 tarihli veba salgınında sağ olduğunu ve bu salgından kısa bir süre sonra ölmüş olabileceğini, dolayısıyla 13. yüzyılda doğup 14. yüzyılda ölmüş olduğunu ortaya koymaktadır.

Şeyyad Hamza aruz ve hece ölçüsünde şiirler yazmış, eserlerinde başta peygamber sevgisi olmak üzere dinî tasavvufî konuları işlemiştir. En önemli eseri *Yûsuf u Zeliha* adlı mesnevisidir. *Destân-i Sultan Mahmud*, *Ahvâl-i Kiyâmet*, *Mirâcnâme*, *Vefât-i Hazreti Muhammed Aleyhi's-selâm* ve Şiirler olmak üzere çeşitli eserleri vardır. Necmeddin Halil Onan, Mecdut Mansuroğlu, Saadettin Buluç, Metin Akar ve Orhan Kemal Tavukçu gibi araştırmacılar tarafından tespit edilmiş yeni şiirleri çeşitli mecmualarda neşredilmiştir.

Şiirlerinin mecmualarda tanzir edilmesi Şeyyad Hamza'nın beğenilen ve örnek alınan bir şair olduğunu gösterir. Aruz ve heceyle yazdığı şiirlerinde ağırlıklı olarak peygamber sevgisini işlemiştir. *Yûsuf u Zeliha* mesnevisinden sonra peygamberimiz (sa) için yazmış olduğu na'atleri dikkat çeker. Şiirlerinde lirizmi ön planda tutmuş akıcı ve açık bir üslup kullanmıştır³⁸.

Yûsuf u Zeliha mesnevisi Türk ve dünya edebiyatında meşhur bir hikâyedir. *Yûsuf* Peygamber ile Zeliha'nın aşkıını anlatır. Türk edebiyatında 13. yüzyıldan günümüze kadar pek çok müellif tarafından işlenmiştir. Edebiyatımızda *Yûsuf u Zeliha* mesnevilerinin meşhur olanları 13. yüzyılda Şeyyad Hamza, 14. yüzyılda *Haliloglu Ali*, *Süle Fakih* ve *Erzurumlu Darîr*, 15. yüzyılda *Ahmedî*, *Şeyhoglu Mustafa* tarafından yazılmıştır. 15. yüzyılda *Kırımlı Abdülmecid*, *Dür Big*,

³⁷ Ümit Özgür Demirci-Şenol Korkmaz, Şeyyad Hamza *Yûsuf u Zeliha*, Kaknüs Yay., I. Baskı, İstanbul 2008, s.8-9.

³⁸ Kemal Yavuz- Adnan Karaismailoğlu, a.g.e., s177.

Hamdullah Hamdi, Hataî, Çâkerî Sinan, Bihişti Ahmed Sinan, Kemal Paşaoglu ve Hamidi gibi müelliflerin Yûsuf kıssaları vardır³⁹.

Şeyyah Hamza'nın *Yûsuf u Zeliha*'sı Anadolu'da bu konuda yazılmış ilk mesnevidir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalibiyla yazılmış olup 1529 beyittir. *Destân-i Yûsuf Aleyhi's-selâm ve hâzâ ahşenü'l ķaşaşı'l-mübârek* cümlesiyle başlar. Oldukça sade ve saf Türkçeyle yazmış olup, az sayıda Arapça ve Farsça alıntı kelime ihtiva eder. Dil özellikleri bakımından benzersizdir. Kaynağını mukaddes kitaplardan alan mesnevi edebî metin olarak da çok değerlidir. Müellif eseri Kur'an'daki aslına bağlı kalarak, sürükleyici bir anlatım tarziyla, samimi bir üslupla kaleme almıştır. Eserin bazı yerlerinde kullanılan *söziüme tutuñ kulak, eydem ani*, nidem ani gibi ifadeler topluluk karşısında meddah tarafından anlatıldığı düşüncesini akla getirir.

Mesnevinin konusu Hz. Yûsuf'un (as) başına gelen olaylar ve Zeliha ile arasında geçen aşktır. Hikâyede Hz. Yûsuf'un kardeşleri tarafından kıskanılıp kuyuya atılması, Mısır'da köle olarak satılması, zindan hayatı, kölelikten vezirliğe yükselmesi, Zeliha'nın Yûsuf'a duyduğu aşk, Yûsuf'un kardeşleriyle tekrar buluşup babası Hz. Ya'kûb'a (as) kavuşması gibi heyacan uyandıran bir çok olay anlatılmaktadır. Hikâyeden kaynağının kutsal kitaplar, kahramanlarının da Hz. Ya'kûb (as) ve Hz. Yûsuf (as) gibi peygamberler olması esere ilgiyi artırmıştır.

Eser hakkında ilk çalışma 1946'da Dehri Dilçin'e aittir. 1951'de Talat Tekin İstanbul Üniversitesinde, 1992'de Stephanie Bowie Thomas Amerika'da yüksek lisans tezleri hazırlamışlardır. 2008'de Osman Yıldız Ankara'da, Ümit Özgür Demirci-Şenol Korkmaz İstanbul'da eserin metnini ve dizinini neşretmişlerdir.

1.5.3.5. Hoca Dehhânî

Hakkında sınırlı bilgiler bulunan Hoca Dehhânî Anadolu'ya Horasan'dan gelmiştir. Nerede ve ne zaman olduğu de bilinmemektedir. I. ya da III. Alâeddin Keykûbat zamanında yaşadığı ve sarayda sultanın meclislerinde şirler söyledişi ileri sürülür.

Dehhânî devrinin sanat yönü ağır basan, dinî, edebî ve tasavvufî bilgiye sahip, şiir zevki üstün olan şairlerinden biridir. Farsçayı ve Fars edebiyatını iyi bildiği ve saray şairi olduğu anlaşılmaktadır. Şiirlerinde çağdaşlarından farklı bir yol izleyerek zamanı zevk ve eğlence içerisinde geçirmekten yana olduğunu göstermiştir.

³⁹ Agâh Sirri Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C.I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara 1988, s.128-129.

Dehhânî İran şiirinin edebî sanat ve mazmunlarını Anadolu'daki yeni Türk şiirinde kullanmasıyla edebiyatımızda divân şiirinin temelini atan şair olarak bilinir. Türk edebiyatında ilk defa Türkçe kaside yazan ve Türk sultanlarına şiir sunan şairdir. Kasidesinde hareketli bir üslup dikkati çeker. Edebiyat dünyasına ilk olarak Fuad Köprülü tarafından tanıtılmıştır. Aruzla yazılmış az sayıda şiirinde İslam öncesi şiir özellikleri görülür. Farsça tamlamaların çokluğu *Dehhânî*'yi üslup bakımından dönemin şairlerinden ayırr. Bazı kayıtlarda sultanın isteği üzerine bir Selçuklu Şehnâmesi yazdığı bildirilmiş olsa da böyle bir esere bugüne kadar ulaşılmış değildir⁴⁰. Medine Arif Hikmet Bey Kütüphanesinde bulunan *Mecmuâ-i Devâîn* adlı yazmada *Dehhânî*'ye ait olduğu düşünülen yeni şiirler tespit edilmiştir⁴¹. Mecmuada bulunan 97 gazel ve iki kaside Ersoy ve Ay tarafından kitap halinde yayınlanmıştır.

1.5.3.6. Yunus Emre

Türk edebiyatının en büyük mutasavvîf şairleri olan Yunus Emre'nin hayatı hakkındaki bilgiler daha çok kendi şiirlerine dayanmaktadır. *Mevlâna Hüdâvendigâr bize nazar kılalı / Onun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır* şeklindeki beytinden Konya'da bulunup Hz. Mevlâna'yla görüşüğü, yine *Ahmed Fakîh Kutbuddin Seyit Sultan Necmûddin / Mevlâna Celâlüdin ol kutb-i cihân kam* beytinden Bu tasavvuf büyüklerinin kendisinden önce vefat etmiş oldukları anlaşılır. Bazı şiirlerinde Anadolu'da yaşanan Moğol istilasına ve devrin siyasi olaylarına temas etmiştir.

Risaletü'n-Nushîyye adlı eserinin sonundaki *Söz tarîh yidi yüz yidiyidi / Yunus canı bu yolda fidiyidi* sözlerinden 1307'de hayatı olduğu anlaşılmaktadır. Adnan Erzi'nin Beyazıt Devlet Kütüphanesinde bulduğu bir yazmada şu ifadeler vardır: *Vefât-ı Yunus Emre, müdde-i ömr 82, sene 720*. Belgeye göre Yunus Emre 1240/1'de doğmuş 82 yıl yaşadıktan sonra 1320/1'de vefat etmiştir⁴². *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvîflar* adlı eserinde Yunus Emre'nin hayatını yeniden ortaya çıkaran Fuad Köprülü şairin 13. yüzyılın sonu ve 14. yüzyılın başlarında yaşamış bir dervîş olduğunu ve 14. yüzyılın ancak ilk senelerini idrak etmiş olabileceğini söylemiştir⁴³.

⁴⁰ Kemal Yavuz- Adnan Karaismailoğlu, a.g.e., s.107-108.

⁴¹ Ersoy, Ersen- Ay, Ümran, "Hoca Dehhânî Hakkında Yeni Bilgiler", Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:15, İstanbul 2015, s.7-15.

⁴² Abdülbaki Gölpinarlı, *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2006, s. XXVII, XXVIII.

⁴³ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvîflar*, Diyanet Yayınları, Ankara 1993, s. 261-263.

Yunus Emre'nin nereli olduğu, hayatı, ailesi, ümmiliği, tarikati gibi konularda bilim adamları ittifak etmiş degillerdir. Mecdî'nin *Şakayık Tercümesi*, Bektaşı Velâyetnâmeleri, Lâmi'î Nefehatü'l Üns, Âşık Çelebi *Meşairü's-Şuarâ*, Aziz Mahmud Hüdaî *Vakîât-i Üftâde*, Bolulu Hımmet Efendi *Adab-ı Hürde-i Tarikat*, Fuad Köprülü *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* vb. şair hakkındaki eserlerde farklı bilgiler mevcuttur.

Bektaşı *Velâyetnâmelerinde* Yunus Emre'nin Sivrihisar'a bağlı Sarıköy'de doğduğu bilgisi vardır. Abdülbaki Gölpinarlı⁴⁴ ve Faruk Kadri TimurtAŞ da Sivrihisar'da doğup orada vefat ettiği görüşündedirler⁴⁵. *Nefahat Mütercimi* Kütahya suyunun Sakarya nehrine kariştiği bir yerde yaşadığı, *Şakayık Tercümesi* Bolu havalısında yaşamadığını, Âşık Çelebi'nin *Meşairü's-Şuarâ*'sı Bolulu olduğunu, Fuat Köprülü Sivrihisar civarında ya da Bolu mülhakatından Sakarya suyu civarındaki karyelerden birinde yaşamadığını bildirir⁴⁶. Cihat Öztelli, Kamil Kepecioğlu ve İsmail Hakkı Konyalı Yunus'un Karamanlı olduğunu düşüncesindedir. Mustafa Tatçı kesin neticeye varmamakla birlikte Yunus'un orta Anadolu'da bir merkezde yaşamadığını söyler. Kemal Yavuz ve Adnan Karaismailoğlu, Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı Sulucakarahöyük ve Taptuk Emre'nin İç Anadolu'da bulunmasından hareketle ve Yunus hayatı iken yazılmış olan *Mantiku t-Tayr* ve *Garibnâme*'nin bu bölgede yazıldığı düşüncesiyle şairin Aksaray ve Kırşehir illerine yakın bir yerde yaşadığı kanaatine varmışlardır. Şehabeddin Tekindağ ise Konya ile Kayseri arasında bir yerde yaşamış olabileceğini söyler⁴⁷. Anadolu hatta Osmanlı coğrafyasında pek çok mezar ve makamı bulunan Yunus Emre'nin nereli olduğu sorusuna kesin bir cevap vermek zordur.

Eserlerine bakıldığında dini bilgilerden haberdar olduğu ayet ve hadislerden iktibas yaptığı, bazı düşünür ve filozofların isimlerinden bahsettiği görülür. Fakih'ten, Seyyid Necmüddin'den, Mevlâna'dan bahsetmesi medreselerde bulunduğu işaret sayılabilir. Onun anlayışında ilmin ve okumanın manası “*kendin bilmektir*” veciz sözüyle ifade edilir. Okuyup gerçekleri göremeyenler Yunus'a göre “*abes yere yelmiş, kuru emek harcamış*” kimselerdir.

*Dört kitabın mâ'nîsi tamamdır bir elifde
Sen elif dersin hoca mâ'nîsi ne demekdir*

⁴⁴ Abdülbaki Gölpinarlı, *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1992, s.62.

⁴⁵ Kemal Yavuz- Adnan Karaismailoğlu, a.g.e., s.160.

⁴⁶ Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Dîvân, Risâletü'n Nushîyye*, H Yay., 2. Baskı, İstanbul 2011, s.9-10.

⁴⁷ Kemal Yavuz- Adnan Karaismailoğlu, a.g.e., s.160.

*Dört kitabuñ mâ'nisi okudum hâsil etdim
Aşka gelicek gördüm, bir uzun hece imiş*

*İlim ile hikmet ile kimse ermez bu surra
Bu bir 'âcaib sirdur ilme kitâba siğmaz*

*'İlim okumak bilmeklik kendözüñi bilmekdür
Pes kendözüñ bilmeseñ bir hayvandan betersin*

Yukarıdaki beyitlerin Yunus'un eğitim gördüğüne işaret ettiği düşünülebilir. Ancak medresedeki derslerin onun gönülnü sükûna erdirmediği de aşikardır. Köprülü, Timurtaş, Gölpinarlı gibi araştırmacılar Yunus'un ümmi olmayıp eğitim gördüğü kanaatindedirler. Âşık Çelebi, Bursalı Mehmet Tahir, Hüseyin Vassaf Bey gibi âlimler Yunus'un medrese eğitiminden geçtiğini düşünmüşlerdir. Tomâr-i Turûk-i Âliye yazarı Sadık Vicdânî Yunus'un, peygamberin (sa) vasfiyla vasiflandırmak için kendisini ümmi saydığını ifade eder⁴⁸.

*Taptuguñ tapusunda kul olduk kapusında
Yunus miskin cigidük pişdük elhamdülillah*

sözlerinden sülükunu Taptuk Emre'nin dergâhında tamamladığı anlaşılmaktadır. Bolulu Himmet Efendi (Âdâb-ı Hurrde-i Tarîkât) ve Aziz Mahmud Hübâî (Vakiat-ı Üftâde) eserlerinde Yunus'un dergâha odun taşımak suretiyle uzun yıllar şeyhine hizmet ettiği bilgisini verirler⁴⁹. İsmi Bektaşî Velâyetnâmeleri'nde çok defa zikredilmesine rağmen şiirlerinde Bektaşî olduğunu gösteren bir emare yoktur. Mevlevîliği kurucusu Sultan Veled'den eserlerinde bahsetmemesi Mevlevî dervîşi olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Yunus'un bir Yesevî'ye dervîşi olduğunu söylemek de zordur.

Tasavvuf edebiyatının zirvesinde bulunan Yunus Emre'nin kendinden sonraki dönemlerde takipçileri ortaya çıkışmış hatta bu takipçilerin bir kısmı saygıdan dolayı Yunus'un adını kullanmışlardır.

13. yüzyıldaki Yunus Emre'den farklı olarak şiirlerinde Emir Sultan'dan bahsededen 1439'da Bursa'da vefat etmiş Âşık Yunus adlı bir şair vardır. Faruk Kadri Timurtaş ve Abdülbaki Gölpinarlı⁵⁰ Âşık Yunus'un varlığını kabul ederler. Timurtaş, Âşık Yunus'un Emir Sultan'a bağlı bir Kübrevî dervîşi olduğunu ifade eder⁵¹.

⁴⁸ Mustafa Tatçı, a.g.e., 12-14.

⁴⁹ Musrafa Tatçı, a.g.e., s. 29-35.

⁵⁰ Abdülbaki Gölpinarlı, a.g.e., s. XXXVIII-XXXIX.

⁵¹ Mustafa Tatçı, a.g.e., s. 406.

Yunus Emre'nin **Divân**'ında 300 civarında şiir vardır. Araştırmacıların bir kısmı Yunus adıyla yazan diğer şairlerin şiirlerini ya da başkalarının şiirlerinden mahlas değiştirilerek alınmış şiirleri Yunus Emre'ye mal etmiş, bu sebeple şiir sayısı çoğalmıştır. Şiirler arasında dil, üslup, ifade, eda, tavır ve öz bakımından farklar vardır. Yalnız 14. yüzyılın sonunda ve 15. yüzyılın başlarına Bursa'da yaşamış olan Âşık Yunus'un şiirleri Yunus Emre'ninkine çok yakındır⁵².

Yunus **Divân**'ını ilk olarak keşfeden ve tanitan Fuad Köprülü, Galata Mevlevi Kütüphanesinde, Âtif Efendi Kütüphanesinde, Viyana Flügel Kataloğunda, Berlin Pertsch Kataloğunda ve diğer kütüphanelerde **Divân**'a ve Yunus şiirlerini içine alan bazı mecmualara tanık olduğunu, bu yazmaları ve bunlarla birlikte hususi kütüphanelerde gördüğü 5-6 kadar nüshayı görüp tetkik ettiğini ifade etmiştir⁵³.

Divân'ın Abdülbaki Gölpinarlı ve Faruk Kadri Timurtaş'ın eserlerinde adı geçen yazma nüshaları şunlardır: *Fatih Nüshası*, Süleymaniye Kütüphanesinde bulunan nüsha 210 varak olup 203 şiir ihtiva eder. *Nuriosmaniye Nüshası*, 1534'te istinsah edilmişdir. 315 varak olup 219 şiir vardır. *Raif Yelkenci Nüshası*, 185 şiir ihtiva eder. 14-15. yüzyıla ait bir yazmadır. *Yahya Efendi Nüshası*, 16. yüzyılda istinsah edilmiş olup Süleymaniye Kütüphanesinde bulunur. 107 yaprakta 302 şiir vardır. *Prof. H. Ritter Nüshası*, Almanya'dadır. Raif Yelkenci'den alındığı sanılan bu nüsha 14. yüzyılda istinsah edilmiştir. Rauf Yelkenci'de Bulunan *Mecmua* 14-15. yüzyıla ait bir yazma olup Abdülbaki Gölpinarlı tarafından tespit edilmiştir. *Bursa Nüshası*, Bursa Kütüphanesinde bulunmaktadır. 53 yapraklı bir mecmua olup 120 kadar şiir ihtiva eder. 15. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edilen mecmuada Şeyyad Hamza ve başka şairlerin na'atleri de vardır. *Murat Molla*'da bulunan bir nüshadan bahseden Gölpinarlı "bizce Yunus'a ait olduğu şüphe görmeyen şirler" ifadesini kullanmıştır⁵⁴.

Yunus Emre **Divân**'ının eski yazı ilk baskısını 1933'te Burhan toprak yapmıştır. İlk ilmi yayını yapan Abdülbaki Gölpinarlı, **Divân**'la ilgili çalışmasının ilk iki cildini 1943'te, üçüncü cildini ise 1948'de yayınlamıştır. Gölpinarlı, Yunus Emre'ye ait olmayan şiirleri ayıklayarak 356 şire yer vermiştir.

Faruk Kadri Timurtaş, Gölpinarlı'nın *Fatih Nüshası*'nın tipkibasımını arkasına başka nüshalardan yüz şiir eklemek suretiyle neşrettiğini, çalışmasında Eski Anadolu Türkçesi açısından eksiklikler olduğunu, yarı ilmi bir çalışma olduğunu ifade etmiştir. Kendisi *Fatih Nüshası*'nı esas almış, yanlış olduğu aşıkâr olan yerleri başka nüshalara bakmak suretiyle düzeltmiş ve noksanları tamamlamıştır.

⁵² Faruk Kadri Timurtaş, *Yunus Emre Divâni*, 3. Baskı Ankara 1986, s. III.

⁵³ Fuad Köprülü, a.g.e., s.291.

⁵⁴ Bkz. Abdülbaki Gölpinarlı, a.g.e., s.XLV; Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s.V-VI.

Fatih Nüshası'nda yer almayan şiirleri diğer nüshalardan tamamlanmak suretiyle geniş halk kitleleri için 1980'de Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları arasında bir yayın gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada 326 şiir vardır.

Timurtaş, Yunus Emre Divân'ının nüsha farklarını da ihtiva eden tenkitli, notlu, açıklamalı, kelime dizinli ilmi neşrini ayrıca hazırlanmıştır. Bu eser 2006'da İstanbul'da basılmıştır. Ayrıca 1972'de Tercüman gazetesinin 1001 Temel Eser serisinde orta hacimde seçme mahiyette bir Yunus Emre Divân'ı da neşretmiştir.

Cahit Öztelli'nin 1971'de yaptığı bir Divân neşri vardır. Son yıllarda yapılan en kapsamlı çalışma Mustafa Tatçı'ya aittir. 2005'te yapılan çalışmada Yunus Emre'nin Divârı ve Risâletü'n-Nushîyyesi yer almaktadır. Bu çalışmada Yunus'a ait şiir sayısı 415'tir. Âşık Yunus'un şiirlerinin de yer aldığı çalışmada inceleme ve sözlük vardır.

Risâletü'n-Nushîyye 1307'de yazılmış tasavvufî bir eserdir. Eserin başında 13 beyitten oluşan bir risale vardır. Daha sonra akıl, iman, cennet cehennem, toprak, su, ateş, rüzgâr gibi yaratılışın dört ana unsurunun ilişkilerinden bahseden mensur kısım yer alır⁵⁵. Asıl mesnevî bu bölümden sonra başlar. Aruzun *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün* kalıbiyla yazılmış 600 beyitlik bir eserdir. Eserde Yunus'un Divârı'ndaki aşıkane üslubu görmek zordur. Öğretici ve nasihat verici bir üslupla yazmış, insanın kemâlât'ını anlatmıştır. İnsana akıl, nefis, gönül, can açısından bakılarak iyilik, sabır, cömertlik, doğruluk, alçak gönüllülük gibi erdemler zıtlarıyla karşılaşmıştır. *Divân* ve *Risâletü'n-Nushîyye* arasında dil, şekil ve üslup bakımından farklar vardır.

1.5.4. Beylikler Dönemi Türkçesi (14. Yüzyıl)

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Kösedağ Savaşı'nda (1243) Moğollara yenilmesiyle birlikte Anadolu'da iç karışıklar hat safhaya ulaşmış, bazı Türk beyleri Selçuklularla ilişkisini keserek beyliklerini ilan etmeye başlamışlardır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti attındaki topraklarda kurulan bu beyliklere Anadolu Beylikleri adı verilmektedir⁵⁶. *Karamanoğulları*, *Aydinoğulları*, *Menteşeogulları*, *Germiyanoğulları*, *Sahipataogulları*, *Eşrefogulları*, *Karesioğulları*, *İnançoğulları*, *Saruhanogulları*, *Hamitoğulları*, *Eratnaoğulları*, *Ramazanoğulları*, *Alaiye Beyliği*, *Pervaneoğulları*, *Dulkadiroğulları*, *Osmanoğulları* bu dönemde ortaya çıkan Türk beylikleridir.

Beylikler arasında 14. yüzyıl boyunca süren siyasi üstünlük mücadeleleri Anadolu'nun kültürel ve edebî yönden canlanması sebep olmuş; Söğüt, İznik,

⁵⁵ Mustafa Tatçı, a.g.e., s.362.

⁵⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988, s.XII.

Bursa, Edirne, Kütahya, Aydin, İzmir, Birgi, Tire, Kırşehir, Karaman, Kastamonu, Sivas, Eğirdir, Balıkesir, Beyşehir, Afyon, Amasya, Ankara, Sinop gibi şehirler birer kültür merkezi hâline gelmiştir. Medreselerde yetişen bilim adamı, şair ve yazarlar kültür ve edebiyat faaliyetlerine canlılık kazandırmıştır. İç karışıklıklara rağmen başta Konya ve çevresinde başlayıp Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebiyle Anadolu'ya yayılan Mevlevîlik, Kırşehir'de ortaya çıkan Âhilik, Baciyân-ı Rum, Abdalân-ı Rum gibi kuruluşlar tasavvufun yerleşmesine ve yayılmasına yardım etmiştir. Anadolu'daki siyasi karışıklıklara rağmen kültür ve edebiyat alanındaki bu tür gelişmeler Oğuz Türkçesinin 13. yüzyıla göre daha işlek bir dil hâline gelmesine yol açmıştır.

Arapça ve Farsça bilmeyen Türk beyleri, şair ve yazarları Türkçe eser vermeye teşvik ederek Kur'an surelerinin açıklamalı çevirilerinin yapılmasına, peygamber kıssaları, evliya menkibeleri, nasihatnâmeler gibi eserlerin ortaya çıkmasına imkân sağladılar. Çeşitli konularda Türkçeye çevrilen eserlerin sayısı arttı. Şark kültürünün *Ketile ve Dimne*, *Marzubannâme* gibi didaktik hayvan masalları ve bazı tıp kitapları bu çeviriler arasındadır.

Beylikler döneminin dikkat çeken Türkçe faaliyetlerinin başında Karamanoğlu Mehmet Beyin 1277'de yayınladığı meşhur fermân gelmektedir. Fermanda açık olarak “*Şimden gerü hic kimesne kapuda ve divanda ve mecalis ve seyranda Türk dilinden gayri dil söylemeye.*”, “*Defterleri dahı Türkçe yazalar.*⁵⁷” ifadeleri yer alır.

Anadolu Selçuklu Devleti dönemindeki Türkçele Beylikler dönemi Türkçesini birbirinden ayırmak zordur. Ancak Beylikler dönemindeki Oğuz Türkçesinin Doğu Türkçesinin kalıntılarından ayıplanarak yenilendiği söylenebilir⁵⁸.

Anadolu Selçukluları döneminde basit muhtevalı eserlerde kendisini gösteren Türkçe, yazı dili olmak yolunda Beylikler zamanında şuurlu bir biçimde mesafe kaydetmiştir. Yıkılan Selçuklu Devleti'nin yerini almak isteyen beyler, beyliklerini kültür ve sanat merkezi yapmak yolunda adeta yarışmışlardır, Selçuklulardaki dil tutumuna karşı bir uyanma, milli dile dönüş ve gelişme devri yaşatılmışlardır⁵⁹. Beylikler dönemi şair ve yazarlarında gerek tercüme gerekse telif eserlerde İran edebiyatının etkileri görülür. Bazı eserlerde Arap-Fars dillerinden alınmış kelimelerin Türkçeleriyle birlikte yer olması dikkati çekmektedir: Çalap-Tañrı-Allah, uçmak-cennet-firdevs, yazuk-günah süci-şarap, esrük-sarhoş, sayru-hasta, tamu cehennem, kul-bende vb. Bu dönemde Hoca Mesud ve Şeyhöglü Mustafa

⁵⁷ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK Yay., Ankara 2013, s.88.

⁵⁸ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.87.

⁵⁹ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000, s.18-19.

gibi bazı şairler Türkçenin aruza uygun olmadığından yakınımlardır. Bununla birlikte Âşık Paşa ve Güşehri gibi müellifler Türkçeyi müdafaa ederek milli ruha bağlı idealist bir anlayışla eserler yazdılar⁶⁰.

Beylikler döneminde Kur'an surelerinin açıklamalı çevirileri, Peygamber kissaları, evliya menkibeleri, nasihatnâmeler gibi dini ve tasavvufi eserlerin çevirileri yapılmış, bazı telif eserler de ortaya çıkmaya başlamıştır.

1362-1368 arasında Mustafa b. Muhammed Ankaravî tarafından *Fatiha*, *İhlas*, *Tebareke*, *Amme*, *Yasin tefsirleri* yapılmış, *Fatiha ve İhlas tefsirleri* İnançoğullarından İshak Beye sunulmuştur⁶¹.

Germiyanoğulları Beyliğinde Süleyman Şah adına Marzuban bin Rüstem'in aslı 10. yüzyılda Taberistan lehçesiyle yazılmış olan hayvan hikâyeleri kitabı *Marzubannâme* ile *Unsurü'l-Mâdli*'nin ve Keykâvus bin İskender bin Kâbus'un yazmış olduğu *Kabusnâme*'nin tercüme edildiği bilinmektedir. Şeyhoğlu Mustafa'nın kaleme aldığı *Hurşidnâme* adlı eser Süleyman Şâh adına yazılmış fakat şehzadenin ölümü üzerine Yıldırım Bayezid'e sunulmuştur⁶². **Aydinoğulları Beyliğinde** başta Hoca Mesud olmak üzere *Hüsrev ü Şîrîn* adlı eseri Nizâmî 'den tercüme eden Fahrî gibi müellifler ortaya çıkmıştır. Ârâyisü'l-Mecâlis adlı peygamberler tarihi, *Kitâb-ı Tuâfe-i Mübârizî* adlı tıp kitabı, *Tezkiretü'l Evliyâ* adlı eser Aydinoğlu Mehmet Bey adına Türkçeye çevrilmiştir. Kul Mesud'un 1360'ta Farsçadan yaptığı *Kelile ve Dimne* çevirisi, Geredeli İshak bin Murad'ın Cûrcânî'nin ve İbn-i Sina'nın eserlerinden faydalananarak yazmış olduğu *Edviye-i Müfreze* adlı eseri, İbni Baytar'ın eserinden adı tespit edilemeyen bir şahıs tarafından yapılan (Anadolu'daki ilk Tıp çevirisi) *Müfredât-ı İbni Baytar Tercümesi* ve *Tabiatnâme* gibi eserler Aydinoğlu Umur Bey adına yazılmıştır. Aydinoğlu İsa Bey adına Hacı Paşa adıyla bilinen ünlü hekim yazar Celâleddin Hızır'ın Arapça (*Şifâü'l-Eskâm* ve *Devâü'l-A'lâm*) ünlü tıp eserinin terkiplerinden olan *Kitabu's-Sâde* adlı eser *Müntehâbu's-Şifâ* adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Hacı Paşa'nın *Müntehâbu's-Şifâ*'daki bilgileri içeren kendi yazmış olduğu Türkçe *Teshiliü's-şifâ* adlı bir eseri de vardır. Bu eserin başında Türkçe yazdığı için özür dilemiş olması dikkat çeken bir durumdur⁶³. İshak bin Murad tarafından 1376-1377'de kaleme alınan *ed-Dürrêtü'l-Mudîyye fi'l Lügati't-Türkiyye* bu dönemde Oğuz Türkçesinin grameriyle ilgili bilinen en eski eserdir. Arapçanın gramerini öğretmek maksadıyla yazılmış eserde Türkçe

⁶⁰ Mustafa Özkan a.g.e., s.21-22.

⁶¹ Mustafa Özkan a.g.e., s.27.

⁶² Zeynep Korkmaz, a.g.e.,s.89.

⁶³ Hüseyin G. Yurdaydin, "Düşünce ve Bilim Tarihi, Türkiye Tarihi II", *Osmanlı Tarihi* (Editör: Sina Akşin), C. II, 10. Baskı, İstanbul 2009, s.240.

kelimelere, cümle örneklerine ve dönemin gramer yapısıyla ilgili bilgilere yer verildiğinden dil bakımından oldukça önemlidir⁶⁴. İsa Bey adına Fahri'nin yaptığı *Hüsrev-Şîrîn Tercümesi*, Şeyhoğlu Mustafa'nın *Kenzü'l-Küberâ ve Mehekki'l-Ulemâ* adlı eseri, Tutmacı'nın *Gül ü Hüsrev Mesnevisi*, **Menteşeogullarından** Mahmud Çelebi'ye sunulan *Baznâme* ve İlyas Bey adına yazılmış olan İlyasiye adlı kitaplar bulunmaktadır. **Saruhanogulları** Beyliğinde *Bahnâme-i Şâhi* adlı eser Sultan Yakup bin Devlet adına Türkçeye çevrilmiştir. **Candaroğulları** Beyliğinde İsfendiyar Beyin oğlu İbrahim Bey için *Cevâhirü'l Esdâf* adlı Ku'an tefsiri yazılmış ve *Maktel-i Hüseyin* adlı eser Türkçeye tercüme edilmiştir. Aynı zamanda bir hükümdar olan Kadi Burhaneddin Oğuz Türkçesiyle Azerbaycan sahasında zamanının en büyük *Divân*'ını yazmıştır. Mehmedî'nin *İsknâme'si*, Ahmed-i Dâî'nin, *Çengnâme* ve *Tercüme-i Ebü'l-Leys es-Semerkandî'si* gibi eserler Yıldırım Bayezid'in oğlu Emir Süleyman adına kaleme alınmıştır. Emir Süleyman'ın 9 yıl süren saltanatında üstün siyasi başarılar olmasa da ilim ve sanat erbâbını himaye etmiş olması kayda değerdir.

Kırşehirli Güлşehri'nin Feridüddin Attar'ın aynı adlı eserinden yeni ilavelerle yaptığı önemli bir çeviri olan *Mantiku't-Tayr* ve müstakil eseri *Ahi Evran Mesnevisi*, yine Kırşehirli Âşık Paşa'nın Oğuz Türkçesinin çok önemli manzum telif eseri olan *Garipnâme*, *Fakrnâme* ve *Vasf-i Hâl Mesnevileri*, *Hikâye* ve *Kimya Risaleleri* vardır. Erzurumlu Darîr'in *Kissa-i Yûsuf*, *Fütühu's-Şam*, *Siyer-i Nebî*, *Yüz Hadis* gibi eserleri, Süle Fakîh'in *Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi*, Tursun Fakîh'in *Gazavatnâme*, *Destân-i Mihr ü Vefa* ve *Muhammed Hanefî* gibi eserleri, Hoca Mesud'un *Süheyl ü Nevbahâr* ve *Ferhengnâme-i Sâdî* adlı eserleri, Ahmedî'nin (Ö.15.yy) *İskndernâmesi*, Hamzavî'nin *Hamzanâme'si*, Kirdeci Ali'nin *Destân-i Kesikbaş* ve *Destân-i Hamâme* adlı eserleri, Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi'nin *Menâkibü'l-Kudsîyye fi Menâsibü'l Ünsîyye'si*, Kaygusuz Abdal'in *Divân*, *Gülistan*, *Gevhernâme*, *Vücudnâme* gibi eserleri, Yûsuf-ı Meddah'in *Varaka ve Gûlsah'*, Kemâloğlu İsmail'in *Ferahnâme'si*, Nesimî'nin *Divân'*, Niyazi-i Kadîm'in *Mansurnâmesi*, Muhyî'nin *İbtidanâme Tercümesi*, Amasya emiri Hilâfet Gazi adına Hekim Bereket tarafından yazılan *Tuhfe-i Mübârizi* vb. 14. yüzyıldan yazılmış olan eserlerdir.

1.5.4.1. Süheyl ü Nevbahâr

Hoca Mesud tarafından 1350'de Farsçadan çevrilen 5700 beyitlik bir mesnevidir. 13. yüzyılda yazılmış mesnevilerden farklı olarak beşeri aşk temasını işler. Dil özellikleri ve konusu bakımından 14. yüzyılda yazılmış aşk temalı diğer mesnevilere örnek teşkil etmiştir.

⁶⁴ Kemal Yavuz - Adnan Karaismailoğlu, a.g.e., s.157.

Eserin yazarı Hoca Mes'ud hakkında fazla bilgi yoktur. Eldeki verilerden 1300-1370 yılları arasında yaşamış olduğu anlaşılmaktadır. Adı 16. yüzyılda Âşık Çelebi'nin yazdığı *Meşâirü's-Şu'arâ* adlı eserde geçmekte ve Şeyhoğlu Mustafa'nın *Kenzi'l-Küberâ* adlı eserinde 22 beyitlik bir şiiri yer almaktadır⁶⁵. Germiyanlılar Beyliği'nde yaşamış olması muhtemeldir. Fuad Köprülü 1354'te yazılan *Ferhengnâme-i Sâdi* adlı eserin de Hoca Mes'ud'a ait olduğunu bildirir. Ancak bu iki eser üslup bakımından oldukça farklıdır.

Eser Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin fağfurunun kızı Nevbahâr arasında geçen aşkı anlatır. Babasının hazineleri arasında Nevbahâr'ın süretini görüp ona aşık olan Süheyl'in uzun Çin yolculuğu ve Nevbahâr'a kavuşması masalsı unsurları verilmiştir. Eserde vezin ve kafiye kusurları olsa da çeviri oldukça başarılı, anlatım sanatkârânedir.

Eserin iki nüshası vardır. Eski ve tam olan nüsha Berlin'de daha geç istinsah edilen nüsha Türkiyede'dir. Berlin Devlet kitaplığındaki nüsha Mordtmann tarafından bulunmuş ve 1925'te Almanya'da 13 sayfalık bir ön söyleyinmiştir. Harekeli nesihle yazılmış olup 189 varaktır. Yazmanın ilk ve son sayfalarında II. Bayezid'in mührü bulunur⁶⁶. Süheyl ü Nevbahâr'ın ikinci nüshası Çankırılı Ahmet Talat Onay tarafından Berlin Nüshasının yayınından bir yıl sonra 1926'da Çankırı'da bulunmuştur. *Dehri Dilçin Nüshası* olarak bilinir. 12 yaprağı kopuk olan nüsha bu hâliyle 5278 beyittir. İçerisinde bazı minyatürler yer alır.

Eser üzerinde Cem Dilçin'in dört bölümlük bir çalışması vardır. Dilçin, 1991'de Türk Tarih Kurumunda yayınlanan çalışmada her iki nüshayı karşılaştırmış ve nüsha farklarını dipnotlarda göstermiştir. Mordtmann, Bangoğlu ve Kilisli Muallim Rifat eser üzerine çalışan diğer araştırmacılardır. Son yıllarda Semih Tezcan *Süheyl ü Nevbahâr Üzerine Notlar* adlı çalışmayı neşretmiştir.

⁶⁵ Cem Dilçin, *Süheyl ü Nevbahâr, İnceleme-Metin-Sözlük*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1991, s.9.

⁶⁶ Cem Dilçin, a.g.e., s.27-28.

1.5.5. Osmanlı Türkçesine Geçiş Dönemi (15. Yüzyıl)

15. yüzyıldan itibaren Candaroğulları ve Karamanoğulları haricindeki Anadolu'daki beyliklerin siyasi varlıklar sona ermiş, Osmanlı Beyliği idareyi ele almıştır. Fetret devri gibi olaylar olsa da Osmanlı Devletinin güçlenmesiyle birlikte başta Bursa ve Edirne olmak üzere Anadolu ve Balkan şehirlerinde Türkçe eserlerin sayısı artmaya başlamıştır. Bu dönem eserleri dil özelliklerini bakımından Beylikler dönemindeki eserlerden pek farklı olmamakla birlikte konuların zenginleştiği, eserlerdeki Arapça-Farsça alıntı unsurların çoğalduğu görülür. Bu yüzyılda divân edebiyatının kuruluş dönemi tamamlanmış, klasik döneme geçiş başlamıştır.

15. yüzyılda Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış çok sayıda manzum ve mensur eser vardır. Bunlardan en önemlisi Oğuz Türklerinin kahramanlık hikâyelerini anlatan *Dede Korkut Kitabı*'dır. Süleyman Çelebi tarafından Bursa'da yazılan *Mevlid Mesnevisi (Vesiletü'n-necat)*, Hızır bin Yakub'un *Cevahirü'l-Meâni*, Yazıcı Salih'in Şemsiyye, Abdülvâsi Çelebi'nin *Halilnâme*, Şeyhî'nin *Harnâme*, *Divân*, *Hüsrev ü Şîrîn* gibi eserleri 15. yüzyılda Çelebi Mehmed'in himayesinde yazılan eserlerdir⁶⁷. Kazvinî'nin 'Acâibü'l Mahlukât adlı ansiklopedik eseri Rükneddin Ahmed tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Çelebi Mehmed'e sunulmuştur. Yine Kazvinî'nin içerisinde alfabetik sıraya göre bine yakın hayvan adı geçen *Hayatu'l Hayavân* adlı zooloji kitabı Demirî tarafından Türkçeye çevrilmiştir⁶⁸.

Şair ve yazarları haftada iki kez saraya çağırıp onlardan açık ve sade bir dille yazmalarını isteyen Sultan II. Murad, 13. yüzyılda Selçuklu sultani II. İzzeddin Keykavus'un emriyle yazılan *Danışmendnâme*'yi Tokat kalesi dizdarı Arif Ali'ye yeniden yazdırmıştır.

Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid ve Çelebi Mehmed döneminde bir kısım önemli eserler yazılmakla birlikte ilim, kültür ve sanat alanında en kayda değer ilerleme II. Murad devrinde yaşamıştır. Büyük bir kısmı II. Murad'a sunulan 15. yüzyıl eserleri şunlardır: Devletoğlu Yusuf'un *Kitâbü'l-Beyân* veya *Vikâye Tercümesi*, Hatiboğlu'nun *Ferahnâmesi*, Şeyh Elvan Şirâzî'nin Farsça'dan çevirdiği *Gülşen-i Râz Tercümesi*, Bedr-i Dilşad bin Muhammed'in *Muradnâme*'si, Pir Muhammed'in *Tarikatnâme*'si, Abdî'nin *Camasbnâme*'si, Mercimek Ahmed'in *Kâbusnâme*'si, Nesimî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'i, Gelibolulu Zaîfi Muhammed'in *Gazavât-i Sultan Murad Hân*'ı, Hayalî'nin *Ravzatü'l-Envâr*'ı, Kasım bin Mahmud'un *Muradnâme*'si, İznikli Hümâmî'nin Farsçadan çevirdiği *Sînâme*'si, Muînûddin bin Mustafa'nın *Mesnevî-i Murâdiyye*'si,

⁶⁷ Mustafa Özkan, a.g.e., s.81.

⁶⁸ Hüseyin G. Yurdaydin, a.g.e., s.241.

Yazıcıoğlu kardeşlerden Mehmed'in *Muhammediye*'si, Yazıcıoğlu Ahmed Bîcan tarafından Arapçadan Türkçeye çevrilmiş olan *Envâri' l Âşikîn* adı eseri, Mahmud bin Kadî-i Manyas'ın *Gülistan Tercümesi*, Mahmud bin Muhammed Şîrvânî'nin *Tuhfe-i Murâdî* ve *Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi* vb.⁶⁹. Hekim yazalardan olan Mukbilzâde Mümîn, *Zâhire-i-Murâdiye* ile *Miftâhü'n-Nur ve Hazâinu's-Surur* adlı eserlerini II. Murad'a sunmuştur⁷⁰.

15. yüzyılda Şeyhzâde Ahmed Mîsrî'nin *Kırk Vezir Hikâyesi* ve *Destân-i Ahmed Haramî*, *Destân-i Varaka ve Gülsah* gibi halk hikâyesi şeklindeki eserler; *Oruç Bey Tarihi*, Âşık Paşazâde Tarihi, Mehmet Neşrî'nin *Cihannûmâ* (*Neşri Tarihi*), Yazıcıoğlu Ali'nin *Tevârih-i Âlî Selçuk* gibi tarihi eserler; Sabuncuoğlu Şerâfeddin'in *Cerrâhiyetü'l-Hâniye* gibi tıp eserleri de vardır^{71,72}.

Ömer İbn-i Mezîd'in *Memu'atü'n-Nezâir* ve Eğirdirli Hacı Kemal'in *Câmiü'n-Nezâir* adlı çok sayıda gazel ve kasideyi barındıran şairler mecması şeklindeki eserleri 15. yüzyıl edebiyatının büyük bir gelişme gösterdiğine işaret etmeleri bakımından önemlidir⁷³.

II. Murad âlim ve sanatkârları tam manasiyla himaye etmiş Osmanlı Rönesansı'nın müjdecisi olmuştur⁷⁴. Bu iyi eğitim görmüş sultanın zamanında yazılan din, tasavvuf, edebiyat, tıp, müzikî eserleri Osmanlı devletinin ilim ve kültür hayatını üst seviyelere çıkarmıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren medreselerde yeni bir eğitim anlayışı benimsenmiş, din ilimlerinin yanında matematik, mantık, astronomi, tıp, felsefe vb. alanlarında dersler okutulmaya başlanmıştır. Eğitim alanındaki bu gelişmelerin tabi sonucu olarak hemen her alanda yazılan eser sayısı artmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinin büyük bir kısmı bilimsel olarak incelenmiş ve neşredilmiştir⁷⁵.

1.5.5.1. Dede Korkut Kitabı

Dede Korkut Kitabı Oğuzların Sırdayra boylarında 9. ve 10. yüzyillardaki hayatlarına ait hatırlarının 12-14. yüzyıllarda Trabzon Rumları, Abazalar ve

⁶⁹ Mustafa Özkan, a.g.e., s.82-83.

⁷⁰ Hüseyin G. Yurdaydın, .g.e., s.240.

⁷¹ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.90.

⁷² Agâh Sirri Levend, a.g.e., s.120-148.

⁷³ Kemal Yavuz-Adnan Karaismailoğlu, a.g.e., s.233.

⁷⁴ Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Devleti Tarihi, Siyasi Tarih I*, C.I, Ötüken Yay., 3. Baskı, İstanbul 2011, s.48.

⁷⁵ Bkz. Mehmet Dursun Erdem, Serdar Yavuz, *Eski Anadolu Türkçesi Bibliyografyası*, Kesit Yay., I. Baskı, İstanbul 2013.

Gürcülerle mücadeleleriyle ve Kuzey Doğu Anadolu'daki olaylarla beslemesiyle zenginleşen 12 hikâyeden oluşur⁷⁶. Dede Korkut adlı bilgenin nazım ve nesir karışık bir üslupla olağanüstü bir biçimde anlattığı hikâyelerde Oğuzların günlük hayatı, kahramanlıkları, inançları, kültür unsurları ve folklorik zenginlikleri yer alır. Hikâyeler 14. yüzyılda son şeklini almış olup dil özelliklerini bakımından hem Anadolu hem de Azerbaycan Türkçesinin başlangıç dönemi özelliklerini yansıtır.

Oğuz Kağan Destanı'nın tabakalarından sayılan Dede Korkut Oğuznâmelerindeki şahısların hayalî değil yaşamış kişiler olduğu kabul edilmektedir. Kahramanların her biri ad ve sanları belli olan, siyasi mevkileri değişmeyen beylerdir. Bu şahısların tarihçe tespit edilememiş olması Oğuzlar hakkında bilgilerimizin azlığından kaynaklanmaktadır⁷⁷. Ercilasun Tûrgîş hakani Sulu Kağan'ın kendi adamları tarafından öldürülmesini Dede Korkut Kitabı'nın 12. boyu olan "İç Oğuz'a Diş Oğuz'un Âsi Olduğu Boy'a benzetmiş, Sulu Kağan'ın çok kuvvetli bir ihtimalle Dede Korkut Kitabı'nın asıl kahramanı Salur Kazan olduğunu ifade etmiştir⁷⁸. Hikâyelerin bizzat anlatıcısı olan Korkut Ata'nın tarihi bir şahsiyet olduğu yönünde çeşitli araştırmalar vardır.

Dede Korkut Kitabının elimizde iki nüshası vardır. Tokat-Niksar'dan Almanya'nın Dresten şehrine götürüldüğü tahmin edilen 1585 tarihli yazma *Dresten Nüshası* adıyla bilinir. *Kitâb-i Dedem Korkut 'Alâ Lisân-i Tâife-i Oguzân* adını taşıyan nüshada 12 boy (hikâye) vardır. Esas olan yazma budur. İkincisi 1549 yılından kalma Vatikan Kütüphanesindeki 6 boydan (hikâye) müteşekkil *Vatikan Nüshası*'dır. Ettore Rossi tarafından İtalyanca çevirisini ve tipkibasımı 1952'de Vatikan'da yayımlamıştır. Bu yazmanın adı *Hikâyet-i Oguznâme-i Kazan Beg ve Gayri*'dır⁷⁹.

19. yüzyılın başlarından beri bilinen *Dresten Nüshası*'nı ilk olarak Kilisli Muallim Rıfat, *Kitâb-i Dedem Korkut 'Alâ Lisân-i Tâife-i Oguzân* adıyla 1916'da İstanbul'da yayımlamıştır. Muallim Rıfat'ın bu yayını Heinrich Friedrich von Diez'in (1751-1817) *Dresten Nüshası*'ndan kendi el yazmasıyla çıkardığı yeni bir çalışmanın fotoğraflarına dayanmaktadır. Muallim Rıfat'ın eline asıl yazmanın fotoğrafları geçmiş olsaydı pek çok sorunlu okumalar düzeltilebilirdi. Buna rağmen Rıfat Bilge metinleri oldukça doğru okumuştur⁸⁰. Orhan Saik Gökyay 1938'de Dede Korkut Kitabı adıyla birtakım düzeltmelerle bir yayın yapar. Hamit Arash'ın 1939'da Bakü'de *Kitâb-i Dede Gorgud* adıyla bir çalışması vardır.

⁷⁶ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.33.

⁷⁷ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.33.

⁷⁸ Ahmet B. Ercilasun, a.g.e., s.124.

⁷⁹ Mustafa S. Kaçalın, *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuznâmesi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2006, s.7.

⁸⁰ Semih Tezcan-Hendrik Boeschoten, *Dede Korkut Oğuznâmeleri*, Yapı Kredi Yay., 3. Baskı İstanbul 2006, s.10.

1958'de Muharrem Ergin, *Dede Korkut* Kitabının ilk ve şimdiye kadar tek bilimsel yayımını yapmıştır. Ergin'in çalışmasında *Dresten Nüshası* esas alınarak her iki nüsha karşılaştırılmış ve nüsha farkları ortaya konulmuştur. Ergin, “*Dresten Nüshası* eserin asıl yazıldığı hikâyelerin içinde geçtiği sahanın dili olan Doğu Oğuzcasını yani Azerbaycan Türkçesini vermektedir, Vatikan nüshası ise Batı Oğuzcası yani Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bulunmakta, eserin Batı Oğuzcasına çevrilmiş bir şekli durumunda kalmaktadır.” demek suretiyle *Dresten Nüshası*'nın dilini Azerbaycan Türkçesi *Vatikan Nüshasını* da Anadolu Türkçesi kabul etmiştir⁸¹. Orhan Saik Gökyay 1973'te *Dedem Korkut'un Kitabı* adıyla eser üzerinde kapsamlı bir çalışma daha yapmıştır. Semih Tezcan ve Hendrik Boeschoten nüshalar üzerine birlikte çalışarak düzeltmeler ve eklemelerle birlikte her iki nüshanın metinini *Dede Korkut Oğuznâmeleri* adıyla 2001'de yayınlamışlardır. Tezcan ve Boeschoten aynı yıl *Dede korkut Oğuznâmeleri Üzerine Notlar* adıyla nüsha yayınları üzerine bazı çözüm önerilerini ortaya koyan bir eser yayınlamışlardır. Mertol Tulum'un bu çalışma hakkında bir eleştirisi vardır. Mustafa S. Kaçalın 2006'da *Vatikan Nüshası*'nın metinini *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuznâmesi* adıyla yayımlamıştır. Çalışmada açıklamalar ve sözlük yer alır. İsmet Cemiloğlu 2001'de *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerine Söz Dizimi Bakamından Bir İnceleme* adlı çalışmayı yapmıştır.

⁸¹ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, C. II, Ankara 1963, s.361.

2. SES BİLGİSİ

Türkçedeki ünlülerin Arap alfabetesindeki; elif (ı), vav (ɔ), ye (ö) sesleriyle karşılaşması Eski Anadolu Türkçesi ses bilgisinin en önemli problemlerinden birini teşkil etmektedir. Kapalı e meselesi, vav ile karşılanan yuvarlak ünlülerin *o*, ö mü yoksa *u*, ü mü okunacağı, bazı ek ve *ile*, *için*, *ise*, *iken* vb. edatların uyuma bağlı olup olmaması, bir kısım kelime ve eklerin transkripsiyonu gibi meseleler de vardır.

2.1. Ünlüler

Eski Anadolu Türkçesindeki ünlüler Standart Türkiye Türkçesindeki gibidir: a, e, ı, i, u, ü, o, ö. Bazı araştırmacılar dokuzuncu ünlü olarak *e-i* arasındaki kapalı e (é) sesinden bahsetmektedirler. Ana Türkçede varlığı kabul edilen; *ād*, *ōd*, *bēr*, *kīz* örneklerindeki gibi asli ünlü uzunluklarının Eski Anadolu Türkçesinde olduğunu gösteren bir metin yoktur. Türkçe kelimelerde ünlülerin uzun okunduğuuna şahit olunan Eski Anadolu Türkçesi çalışması da mevcut değildir.

2.2. Kapalı e (é) Meselesi

Eski Anadolu Türkçesinde normal ünlülerin dışında bir kapalı e sesinin olup olmadığı meselesi tam olarak aydınlatılmış değildir. Türkçede e ile i arasında bir ses olan kapalı e'nin (é) varlığını ilgilendiren *i>e*, *i>é*, *e>i*, *e>é*, *é>i*, *é>e* değişimleriyle ilgili olarak bilim adamları çeşitli görüşler ortaya atmışlardır. Bu görüşlerden yaygın olanı aynı kelimenin i ve e'li örneklerinin bulunduğu göz önüne alınarak her iki sesi de kendinde toplayan bir kapalı e sesinin varlığı ve bu sesin sonradan e ve i şeklinde geliştiği şeklindeki düşüncedir. Bu düşünceye Reşit Rahmeti Arat karşı çıkmıştır⁸².

Anadolu ağızlarında kullanıldığı tespit edilen kapalı e'nin (é) oluşumu ve tarihi gelişimi bir yana günümüz Eski Anadolu metin çalışmalarında nasıl ele alınacağı da tartışma konusu olmuştur. Bir imlā meselesi olarak karşımıza çıkan kapalı e meselesinin bir ses gelişmesi olduğu muhakkaktır. Döneme ait metinlerde bu ses için bir işaretin olmaması kapalı e konusunda araştırmacıların farklı tercihler ortaya koymasına yol açmış, çalışmaların bazlarında é ile, bazlarında e ya da i ile gösterilmiştir.

⁸² F. Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer, Metin, Sözlük*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s.19-20.

Eski Türkçe *ti-*, *yi-*, *bir-*, *it-*, *tir-*, *bisle-*, *dir-*, *yiti*, *yil* gibi kelimelerin ilk hecelerindeki i ünlüsü e'ye dönüşürken i>è>e gelişmesi gösterip *té-*, *yé-*, *yèdi*, *ét-*, *bér-*, *dér-*, *bésle-* şeklinde kullanıldıkları düşüncesi Thomsen, Gabain, Foy, Németh gibi araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir⁸³. Mecdut Mansuroğlu, Saadet Çağatay, Tahsin Banguoğlu gibi araştırmacılar da bu düşünceye katılır. Faruk Kadri Timurtaş ve Muhammed Ergin ise delilleri yeterli görmeyip çalışmalarında e yerine i yi tercih etmişlerdir. Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi* adlı eserinde kapalı e konusundaki tercihini “Bu hususta ortada hiçbir delil olmadığından, biz yukarıda belirttiğimiz vechile metinlerdeki aslî şekilde sadık kalmayı daha ilmi bulduk böylece asıllarında olduğu gibi bunları i olarak ele aldık.” şeklinde ifade etmiştir⁸⁴. L. Bazin Türkçenin bütün ünlü düzeninin mütekâmil dengesini bozacak olan dokuzuncu bir fonemden bahsetmenin doğru olmayacağıını ifade ederek kapalı e sesinin varlığına karşı çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesi araştırmacılarının çoğunun *a-e*, *o-u*, *ö-ü*, *a-i* arasındaki ara sesslere hiç temas etmeyip özellikle e-i arasındaki kapalı e'ye (è) yer vermemeleri dikkat çeken bir durumdur. Ayrıca Talat Tekin'in kapalı e'nin sadece ilk hecede olmayıp ikinci heceleri de ilgilendirdiği (*güvey*, *birey*, *güleç*, *güveç*, *güneş*) düşüncesi⁸⁵ üzerinde durulmamış, Çalışmalarda sadece belli kelimelerin ilk hecelerindeki kapalı e'ler gösterilmiştir.

Bugün Türkiye Türkçesinde e ünlüsüyle kullanılan bazı kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinde metinlerinde i (ş) ünlüsü ile yazıldığı bilinmektedir: *bış*, *bin* “ben”, *dir-* “dermek”, *di-*, *gice*, *girü*, *il* “yabancı”, *il* “el, memleket”, *ir-*, *iriş-*, *irgür-*, *irür-*, *ir* “erken”, *irte*, *iş* “es”, *işik*, *it-*, *iy* “ey”, *siz-* “sez-”, *vir-*, *yi-*, *yil*, *yıl-* “yelmek, koşmak” *yım* “yem”, *yini*, *yir*, *yit-* “yetmek, erişmek” *yıtır-*, “yetiştirmek, yetmek, kâfi gelmek⁸⁶.” Bu gibi kelimelerin Konya, Ankara, Yozgat, Çorum, Kayseri gibi İç Anadolu ağızlarında ilk hecede Eski Anadolu metinlerinde tespit edilmiş şekilde uygun olarak e yerine i'nin tercih edildiği görülmektedir: *vir-*, *di-*, *yi-*, *yifi*, *yidi*, *il*, *yit-*, *yıl-*, *ir*, *ir-* vb. Bu tür örnekler Tokat, Amasya, Sivas vb. Anadolu ağızlarında ise kapalı olarak telaffuz edilir: *él*, *yèdi*, *vér-*, *dé-*, *yèni*, *yét-*, *yè-* vb.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde sınırlı sayıda kelimedede ise Eski Türkçede olduğu gibi e ünlüsü devam eder: *eyü*, *gey-*, *ked-*, *geyür-*. Bu kelimelerin İstanbul ağızında i'li olarak *iyi*, *giy-*, *git-*, *giydir-* gibi söylendiği bilinmektedir.

⁸³ Zeynep Korkmaz, “Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Bağlantısı Üzerine”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yay., Ankara 1995, s.494.

⁸⁴ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.21.

⁸⁵ Talat Tekin, “Dilbilim Açısından Türkçe Gramerler”, *I. Dilbilim Sempozyumu*, Haziran 1987, Ankara.

⁸⁶ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.20.

Bazı kelimelerde ise Eski Türkçede e olan ünlü Eski Anadolu Türkçesinde i şekline dönüşmüştür: *amti*>*emti*>*imdi*, *eşit*->*işit*-, *neçe*>*nice*, *neteg*>*nite*. Bu durum şahis zamirlerinin yükleme ve ilgi hâl ekleriyle kullanımında ortaya çıkmaktadır; *bini*, *binüm*, *sini* *sinüñ*. Fakat zamirlerde görülen bu tür kullanımlar aruz zaruretinden ileri gelen sınırlı örneklerdir. Metinlerde yaygın olan şekiller *beni*, *benüm*, *seni*, *senüñ* örnekleridir⁸⁷.

2.3. Ünsüzler

Eski Anadolu Türkçesinde Türkiye Türkçesinin ünsüzleri bulunmakta, bu ünsüzlerin dışında arka damak sesi ŋ ve sizici girtlak sesi ھ kullanılmaktadır. Metinlerin transkripsiyonunda ğ sesi kullanılmamış, standart Türkiye Türkçesinde ğ sesi ile kullanılan kelimeler Eski Anadolu Türkçesi metin çalışmalarında g ile gösterilmiştir.

2.4. Ses Özellikleri

2.4.1. Kalınlık-İncelik Uyumu (Dil Uyumu)

Eski Türkçe devirinde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de kalınlık-incelek uyumu tamdır. Türkiye Türkçesinde uyuma uymayan -ki aitlik eki Eski Anadolu Türkçesinde Eski Türkçe dönemindeki gibi -kı, -ki şeklinde kullanılmış olup uyuma uymuştur. Ünlü ile biten kelimelere eklendiğinde ünsüzü tonlulaşarak -ğı şeklinde döner: *uçmagda-ğı*, *etrafda-ğı*, *boyuñda-ğı*, *başuñda-ğı*, *yıragda-ğı*, *arkamda-ğı*, *uçmakda-kı*, *yarın-kı*, *gökte-kı*, *sizde-ki*.

Zarf-fil eki -ken'in kalın şekli Eski Türkçe döneminde ve bazı Anadolu ağızlarında görülmesine rağmen standart Türkiye Türkçesinde yoktur. Bu sebeple kalınlık incelik uyumunu bozmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde bu ek standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi tek şekildedir: *gider-iken*, *yigid-iken*, *pir-iken*, *namazday-iken*, *sorar-iken*, *bakar-iken*.

Eski Türkçedeki -gil,-gil emir eki Eski Anadolu Türkçesinde aynı şekilde (-gil, -gil) olup uyuma uymaktadır: *tut-gil*, *var-gil*, *tatdur-gil*, *di-gil*, *gözet-gil*, *bil-gil*, *süpür-gil*.

“Cevher fili i-’nin iyelik ekli -dük sıfat-fil şekli olan -idüğü yapısı da ek gibi telâkki edildiğinden olsa gerek ünlü uyumuna tâbi olmuştur: *az idugin*, *hak idugin*, *hakîkat idugin*, *fettân idugin*”⁸⁸.

⁸⁷ F. Kadri Timurtaş, “Eski Anadolu Türkçesi”, *Türk Dünyası El Kitabı*, s.121.

⁸⁸ F. Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. Yüzyıl Gramer, Metin, Sözlük*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s.27.

Şimdiki zaman çekiminde kullanılan yürümek fiilinin geniş zaman eki almış hâli olan “yorur/yorır” kelimesinin “yörür” şeklinde okunması mümkün olsa da genellikle kalın ünlüler olarak okunmuştur: *gide-yorır, baka-yorır, gece-yorır*.

2.4.2. Düzlük-Yuvarlaklıklık Uyumu (Dudak Uyumu)

Türkçenin ilk devirlerinden beri düzlük-yuvarlaklıklık uyumunun umumileşip sağlam kaideler olarak ortaya çıkmadığı malûmdur. Eski Anadolu Türkçesinde de bu hâl devam etmekte ayrıca Eski Türkçe ve Türkiye Türkçeleri döneminden farklı olarak ünlülerde yuvarlaklaşma hadisesi kendini göstermektedir⁸⁹.

Eski Anadolu Türkçesinin önemli ses olaylarından biri de sebebi bilinmeyen ünlü yuvarlaklaşmalarıdır. Bununla birlikte yuvarlaklaşmaya yol açan *b,m,p,v,f* ünsüzleri bazı kelimelerin dudak uyumunun dışında kalmasına yol açar: *yagmur, kabuk, yavuz*.

2.4.3. Ünsüz Uyumu

Türkçede tonlu (yumuşak) ünsüzle biten kelimelerin sonuna tonlu ünsüzle başlayan eklerin, tonsuz (sert) ünsüzle biten kelimelerin sonuna da tonsuz ünsüzlerle başlayan eklerin getirilmesi şeklinde ortaya çıkan uyuma ünsüz uyumu denir. Bu konu ünsüz benzeşmesi olarak da bilinir. Eski Türkçede ve bugünkü standart Türkiye Türkçesinde tonlu-tonsuz olmak üzere her iki şekli de bulunan; **-da/-de** bulunma hâli, **-dan/-den** ayrılma hâli, **-dı, -di, -du, -dü** görülen geçmiş zaman eki, **-duk, -dük** sıfat-fiil eki, **-dur, -dür/ -durur** bildirme eki, **-dur, -dür** fiilden fiil yapma eklerinin Eski Anadolu Türkçesinde sadece tonlu ünsüzlü şekilleri kullanılmaktadır: İmlâ kalıplaması veya Eski Anadolu Türkçesindeki genel tonlulaşma eğiliminden kaynaklanan bu durum ünsüz uyumunun bozulmasına yol açar: *ayakda, ışıkda, takduñ, 'ışkdan, işde, işden, inayetden, gitdüm, benzetdüm, işitedük, geçdük, çıktıgi, dökdüğü, çokdur, çok durur, işdür, güneşdür, çekdürüür, ulaşdurur, yaraşdurmış*.

2.4.4. Ünlü- Ünsüz Uyumu

Türkçe kelimelerde **k, g, l** selerinin kalın ünlülerle (**a, ı, o, u**); **k, g, ī** seslerinin de ince ünlülerle (**e, i, ö, ü**) kullanılması esasına dayanan ünlü-ünsüz uyumu Eski Anadolu Türkçesinde de kendini göstermektedir: Türkçe kelimelerin tamamı bu uyuma uyar. Uyuma uymayan; *dergah, ikametgah, rüzgar, kar, kamil, zevk, hal* gibi alıntı kelimeler vardır.

⁸⁹ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.27.

2.5. Ses Değişmeleri

2.5.1. Ünlü Değişmeleri

2.5.1.1. Yuvarlaklaşma (*i>u, i>ü*)

Eski Anadolu Türkçesindeki yuvarlaklaşmalar *i>u, i>ü* yönünde olup kelime kökünde ve eklerde olmak üzere iki şekilde ortaya çıkar. Kök kelimelerde bugün düz kullanılan kelimeler Eski Türkçe döneminde ve Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak olarak kullanılmaktaydı. Bu kelimelerin bazlarında yuvarlaklaşma sebebi belli değildir.

Eski Anadolu Türkçesinde; *altun, azuk, dilkü, berü, giriü, incü, ıldız, kargu, karşı, kendü, yanku, kaygu gibi kelimelerdeki yuvarlaklaşmaların sebebi bilinmemektedir*. Bu kelimeler Eski Türkçeden beri yuvarlak ünlülülü kullanılır. Bugün Tokat, Çorum, Çankırı, Bolu vb. Anadolu ağızlarında buna benzer örnekler mevcuttur. Eski Türkçede yuvarlak olmayıp Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlüyle kullanılan örnekler de vardır: *hırsız, arsuz, yañgu, deñsüz, delü, sayru, üzengü*.

Leylâ Karahan, *Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi* adlı yazısında ünlü yuvarlaklaşmalarının devam ettiği Amasya, Tokat, Ordu, Çankırı, Bolu, Malatya, Yozgat ağızlarının Eski Anadolu Türkçesini doğurmış olan asıl ağız olma ihtimalinin güclü olduğunu ifade etmiştir⁹⁰.

Dudak *b, m, p* ve diş-dudak *v, f* ünsüzlerinin etkisiyle ortaya çıkan yuvarlaklaşmalar vardır: *demür, kirpük, tapu, tirmuk, gerpüç, semiüz, çubuk, bilezük, cilbür, kavurma, kavun, yağmur, avunmak vb.*

Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçişte kelime sonunda bulunan kalın ve ince sıradaki *-g, -ğ* seslerinin düşüğü bilinmektedir. Bu düşme sonucunda bazı kelimelerin ünlülerinde *yuvarlaklaşma* meydana gelir: *arig>aru, kapig<kapu, kisig<kisu, saçig<saçu, sarig>saru, sevig<sevü, yapig>yapu*⁹¹. Bu kelimelerde yuvarlaklaşmanın doğrudan *g>ø* düşmesiyle değil de *g>ğ>w>ø* şeklinde bir ses gelişmesi sonunda olduğu ve yuvarlaklaştırıcı w sesinin etkili olduğu düşünülmelidir. Ancak bu gelişmelerin ara safhaları tespit edilmiş değildir: *başlig<başlıg>başlıw>başluw>başlu, tirig>tiriğ>tiriw>tirüw>tirü/dirü*⁹².

Sondaki *-g, -ğ* seslerinin düşmesine rağmen yuvarlaklaşmanın gerçekleşmediği örnekler de vardır: *acig>aci, katig>katı, çerig>çeri*.

⁹⁰ Leylâ Karahan, "Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi", *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 155-160.

⁹¹ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.28.

⁹² Ahmet B. Ercilasun, a.g.e., s.457.

Yuvarlaklaşmalar *i>u*, *i>ü* şeklinde kendini gösterir.

i>u

arig>aru, kapig<kapu, kisig<kisu, saçig<saçu, sarig>saru, sevig>sevü, yapig>yaput, tirmik>tirmuk, yağmir>yağmur, avin->avun-, kavin<kavun, kavurma>kavurma, çubik>çubuk

i>ü

demir>demür, kirpik>kirpük, gerpiç>gerpüç, semiz>semüz, bilezik>bilezük, tirig>dirü, sevig<sevü.

Arap harfli yazında eklerin kalıplışılmış yazım biçimleri vardır. Kelimenin diğer ünlülerine ne olursa olsun ekrerin ünlülerini değiştirmek için bu mesele fonetik olduğu kadar bir imlâ meselesi de olabilir. Klişe halinde yazılan ekrerin telaffuzlarında meydana gelen değişiklikler ve ünlü uyumunun eklere hâkim olması son yüzyıllarda ortaya çıkmıştır⁹³.

Eski Anadolu Türkçesinde bazı ekrerin ünlülerini daima yuvarlak, bazı ekrerinkini de düz olarak kullanılmıştır. Normal şartlarda düzlük-yuvarlaklık uyumuna uygun Türkçe kelimeler ekrerin bu özelliği sebebiyle uyum dışına çıkmaktadır.

2.5.1.1. Ünlüleri Yuvarlak Olan Ekrer

-m, -muz, -müz

İyelik teklik ve çokluk birinci şahıs ekreri ünsüzle biten bir kelimeye eklendikleri zaman daima yuvarlak (*u*, *ü*) bir yardımcı ses alırlar. Ayrıca çokluk birinci şahıs iyelik ekinin ünlüsü daima yuvarlaktır: *katum, aklum, başum, atamuz, anamuz, bagrumuz, kendümüz*.

-ñ -ñuz, -ñüz

İyelik teklik ve çokluk ikinci şahıs ekreri ünsüzle biten bir kelimeye eklendikleri zaman daima yuvarlak (*u*, *ü*) bir yardımcı ses alırlar. Ayrıca çokluk ikinci şahıs iyelik ekinin ünlüsü daima yuvarlaktır: *saçuñ, celâlüñ, aduñ, derdüñ, etegüñ, birüñuz, müjdeñüz*.

-uñ, -üñ, -nuñ, -nüñ,-um, -üm

İlgî hâli eki Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlülüdür: *benüm, bizüm, rahmetüñ, semüñ, taşuñ, kuluñ, obanuñ, anuñ, bunuñ*.

⁹³ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.32.

-dur, -dür

İsimlerin geniş zamanda ek-fiille çekimini sağlayan *-dur*, *-dür* bildirme eklerinin ünlüsü daima yuvarlaktır. Ekin *-durur* şekli de kullanılmaktadır: *yakandur*, *degüldür*, *nedür*, *yönelmekdür*.

-dur, -dür

Fillerin üzerine eklenen kuvvetlendirme ve ihtimal eki *-dur*, *-dür*'ün ünlüsü daima yuvarlaktır: *almışdur*, *söylemişdur*, *gidiserdür*.

-uz, -üz

İsimlerin ek-fiille çekiminde kullanılan bildirme birinci çokluk şahıs ekinin ünlüsü yuvarlaktır: *beraberüz*, *bizüz*, *perişanuz*, *birüz*, *varuz*, *yokuz*.

-alum,-elüm

Emir birinci çokluk şahıs ekinin ünlüsü yuvarlaktır: *varalum*, *añlayalam*, *duralum*, *okiyalam*, *diyelüm*, *işidelüm*, *diñleyelüm*.

-sun, -sün, -sunlar,- sünler

Emir üçüncü teklik ve çokluk şahıs eklerinin ünlüleri yuvarlaktır: *disün*, *depelesün*, *dimesünler*, *kessünler*, *söylesünler*.

-uz, -üz, -vuz, -vüz

Çokluk birinci şahıs eklerinin ünlüleri yuvarlaktır: *kilaruz*, *idevüz*, *giderüz*, *gidiserüz*, *gidevüz*, *gelsevüz*, *idevüz*, *bulnavuz*.

-du, -dü

Görülen geçmiş zaman kip eki birinci ve ikinci şahislarda ünlüsü yuvarlak olarak kullanılmaktadır: *aldum*, *geldüm*, *verdüm*, *alduñ*, *geldüñ*, *verdüñ*, *alduk*, *verdük*, *geldük*, *alduñuz*, *verdüñuz*, *geldüñuz*.

-r, -ar, -er

Geniş zaman eki Eski Anadolu Türkçesinde **-r**, **-ar**, **-er** şeklindedir. Tek heceli fillerin bazlarında *u*, *ü* yardımcı ünlüsüyle kullanılır: *vir-ü-r*, *san-u-r*, *kil-u-r*, *al-*,

kal-u-r, ur-u-r, yat-u-r, ol-u-r, tur-u-r, var-u-r, gel-u-r, gir-ü-r. Bazı fiillere -ar, -er: *yık-, sal-ar, giy-er, çek-er, yit-er, yut-ar* vb. sonu ünlüyle biten fiillere -r şeklinde ekenir: *di-r, yu-r, ko-r, karşila-r, oki-r, uğra-r* vb. şeklinde eklenir.

-üp, -üp

Eski Türkçede -p şekli de bulunan bu zarf-fil ekinin yardımcı ünlüsü (u,ü) Eski Anadolu Türkçesinde eke dâhil olmuştur. Ünlüler yuvarlak olarak kullanılır: *iyüp, içüp, diyüp, bekleyüp.*

-uban, -üben

Bu zarf-fiil ekinin ünlüsü yuvarlaktır: *aglayuban, söyleyüben, diyuben.*

-u, -ü

Eski Anadolu Türkçesinde bu zarf-fiil ekinin ünlüsü genellikle yuvarlak olarak kullanılır: *aglayu, inleyü, deyü deyü, gidiü gidiü, turu, diyü* vb. Birleşik fiil çekimlerinde de yuvarlak kullanıldığı görülür: *koyuvirdi, yapuvire, eydüvirgil, diyüvirdi, idüvir.*

Tek heceli kelimelerde yuvarlak (*deyü deyü, gidiü gidiü, turu, diyü*), birden fazla heceli kelimelerde düz olarak kullanıldığı söylenebilir: *konuşı konuşı, bakişi bakişi.*

-duk, -dük

Sifat-fiil ekinin ünlüsü yuvarlaktır: *didüğü, kıldıgı, yıldıgin, bildigün, yatdugi, itdüğü, başladığı.*

-dur, -dür

Fiilden fiil yapma ekinin ünlüsü yuvarlak olarak kullanılır: *yagdur-, aldur-, bildür-, degdür-.*

-r

Fiilden fiil yapım eki -r'nın yardımcı ünlüsü yuvarlaktır: *geçür-, irür-, yitür-, bitür-, çevür-.*

-k

Füilden isim yapma eki olan bu ek yardımcı ünlü olarak dar yuvarlak (u, ü) ünlülerini alır: *artuk, ayruk, böyük, buyruk, köynük, sinuk, uyanuk, konuk, tanışuk*.

-gur, -gür

Füilden fiil yapma ekinin ünlüsi yuvarlaktır: *irgür-*“ulaştırmak, yetiştirmek”, *dirgiir-* “diriltmek, canlandırmak”.

-lü, -lü

Eski Türkçede kök ünlüsunun durumuna göre düz ve yuvarlak şekillerde kullanılan bu ek Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü olarak kullanılır: *yaşlu, derdü, parmaklu, saburlu, devletlü*. Bu ekin yuvarlak oluşunu F. Kadri Timurtaş Eski Türkçedeki -lig, -lig ekinin sonundaki -g, -ğ seslerinin düşerken kendinden önceki ünlüyle kaynaşarak ünlüyü yuvarlaştırmamasına bağlamaktadır⁹⁴.

-suz, -süz

İsimden isim yapan ekin ünlüsi daima yuvarlak şekilde kullanılır: *sensüz, imansuz, susuz, destrusuz, hayasuzlık, ilimsüz, elsüz, devletsüz*.

-u, -ü

Füileden isim yapan bu ekin Eski Türkçe döneminde sondaki -g, -ğ seslerinin düşmesiyle yuvarlak olarak kaldığı düşünülmektedir: ölü, korku, saç, sevü.

-gu, -gü

Füileden isim yapan ekin ünlüsi yuvarlaktır: *sevgü, içgü, kaygu, bıçgu, sıyırgu*.

-cuk, -cük,

İsimden isim yapan ekin ünlüsi yuvarlaktır: *karıcuk, aglancuk, canavarcuk, azacuk*.

-aru, -erü

Yön gösterme hâli ekinin ünlülerini yuvarlaktır: *içerü, yukarı, ilerü, ilerü*.

⁹⁴ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.34.

-agu, -egü

Fıilden isim yapan ekin ünlüsü yuvarlaktır: *yapagu, geregü, dişegü*.

-gun, -gün

Fıilden isim yapan ekin ünlüsü yuvarlaktır: *azgun, yangun, bezgün*.

-suk

İsimden isim yapma eklerinin ünlüsü yuvarlaktır: *sumsuk, tañsuk*.

2.5.1.2. Düzleşme (ı/u, i/ü)

Eski Anadolu Türkçesinde düzleşme **u>ı**, **ü>i** yönünde olup daha çok Eski Türkçede dar yuvarlak ünlülü kelimelerin (u, ü) Eski Anadolu Türkçesinde dar düz (ı, i) ünlülere dönüşmesi şeklinde görülür.

Gerek kök gerekse ekli kelimelerde ikili şekiller de görülebilmektedir: *sikup/sikip, oturup/oturip, varup/varıp, adım/adum, bulına/bulunmasa, eylik/eylük, inci/incü, konşı/konşu, korkı/korku, tanık/tanuk*⁹⁵. Eklerde görülen bu tür çeşitlilikler bir yazım yanlışı ya da karmaşa olarak değil fonetik gelişmeler sürecinde bir geçiş merhalesi ya da ağız özellikleri taşıyan söyleyiş biçimleri olarak değerlendirilebilir⁹⁶.

Eski Anadolu Türkçesinde yoğun bir yuvarlaklaşma temayülü olmakla birlikte bazı kelimelerde Eski Türkçedeki şekillerinin aksine düzleşmeler görülmektedir: *büt->bit-, uçun->üçün->için, kanu->kani*⁹⁷.

“Bazı kelimelerde kök ünlüsü yuvarlak olduğu hâlde daha sonraki ünlü düzdür. Bu kelimelerin büyük bir kısmı Eski Türkçede de düz ünlülüdür. Bir kısmı ise her iki şekilde görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde de bazlarının iki şekli görülmektedir. Fakat düz ünlülü şekiller daha yaygındır: *bulid, büri-, çüri-, düriş-, kuri-, oki-, ogri, süri-, togri, tokı-, unit-, uyi-, yöri-*⁹⁸.”

u>ı

karşu>karşı, korku>korkı, oku->oki-, yalınuz<yalınız, yukarı>yukarı, kayğu>ķayı, yaru>yarı.

⁹⁵ Erol Öztürk, *Âdâb-ı Nebî*, Akçağ Yay., Ankara 2008, s.20.

⁹⁶ Musa Durman, *Birgili Muhammed Efendi Vasiyet-nâme*, R Yay., İstanbul 2000, s.57.

⁹⁷ F. Kadri Timurtaş, “Eski Anadolu Türkçesi”, *Türk Dünyası El Kitabı*, 2. Baskı, C.2, Ankara 1992, s.124.

⁹⁸ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.124.

ü>i

geyür->geyir-, gerü>giri, keltür->getir-.

2.5.1.2.1. Ünlüleri Düz Olan Ekler

Eski Anadolu Türkçesinde bazı eklerin ünlülerini düz olarak kullanılmaktadır.

-ı, -i, -sı, -sı

Eski Türkçede düz (-ı, -i) olan iyelik üçüncü teklik şahıs eki Eski Anadolu Türkçesinde de ünlüsü düz şekilde kullanılır: *sözi, ayagi, yüzü, oka, kapusi, meclisi, koğusı, anası*.

-ı, -i

Yükleme hâl ekinin ünlülerini daima düz olarak kullanılır: *gözi, yoli, oglamı, dostlarımı, sözi, kapuyı*.

-ncı, -ncı

Sıra sayı bildiren isimden isim yapma ekinin ünlüsü düzdür: *yedinci, onuncı, döndüncü, üçüncü*.

-icak, -icek

Eski Anadolu Türkçesinde sıfat-fil ve zarf-fil eki olarak kullanılabilen bu ekin ünlüsü daima düzdür: *akıcak, alicak, gelicek, bakıçak, viricek, göricek, söyleyicek*.

-inca, -ince

Zarf-fil ekinin ünlüsü düzdür: *görince, gelince, añalayınca, olamayınca, inandurınca*.

-isar, -iser

Gelecek zaman kip ekinin ünlüsü daima düzdür: *göriser, alısar, gidiservenin, ölisser, olısar*.

-ıcı, -ici

Fıilden isim yapma ekinin ünlüsü düzdür: *dilenici, görıcı, yidürıcı, dökıcı*.

-miş, -miş

Öğrenilen geçmiş zaman kip ekinin ünlüsü daima düzdür: *olmış, komış, durmuş, göyunmiş, togmış, itmiş, dimış, geçmiş*.

-sin, -sin

Teklik ikinci şahıs eki düz ünlülüdür: *bilürsin, gelürsin, bulursın, egilesin, diyesin*.

-sin, -sin

Bildirme teklik ikinci şahıs ekinin ünlüsü düzdür: *degülsin, konuksın, eyüsün*.

-sız, -sız

Çokluk ikinci şahıs ekinin ünlüsü düzdür: *işidesiz, koyasız, bilürsiz*.

-sız, -sız

Bildirme çokluk ikinci şahıs ekinin ünlüsü düzdür: *degülsiz, canlarumsız*.

-lık, -lik

Bu isimden isim yapma eki umumiyetle düz ünlülüdür: *günlik, tekebbürlük, geñezlik, delülük, konuklik, ayrılık, eyülik, kendülüginden*. Yuvarlak örnekleri de görülebilmektedir: *kolluk, geñlük, tekebbürlük, kulluk, nâzıklük*.

-ci, -ci

İsimden isim yapma ekinin ünlüsü daima düzdür: *kapuci, avci*.

-lı, -n, -ş

Fıilden fil yapma eklerinin yardımcı ünlüleri düzdür: *dögindi, bulinduk, urındı, görin-, görüş, bulışdilar, sorişdilar, dökilüp, yuyılmaz, örtilür*.

-dı, -dı

Görülen geçmiş zaman kip eki üçüncü şahıs çekimlerinde düz ünlülü olarak kullanılır: *gördi, buldı, eyledi, iñledi, buldular, kodilar*.

-gil, -gil

Emir ikinci teklik şahıs ekinin ünlüsü daima düzdür: *görgil, tutgil, añlagil, görgil, komagil*.

-mı, -mi

Soru eki Eski Anadolu Türkçesinde -mı, -mi şeklinde kullanılmış imlâsı da klişe olarak (می) devam etmiştir: *ola mı, sakınur mı bildün mi, gördünüz mi, atum mı, atı mı*.

-ki,-kı (-gi)

Türkçede aidiyet bildiren aitlik eki Eski Anadolu Türkçesinde -ki, -kı şeklinde kullanılmaktadır. Bu ekin Türkiye Türkçesinde tek şekli vardır (-ki). Bugün tek şeklinin olması Farsçadan dilimize geçen ki bağlacının etkisiyle açıklanabilir⁹⁹: *andagi, havadagi, yanindagi, yarinki, gökdeki, gövdesindeki, sizdeki*.

-la, -le,-ila, -ile

Eski Türkçede vasıta eki -n'dır. Eski Anadolu Türkçesinden itibaren *ile* bağlama edatından ortaya çıkan -ila, -ile /-la, -le ekleri vasıta eki olarak kullanılmıştır. Bugün Türkiye Türkçesinde -n vasıta ekinin kalıplaşarak yapım eki olması sebebiyle -la, -le eklerinin vasıta eki olarak kullanıldığı görülür. Ancak *ile*'nin bugün dahi hem edat hem de bağlaç olarak kullanıldığı unutulmamalıdır: *anuñila, diñile, senüñile, arkanla, álimlerle, arkaniña, arılıgila*.

2.5.1.3. Daralma (o>u, ö>ü, e>i)

Eski Anadolu Türkçesindeki o/u, ö/ü sesleri arasındaki değişimeler genişleme ya da daralma olayı olmaktan çok Arap alfabetesindeki vav (و) harfinin Türkçedeki o, ö, u, ü ünlülerini karşılamasından kaynaklanan bir meseledir. Arap harfli metinlerde vav (و) ile yazılan *gözel/güzel, uyan-/oyan-, usan-/osan-, yörü-/yürü-, yokarı/yukarı* gibi kelimelerdeki ünlülerin geniş (o,ö) ya da dar (u,ü) olduklarını

⁹⁹ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.27.

tespit etmek güçtür. İstanbul Türkçesinde *güzəl*, *yukarı*, *usan-*, *uyan-*, *yürü-* gibi kelimelerin Rumeli ağızlarının etkisiyle u, ü şeklinde gelişmiş olabileceği¹⁰⁰ görüşünden hareketle Eski Anadolu Türkçesinde Eski Türkçe devresindeki geniş şekillerin (*gözel*, *yokarı*, *oyan-*, *ogra-*, *osan-*, *yörü-*) devam ettiğini düşünmek daha isabetlidir. Kastamonu, Tokat, Amasya gibi Anadolu ağızlarında geniş şekiller (*gözel*, *yokarı*, *osan-*, *yörü-*) bugün de korunmaktadır.

o>u

yokarı>*yukarı*, *oyan-*>*uyan-*, *ogra-*>*ugra-*, *osan-*>*usan-*.

ö>ü

gözel>*güzəl*, *yörü*>*yürü*.

e>i

amti>*emti*>*imdi*, *eşit*->*işit*-, *neçe*>*nice*, *neteg*>*nite*

Standart Türkiye Türkçesinde e ile söylenen bazı kelimeler Eski Anadolu Türkçesinde i ile söylenmektedir

bış, *bin*, *dir-*, *di-*, *gice*, *girü*, *il* “yabancı”, *il* “el, memleket”, *ir-*, *iriş*, *irgür-*, *irür-*, *ir* “erken”, *irte*, *iş* “eş”, *ışık*, *it-*, *iy* “ey”, *siz-* “sez-”, *vir-*, *yi-*, *yıl*, *yıl-* “yelmek, koşmak” *yım* “yem”, *yini*, *yır*, *yıt-* “yetmek, erişmek” *yitür-*.

Düz geniş e sesinin è ve i sesine dönüşmesi meselesi de (e>è>i) yaygın bir ses gelişmesi olup tersi de genişleme şeklinde ortaya çıkmaktadır (i>e).

Eski Anadolu Türkçesinde e/i meselesi çok yönlü değişiklikleri içine alan bir konudur. Hem e sesini hem de i sesini taşıyan ikili örnekler vardır. e>è>i ya da i>è>e şeklindeki ses gelişmelerinden her iki sesi de bünyesinde barındıran bir kapalı e (è) sesinin olduğu düşünülmüştür.

2.5.1.4. Genişleme (u>o, ü>ö, i>e)

Eski Anadolu Türkçesindeki u>o, ü>ö yönündeki genişlemeler daralma konusunda ele alındığı gibi Arap alfabetesindeki vav (و) harfinin Türkçedeki o, ö, u, ü ünlülerini karşılamasından kaynaklanan bir meseledir. Düz dar i sesinin è ve e sesine dönüşmesi meselesi de (i>e) yaygın bir ses olayı olup tersi de daralma şeklinde ortaya çıkmaktadır (e>i).

¹⁰⁰ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.21; Mustafa Özkan, a.g.e., s.101.

2.5.1.5. İncelme (i>i, u>ü, a>e)

Kalın ünlülerin ç, ş, n, y gibi ağzın ön tarafında oluşan ünsüzlerle bir arada bulunmasından kaynaklanan ses olayıdır. Eski Türkçede kalın ünlülü oldukları bilinen bazı kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinde ünlülerinin inceldiği görülmektedir.

i>i

bıç- > biç-, tıñla- > dinle-, piş- > piş-, sış- > sış-, iş > iş.

u>ü

uçun > içün > içün, yori- > yürüü.

a>e

ayit- > eyit, yana > yine, yaşıł > yesil¹⁰¹.

2.5.1.6 Kalınlaşma (i>i)

Yaygın bir ses olayı değildir. Eski Anadolu Türkçesinde -ki aitlik ekinin Eski Türkçedeki gibi kalın şekilleri de (-ki, -kı) bulunmaktadır. Ek-fiilin (i-) sıfat-fiil eki -duk, -dük ve şart eki -sa, -se ile kullanıldığı durumlarda da kalınlık-incelek yulumu vardır. Bu ses olayları kalınlaşmaya örnek sayılabilir.

i>i

havadagi, yoldagi, az idugı

2.5.2. Ünsüz Değişimeleri

k>g değişmesi (Tonlulaşma)

Eski Anadolu Türkçesinin temel ses özelliklerinden biri tonsuz ünsüzlerin tonlu ünsülere dönüşmesidir. Eski Türkçede kelime başında g sesi yoktu. Bugün kelime başında gördüğümüz g sesleri Eski Türkçede k idi¹⁰². Eski Türkçedeki ince k seslerinin Eski Anadolu Türkçesinde büyük ölçüde ince g'ye dönüştükleri bilinmektedir. Bazı örneklerde k korunmuştur: *kendü, kendüzi, key, kim, kişi, kimseyi, kimesne, körpe* vb.

¹⁰¹ F. Kadri Timurtaş, "Eski Anadolu Türkçesi", *Türk Dünyası El Kitabı*, 2. Baskı, C.2, Ankara 1992, s.124., s.125.

¹⁰² Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul 1999, s. 85.

Arap alfabetesindeki kefin (ğ) ince sıradaki k ve g'yi karşılaması bu seslerin ayrımını zorlaştırtır. Bu durum hadiseyi aynı zamanda bir imlâ problemi olarak da karşımıza çıkarmaktadır¹⁰³. Eski Anadolu Türkçesinde tonsuz k sesinin tonlu g 'ye döndüğü, g'nin ise ğ sesine henüz dönmediği düşünülmektedir. g>ğ sizicilaşmasının Eski Anadolu Türkçesinden sonraki dönemlerde ortaya çıktıığı kabul edilmektedir: *kel->gel-, kergek>gerek, kün>gün, köñlek>gömlek, keyik, geyik, könül>gönül, küdeğü>güyegü, kör->gör-, kün>gün, köç->göç-, kól>göl.*

t>d değişmesi (Tonlulaşma)

Başında d ile kullanılan ince ve kalın sıradaki kelimelerin Eski Türkçe döneminde t ile söylendiği bilinmektedir. Bu kelimelerdeki t sesinin d'ye dönmesi Eski Türkçe döneminin sonlarından itibaren ortaya çıkan bir gelişmedir¹⁰⁴. Ancak bu kelimelerdeki t>d değişmesi tam olarak aydınlanılmış bir mesele değildir. Hem t'li hem de d'li örneklerin olduğu Eski Anadolu Türkçesi eserlerine rastlanmaktadır. Hatta aynı eserde aynı kelimenin hem d'li hem de t'li şekli vardır: *tağ/dag, tolu/dolu, toğru/doğru, der/ter, depe/tepe, tur-/dur- vb.*

Bugün Anadolu ağızlarında da farklı durumlar göze çarpar. İstanbul ağzında d'li olan örnekler diğer ağızlarda t'li, ya da İstanbul ağzında t'li olan örnekler diğer Anadolu ağızlarında d'li olabilmektedir.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde daha çok ince sıradaki kelimelerin t seslerini d'ye çevirdiği kalın sıradakilerin de t sesini koruduğu söylenebilir¹⁰⁵. Eski Anadolu Türkçesinde t seslerini d'ye çeviren örnekler: *takı>dahi, tut->dut-, taǵıl->dagıl-, teg>deg-, teve>deve, tiri>diri, titre->ditre-, tüket->düket-, ǵodak>dodak, ǵın->din-, ter>der-, teri>deri, tilkü>dilkü, tut->dut-vb.*

Eski Türkçedeki gibi t sesini koruyan örnekler: *tag, tagıl-, tal-, tamar, tanış, tar, tagıl-, tayan, tog-, togran-, togru, tokun-, tokuz, tol-, tolan-, ton, tolan-, toñuz, toy-, tur-, tamu, tanıklık, toka- vb.* şeklinde ortaya çıkmaktadır¹⁰⁶.

k>ğ değişmesi

İçerisinde h sesi bulunan Türkçe kelimelerde bu ses k>ğ>h gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Bugün h ile başlayan ve içerisinde h sesi taşıyan birkaç Türkçe kelime Eski Türkçe devresinde ǵ sesi ile karşılaşmaktadır. Eski Türkçedeki bazı

¹⁰³ F. Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüz yıl Gramer, Metin, Sözlük*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s.48.

¹⁰⁴ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.57.

¹⁰⁵ Mustafa Özkan, a.g.e., s.107.

¹⁰⁶ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.58; Mustafa Özkan, a.g.e., s.107.

kelimelerde *k* sesinin *k>h* değişmesiyle *h*'ye dönüşmesi daha sonraki dönemlerde olmuştur. Eski Türkçedeki *kani*, *kangi*, *kagan*, *kanda*, *kandan* vb kelimeler Eski Anadolu Türkçesinde de bu şekilde devam etmiş ancak kelime içi ve sonunda yaygın bir *k>h* değişikliği ortaya çıkmıştır: *dahi* / *daḥı*, *uyhu*, *koḥu*, *arḥa*, *aḥit-*, *çoḥ*, *yoh*, *oh*, *yazuḥ*, *irah*, *yanaḥ*, *bah-*, *yah-*, *biraḥ-*, *yohsul*, *yahṣi*, *duzah* vb. Her iki şeklin (hem *k*'lı hem de *h*'li) yan yana ve karışık olarak kullanılması hadisenin düzenli olmadığını göstermektedir. Daha sonraki devirlerde Anadolu sahasında *k*'lı şekiller umumileşirken, Azerbaycan sahasında *h*'li şekiller yaygınlaşmıştır¹⁰⁷. Hayati Develi *k>h* değişmesini Eski Türkiye Türkçesi ağızlarının sınıflandırılması için bir kıtas kabul etmiş, *k* sesini koruyanlar ve sızıcılaştırınlar olmak üzere iki alt gruptan bahsetmiştir¹⁰⁸. Karahan *h* sesinin Eski Anadolu Türkçesini önceki yazı dillerinden ayıran önemli bir ses olduğunu, *k*'lı ve *h*'li şekillerin başlangıçta birlikte bulunurken daha sonra ayırtıklarını ifade etmiştir¹⁰⁹.

Arapça ve Farsçadan geçmiş bazı kelimelerin ön sesinde de *h* muhafaza edilmektedir: *halk*, *hayal*, *hos*, *hiyanet* vb.

b>p değişmesi

Bugün *p* şeklinde kullandığımız bazı kelimeler Eski Türkçede *b* ile söylemektedi. Eski Anadolu Türkçesinde de *b*'lı şekiller devam etmiştir: *biñar*; *barmak*, *başmak*, *busu* vb.

b>v değişmesi

Eski Türkçede ön, iç ve sondaki *b* seslerinin Eski Anadolu Türkçesinde büyük oranda *v*'ye döndüğü görülmektedir: *seb->sev-*, *bar>var*, *bir->vir-*, *bar>var-*, *biribi->viribi-*, *yablak>yavlak*, *ab>av*, *eb>ev*, *yabız>yavuz*, *tabar>davar*, *tabışkan>tavşan*, *karabaş>karavaş*, *tubek>tuvek>tüfek*, *yubka>yuvka>yufka*.

Eski Anadolu Türkçesinde zamir kökenli birinci şahıs eklerinde *b>v* değişikliği önemli bir ses olayı olarak karşımıza çıkar. Bu durum ben ve biz zamirlerinin şahıs eki olarak -ven, -vüz şeklinde ortaya çıkmasıyla kendini gösterir.

g>v değişmesi

Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerin sonundaki bazı eklerdeki *g* sesleri düşmektedir. Bu ses düşmesiyle birlikte bazı kelimelerde ünlü yuvarlaklaşması

¹⁰⁷ Mustafa Özkan, a.g.e., s. 108.

¹⁰⁸ Bkz. Hayati Develi, "Eski Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması" Turkish Studies, Sayı 3/3, Bahar 2008, s.218-221.

¹⁰⁹ Leylâ Karahan, a.g.e., Akçağ Yay., Ankara 2011, s. 157.

(saçig>saçu, adrig>ayru vb.) görülür. Bu sesin korunduğu kelimelerde yuvarlak ünlü yanındaki g seslerinin v'ye döndüğü görülür: *kulaguz>kulavuz, soguk>suvuk, sugu->sovü-, tög->döv-, takigu>tavuk, koga>kova.*

ñ> g, ġ, n, v değişmesi

Eski Türkçede ñ ve g'li olmak üzere iki şekli bulunan bazı kelimeler Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde g ile kullanılmaktadır: *eñin>egin, iñen>igen, eñirt-> egirt-, eñer>eger¹¹⁰.* Bazı örneklerde ñ'li kelimelerin n ya da v ile kullanıldığı görülür: *öñ>ön, öñ>öv¹¹¹.*

Türkçedeki ñ>n değişmesi Batı Türkçesinde görülen en mühim değişikliklerden biridir. Aslında ñ sesinin içinde n sesi de bulunduğu için bu ses olayına bir ses gelişmesi de diyebiliriz. Batı Türkçesinde Türkçenin karakteristik seslerinden biri ve belki de birincisi olan ñ ünsüzü öteden beri mevcuttur. İstanbul Türkçesi dışında bütün ağızlarda bugün de kullanılmaktadır. Yakın bir zamanda İstanbul Türkçesinde ñ ler yerini n'ye bırakmıştır. Bu durumun ne zaman ortaya çıktığını kestirmek zordur. Çünkü aslında ñ'li olan kelimeler eski yazı terk edilinceye kadar daima kendi harfi olan sağır kefle yazılmıştır. Yeni yazı ile ñ'lerin tarihi imlâsına son verilmiş ve Osmanlı Türkçesinin son devrelerinden itibaren ses kıymeti n olan bu ünsüz Bugün Türkiye Türkçesinde n harfi ile kullanılmaya başlanmıştır¹¹².

2.6. Ses Düşmeleri

2.6.1. Ünlü Düşmesi

Eski Anadolu Türkçesinde ünlü düşmesi olayı daha çok orta hece ünlüsünün düşmesi şeklinde (*i>ø, i>ø, u>ø, e>ø*) ortaya çıkar: *bagiri>bağrı, beñizer->beñzer, omuzu>omzu, eyit->eyt-, ilet->ilt-, oğlu>oğlu, göyinür>göynür, üzere>üzre.*

Ünlü düşmesinin özel bir biçimine ünlü birleşmesi denir. Aynı yerde bulunan iki ünlünün birleşerek tek bir ünlü hâline gelmesi olayıdır: *ne asıl>nasıl, ne içün>niçün, ne ara>nere, ne ol->nol-, şu ol>şol, ne erse ne>nesne, bu öyle>böyle, şu öyle> söyle, kila idi>kiladi, atlana idi> atlanadi, ata idi>atadi.*

¹¹⁰ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.56.

¹¹¹ Erol Öztürk, a.g.e., s.24.

¹¹² Muharrem Ergin, a.g.e., s. 92.

2.6.2. Ünsüz Düşmesi

g>ø

Eski Türkçe döneminden Batı Türkçesine geçişte birden fazla heceli kelimelerin sonundaki ve bazı kelimelerin ortasındaki g, ğ sesleri düşmektedir: *açığ*>*acı*, *çerig*>*çeri*, *katığ*>*katı*, *kamug*>*kamu*, *ulug*>*ulu*, *tarıqlag*<*tarla*, *yaylag*<*ayyla*.

Kelime içinde düşme örnekleri: *emgek*>*emek*, *kergek*<*gerek*, *kadgur*>*kayır*-, *kulgak*>*kulak*, *suvgar*->*suvar*-, *edgü*>*egü*.

İsimden isim yapma eki -lig, -lig>-lu, -lü örneğinde olduğu gibi bazı eklerin sonundaki g seslerinin de düşmesi söz konusudur: Bu ses düşmelerinin ünlü yuvarlaklaşmalarına sebep olduğu görülür: *devletlü*, *tanışıklı*, *belâlu*, *nefeslü*, *çeşmelü*, *sitmalu*, *assılı*, *dürlü*.

Diğer bazı eklerde de (-gan/-gen>-an, -en, -gınça/-ginçe>-inca, -ince, -galı/-geli>-alı,-eli,-gar, -ger> -ar, -er, -gur,-gür> -ur, -ür-, garu,-gerü>aru, -erü) g düşmesi (*g>ø*) görülmektedir: *alan*, *çeken*, *gören*, *kalinca*, *irince*, *olaltı*, *ideli*, *virelidien*, *ķaygur*->*kayır*-, *suvğar*->*suvar*-, içeriü, yokaru.

y>ø

Kelime başındaki y sesinin düştüğünü gösteren örnekler vardır: *yilan*>*ilan*, *yıldız*>*ıldız*, *yırak*>*ırak*, *yit*->*it*- “*yit*-”, *yin*->*iñ*- “*yen*-”, *yiriş*>*iriş*-, *yığren*->*igren*-, *yinçü*>*incü*, *yığla*->*ığla*-, *yığaç*>*ağaç*. Bazı örneklerde sonda y>ø görülür: *tüyü*>*tü*, *yay*>*ya*, *huy*>*hu*, *huylan*>*hula*-.

l>ø

Eski Türkçedeki keltür- ve oltur- fiillerinin Eski Anadolu Türkçesine geçişte l sesini düşürdüğü görülür: *keltür*->*getür*-, *oltur*->*otur*-.

Tekleşme

Alıntı kelimelerde bulunan ikiz ünsüzlerden birinin düşmesi olayıdır. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde içerisinde ikiz ünsüz bulunan kelimelerin bazlarının şeddeli bazlarının da şeddesiz yazıldığı bilinmektedir: *hakk*>*hak*, *ced*>*cedd*, *evvel*>*evel*, *sekke*>*sek*, *kerre*>*kere*.

Hece Düşmesi

Düşmenin özel bir şekli olan hece düşmesi ard arda yazılışlı denk seslerin kaybolması demektir. Eski Anadolu Türkçesinde 3. şahıs bildirme çekiminde kullanılan tur- fiilinin geniş zamanda çekimlenmiş şekli olan “turur/durur” kelimesinin sonundaki hecenin düşmesiyle kendini gösterir: çok *durur*>çoğ *dur*; *ulu durur*>*ulu dur*.

2.7. Ses Türemesi

Eski Anadolu Türkçesinde ünsüz türemesi örnekleri fazla değildir.

ə>v

Eski Türkçedeki ur- fiili Eski Anadolu Türkçesinde bazan ur- bazan da v türemesiyle vur- şeklinde kullanılır: *ur*->*vur*-.

ə>y

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde ön seste hem y'li hem de y sesini kaybetmiş örnekleri vardır: *yiriş*-/*iriş*-, *yılan*/*ilan*, *yıldız*/*ıldız*, *yırat*/*ırak*, *yığla*->*iğla*-, *yiğac*>*ağaç*.

ə>n

Yardımcı ses olarak n sesinin türemesi söz konusudur: *bular/bunlar*, *şular/şunlar*, *olar/onlar*.

Türemenin özel bir şecline ikizleşme adı verilir. Eski Anadolu Türkçesinde sınırlı sayıda örneği vardır: *idisî>issi/issı* “idisi, sahibi” *asig>assi* “yarar”, *isig>issı* “sıcaklık”, *usuñ>ussuñ* “aklin” *appak* “bembeyaz”, *elli*, *ammu* (Ar. amu “amca”).

2.8. Yer Değiştirme

Kelime içinde seslerin yer değiştirmesi olayıdır Eski Anadolu Türkçesinde: *gibi>bigi*, *kavra->karva-*, *ögren->örgen-*, *hoyrad>horyad*, *çomlek>çölmek* vb. örnekleri vardır.

3. ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. İsim

3.1.1. İsim İşletme Ekeri

3.1.1.1. Çokluk Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde çokluk ekleri **-lar**, **-ler** şeklindedir. Eski Türkçe ve günümüz standart Türkçesinden farklı bir durum yoktur: *boylar, anları, bular, şular, sözler peygamberler, kapular vb.*

3.1.1.2. İyelik Ekleri

Teklik 1. şahıs: **-m**

Ünsüzle biten kelimelere eklendiği zaman araya gelen yardımcı ses dar yuvarlak **u**, **ü** olur: *işigüm, gönlümden, cennetüm, Tañrum, katumda, verdüğüm.*

Teklik 2. şahıs: **-ñ**

Ünsüzle biten kelimelere eklendiği zaman araya gelen yardımcı ses dar yuvarlak **u**, **ü** olur: *ayaguñ, kitābuñ, sirruñ, düşüñi, sözüñden, cemālüñe.*

Teklik 3. şahıs: **-ı, -i -sı, -si**

Ekin ünlüsü daima düz olarak kullanılır. Yuvarlak ünlülü şekiller Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmaz: *bildiği, katı, kenarı, meclisi, anasına, arkasında, kohusi.*

Çokluk 1. şahıs: **-muz, -müz**

Ekin ünlüsü ve ünsüzlerle biten kelimele ekleneceği zaman araya alacağı yardımcı ünlü daima yuvarlak olur: *gözümüz, didögümüz, gönlümüz.*

Çokluk 2. şahıs: **-ñuz, -ñüz**

Ekin ünlüsü ve ünsüzlerle biten kelimele ekleneceği zaman araya alacağı yardımcı ünlü daima yuvarlak olur: *imdāduñuz, yüziñüz, yoluñuz, kendüñüz.*

Çokluk 3. şahıs: **-ları, -leri**

İyelik 3. teklik şahıs ekiyle çokluk ekinin birleşmesinden oluşmuştur: *evleri, gözleri, koñşuları.*

<i>ad-u-m</i>	<i>söz-ü-m</i>
<i>ad-u-ñ</i>	<i>söz-ü-ñ</i>
<i>ad-i</i>	<i>söz-i</i>
<i>ad-u-muz</i>	<i>söz-ü-müz</i>
<i>ad-u-ñuz</i>	<i>söz-ü-ñüz</i>
<i>ad-lari</i>	<i>söz-leri</i>

Eski Anadolu Türkçesinde iyelik eklerinde 1. ve 2. şahısta ek ünlülerinin ve yardımcı ünlülerin yuvarlak olması ile 3. teklik şahıs iyelik ekinden sonra gelen zamir n'sinin yükleme hâl eki göreviyle kullanılması Türkiye Türkçesinden farklı durumlardır: *nazarın, orucın, yerin, boynuzın, gövdesin, sırrın*.

İyelik 3. şahıs eki almış kelimelerde ek yiğilması örnekleri görülmektedir: *birisı, dükelişi, hepisi, kimisi*.

3.1.1.3. Aitlik Eki

Eski Anadolu Türkçesinde aitlik eki -kı (ğı), -ki, şeklinde görülmektedir. Kalınlık-incelik, uyumuna uygun olarak kullanılır: *sabahkı, yarınkı, senünki, dünki, gövdesindeki, andağı, yrağdağı, arkamdağı, uçmağdağı, başumdağı*.

3.1.1.4. Hâl Ekleri

Yalın Hâl

Türkçede yalnız hâl eksiz olarak kullanılır. İsimlerin kök, gövde ve iyelik eki almış durumları yalnız hâldir. Eski Anadolu Türkçesinde de durum aynıdır.

İlgî Hâli

Eski Anadolu Türkçesinde ilgi hâli eki ünsüzle biten isimlere -uñ, -üñ ünlüyle biten isimlere -nuñ, -nûñ şeklinde eklenir. Ekin ünlü daima yuvarlaktır: *tanuklaruñ, bularuñ, senüñ, abdestüñ, anuñ, acinuñ, hocanuñ, bunuñ, irtenüñ, gamzesinuñ, hüsninuñ, kişinuñ, benüm, bizüm*.

Yükleme Hâli

Eski Türkçede yükleme hâli ekleri yalnız hâldeki isimlere: -g, iyelik eklerinden sonra: -n, zamirlerden sonra: -ni, -ni şeklinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde bu eklerin ikisine rastlanmaktadır¹¹³.

¹¹³ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.70.

Eski Anadolu Türkçesinde yükleme eki olarak **-ı**, **-i** ekleri kullanılmaktadır. Bu ekler Eski Türkçedeki kelime sonundaki **g** seslerinin Batı Türkçesine geçişte düşmesi sonucunda yardımcı ünlü durumundaki seslerin yükleme hâlinin yerine geçmesiyle ortaya çıkmıştır. Eski Türkçede **u, ii, i** ünlülerini yardımcı ses olarak alabilen **-g** yükleme hâli eki Batı Türkçesine geçişte düşmüş ve sadece düz dar; **i**, **i** yardımcı ünlüler **-g** yerine yükleme hâli eki olarak kullanılmıştır. Yardımcı seslerden sadece düzlerinin kullanılıp yuvarlaklarının kullanılmamasının sebebi Ergin'e göre iyelik ekleri gibi yazılmış olmasından kaynaklanmaktadır¹¹⁴.

Eski Türkçede bütün iyelik eklerinin üzerine gelen **n** yükleme eki Eski Anadolu Türkçesinde sadece 3. şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılmaktadır¹¹⁵. *Gözin, gözlerin, kapusin, aldugın* gibi örneklerdeki **n** sesi Eski Türkçedeki yükleme hâli eki olmayıp iyelik eki ile yükleme hâli eki arasında kullanılan zamir **n**'sinin 3. şahıslarda yükleme hâli eki göreviyle kullanılmışdır.

Eski Türkçedeki zamirlerden sonra kullanılan **-m**, **-ni** yükleme hâli ekinin Eski Anadolu Türkçesinde kullanımı oldukça sınırlıdır. Karışık dilli kabul edilen eserlerde bazı örnekler tespit edilmiştir: *gümüşni sayrakni, hürini, kendünüzni, özüñni, özümni, bizni, kimseni*¹¹⁶.

Bazı durumlarda eksiz yükleme hâlinde de bahsedilebilir. İyelik 1. ve 2. şahıslardan sonra yükleme görevi hâli eki kullanılmadan karşılaşmaktadır. Timurtaş bu durumu eksiz akkuzatif (yükleme) terimiyle ifade etmiştir: *yüregüm kan idüp, elüm tutgil, elüñ yu gayrden, koma işaretüñ*¹¹⁷, *namazuñuz bulara gösderürler, kıbleye öñüzardin dutup oturmaç, ay ve güneşeardin kılmaçdur, ikinci elin yumakdur dirseklerile*¹¹⁸

Yönelme Hâli

Eski Andolu Türkçesinde yönelme hâli eki **-a**, **-e**'dir. Bu ekin Eski Türkçedeki **-ga**, **-ge** ekinden **g** seslerinin düşmesiyle ortaya çıktıgı bilinmektedir. Eski Türkçede 1. ve 2. teklik şahıs zamirlerindeki *baña* (*banga*), *saña* (*sanga*) şeklindeki yönelme hâli eki kullanımı ekin bünyesinde **g** seslerinin olduğunu gösterir: *burnuña, yoluña, şara, göze, edebe, eve* vb.

Ekin Eski Türkçedeki şeklinin (-ga, -ge) *Behceti'l Hadaik* gibi bazı karışık dilli Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde az sayıda örneğine rastlanmakmıştır: *Muhammadga, Çalabga, düşmanga*¹¹⁹.

¹¹⁴ Mustafa Özkan, a.g.e., s.115.

¹¹⁵ F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.70.

¹¹⁶ Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara 1997, s.33.

¹¹⁷ Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s.71.

¹¹⁸ Erol Öztürk, a.g.e., s. 57-72.

¹¹⁹ Gürer Gülsevin, a.g.e., s.39.

Eski Anadolu Türkçesinde yönelme hâl ekinin kullanımı ve fonksiyonlarıyla ilgili olarak bazı özel durumlar söz konusudur. “Bazı durumlarda fiillerin yönelme hâl ekli tamlayıcı almak yerine yükleme hâl ekli tamlayıcı aldıkları görülmektedir: *kimse aňsuz togri yol-i varmadı (Mevlid 4/54), anuň ile vardilar togri yolu (Mevlid 4/54)*¹²⁰.”

“Bazı durumlarda da yükleme ve bulunma hâl eklerinin yerine yönelme hâl ekinin kullanıldığı görülür: *dirler aluban gitmege (derler alarak gitmeyi), hayrete bıraktı (hayrette bıraktı)*¹²¹.”

Mastar eki -mak, -mek’ten sonra kullanılan yönelme hâl eklerinin bazı durumlarda bir fonksiyon icra etmediği görülür: *bunuň gibi dosta i timâd kılmağa (kılmak) yaramaz*¹²².

Yönelme hâl ekinin bazı durumlarda *ile* edatının yerini tuttuğu görülür: *bu temâşaya (temasa ile) meşgûl olup ol ümmîde (ümit ile) kim avfide padşâh*¹²³.

“Olumlu ve olumsuz geniş zaman sıfat-fiiline gelerek ur- fiili ile kullanılan yönelme hâli eki *bir işi yapar gibi olmak, yapar gibi görünmek anlamı* verir: *bu işi görmeze urdu gibi*¹²⁴.”

Bulunma Hâli

Eski Anadolu Türkçesinde bulunma hâl eki -da, -de şeklindedir. Tonsuz ünsüzlü şekiller (-ta, -te) kullanılmaz. Ek tonsuz ünsüzle biten kelimeleere eklendiği zaman ünsüz uyumu bozulur: *hasretde, gökde, hilkatde, ‘ömürinde, ‘ömüründe, anda, başda, taşda, yolda*.

Bulunma hâl ekinin bazı örneklerde başka hâl eklerinin fonksiyonunu icra ettiği görülür: *ol terâzü kefesinde (kefesine) Yûsuf’ı kodilar, biz dahi bu âyet altında (altına) dâhil olavuz*. Eski Türkçe döneminde olduğu gibi ayrılma hâl eki göreviyle kullanıldığını gösteren örnekler vardır:

Alnında öpdü. (Alnından öptü)

*Beşir elinde göñlegi Ya ’kûb alur.*¹²⁵

*Yâri ağızında öpen canı dudağında öper / Çünkü kevser suyuunuň la ’li susağında öper*¹²⁶

¹²⁰ Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s71.

¹²¹ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.95.

¹²² Mustafa Özkan, a.g.e., s114; Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.95.

¹²³ Mustafa Özkan, a.g.e., s114; Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.95.

¹²⁴ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.95.

¹²⁵ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.95.

¹²⁶ Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s.72.

Ayrılma Hâli

Eski Anadolu Türkçesinde ayrılma hâl eki **-dan**, **-den** şeklindedir. Tonsuz ünsüzlü şekiller (-tan, -ten) kullanılmaz. Ek tonsuz ünsüzle biten kelimeleme eklendiği zaman ünsüz uyumu bozulur: *başdan*, *karındaşdan*, *sovukdan*, *öçden*, *işden*.

Ekin Eski Türkçe dönemindeki **-din**, **din** şeklinin Eski Anadolu Türkçesinde bazı örneklerde kalıplışışmış şekilde kullanıldığı görülür: *ön din*, *sağ din*, *yañadın*, *erdin*, *çevredin*¹²⁷.

Eşitlik Hâli

Eski Anadolu Türkçesindeki eşitlik hâl eki Eski Türkçe döneminde beri kullanılan **-ca**, **-ce**, **-ça**, **-çe** ekidir. Türkiye Türkçesinde ünsüz uyumuna uyan ekin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de uyuma uyması gereklidir. Ancak metin çalışmalarında farklı okuma şekilleri neticesinde uyumuna aykırı şekilleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca zamanla ekte fonksiyon değişikliği olmuş, bazı örneklerde yapım eki görevi üstlenmiştir.

tagça, *samança*, *niçe*, *kulağuñça*, *ança*, , *tutmuşça*, *gördüçe*, *itmişçe*, *yigitçe*
tağca, *soñinca*, *öñince*, *soyinca*, *bunca*, *nice*, *yolca*, *şunca*, *hükmince*,
dilegince, *dostca*, *kardaşca*, *yigitce*,

Eski Türkçedeki **-layu**, **-leyü** ekinin Eski Anadolu Türkçesindeki **-layın**, **-leyin** şekli de eşitlik hâl eki gibi kulanılmaktadır: *pervâneleyin*, *oğrılıyin*, *deñizleyin*, zaman ifadesi taşıyan; *gördüğümleyin*, *olduginleyin* vb. Ekin **-ca**, **-ce** ile birleşmesinden oluşan **-cıllayın**, **-cileyin** şeklinin de eşitlik fonksiyonu görülür: *ancılayın*, *buncılayın*, *sencileyin*, *bızcileyin*¹²⁸. Ancak bu eklerin kullanımı sınırlıdır.

Vasıta Hâli

Türkçede asıl vasıta hâl eki **-n**'dır. Ancak bu ek zamanla çekim eki olmaktan uzaklaşmış, yapım eki görevi üstlenmiştir. Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde **-n** vasıta ekinin kulanıldığı örnekler vardır: *oğrin*, *ohtin*, *yazin*, *yayin*, *güzin*, *ardin*, *gündüzin*.

Eski Anadolu Türkçesi vasıta hâli daha çok ile edatı ve bu edatin eklenmiş şekilleri **-la**, **-le**, **-ila**, **-ile** yapılmaktadır: , *anuña*, *buña*, *senüñle*, *älimlerle*, *dünle*, *aklıla*, *taşila*, *bakmağıla*, *anuñila*, *arılığıla*, *fikrile*, *vefayile*.

¹²⁷ Mustafa Özkan, a.g.e., s116.

¹²⁸ Mustafa Özkan, a.g.e., s.116.

Yön Gösterme Hâli

Yön gösterme hâl ekeleri; **-ra, -re, -ru, -rü, -aru, -erü** şeklindedir. Eski Türkçe dönemindeki **-garu, -gerü** ekinden biraz değişiklikle ortaya çıkmış ve kalıplaşarak sınırlı sayıda örnekte kendini göstermiştir. Bu ekin yapım eki görevi ön plandadır: *taşra, iżre, üzere, soñra, girü, berü, kançaru, içerü, ilerü, yokaru, añaru*.

3.1.2. İsim Yapma Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde isim yapma ekleri Türkiye Türkçesinden çok farklılık göstermez. Bazı eklerin günümüzde göre daha işlek olduğu ya da küçük çapta farklı anlamlar ortaya çıkardığı görülmektedir.

3.1.2.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

- az, -ez** : *gen-ez, kök-ez.*
- agu, -egü** : *bir-egü, iki-egü (ikegü).*
- ca, -ce** : *öñ-ce, ard-i-n-ca.*
- cuğaz, -cügez** : *kuş-cuğaz, kız-cuğaz, el-cügez.*
- cuk, -cük** : *yavru-cuk, kısa-cuk, depe-cük, kari-cuk, az-cuk.*
- daş, -deş** : *beñ-deş, ev-deş, yol-daş, ka-das (kardas).*
- gu, -gü** : *göz-gü, bet-gü.*
- lu, -lü** : Ekin ünlüsü daima yuvarlak olarak kullanılır: *taş-lu, at-lu, ǵussa-lu, tat-lu, bahłlu, parmak-lu, ev-lü, giz-lü, lezzet-lü, diken-lü.*
- rak-, rek** : *katur-rak, ulu-rak, tat-lu-rak, kişi-rek.*
- suz, -süz** : Ekin ünlüsü daima yuvarlak olarak kullanılır: *ad-suz, añ-suz, sen-süz, can-suz.*
- sı, -si** : *ayruk-sı, süt-sı (süçi).*
- duruk, -dürük**: *boyun-duruk, közün-dürük.*
- ayıñ, -leyin** : *pervāne-leyin, iki-leyin, sizüñ-leyin, oğrı-ayıñ.*
- cayıñ, -cileyin**: *bu-n-cayıñ, ben-cileyin, sen-cileyin.*

3.1.2.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

- a, -e : *geç-e, öt-e, yan-a, ert-e, sap-a.*
- ağan, -egen : *kaç-agan, dön-egen.*
- añak, -enek : *yig-anak, deg-enek.*
- cak, -cek : *signin-cak, dayan-cak.*
- u, -ü : *sev-ü, bil-ü, kork-u, saç-u, yak-u, yaz-u.*
- ga-, -ge : *yoñ-ga.*
- gu, -gü, -ku, -kü:** *sev-gü, kay-gu, yan-gu, biç-gü, çal-gu, udi-ku (uyku).*
- t : *bin-i-t, geç-i-t.*
- k, -ak, -ek :** *büyü-k (bedü-k), kon-u-k, art-u-k, tanış-u-k, sin-u-ğ, ayru-k, sanç-ak, tur-ak, biç-ak, yat-ak.*
- ici, -ici : *bak-ici, gör-ici.*
- gun, -gün : *az-gun, ur-gun, çap-gun, düz-gün.*
- guç, -güz : *alda-guç, yiiz-güz, sür-güz.*
- dı, -di : *sın-dı (makas), akin-dı.*
- n : *ek-i-n, sat-u-n, büt-ü-n, diz-i-n, gel-i-n.*
- m : *bak-i-m, sal-k-i-m üz-ü-m, gör-ü-m.*
- ş : *sag-i-ş, kir-i-ş, ur-i-ş, yañıl-i-ş.*
- maklık, -meklik:** *bil-meklik, yaz-maklık, ol-maklık.*

3.2. Fiil

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan fiiller Eski Türkçe döneminden ve bugünkü standart Türkiye Türkçesinden temel anlamda farklı olmamakla birlikte bu tarihi lehçenin bağlı olduğu bir kısım ses ve şekil özelliklerini yansıtmaktadır. Fiil çekiminde bazı kip ve şahıs eklerinde dikkat çeken hususlar vardır.

3.2.1. Yapı Bakımından Fiiller

Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de fiiller yapım özellikleri açısından basit fiiller; *at-, kir-, ko-, böl-, art-, si-* vb. türemiş fiiller; *sagli-, banla-, diñle-, keltür-, ever-, gizle-, diñle- sevin-, döşe-, bildür-, susa-* vb. birleşik fiiller; *yavu kil-, nazar kil-, cem' it-, cehd eyle-, terk idegör-, geç-e yor-, irte tur-, turu gel-, diriliþ yat-, göreme-* vb. olmak üzere üç grupta incelenir.

3.2.1.1. Basit Fiiller

Kök ya da gövde hâlinde herhangi bir yapım eki almamış fiillerdir. Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan bazı basit fiiller günümüz Türkiye Türkçesinde kullanılmaz: *si-*, *di-*, *ko-*, *ey-* vb.

3.2.1.2. Türemiş Fiiller

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan türemiş fiillerin bir kısmı günümüzde kullanılmamaktadır: *irgür-* (ulaştırmak), *degür-* (değdirmek), *bañla-* (ezan okumak), *'acepleş-* (garipsemek), *tañlaş-* (şAŞırmak), *geyür-*, *dümig-*, *darık-*, *kinik-*, *suvar-* vb. fiiller standart Türkçede olduğu gibi eklerle yapılmaktadır. Fiil yapma ekleri iki grupta incelenir.

3.2.1.2.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

Farklı olarak dikkati çeken bir ek yoktur. Bazı eklerin daha az ya da daha fazla işlek olması söz konusudur.

- a-, -e- : *bez-e-*, *göz-e-*, *oñ-a-*, *uz-a-*, *dil-e-*, *beñiz-e-*, *bos-a-*, *yaş-a-*, *düz-e-*.
- i- : *ağır-i-*, *berk-i-*, *sak-i-*, *sag-i-*, *bay-i-*.
- ar-, -er- : *gög-er-*, *boz-ar-*, *ev-er-*, *suv-ar-*, *ot-ar-*, *sarig-ar-* (*sarar-*).
- da-, -de- : *iz-de-* (*iste-*), *al-da-*, *ün-de-*.
- k- : *geç-i-k-*, *aç-i-k-* *göz-ü-k-*, *dar-i-k-* (*darlanmak*), *kin-i-k-*, *bir-i-k-*.
- l-, -al-, -el- : *dogru-l-*, *yüce-l-*, *koca-l-*, *dar-al-*, *buñ-al-*, *sag-al-*, *yön-el-*.
- r- : *belgü-r-* (*belirmek*), *delü-r-*.
- la-, -le- : *muştı-la-*, *bagış-la-*, *bañ-la-*, *diñ-le-*, *giz-le-*, *beliñ-le-*, *aceb-le-*, *ogri-la-*.
- sa-, -se- : *su-sa-*, *sen-se-*, *garip-se-*
- rga-, -rge- : *es-irge-*, *yad-i-rga-*.
- kir-, -kir- : *hay-kir-*, *çem-kir-*, *püs-kür-*

3.2.1.2.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Fiilden fiil yapma ekleri yeni bir fiil türetmenin yanında fiilin özneyle ilişkisi olan çatayı da belirler. Türkçede fiil çatısı etken, edilgen, ettirgen, işteş, dönüşlü olarak ortaya çıkar. Olumsuz çatı -ma, -me olumsuzluk ekleriyle yapılır.

- ma-, -me-** : Olumsuzluk eki bir fiilden olumsuz bir fiil yapar: *gör-me-, sor-ma-, bil-me-*.
- r-, -ar-, -er-** : *kop-ar-, kiz-ar-, çök-er-, gey-ü-r-, bit-ü-r-, art-u-r-, deg-ü-r-, geç-ü-r-*. Bu ekin yardımcı ünlülerdir. Ettirgen çatı ekidir.
- gur-, -gür-** : Ettirgenlik bildiren bir ektir. Çok işlek değildir: *ir-gür-, tur-gur-*.
- dur-, -dür-** : Ünlüsü yuvarlak olarak kullanılan ettirgenlik ekidir. Örnekleri çoktur: *ag-dur-, il-dür-, kel-tür- (getir-), al-dur-*.
- t-** : Ettirgenlik bildirir: *ey-i-t-, uza-t-, az-i-t-*.
- dar-, -der-** : Örnekleri azdır. Ettirgenlik bildirir: *gön-der-, dön-der-*.
- ı-** : Edilgen (*gör-ü-l-, yaz-i-l-, doğ-ü-l-, vir-i-l-, tut-u-l-*) ve dönüşlü çatı (*bük-ü-l-, deş-i-l-, aç-i-l-*) yapımında kullanılan bir ektir. Geçisiz fiillerin üzerine geldiği zaman mechul çatayı oluşturur: *gid-i-l-, çık-i-l-*.
- n-** : Edilgen (*bil-i-n-, kaz-i-n-, bul-u-n-, gör-i-n-, tut-u-n-*) ve dönüşlü çatı (*dona-n-, bür-ü-, depre-n-*) yapımında kullanılan bir ektir.
- ş-** : İşteşlik bildiren bir ektir. Kullanımı oldukça yaygındır: *tanı-ş-, bil-i-ş-, bak-i-ş-, agla-ş-, kar-i-ş-, yigrü-ş-, ir-i-ş-*.
- a-, -e-** : *dol-a-, bul-a-, tik-a-*.
- ala-, -ele-** : *es-ele-, deş-ele-, silk-ele-*
- k-** : *kal-k-, sil-k-*.
- z-** : *tut-u-z- (tut-u-z-ak>tuzak), em-i-z- (em-i-z-ü-r- "emzirmek")*.

3.2.1.3. Birleşik Fiiller

İsimler yardımcı fiillerle, fiiller ise tasvir fiili ya da bir isimle bir hareketi karşılamak üzere bir araya gelip birleşik fiil grupları oluştururlar. Eski Anadolu Türkçesinde yardımcı fiillerin kullanım şekilleri ve asıl fiillerin tasvir fiilleriyle ilişkileri günümüz standart Türkiye Türkçesinden bazı farklılıklar gösterir. Eski Anadolu Türkçesindeki birleşik fiillerin bazıları günümüzde kullanılmamaktadır: *epsem tur-* (sessiz durmak), *örü tur-, hazır gel-, tanı tur-, sakınuk ol-, ayrık ol-, utlu ol-, elbir it-, baş kil-, yavu kil-, eydüvir-, iltebil-* vb.

3.2.1.3.1. Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller

Eski Anadolu Türkçesinde isimler **it-**, **ol-**, **eyle-**, **kıl-**, **bul-**, **bulun-**, **dut-**, **gel-**, **gör-**, **var-**, **vir-**, **tur-** **ur-** gibi yardımcı fiillerle birleşik fiil grupları oluşturmaktadır¹²⁹. Bunlardan **it-**, **kıl-**, **eyle-**, **ol-**, **bulun-** yardımcı filleri daha yaygın kullanılmıştır. Günümüzde et- fiilinin kullanıldığı yapılarda Eski Anadolu Türkçesi döneminde daha çok **kıl-**, **eyle-** yardımcı filleri tercih edilmiştir: *ihmâl kıl-*, *harâb kıl-* *eser kıl-*, *kasd kıl-*, *nazar eyle-*, *isbet eyle-*, *cem' eyle-* gibi. O dönemde yaygın olan *karar tut-*, *ma'zûr tut-*, *ziyana var-*, *hazır gel-*, *muâvin gör-*, *adem ur-* gibi yardımcı filleri günümüzden farklıdır¹³⁰, ¹³¹.

afv it-, dar it-, sabr it-, revân it-, fark it-
'āciz ol-, cem' ol-, magrûr ol-, kavi ol-, daim ol-, emîn ol-
sabr eyle-, nazar eyle-, terk eyle-, arz eyle-, vasf eyle-, gâyr eyle-
nazar kıl-, beşâret kıl-, rivâyet kıl-, kasd kıl-, bende kıl-, yavu kıl-
hayat bul-, yol bul-, çâre bul-
hazır bulun-, hizmetde bulun-
boyun dut-, kulak tut-, ibret dut-, yol dut-, yüzün dut-, ma'zûr dut-
cana gel-, hazır gel-
muâvin gör-, hor gör-, revâ gör-
başa var-, soña var-
el vir-, güç vir-, haber vir-, va'de vir-
örü tur-, ayru tur-, epsem tur-
sema ur-, dem ur-, berk ur-, baş ur-, pervâz ur-

¹²⁹ Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s.115-116; Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.101; Mustafa Özkan, a.g.e., s.147.

¹³⁰ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.101.

¹³¹ Bkz. Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s.115-116; Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.101; Mustafa Özkan, a.g.e., s.147.

3.2.1.3.2. Tasvir Filleriyle Yapılan Birleşik Fiiller

Bir fiil ile hareketi süreklilik, tezlik, yaklaşma ve yeterlik açısından tasvir eden bir tasvir fiilinin oluşturduğu birleşik fiil gruplarıdır. Tasvir fillerleri asıl fiile **-a**, **-e**, **-ı**, **-i**, **-u**, **-ü** zarf-fiil ekiyle bağlanır. Bazı tasvir fillerinin **-up**, **-üp** (*al-up git-*, *bak-up dur-*) zarf-fiil ekiyle, bazı fillerin de zarf-fiil eki görevi yapan bir kip ekiyle (*bak-di durdu*, *ak-ar gider vb.*) bağlandıkları bilinmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde tasvir fillerinin asıl fiile başka bir kip ekiyle ya da **-up**, **-üp** zarf-fiil ekiyle bağlanması yaygın bir durumdur.

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan tasvirî filler şunlardır: **dur-**, **gör-**, **gel-**, **ko-**, **yoru-**, **yat-**, **vir-**, **yaz-**, **bil-**. Tasvirî filler ifade ettikleri kavrama ve harekete göre süreklilik, yeterlik, tezlik ve yaklaşma fillerleri olarak isimlendirilirler.

Süreklilik Fiili

Asıl fiilin hareketini süreklilik bildirmek suretiyle tasvir eden fillerdir. Eski Anadolu Türkçesinde **dur-** (*tur-*), **gel-**, **gör-**, **ko-**, **yoru-**, **yat-** tasvir fillerleri süreklilik bildirir.

*gid-e dur-, söyle-y-e dur-, bak-a dur
işle-y-ü gör-, söyley-ü gör-
tur-a gel-, iste-y-ü gel-
düril-üp yat-, boyan-up yat-
al-i ko-, gid-e ko-
iste-y-ü var-, eyle-y-ü var-
gid-e yoru-r, bak-a yoru-r*

Yoru- fiili Eski Anadolu Türkçesi döneminde şimdiki zaman kip ekini oluşturan fiildir. Bu fiilin çalışmalarda genellikle kalın ünlülü okunması tercih edilmiştir. Kalm okunmasında bugünkü standart Türkçede bu fiilden oluşan şimdiki zaman ekinin sadece **-yor** ekinin bulunması (-yor ekinin olmaması) etkili olmuştur. Anadolu ağızlarında ekin **-yör** hatta **-yörü**, **-yörür**¹³² şekillerinin kullanıldığı bilinmektedir: *gid-e yörür; geç-e yörür; al-a yorur*.

Yeterlik Fiili

Yeterlik fiili **bil-** tasvir fiiliyle yapılmaktadır. Zarf-fiil eki olarak daha çok **-ı**, **-i** eklerini alır. Seyrek olarak **u**, **-ü** ekleri kullanılır. Bu fiilin olumsuz şekli **u-** (muktedir olmak) fiiliyle yapılır.

¹³² Erol Öztürk, *Silifke ve Mut'taki Sarıköçeli ve Bahış Yörükleri Ağzı*, TDK Yay., Ankara 2009, s.156-157.

añla-y-i bil-, başarı-i bil-, sakla-y-u bil-, söyle-y-ü bil-
añlayımañz (<añla-y-i u-maz), başarımaya, (<başar-i u-ma y-a), bulamaz
(<bul-i u-maz), göremez (gör-e u-maz), olimadı (ol-a u-ma-dı).

Tezlik Fiili

Birleşik yapılarda tezlik bildiren tasvir fiili **vir-** fiilidir: *eyd-i vir-, al-i vir-*, *söyle-y-i vir-, sun-i vir-*. Bu fiilin kalın şekilleri Anadolu ağızlarında *alvir-*, *bakıvir* şeklinde kalın ünlülü örnekleri de vardır.

Yaklaşma Fiili

Yaklaşma bildiren tasvir fiili **yaz-** fiilidir: *yan-a yaz-*¹³³. Eski Anadolu Türkçesinde kullanımı yaygın değildir.

Eski Anadolu Türkçesinde kip eklerinin zarf-fil eki gibi kullanılmasıyla ortaya çıkan bazı birleşik fiil yapıları mevcuttur: *aldi gider, ala gide, vurur atar, söker atar, solmuş yatar, söylesin dursun, kalalum duralum, almiş gider vb.*

3.2.1.3.3. Kalıplaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller

Bir isimle bir fiilin bir araya gelmesiyle oluşan anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiil yapıları standart Türkiye Türkçesindeki gibidir: *boyun dut-, dilin dut-, gözü tol-, dış bile-, kalem çek-, oda yak-, gözden düş-, bağır bas ol-* vb.

3.2.2. Ek-fiil

Türkçede ek-fiil (cevheri fiil) **i-** fiilidir. Eski Türkçedeki **er-** fiilinden günümüzdeki şekline (**er->ir->i-**) gelmiştir. Tek başına bir anlam ifade etmez. İsimlere eklenerek fiil gibi çekime girmelerini, fiillere eklenerek fiillerin birleşik çekim yapmalarını sağlar. Diğer fiil ya da yardımcı fiiler gibi kelime türetmeye elverişli değildir. Ek-fiilin isimlerle çekimi *geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kiplerinde* mümkün olmaktadır. İsim çekiminin bazı şahislarda yaygın bazı şahislarda sınırlı kullanımı vardır.

Geniş Zaman Çekimi (Bildirme Çekimi)

Eski Anadolu Türkçesinde bildirme çekiminde kullanılan ekler 1. ve 2. şahislarda zamir kökenli şahıs eklerinden 3. şahista tur- fiilinden meydana gelir. Bu ekler ek-fiil, geniş zaman kip eki ve şahıs ekinin görevini birlikte yaparlar.

¹³³ Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s.142.; Mustafa Özkan, a.g.e., s.148.

Teklik 1. şahıs: **-am /-em, -van/-ven, -vam/-vem, -vanın/-venin, -m/-in**

Teklik 2. şahıs: **-sin/-sin**

Teklik 3. şahıs: **-dur/-dür, -durur**

Çokluk 1. şahıs: **-uz/-üz, -vuz/-vüz**

Çokluk 2. şahıs: **-sız/-siz**

Çokluk 3. şahıs: **-durlar/-dürler, -dururlar**

yazuklu-ven	tanuk-ın
yazuklu-sın	tanuk-sın
yazuklu-dur (-durur)	tanuk-dur (-durur)
yazuklu-y-uz	tanuk-uz
yazuklu-sız	tanuk-sız
yazuklu-durlar (-dururlar)	tanuk-durlar (-dururlar)

Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

Ek-fiilin görülen geçmiş zaman kip eki (-dı, -di, -du, -dü) ve iyelik kökenli şahıs eklerini almasıyla yapılır. Görülen geçmiş zaman çekiminde olduğu gibi kip eki 3. şahıslarda düz ünlülü olarak kullanılır.

konuk-i-du-m	yigreg-i-dü-m
konuk-i-du-ñ	yigreg-i-dü-ñ
konuk-i-dı	yigreg-i-di
konuk-i-du-k	yigreg-i-dü-k
konuk-i-du-ñuz	yigreg-i-dü-ñüz
konuk-i-dı-lar	yigreg-i-di-ler

Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

Ek-fiilin öğrenilen geçmiş zaman kip eki (-miş, -miş) ve zamir kökenli şahıs eklerini almasıyla yapılır. Öğrenilen geçmiş zaman kip ekinin yuvarlak ünlülü şekli yoktur.

var-i-mış-in	güçlü-i-mış-ven
var-i-mış-sın	güçlü-i-mış-sın
var-i-mış	güçlü-i-mış
var-i-mış-uz	güçlü-i-mış-üz
var-i-mış-sız	güçlü-i-mış-sız
var-i-mış-lar	güçlü-i-mış-ler

Şart Çekimi

Ek-fiilin şart kipi eki (-sa, -se) ve iyelik kökenli şahıs eklerini almasıyla yapılır. Ek fiilin şart kipiyle kullanımı bütün şahislarda yaygın değildir.

susuz-i-sa-m	susuz	degül-i-se-m
susuz-i-sa-ñ	susuz	degül-i-se-ñ
susuz-i-sa	susuz	degül-i-se
susuz-i-sa-k	susuz	degül-i-se-k
susuz-i-sa-ñuz	susuz	degül-i-se- ñüz
susuz-i-sa-lar	susuz	degül-i-se-ler

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde ek-fiilin **-duk**, **-dük** sıfat-fil ve **-ken** zarf-fil ekiyle kullanımı, üzerinde durulan meselelerden biridir. Ek-fiilin üzerine gelen **-duk**, **-dük** sıfat-fil ekleri genellikle kelimenin son ünlüsüyle uyumlu olarak kullanılmış (-idüğü, -idügi), **-ken** zarf-fili ise Eski Türkçede ince ve kalın şekilleri bulunmasına rağmen Eski Anadolu Türkçesinde tek şekliyle (iken) ince ünlülü olarak kullanılmıştır: *var iken*, *muhtac iken*, *gözel iken*. Bu eklerin filillerin 3. şahıs basit çekimlerinin üzerine gelirken de aynı şekilde kullanıldığı görülmektedir: *bakar iken*, *gelmış iken*.

3.2.3. Çekimsiz Fiiller

İsim-fiiller

Eski Anadolu Türkçesinde isim-fil eklerinin kullanımı standart Türkiye Türkçesindeki gibidir. Ancak eklerin üzerinde -lık, -lik ekiyle genişleme yapılmış, **-maklık/-meklik**, **-ışlık/-işlik** şekilleri ortaya çıkmıştır.

-ma, -me : *di-me*, *añ-ma*, *ir-me*.

-mak, -mek : *añ-mak*, *tur-mak*, *yaz-mak*. Bu ekin -lık ekiyle genişletilmiş **-maklık**, **-meklik** şekli de vardır: *bil-meklig-i*, *di-meklik-de*, *ol-maklik*.

-ş, -ış, -ış : *bil-i-ş*, *añla-y-ış*, *söyle-y-ış*. Bu ekin -lık ekiyle genişletilmiş **-ışlık**, **-işlik** şekli de vardır: *bil-işlig-i*.

Sıfat-fiiller

-duk, -dük : Ekin ünlü daima yuvarlaktır. Düzlük-yuvarlaklı uyumuna bağlı değildir: *bil-düğ-i*, *gör-düğ-i*, *añla-dug-u-ñuz*, *aç-dug-u-muz*, *di-düğ-leri*.

- miş, -miş** : Ekin ünlüsü daima düzdür. Düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı değildir: *ol-mış, doñ-mış, oku-mış*.
- an, -en** : *söyle-y-en-üñ, bil-en-leri*.
- r, -ar, -er** : *gid-er, doğ-ar*.
- maz, -mez** : *düken-mez, oñ-maz, aña-la-maz*.
- acak, -ecek** : *var-acag-t, yat-acak, sigin-acak-u-ñ*.
- ası, -esi** : *gör-esi, ver-esi, ol-ası*.
- malu, -melü** : Eski Anadolu Türkçesinde -mali, -meli gereklik kipi olarak kullanılmaz. Bu ekin bazı örneklerde zarf-fil eki olarak kullanılması söz konusudur: *di-melu, aña-la-malu ol-*.

Zarf-fiiller

- a, -e** : *dön-e dön-e, sor-a sor-a, gör-e bil-, çek-a gel-, bak-a dur-*. Bazı edatlarda kalıplılmış olarak yer almaktadır: *gör-e, dap-a, aş-a, öt-e, yan-a*¹³⁴.
- arak, -erek** : *gez-erek, bil-erek, kaç-arak*.
- alı, -eli** : *gel-eli, bul-alı, id-eli*.
- dukça, -dükçe** : *di-dükçe, al-dukça*.
- dukda, -dükde** : *di-dükde, gel-dükde*.
- dugında, -düğinde** : *gel-düğinde, al-duginda*.
- u, -ü, (-ı, -ı)** : Tek başına ve tekrar grubu şeklinde kullanılmaktadır: *yolca gidü, kamu kavlin berkidü, diyü diyü, aglayu aglayu, deyi vir-, uyuyu kal-*.
- ıcak, -icek** : *aña-y-ıcak, gör-icek*. Ekin **-ıcagaz, -icegez** şeklinde genişletilmiş varyantları vardır: *var-ıcagaz, gör-icegez*.
- ıncı, -ince** : *gör-ince, alma-y-ıncı, virme-y-ince*. Ekin **-ıncak, -incek** şekilleri de vardır: *bak-ıncak, al-ıncak, gel-incek*.
- ken, -iken** : Eski Türkçe döneminde kalın şekli olmasına rağmen Eski Anadolu Türkçesinde sadece ince ünlülü şekli vardır: *yog-iken, var-iken, geçmiş-iken, ölmış-iken, gelir-ken*.
- madın, -medin**: *dog-madin, öl-medin, yi-medin, al-madin*.

¹³⁴ Mustafa Özkan, a.g.e., s.152.

- up, -üp** : Eski Anadolu Türkçesinde ünlüsü yuvarlak *-up*, *-üp* şekilleri kullanılır: *gel-up*, *vir-up*, *başla-y-up*, *aňla-y-up*. Ancak bazı metinlerde düz ünlülü örnekler rastlanır: *bas-ip*, *baňlay-ip*, *bışır-ip*¹³⁵.
- uban, -üben** : *aň-uban*, *di-y-üben*, *uç-uban*, *oyna-uban*. Bu ekin *-ubanı*, *-übeni* / *-ubanın*, *-übenin* şeklinde örneklerine de rastlanır: *di-y-übeni*, *kalk-ubanı*, *aňla-y-ubanın*.

3.2.4. Fillerin Basit Çekimi

3.2.4.1. Kip Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman kipinin yardımcı fiille yapılması, gelecek zaman kipinde *-isar*, *-iser*, öğrenilen geçmiş zaman kip ekinin dar ünlülü *-miş*, *-miş* eklerinin kullanılması, gereklilik kipinde henüz bir kip ekinin olmaması gibi durumlar söz konusudur. Kip eklerinin üzerine gelen şahıs eklerinde de farklılıklar dikkat çeker.

3.2.4.1.1. Bildirme Kipleri

Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde görülen geçmiş zaman kipi *-dı*, *-di*, *-du*, *-dü* ekleriyle yapılır. 1. ve 2. şahislarda ekin ünlüsü daima yuvarlak, 3. şahislarda düzdür. Bu çekimde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır.

di-dü-m	gör-dü-m	aň-ma-du-m
di-dü-ñ	gör-dü-ñ	aň-ma-du-ñ
di-di	gör-di	aň-ma-dı
di-dü-k	gör-dü-k	aň-ma-du-k
di-dü-ñüz	gör-dü-ñüz	aň-ma-du-ñuz
di-di-ler	gör-di-ler	aň-ma-dı-lar

Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi

Öğrenilen geçmiş zaman kipi çekimi *-miş*, *-miş* ekleriyle yapılır. Ekin ünlüsü daima düzdür. Yuvarlak ünlülü şekilleri (*-muş*, *-muş*) kullanılmadığından düzlük yuvarlaklık uyumu bozulur. Bu çekim zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılır.

¹³⁵ Musa Duman-Ömer Yağmur, “-Up Zarf-fil Ekinin Eski Anadolu Türkçesindeki Fonetik Durumu” *Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, 1-2 Aralık 2010, İstanbul 2013, s.127.

bul-mış-am	gör-mış-in	bil-me-mış-em
bu-mış-sın	gör-mış-sın	bil-me-mış-sın
bul-mış (dur/durur)	gör-mış (dür)	bil-me-mış (dür)
bul-mış-uz	gör-mış-üz	bil-me-mış-üz
bul-mış-sız	gör-mış-sız	bil-me-mış-sız
bul-mış-lar (dur/durur)	gör-mış-ler (dür)	bil-me-mış-ler (dür)

Eski Anadolu Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman kipinde özellikle 3. şahista -up, -üp ekinin -mış, -miş ekinin görevini yapacak şekilde kullanılması söz konusu olmaktadır: id-üp-ven, var-up-sın¹³⁶. Bu zarf-fil ekerinin üzerine bildirme ve kesinlik kavramı veren -dur, -dür, -durur eklelerinin getirilmesiyle **-updur/-üpdür, -updurur** ekleri ortaya çıkmıştır: *ol-updurur, bul-updur, gel-updür, olma-y-updur, gelme-y-üpdür* vb.

Geniş Zaman Kipi

Geniş zaman kip ekleri **-r, -ar, -er**'dır. Ekin yardımcı ünlüsü (**u, ü**) yuvarlaktır. Olumsuzluk çekimi **-maz, -mez** ekleriyle yapılır. Çekimde zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır.

di-r-ven	sakın-u-r-am	kaz-ar-am	gör-mez-em
di-r-sin	sakın-u-r-sın	kaz-ar-sın	gör-mez-sız
di-r	sakın-u-r	kaz-ar	gör-mez
di-r-üz	sakın-u-r-üz	kaz-ar-üz	gör-me-y-üz
di-r-sız	sakın-u-r-sız	kaz-ar-sız	gör-mez-sız
di-r-ler	sakın-u-r-lar	kaz-ar-lar	gör-mez-ler

Gelecek Zaman Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman kip eki **-ısar, -ıser**'dır. Çekim zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılır. Bazı örneklerde **-ası, -esi** sıfat fiilinin kip eki gibi kullanıldığı görülür: *eyle ol-ası-sen, gör-esi-dür*. Bugünkü gelecek zaman kip eki **-acak, -ecek** Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde daha çok sıfat-fil eki olarak kullanılmıştır. Kip eki olarak yeni yeni kullanılmaya başladığından yalnız 3. şahıs çekimlerinde az sayıda örneğine rastlanmıştır: *di-y-ecek- midüñ, iled-ecek-dür, vara-acak-dur, tagla-y-acak-lar-dur*^{137, 138}.

¹³⁶ Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s.122.

¹³⁷ Mustafa Özkan, a.g.e., s.138.

¹³⁸ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s 100.

gid-iser-venin	al-ısar-ın	dön-me-y-iser-em
gid-iser-sin	al-ısar-sın	dön-me-y-iser-sin
gid-iser	al-ısar	dön-me-y-iser
gid-iser-üz	al-ısar-uz	dön-me-y-iser-üz
gid-iser-siz	al-ısar-sız	dön-me-y-iser-siz
gid-iser-ler	al-ısar-lar	dön-me-y-iser-ler

Şimdiki Zaman Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman kipi için müstakil bir ek yoktur. Bu kip genellikle geniş zaman ekleri bazan da istek kip ekleriyle karşılaşmıştır. Bugün kullanılan şimdiki zaman kip eki (-yor) Eski Anadolu Türkçesinde yoktur. Ancak geniş zaman çekiminin özellikle 3. şahıslarda süreklilik için kullanılan **dur-** ve **yoru-** tasvir fiilleri şimdiki zaman anlamı vermektedir: *gör-ü tur-ur-sın*, *gid-e yörür-lar*, *bak-a yorur* vb. Bugünkü -yor şimdiki zaman kip eki süreklilik çekiminde kullanılan yoru- fiiliinin geniş zaman eki almış hâlinde hece düşmesiyle (*yorur>yor*) ortaya çıkmıştır (*gid-e yörü-r-sın>gid-i-yör-sın*). Standat Türkiye Türkçesinde sadece tek şekli (-yor) yaygınlaşmıştır. Bazı Anadolu ağızlarında -yor, -yörü, -yörür şekilleri vardır¹³⁹.

3.2.4.1.2. Tasarlama Kipleri

İstek Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde istek kip eki **-a,-e**'dir. Bu ek eski Türkçedeki -gay, -gey gelecek zaman ekinden g ve y seslerinin düşmesiyle ortaya çıkmıştır. Çekimde zamir kökenli şahis ekleri kullanılır. Ancak teklik 1. şahısta **-m**, çokluk 1. şahısta **-vuz**, **-vüz** ekleri kullanılmıştır. İstek kipi ekinin istek yanında gelecek zaman, geniş zaman, emir, şart, gereklilik anımlarına gelebilecek şekilde kullanıldığına dair örnekler vardır¹⁴⁰. İstek kipinin 1. şahısları için daha çok emir 1. şahıs ekleri (*-ayım/-eyim*, *-alım/-elüm*) kullanılır.

gel-e-m	bak-a-m	var-ma-y-a-m
gel-e-sin	bak-a-sın	var-ma-y-a-sın
gel-e	bak-a	var-ma-y-a

¹³⁹ Bkz. Erol Öztürk, a.g.e., s.156-157.; Tuncer Gülensoy, "Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki", İbrahim Kafesoğlu Amağanı, Ankara 1985, s.282-283.

¹⁴⁰ İstek kipinin Eski Anadolu Türkçesideki durumu için bzk. F. Kadri Timurtaş, a.g.e., s.126,127; Mustafa Özkan, a.g.e., s.139-141.

gel-e-vüz	bak-a-vuz	var-ma-y-a-vuz
gel-e-siz	bak-a-sız	var-ma-y-a-sız
gel-e-ler	bak-a-lar	var-ma-y-a-lar

Sart Kipi

Hareketin bir şarta bağlı olduğunu gösteren kiptir. Standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibi **-sa**, **-se** kip ekiyle ve iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenir. Ancak çokluk 1. şahısta zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır.

gel-se-m	al-sa-m	bil-me-se-m
gel-se-ñ	al-sa-ñ	bil-me-se-ñ
gel-se	al-sa	bil-me-se
gel-se-vüz	al-sa-vuz	bil-me-se-vüz
gel-se-ñüz	al-sa-ñuz	bil-me-se-ñüz
gel-se-ler	al-sa-lar	bil-me-se-ler

Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesinde gereklilik kipi için müstakil bir ek yoktur. Bu kip için daha çok **-a**, **-e** istek kipi ve **-sa**, **-se** şart kipi eklerine **gerek**, **gerekdür** gibi kelimeler eklenerken yapılan kalıplar kullanılmaktadır: *bil-se gerek*, *al-sam gerekdür*. Mastar ekiyle gerek kelimesinden oluşan **-mak gerek** kalıbı da kullanılabilmektedir: *bil-mek gerek*, *söyle-mek gerek*.

Emir Kipi

Emir kipinin çekiminde her şahısta farklı ekler vardır. Eski Anadolu Türkçesindeki emir çekimi bugünkü standart Türkiye Türkçesinden de farklıdır.

gör-eyin	aña-la-y-ayın	di-me-y-eyin
gör (-gil)	aña-la (-gil)	di-me (-gil)
gör-sün	aña-la-sun	di-me-sün
gör-elüm	aña-la-y-alum	di-me-y-elüm
gör-ü-ñ (-ñüz)	aña-la-ñ (-ñuz)	di-me-y-ü-ñ (ñüz)
gör-sünler	aña-la-sunlar	di-me-sünler

3.2.4.2. Şahıs Ekleri

Eski Anadolu Türkçesinde dikkat çeken şekil özelliklerinden biri de şahıs eklerinin çeşitliliğidir. “Batı Türkçesi fiil çekimini Doğu Türkçesi fiil çekiminden ayıran temel sebep Oğuzların ben ve biz zamirlerini men ve miz yapmamalarıdır. Eğer Oğuzlar b'yi m'ye çevirmiş olsalardı, m sesi v'ye dönmeyeceği için bugünkü 1. şahıs ekleri ortaya çıkmayacak, diğer Türklerde olduğu gibi m'li biçimler devam edecekti. Ana Oğuz Türkçesinde ben ve biz'de b'ler korunduğu içindir ki önce v'ye dönmüş sonra da erimiştir¹⁴¹. ” Zamir kökenli şahıs eklerinin 1. şahıslarındaki ek çeşitliliğinin ortaya çıkmasında bu ses olayı etkili olmuştur.

İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

İyelik eklerinden ortaya olmuş şahıs ekleridir. Görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılırlar.

Teklik 1.şahıs : -m (*geldi-m, kalsa-m*)

Teklik 2.şahıs : -ñ (*aldu-ñ, görse-ñ*)

Teklik 3.şahıs : eksiz (*alsı, görse*)

Çokluk 1.şahıs : -k (*söyledi-k, görse-k*)

Çokluk 2.şahıs : -ñüz, -ñüz (*bildü-ñüz, kalursa-ñuz*)

Çokluk 3.şahıs : -lar (dur), -ler (dür) (*didi-ler, baksa-lar*)

Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Şahıs zamirlerinden ortaya olmuş olan eklerdir. Öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman, istek kiplerinin çekiminde kullanılır. 1. şahıslarda çeşitlilik söz konusudur.

Teklik 1.şahıs : -am/-em, -van/-ven, -vanın/-venin, -m/-in (*gelmiş-em, dir-em, geliser-ven, sever-in, görmiş-in*)

Teklik 2.şahıs : -sin, -sin (*alur-sin, göriser-sin, bulmış-sin, almaya-sin*)

Teklik 3.şahıs : eksiz (*al-isar, eyleye, görmemiş*)

Çokluk 1.şahıs : -uz, -üz, -vuz, -vüz (*söylemiş-üz, ala-vuz, göriser-üz, gele-vüz*)

Çokluk 2.şahıs : -sız, -siz (*bilmiş-siz, kalur-siz, diyiser-siz, ala-siz*)

Çokluk 3.şahıs : -lar(dur), -ler(dür) (*dimiş-ler, alisar-lar, bakmaya-lar, görmiş-lerdür*)

¹⁴¹ Ahmet B. Ercilaşun, a.g.e., s.456.

Emir Kipinde Kullanılan Şahis Ekleri

Teklik 1. şahista -ayın, -eyin yanında -ayım, eyim, teklik 2. şahis ekinde kullanılan -gil, -gil, çokluk 1. şahista yuvarlak ünlülü -alum, -elüm, çokluk 2. şahista -ñ eki yanında -ñuz, ñüz, 3. şahıslarda yuvarlak ünlülü -sun/-sün, -sunlar/-sünler şeklindedir.

Teklik 1.şahıs : **-ayım, -eyin, -ayım, -eyim** (*gel-eyin, dur-ayın, gel-eyim, alma-y ayın*)

Teklik 2.şahıs : eksiz veya **-gil, gil** (*al, diñle, ver-gil, al-gil, dime-gil*)

Teklik 3.şahıs : **-sun, -sün** (*al-sun, eyle-sün, dime-sün*)

Çokluk 1.şahıs : **-alum, -elüm** (*barag-alum, söyle-y-elüm, dime-y elüm*)

Çokluk 2.şahıs : **-ñ, -ñuz, -ñüz** (*kal-u-ñ, bil-ü-ñ, dime-ñ, bil-ü-ñüz, kal-u-ñuz*)

Çokluk 3.şahıs : **-sunlar, -sünler** (*di-sünler; al-sunlar; bakma-sunlar*)

3.2.5 Fiillerin Birleşik Çekimi

Fiillerin birleşik çekimi ek-fil (i-) yardımıyla hikâye, rivayet ve şart şeklinde yapılmaktadır. Birleşik çekim Eski Anadolu Türkçesinde standart Türkiye Türkçesinde olduğu gibidir. Birleşik çekimlerin her kipte ve şahısta olmadığı, şeklen yapılmış olsa bile yazılı eserlerde kullanılmadığı bilinmektedir.

Hikâye Birleşik Çekimi

Basit çekimli fiillerin üzerine **ek-fil (i-)** ve **-di, -di** hikâye ekleri getirilerek yapılır. Hikâye ekinin sert ünsüzlü şekli kullanılmaz.

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi (*görmüşidi, almıştı*), geniş zamanın hikâyesi (*buluridi, sanırıdu*), isteğin hikâyesi (*bileydi, dimeyeydüñüz, kalımayaydı*), şartın hikâyesi (*gelseydüñüz, alsayıdı*) örnekleri vardır.

Rivayet Birleşik Çekimi

Basit çekimli fiillerin üzerine **ek-fiilin (i-)** ve **-miş, -miş** rivayet eklerinin getirilmesiyle yapılır. Rivayet ekinin yuvarlak ünlülü şekilleri kullanılmaz. Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde geniş zamanın rivayeti (*dirimiş, alurmuş, söylerimiş*) örnekleri vardır.

Şart Birleşik Çekimi

Basit çekimli fiillerin üzerine **ek-fillin (i-) ve -sa, -se** şart eklerinin getirilmesiyle yapılır. Görülen geçmiş zaman (*alduñsa*) ve geniş zamanın şartı örnekleri vardır (*gelürsem, virürse, bakarsa*).

3.2.6. Kuvvetlendirme ve İhtimal Çekimi

Çekimli fiillerin üzerine **-dur, -dür** eklerinin getirilmesiyle yapılır: *geliserdür, añlayisardur, söylemişdür, añmişdур*.

Füllerde Soru

Eski Anadolu Türkçesinde fiillerin soru şekli **-mı, -mi** ekiyle yapılmaktadır. Soru ekinin ünlüsü düzdür: *biline mi, sakınur mi, gördünüz mi, degül mi* vb.

3.3. Zamir

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan zamirlerin bugünkü Türkçeden az da olsa farklı olanları vardır. 3. Şahıs **ol, olar** zamirleri hâl ekleriyle; *ani, aña, anuñ, anda, andan, anlarūn, anlarda, anlardan, anları* şeklinde çekime girer.

İşaret zamirleri **bu, şu, ol** şeklididir. Çokluk şekilleri **bular, şular, olar**'dır. Bu zamirinin çokluk hâli **bular, bunlar** şeklinde, **ol** zamirinin yerine bazan **su** ve **ol** zamirinin birleşmesinden oluşan **şol** zamiri, nadiren de **o** zamiri kullanılmaktadır.

Dönüşlüük zamiri **kendü, gendü, kendüz, öz** şeklinde görülür. Soru zamirleri **kim** ve **ne**'dir, Eski Anadolu Türkçesinde **kim** zamirinin bağlama görevi de vardır: **su yirde kim, ol şah kim¹⁴²**.

Belirsizlik zamirleri olarak; *kim, kimi, kimse, kimesne, her kim, biri, birisi, herbiri, birkaç, ne, kangısı, nicesi, niceler, kamu, kamusi, ayruk, hiçkes, cümle, cümlesi, özge, falan, dükeli, dükelisi, degme, degmesi, biregü* vb. kelimeler kullanılır.

3.4. Zarf

Eski Anadolu Türkçesinde Türkçe ve alıntı pek çok kelime zarf olarak kullanılmıştır.

Zaman zarfları: **öñ, öñdin, soñ, indi, imdi, dünle, yarındası, girü, kaçan, hemiše, çü, çün, nice bir, dünüğün, bugur, şol dem, şolok dem, ohtun, geh,**

¹⁴² Zeynep Korkmaz, a.g.e., s.97; Mustafa Özkan a.g.e., s.123; Faruk Kadri Timurtaş, a.g.e., s.89.

gehi, nāgeh, subhdem lahza, evvel, soñi, irte, ilkin, daim, -den içre, -den soñra, -den berü, -den girü vb.

Yön Zarfları: añaru, girü, berü, ilerü, öñince, içeri, dışarı, ardimca, dapa, kancaru, kanda, karşı, orta, ara vb.

Mikdar Zarfları: çok, yigin, yavlak, iñen, igen, katı, key, top, nice, öküş, delim, ol kadar, şol kadar, öküş, bir zerre, az az vb.

Tarz Zarfları:anca, başdan ayaga, ayrık, añul, böyle, eyle, eyle kim, şöyle kim, ol resme, bu resme, ne deñlü, geñez, bir ogur, nice, niceme, ayru, hemān, buncilayın, ancilayın, bizcileyin, gine, yine, girü, ne deñlü, tiz, yalnuñuz, oñat, bayık, yavuz, läcerem vb.

3.5. Sifat

Niteleme ve belirtme sıfatlarının Eski Anadolu Türkçesindeki kullanımı bugündünden farksızdır. Diğer kelime ve eklerdeki Eski Anadolu Türkçesine has özellikler sıfatlarda da kendini gösterir.

Niteleme sıfatları: datlu dil, yavuz hulu, togru yol, gäfil kişi, kara zülüf, gizlü iş.

Belirtme sıfatları: İşaret, belirsizlik, sayı ve soru sıfatlarıdır. İşaret sıfatları; **bu, şu, o** yanında **ol** ve **şol**'dan ibarettir: *ol Rahim, ol Kerim, ol zaman, şol cennet, şol dem*. **Soru sıfatı** olarak **ne, kangı** kelimeleri vardır: *kangi iş, kangı göñül, ne vakt, ne derd*. **Sayı sıfatı** olarak sayı isimleri kullanılır: *yidi reng, biş gardaş, iki dosd, biñ dinar, yüz yıl* vb. **Belirsizlik sıfatları:** *az, bir, bir kaç, her, nice, kamu, filan, degme, bir nice, cümle, öküş* vb. kelimelerdir. *Nice kul, azacuk yimek, bir kaç kişi, kamu bay, her gice* vb.

3.6. Edat

İsim ve isim unsurlarına eklenerek vasıta görevi yapan edatların Türkçe ya da alıntı olmak üzere pek çok çeşidi vardır. Eski Anadolu Türkçesindeki edatların bir kısmı günümüzde kullanılmaz. Edatların kelimeye eklenerek onu fiile vasıta yapmak yanında (*bu denlü, Kenan dapa, yol üzre, bundan ötürü, anuñ bigi* vb.) cümle içinde yer, yön, beraberlik, sebep vasıta, sınırlama, bitme gibi bazı anlam ilişkileri kurma görevi de vardır. Eski Anadolu Türkçesinde kullanılan edatların başlıcaları şunlardır: *gibi, göre, bigi, kadar, karşı, teg, deg, ile, bile, birle, içün, üzre, üzere, dek, deyin, berü, girü, gerü, özge, ötürü, üstine, içine, içinde, içre, içeri, ilerü, aşağı, aşuru, añaru, taşra, ötürü, öñden, öñdin, soñra, yokaru, öte, öträ, yana, diyü, dapa, deñlü, vb.*

3.7. Bağlaç

Cümle, kelime grupları ve kelimeleri bağlama görevi yapan bağlaçların Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde kullanılan belli başlıları şunlardır: *ger, eger, eger ci, bări, ammă, ancak, illă, lik, lîkin, velî, velikin, lâkin, zîrâ, çü, cün, çünkü, çünkim, sebep, meger, yâ, yâhu, yâhud, veya, u, ü, vü, ve, nitekim, ki, kim, eyle ki, eyle kim, şöyle kim, sanki, ile, pes, tâ, tâ ki, ne...ne, da...da, gerek...gerek, ya...ya, hem... hem, gâh...gâh, eger...eger, yâni, vb.*

3.8. Ünlem

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde sevinme, heyecan, korku, şaşma gibi duyguları ifade etmek için kullanılan; *i, ī, iy, ey, eyā, yâ, ā aman, bre, hay, hey, dirigâ, dirig, eyvah, āh, vah, yâhû, zînhâr, zîhi, belî, us, usda* gibi ünlemeler mevcuttur: *iy gardaşlar, iy padişâh, i ogul, ey nigâr, eyā can, yâ Kerîm, yâ Cabbâr, a dost* vb.

4. Metinler

4.1. Dede Korkut Kitabı

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝

درسه طبیعت اسلام زمانه دینین بیات بویندلا فرقوت اتا
 چوئلر بار قوپری اغوزلک او لکشی تام بیجیزدیله درسه
 اورلودی ئایینه درلوجز سوپیلدی حق تعالیٰ آنلا کوکله
 الامام ایدردی فرقوت اتا ایتدی آخر زمانه خانلۇق كرو
 ئاییه دكە گىتنە اترىزىه المىدە آخر زمان اولبۇ ذات
 قۇچىھە بودىدۇ كې مەمان نىلى دەه ايشى سوپىلبىكىن بورۇج
 و دەھى خەدیبە كا بىز سو ز سوپىلىرىدە فرقوت اتا اغۇرۇنى
 شىكلەنە حل ايدىدەيى ۰ حەنة ايش او لەه فرقوت اتا ئايە
 ئازىشىخە ايشامىز لەزىيە كە بىوردە قىول ايدىلردىي ۰
 سوزىن صوبت تام ايدىلردىي دەدە فرقوت مەن يەمشىق
 افە اتە دېنچە ايشلار او كىز تادىر ئىكىرى دېنچە ارى بايىن
 ازىلدن يانلىسى و ئۆل بائىنه قىنەڭە كەمەه اىجلۇ عن اېرىنجە
 كەم

Dede Korkut Kitabı Metin (3a1/6b2)/Transkripsiyon (Dresten Nüshası)

3a 1 Bismi'llāhi'r-rahmāni'r-rahīm ve bihi nestā'īn 2 Resül
'aleyi's-selām zamānına yakın Bayat boyından Korkut Ata 3 dirler
bir er kopdu. Oğuzuñ ol kişi tamām bilicisiydi ne dirise 4 oluridi,
gāyibden dürlü haber söyleyidi. Haç Ta'ālā anuñ göñline 5 ilhām
ideridi. Korkut Ata eyitdi: Āhır zamānda hanlık girü 6 Kayıya dege,
kimesne ellerinden almaya. Āhır zamān olup kiyāmet 7 kopınca bu
didüğü 'Oşmān neslidür. İşde sürülüp gide yorır. 8 Ve dahı niçe buña
beñzer söz söyledi. Korkut Ata Oğuz kavmīnuñ 9 müşkilini ḥall
ideridi. Her ne iş olsa Korkut Ataya 10 tanışmayınca işlemezleridi.
Her ne ki buyursa kabül iderleridi. 11 Sözin tutup tamām iderleridi.
Dede Korkut şoymış: 12 Allah Allah dimeyince işler oñmaz. Kādir
Tañrı virmeyince er bayımaz. 13 Ezelden yazılmasa kul başına kažā
gelmez. Ecel va'de irmeyince

كعسه او لمزه اولن ادم دولن جنان جان كرو كلعن بيركينه
 قره طاغ بور سخنه مالي او لسه نفر دبر و طب ايلر يغبنيه
 ارتوغز بيه بلزه او لشون صول طاشه دكز طولز تكيرك
 ايليني تكري سومزه كوكلى يوجه صرق اردده دولن اولن
 ياد او علي صاقله اغول او لمغبيونه سالود كدر
 كور دم ديسه كلاد بد هن اولن قره اشك باشه او يان
 او دسک قاز او لزه قواوشه طون يكور سات قادين او لزو
 بيا پيا قار لرينه يازه قالنه پيا غلو كويچه چون كوز
 قالز اسكي بىنوق بزاولن . قوي دش دهست او لمن
 قره غوجد يما يخسر بول النز . نزه بولكاد او ز قيل بيجي خالنجه
 قيم دولن زار مالن بىنجهه ادي چقزه فزانادون كور بىنجهه
 او ك المانه او غل ائادون كور بىنجهه صقره چكزه ها ز غل
 آمانك بىرجي در اي كهد زيلن برجي دره دولنلو اغول

3b

1 kimse¹⁴³ ölməz. Ölen adam dirilmez. Çiğan cān girü gelmez.
 Bir yigidüñ 2 kara taǵ yumrısınca mālı olsa yiǵar direr tālep eyler
 naşibinden 3 artuǵın yiyebilmez. Ö(r)leşüben¹⁴⁴ şular ṭaşsa deñiz
 tolmaž. Tekebbürlik 4 eyleyenı Tañrı sevmez. Göñlin yüce ṭutan erde
 devlet olmaz. 5 Yad oǵlı şaklamagıla oǵul olmaz. Böyüyende salur
 gider 6 gördüm dimez. Kül depecük olmaz. Kara eşek başına uyan 7
 ursań ǵatır olmaz. Karavaşa ton geyürseň kadın olmaz. 8 Yapa yapa
 karlar yaǵsa yaza ǵalmaz. Yapaǵulu gökçe çemen güze 9 ǵalmaz.
 Eski panbuńk biz olmaz. Karı düşman dost olmaz. 10 Kazaguça¹⁴⁵
 kıymayınca¹⁴⁶ yol alınmaz. Kara polad üz kılıcı çalmayıncı 11 karım
 dönmez. Er mālinə kıymayınca adı çıkmaz. Kız anadan görmeyince
 12 öğüt almaz. Oǵul atadan görmeyince şofra¹⁴⁷ çekmez. Oǵul 13
 atanuń sirridür¹⁴⁸, iki gözinuń biridür. Devletlü oǵul

¹⁴³ Ergin; *kimse*, s.73, Kaçalin; *kimse*, s.27, Tezcan-Boeschoten; *kimesne*, s.29.

¹⁴⁴ Ergin; *urlaşuban*, s.73, Kaçalin; örleşüben, s.27, Tezcan-Boeschoten; ö(r)leşüben., s.29.

¹⁴⁵ Kaçalin; *kazaguça* s.28, Ergin; *kizaguça* s.74, Tezcan-Boeschoten; *kazaguca* s.30.

¹⁴⁶ Kaçalin; *binmeyince* s.28, Ergin; *kaymayınca* s.74, Tezcan-Boeschoten; *binmeyince* s.30.

¹⁴⁷ Ergin; *şufra* s.74, Kaçalin; *şifra* s.28, Tezcan-Boeschoten; *şofra* s.30.

¹⁴⁸ Ergin; *yetiridür* s.74, Kaçalin; *stirridür* s.28, Tezcan-Boeschoten; *sirridur* s.30.

قۇپىه ارجا غىڭ كۈزى دىرا اوغۇل دېنى نىلسون بىاولب
 ماڭ قالىسە بىا مالۇرۇ نە ناينى باشىن دولت اولىسە دېلىك
 سىرىزىندا الله مىنلىسون خامىسى دە تۈر قوقۇت
 بىردىخى صوپىمىش صەب يورىكىن قاصلق اتانا مەرىپەكت
 يىنە باىزىتىجە بىسە يىك چالىب كىراۋ زەلبىيى مەختىلد
 چالىجە چالىسى يىك چەڭلىلىكىن او قىلە قىباڭىن بىرچىماق
 يىك ھەقىقىن كەلىپ قىۋا او لىرىقلىسە يىك آت بىن آجي او تىلر
 بىسە يىك ھەقىقىن آجي صولار سىز بىجە صەزىسە يىك
 اتانا دىن يورتىن خىرداد او غل اتابىلىنىدا انجىنە يىك
 اتانا دىن دەرىشىجە طۇغمىسى يىك ھەقىقىن يوردىن دەرلىك
 او غلىك ھەقىقىن سىز بودىنىدا انجىنە اولىسە يىك ھەقىقىن
 كىچىلىك انجىن او زى او زى باشىنى طولا رسە يىك ھەقىقىن او زى
 او زى باشكە طەلسۈزە حىسىن بىان كىز رەمنە دەلىكتىن

مەسىن

4a

1 kopsa ocağını közidür¹⁴⁹. Oğul dağı neylesün baba ölüp 2
 māl¹⁵⁰ kalmasa. Baba mälinden ne fā’ide başda devlet olmasa. Devlet
 3 söz şerrinden Allah şaklasun hanum sizi. Dede Korkut 4 bir dağı
 söylemiş: Sarp yorır iken¹⁵¹ kažılık ata nāmerd yigit 5 binebilmez,
 binince binmese yig¹⁵². Çalup keser üz¹⁵³ kılıcı muhannetler 6
 çalınca calmasa yig. Çalabilen yigide oķıla kılıçdan bir çomaķ 7
 yig. Konuğu gelmeyen kara evler yıkılsa yig. At yimeyen acı otlar 8
 bitmese yig. Adam¹⁵⁴ içmeyen acı şular şızınca şızmasa yig. 9 Ata
 adını yoritmayan¹⁵⁵ hoyrad oğul ata bilinden inince immese yig. 10
 Ana rahmine düşince töğmasa yig. Ata adın yoridanda devletlü 11
 oğul yig. Yalan söz bu dünyada¹⁵⁶ olnca olmasa yig. 12 Gerçeklerüñ
 üç otuz on yaşı on toldursa yig. Üç¹⁵⁷ otuz 13 on yaşınuż tolsun. Hāk
 size yaman getürmesün.

¹⁴⁹ Ergin; *közidür* s.74, Kaçalin; *göridür* s.28, Tezcan-Boeschoten; *köridür* s.30.

¹⁵⁰ Arap harfli metinlerin aktarımında *mal*, *can*, *din*, *namaz*, *hacı*, *dost*, *han*, *hiç* gibi alıntı kelimelerdeki uzunluklar bazı çalışmalarda gösterilmiştir, bazı çalışmalarda ise bu kelimelerin Türkçeye yerlestiği kabul edilerek gösterilmemiştir. Dede Korkut Kitabı'nın metnini neşreden Tezcan-Boeschoten ve Kaçalin ve bu kelimeleri uzun okurken Ergin kısa okumayı tercih etmiştir.

¹⁵¹ Ergin; *yorur* iken s.74, Kaçalin; *yörürken* s.28, Tezcan-Boeschoten; *yöririken* s.30.

¹⁵² Ergin; *yig* s. 74, Kaçalin; *yēg* s.28, Tezcan-Boeschoten; *yēg* s.30.

¹⁵³ Ergin; *öz* s. 74, Kaçalin; *üz* s.28, Tezcan-Boeschoten; *uz* s.30.

¹⁵⁴ Ergin; *adam* s. 74, Kaçalin; *ādam* s.28, Tezcan-Boeschoten; *ādem* s.30.

¹⁵⁵ Ergin; *yortmayan* s. 74, Kaçalin; *yöritmeyen* s.28, Tezcan-Boeschoten; *yöritmeyen* s.30.

¹⁵⁶ Ergin; *dünyede* s. 74, Kaçalin; *dünyāda* s.28, Tezcan-Boeschoten; *dünyada* s.30.

¹⁵⁷ Metinde on yazılmıştır. Üç otuz on olmalıdır.

پاينىك اولىسو خانم هي دده قورقوت صوپىشى كورلە
 خانم نە صوپىشى كىتكە بىرك ارندا ئازىن يېك بىلورە
 كەز بىرلە جەنلىرىن فولان بىلورە اير و اير و بوللار ايزىدا دە بلوۇ
 بىرى دە نەخوللىن دە كۆبىلورە دەنلا كەدا ان كۆچدە كى تۈرغاي
 بىلورە اوغل كىمىدا ارلەخىن انا بايلىورە ارلەخىز بىنى سى
 آت بىلورە اخىر يوكىز حىزىن قاتى بىلورە نېر دە صەرىپىر وارسە
 چىڭ بىلورە ئامىل باشىڭ اخىرسى بىنى بىلورە قۇچە قوبىز
 كەرتىب ايمىرە ايلە بىكىن بىكە او زان كىزدار جومرۇمىز ازىاكىز
 او زان بىلورە بىلىرى كونى چالىپ ايدى او زان اولىسى دە انب
 كلە ئضايى ئىكىي سانىن خانم هي دده قورقوت كە
 صوپىشى كورلەم خانم نە صوپىشى اخىزچىپ او كى
 اولىم اوستىزە ئىكىي كودڭىلى ئىكىي دە سىي دەن سەرەرىي
 خەد كەر كەلە مەندكە سانغ ياندى ناز قلۇق بىر كە مەرق كۈكىن

4b

1 Devletünüz pāyende olsun, hanum¹⁵⁸ hey! Dede Ḳorḳut
 şoymış görelüm 2 hanum ne şoymış: Gitdükde yirүn otlakların
 geyik bilür. 3 Kökez¹⁵⁹ yirler çemenlerin қulan bilür. Ayru ayru
 yollar izin deve bilür. 4 Yidi dere қohuların dilkü bilür. Dünle
 kervān göçdüğün torgay 5 bilür. Oğul kimden olduğın ana bilür. Erüñ
 ağırın yeynisin 6 at bilür. Ağır yükler zahmün¹⁶⁰ katır bilür. Ne yirde
 şızılar varısa¹⁶¹ 7 çeken bilür. gäfil başuñ ağrısın beyni bilür. kolça¹⁶²
 köpuz 8 götürüp ilden ile begden bege ozan gezer. Er cömerdin
 er näkesin 9 ozan bilür. İleyüñzde çalup¹⁶³ eyden¹⁶⁴ ozan olsun.
 Azup 10 gelen қazayı Tañrı savsun hanum hey! Dede Ḳorḳut gine
 11 şoymış görelüm hanum, ne şoymış: Ağız açıp öger 12 olsam
 üstümüzde Tañrı görklü¹⁶⁵. Tañrı dostı dīn serveri 13 Muhammed
 görklü. Muhammedüñ sağ yanında namāz қilan Ebū Bekir Şiddık
 görklü.

¹⁵⁸ Ergin; hanum s. 74, Kaçalin; hanum s.28, Tezcan-Boeschoten; hanum s.31.

¹⁵⁹ Ergin; gögez s. 74, Kaçalin; geñez s.29, Tezcan-Boeschoten; kelez s.31. Bu kelime
 bazı Anadolu ağızlarında yaşayan “sulak, çimenlik, yeşil yer” anlamındaki kökez ol-
 malıdır.

¹⁶⁰ Ergin; zahmetin s. 75, Kaçalin; zahmetin s.29, Tezcan-Boeschoten; zahmün s.31.

¹⁶¹ Ergin; var-ise s. 75, Kaçalin; var-isa s.29, Tezcan-Boeschoten; varisa s.31.

¹⁶² Ergin; kolça s. 75, Kaçalin; kolca s.29, Tezcan-Boeschoten; kolça s.31.

¹⁶³ Ergin; çalup s. 75, Kaçalin; çalup s.29, Tezcan-Boeschoten; çalub s.31.

¹⁶⁴ Ergin; aydan s. 75, Kaçalin; eyden s.29, Tezcan-Boeschoten; eyden s.31.

¹⁶⁵ Ergin; görklü s75, Tezcan-Boeschoten; görkli s.31.

اخْرِجْ بَارَهْ باشید رَعْمَ كُورْكَلِي هجه سَلِين دُونار قشنه
 تِسْ كُورْكَلِي قِيلِيجْ جَالِري دِين أَبْدِي شاه مَرْهَان عَلِي
 كُورْكَلِيجْ عَلِينَكْ او غَلَلْوِي پِغْبَر نَوَالَه لَري كِرمَادِي يازِينَدَه
 بِزِيرِيلِ الدِّن شَهِيد او لَري حَسَنَه حَسَين اَيْ قَرْدَاش
 بلَه كُورْكَلِيجْ يازِلَب دُوزِلَب كُوكُون اَبْنِي تَكْرِي عَلِي قَرْآن
 كُورْكَلِيجْ او لَقَرْآن يازِدِي دُوزِدِي عَلَّاكَار او كِرْنَجَه كُورْتِي
 بِجَرِيَه عَالِمِرسِرِوري عَثَانَه عَفَانَه او غَلِي كُورْكَلِين اَجْحَو
 يَرَه، يَامِلُوبِر تَكْرِي اَرِي مَكَه ثُورْكَلِيجْ او لَمَكَه صَاعَه
 وَارِسَه اَسَنْ كَلَه صَدِيقَه بَشَرَه حاجِي كُورْكَلِيجْ صَاغَش
 كَهْنَه اَيَّه كُورْكَلِيجْ اَيَّه كُوفِي او قِيَانَه قِطْبَه كُورْكَلِيجْ فَرْلَقَه
 او رَبْ دَكَلِينَه اَمَتْ كُورْكَلِيجْ مَنَارَه ده باكَلِينَه سَعِي كُورْكَلِيجْ
 دِيزَن باصِب او قَرْدَنَه حَلَازَل كُورْكَلِيجْ دَرْلَنَه دا اَخَارِسَه بِيا
 كُورْكَلِيجْ اَنْغَ سَرَدِين طَوِيدَه اَمَزْ سَدَانَا كُورْكَلِيجْ بِينَا شَهَب

5a

1 Āḥır şipara başıdur, 'Amme görklü, hecesinleyin düz okınsa
 2 Yāsin görklü. Kılıç çaldı dīn açdı, Şāh-ı merdān 'Ali 3 görklü.
 'Alinūn ogulları Peygamber nevâleleri Kerbelâ yazısında 4 Yezidiler
 elinde şehîd oldu Ḥasanıla Hüseyin iki kardaş 5 bile görklü. Yazılıp
 dizilüp¹⁶⁶ gökden indi Tañrı 'ilmi 6 Kur'ān görklü. Ol Kur'ān'ı yazdı
 düzdi 'ulemâlar ögrenince küydi 7 biçdi¹⁶⁷ 'ālimler serveri 'Osmân
 'Affân oğlu görklü. Alçak 8 yirde yapılupdur¹⁶⁸ Tañrı evi Mekke
 görklü. Ol Mekkeye sağ 9 varsa esen gelse şidki bütün hacı görklü.
 Sağış 10 gününde ayna görklü. Ayna¹⁶⁹ günü okiyanda¹⁷⁰ kuþbe görklü.
 Kulak 11 urup diñleyende ümmet görklü. Minârede bañlayanda fâki
 görklü. 12 Dizin basup oturanda ḥelâl görklü. Dulumından ağarsa
 baba 13 görklü. Ağ südin ṭoya emzürse¹⁷¹ ana görklü. Yanaşup

¹⁶⁶ Ergin; *yazılıp dizilüp* s.75, Tezcan-Boeschoten; *yazılıb dizilüb* s.31.

¹⁶⁷ Ergin; *güydi piçdi* s.75, Tezcan-Boeschoten; *güydi bahdi* s.32.

¹⁶⁸ Ergin; *yapılupdur* s. 75, Tezcan-Boeschoten; *yapılıubdur* s.32.

¹⁶⁹ Tezcan-Boeschoten; *ayne* s.32.

¹⁷⁰ Ergin; *okiyanda* s.75, Tezcan-Boeschoten; *okınanda* s.32.

¹⁷¹ Tezcan-Boeschoten; *emzirse* s.32.

يوله كرنه قره بىز كوركلى سوكلى فردىنى كوركلى بىماللە
 او بىانىن دكلىه كوركلى كوركلى او زېجە تېقى كوركلى او غل
 كوركلى قوسنە بىكىمىي جىلغا عالم لرى يىرادىن امە تىكىي
 كوركلى اول او كەكم يوجىد تىكىي دەست او لوبن مەدە
 اىرسۇ خانمەي او زادا اىپب قرىي لە دەرت دەلە دە
 بىسىي صولىدۇن صوبىر بىسىي مەلەرنى صوبىر بىسىي اركى
 ئايىندىر بىسىي بىخە سەيدىلىك بىياخىدر او زەنە او كەڭ ئاڭ
 او لەر كەپا زىيەلە بىانىدا او بىرقۇنى كىلە ارادىم او دە او لەد
 اول اينىپىر رايچورد اغلىر عزىزلى كۆنۈرر او لەعايشە ئاڭ
 صوبىي دەرخانم انىڭ بىكلىي بىتسۇن ارخانگە بىرخلىي عەرتى
 كەلسۇن كەلەك اركەم صولىدۇن صوبىر مىداد بىخە
 بىر تىندا او رو مەلۇر ئىن بىزىن بىرمەنە ئەقىر باشىچى ئەنگىن
 بىركەلەك بىزىل ئەرچە طەبصە بىس ئىن بىر كەمنە

5b

1 yola girende kara bugur görklü. Sevgülü¹⁷² kardeş görklü. Yañal ala 2 ev yanında dikilse gerdek görklü. Uzunca tenefi görklü. Oğul 3 görklü. kamusına beñzemedi cümle ‘âlemleri yaradan Allah Tañrı¹⁷³ 4 görklü. Ol Ögdüğüm yüce Tañrı dost oluban meded 5 ırsün, hanum_ hey! Ozan eydür: karilar dört dürlüdür. 6 Birisi şolduran şopdur. Birisi tölduran topdur. Birisi evüñ 7 tayağıdır, birisi niçe söyleriseñ bayağıdır. Ozan eydür: Evüñ tayağı 8 oldur ki yazidan yabandan eve bir konuk gelse er adam evde olmasa 9 ol anı yedürür içürür ağırlar ‘azızler gönderür. Ol ‘Âyişe Fâtima 10 soyıdır. Hanum! Anuñ bebekleri yetsün, ocağuña buncılayın ‘avrat 11 gelsün. Geldük ol kim şolduran şopdur: Sabadança 12 yerinden örü turur, elin yüzin yumadın tokuz bazlamaç ilen 13 bir külek¹⁷⁴ yoğurd gözler. Toyınca tīka başa yir. Elin bögrine

¹⁷² Tezcan-Boeschoten; *sevgili* s.32.

¹⁷³ Tezcan-Boeschoten; bazan *Tanrı* s.32,bazan da *Tañrı* s. 32.

¹⁷⁴ Tezcan-Boeschoten; *küvlek* s.33, Kaçalin; *küvlek* s.29.

اررره ايدربواري خراب اولسي ارده وارلور برو
 دجني قرنه طوبيرديه بوزم كلدي اياغم پشى بوزم
 يشنن كورمرى دبراه نوليدى بوارليدى بيرينه دجى
 وارپدم اومارسلا يختى اوبار اوبلدى دبره ايانلنكى
 نك خانم بيكلىرى بتسون او جانڭى بېغلىن عورتىن كلسى
 سكللىغا اول كم طولدەرەن طوبور دېرپخىزىندا اورد
 طوردىي ئىنى بوزىن يۇمنىدا او بانڭ اول ارجىنت
 بوارجىندى اول اوجىھە چارپىشىرىدىه قۇقۇقلۇرى دىك
 دىكلىپ ئاپىلە دېنخە كىزدىي اوپىلە دىن سکرە او نە كلىرىت
 كوردىكىم او خرىجى كۈپكۈك طائىنە او في بيرينه قاتشى
 تاوق كۆمىتەنە مىغىطامىنە درېش قۇنىشىنىھ چاغىرە كە
 يېزىزلىخە نېيىك ئوروين جان قىن جان ئىشانى ئىنە مىلك
 قۇنلو مىلک اولكە ئېتكە كەمىشىدم تىاجى بىرم كە بۇ خراب

6a

1 urur, eydür: Bu evi ḥarāb olası ere varaldan berü 2 daḥı
 ḫarnum ṭoymadı, yüzüm gülmedi, ayağum paşmak yüzüm 3 yaşmak
 görmedи, dir. Āh nolayıdı bu öleydi, birine daḥı 4 varaydum¹⁷⁵.
 Umarumdan yaḥṣı umar¹⁷⁶ olaydı, dir. Anuñ gibi 5 nūñ ḥanum!
 bebekleri yetmesün¹⁷⁷ ocağuña buncılayın ‘avrat gelmesün. 6
 Geldük ol ṭolduran ṭopdur: Deprenince¹⁷⁸ yirinden örü 7 turdi. Elin
 yüzin yumadın obanuñ ol ucından 8 bu ucına ol ucına çarpışdırdı.
 Kov կovladı diñ 9 diñledi. Öyleden gezdi. Öyleden şoñra evine
 geldi. 10 Gördi kim oğrı köpek yikeye¹⁷⁹ tana evini birbirine katmış. 11
 Tavuk kümesine şıgır tamına dönmiş¹⁸⁰. Koñşularına çağırur ki: 12
 Kız Zeliha¹⁸¹, Zübeyde, Ürüveyde, Cān Kız, Cān Paşa, Ayna Melek,
 13 Kutlu Melek¹⁸² ölmeye yitmeye gitmemişidüm. Yataçak yirüm
 gene bu ḥarāb

¹⁷⁵ Ergin; *vara-y-idüm* s.76, Tezcan-Boeschoten; *varaydum* s.33, Kaçalin; *varaydum* s.29.

¹⁷⁶ Ergin; *umar* s.76, Tezcan-Boeschoten; *uyar* s.33, Kaçalin; *umar* s.29.

¹⁷⁷ Ergin; *yetmesün* s.76, Tezcan-Boeschoten; *bitmesün* s.33, Kaçalin; *bitmesün* s.29.

¹⁷⁸ Ergin; *depidinçe* s.76, Tezcan-Boeschoten; *depretince* s.33 okumuşlardır. Bu kelimenin *depre-nince* okunması uygundur.

¹⁷⁹ Ergin; *yike* s. 76, Tezcan-Boeschoten; *yige* s.33, Kaçalin; *yige* s.30.

¹⁸⁰ Ergin; *dönmüş* s.76, Tezcan-Boeschoten *dönmüş* s.33.

¹⁸¹ Ergin; Zeliha s. 76, Kaçalin; Zelhe s.30, Tezcan-Boeschoten; Zaliha s.33.

¹⁸² Ergin; Çan Kız, Çan Paşa, Ayna Melek, Kutlu Melek s.77, Tezcan-Boeschoten; Cān Kız, Cān Paşa, Ayne Melik, Kutlu Melik s.33.

او لىسىد بىز نولىدى بىن او مە بر لىخطة ئىقا يېرىكز تو كىنى حىنى
 نكىي حىقى ديو سومىلە بىزنىڭ كېي نىڭ خانم بىكلىرى بىسۇ
 او جا غەنە بونىڭ كېي عورت كلىسۇنە كەلدە اوللەم
 بىخ سوپىلىرسك بىيا غىدىن او تە يازىدە يابانىت
 بىرا وە لە قۇنىڭ كەلە ارادام او دە او لىسە اکادىسىد كە طور
 امىڭ كەتىرىسىد لم بودە يېرىدىسىد بىشى ئىنكول ئىقا بىي او لىز
 بىلە كەنگەر عورت ايدىن بىلايىم بىر يەلاجىق او دە او لىز بىققە
 الڭ يېق دۇر دە كەرنىندا كەلدىيە دىرىن كەلۈن سەپەن صەرمە
 كلىسۇن ديو أىئى كەرتىنە او دۇر دۇر ئامار رەصنىسىن اىرنە
 دۇندۇرۇز بىلە سوپىلىرسك بىرىسى قويىن ئارڭ سۆزىپ توڭاڭىز
 قويىزە اولە بىچ سېبرىڭ اشىكى اصلۇي دۇرانىدە دەجى سىزى
 خانم ائەم قلىسۇنە او جا غەنە بىن بىلەن عورت كلىسۇن
 درەسە خانە او غىلىي بىناجى جان بۇنى بىيان ايدى

6b

1 olasıydı. Nolaydı benüm evüme bir lahzə bakayduñuz. Koñşu
 hakkı 2 Tañrı hakkı diyü, söyler. Bunuñ gibinüñ hanum bebekleri
 yetmesün. 3 Ocağuña bunuñ gibi ‘avrat gelmesün. Geldük ol kim
 4 niçe söyleriseñ bayağıdır. Evine¹⁸³ yazıdan yabandan 5 bir udlu
 konuk gelse. Er adam evde olsa. Aña dise ki: Tur 6 etmek getür,
 yiyeñüm. Bu da yisün, dise. Pişmiş etmegüñ baķası¹⁸⁴ olmaz, 7
 yimek gerekdir. ‘Avrat eydür: Neyleyeyim bu yıkılacak evde un
 yok, 8 elek yok, deve degirmenden gelmedi, dir. Ne gelürse benüm
 sağruma 9 gelsün, diyü¹⁸⁵ elin götine urur. Yönin aňarу şagrisın erine
 10 döndürür. Biñ söyleriseñ birisini tūymaz¹⁸⁶. Erüñ sözini kulağına
 11 koymaz. Ol Nûh Peygamberüñ eşegi aslidur. Andan daňı sizi 12
 hanum Allah şaklaşun. Ocağuña buncılayın ‘avrat gelmesün.

¹⁸³ Ergin; öte s. 77, Tezcan-Boeschoten; *evine* s.33.

¹⁸⁴ Ergin; baķası s. 77, Tezcan-Boeschoten; baķası s.33.

¹⁸⁵ Ergin; *diyü* s. 77, Tezcan-Boeschoten *dér* s.34.

¹⁸⁶ Ergin; *koymaz* s. 77, Tezcan-Boeschoten; *tūymaz* s.34.

4.1.2. Dede Korkut Kitabı Açıklamalı Dizin

A

- açı** (<ET açı-g) Acı, tadı iyi olmayan 4a/7, 4a/8.
- aç-** Açmak, başlatmak, kapalı olan bir şeyi açmak.
aç-dı 5a/2
aç-up 4b/11
- adam** (<Ar. ādem) Adam, insan, kişi 3b/1, 4a/8, 5b/8, 6b/5.
- ad** (<ET āt) İsim, bir kişi ya da nesnenin adı.
ad-ı 3b/11
ad-i-n 4a/10
ad-i-n-i 4a/9
- ‘Affān** (<Ar. ‘Affān) Hz. Osman’ın (ra) babasının adı 5a/7.
- ağ** Aklaşma, beyazlama 5a/13.
ağ-ar-sa 5a/12
- ağır** (<ağ-i-r, ağ-: inmek, aşağı inmek) Tartıda çok çeken ağır gelen 4b/6.
ağ-i-r-i-n 4b/5
ağ-i-r-la-r 5b/9
- ağrı** (<ET ağ-i-r-i-ğ) Ağrı 4b/7.
ağrısın (ağ-r-i-sı-n) 4b/7
- āh** (<F. āh) Ünlem 6a/3.
- āhir** (<Ar. āhir) Nihayet, son 3a/5, 3a/6, 5a/1.
- ala** Alaca, karışık renk 5b/1.
- alçak** (alt-çak) Düşük seviyeli, yüksek olmayan yer 5a/7.
- ‘ālem** (<Ar. ālem) Kâinat, mahlukât, dünya, küre-i arz.
‘ālem-ler-i 5b/3
- ‘aleyhi’s-selâm** (<Ar.) Selam onun üzerine olsun 3a/2.
- ‘Ali** (<Ar.) Hz. Peygamberin (sa) yakın dostu, damadı 5a/2.
‘Ali-nüñ 5a/3
- ‘ālim** (<Ar. ‘ālim) bilge, ālim, bir konuda çok bilgili olan.
‘ālim-ler 5a/7

al-	Tarafına geçirmek, sahiplenmek 3b/10. al-i-n-maz 3b/10 al-ma-y-a 3a/6 al-maz, 3b/12
Allah	(<Ar.) Tek yaratıcı olan, Rab, Mevlâ, Hüda, Tanrı, Çalap, Hak, Vücut-ı Mutlak olan 3a/12, 3a/12, 4a/3, 5b/3, 6b/12.
'amme	(<Ar.) Kur'an'da bir sure adı, Amme suresi 5a/1.
ana	Anne, doğum yapan insan veya canlı, aziz ve muhterem kadın, bir şeyin başı, valide, mâder, ümm, nine 4a/10, 4b/5, 5a/13. ana-dan 3b/11
aña	(<a-ñ-a) Ona, o kişiye 6b/5.
añaru	(<a-ñ-aru) Öte, öteye 6b/9.
andan	(<a-n-dan) Ondan 6b/11.
anı	(<a-n-ı) Onu 5b/9.
anuñ	(<a-nuñ) Onun 3a/4, 5b/10, 6a/4.
art	Arka, art 3b/3. art-u-ǵ-i-n 3b/3
asıl	(<Ar. asl) Soy, nesil 6b/11. asl-i-dur 6b/11
at	At, beygir, kısrak, yük taşımada ve binek olarak kullanılan hayvan 4a/7, 4b/6.
ata	Soy, ced, ecdad 3a/2, 3a/5, 3a/8, 4a/10, 4a/4, 4a/9. ata-y-a 3a/9 ata-dan 3b/12 ata-nuñ 3b/12
'avrat	(<Ar. 'avrat) kadın, eş 5b/10, 6a/5, 6b/12, 6b/3, 6b/7.
ayağ	(<ET adag>ayak) ayak, insan ve hayvan yürümesine yarayan uzuv 6a/2. ayağ-u-m 6a/2
'Ayişe	(<Ar.) Hz. Ayşe, Hz. Ebu Bekir'in kızı 5b/9.
ayna	(<F. ázíne) Cuma günü 5a/10
Ayna Melek	Özel isim 6a/12.

ayru	(<ET ad-i-r-u-g, adrug> adru>ayru) ayrı, farklı, başka 4b/3.
'azız	(<Ar. azîz>) Büyükk, güçlü yıkılmaz. 'azîz-ler 5b/9
az-	Azmak, taşmak. az-up 4b/9

B

baba	Baba, ağa 4a/1, 4a/2, 5a/12.
baka	(<Ar. bekâ>) Bakiye, kalış, kalma. baكا-sı 6b/6
bak-	Bakmak, göz kulak olmak, korumak. bak-a-y-du-ñuz 6b/1
bañla-	(<F. bañ: ezan, bañ-la->) ezan okumak, bağırmak. bañ-la-y-an-da 5a/11
baş-	Vurmak, diz çökmek, dizini büküp oturmak. baş-up 5a/12
baş	Baş, alın, kafa, ön, üst. baş-da 4a/2 baş-ı-dur 5a/1 baş-ı-n-a 3a/13, 3b/6 baş-uñ 4b/7
bayağı	Bayağı, sıradan. bayağı-dur 5b/7, 6b/4
Bayat	Oğuz boylarından biri 3a/2.
bayı-	(<bay-ı-, bay: zengin>) Zengin olmak, varlıklı olmak. bay-ı-maz. 3a/12
bazlamaç	(<pazı-la-ma-ç, pazı: hamur yumağı>) Bazlama, sac ekmeği 5b/12.
bebek	(<bebe-k>) Çocuk, bebek. bebe-k-leri 5b/10, 6a/5, 6b/2
beg	Bey, han, il, yurt sahibi. beg-den 4b/8 beg-e 4b/8

ben	Teklik 1. kişi zamiri, ben.
	ben-üm 6b/1, 6b/8
beñze-	(<beñ-i-z-e-) Uymak, yakışmak, benzemek.
	beñ-(i)-z-e-me-di 5b/3
	beñ- (i)-z-e-r 3a/8
berü	(<be-rü) İçe doğru, içeriye 6a/1.
beyin	İnsan ve hayvanatın başındaki beyaz uzuv, his ve şur merkezi.
	beyn-i 4b/7
biç-	(<ET biç-) biçmek, kesmek.
	biç-di 5a/7
bihî nestâ'în	(<Ar.) Ondan yardım dileriz, anlamına gelen dua. 3a/1
bil-	Bilmek, malumat sahibi olmak, öğrenmek, tanımak, cahillikten uzaklaşmak, minnettar olmak.
	bil-ü-r 4b/2, 4b/3, 4b/3, 4b/5, 4b/5, 4b/6, 4b/6, 4b/6, 4b/7, 4b/7, 4b/9, 4b/4
	bil-ici-si-y-di 3a/3
bil	Bel, bedenin kuşak bağlanan yeri.
	bil-i-n-den 4a/9
bile	(<bir-le) Bile, beraber anlamı veren edat 5a/5.
bin	Binmek, araç ya da binek hayvanlarının üzerinde yolculuk yapmak.
	bin-e-bil-mez 4a/5
	bin-ince 4a/5
	bin-me-se 4a/5
biñ	Bin, dokuz yüz doksan dokuzdan sonra gelen sayı 6b/10.
bir	Tek, bir 3a/3, 3b/1, 4a/4, 4a/6, 5b/13, 5b/8, 6b/1, 6b/5.
	bir bir-i-n-e 6a/10
	bir-i-dür 3b/12
	bir-i-n-e 6a/3
	bir-i-si 5b/6, 5b/6, 5b/7, 5b/6
	bir-i-si-n-i 6b/10
bit-	Bitmek, tükenmek.

	bit-me-se 4a/8
biz	1. çokluk kişi zamiri, biz 3b/9.
boy	(<ET bod) boy, sülale. boy-i-n-dan 3a/2
bögür	İnsan veya hayvan vücutunda kaburga ile kalça arasındaki bölge, boş böğür. bögr-i-n-e 5b/13
böyü-	(<ET bed-ü- ‘büyümek’, bedü->beyü- büyü-/böyü-, bedük <bed-ü-k ‘büyük’) Büyümek. böyü-y-en-de 3b/5
bu	İşaret zamiri, bu 3a/7, 4a/11, 6a/1, 6a/13, 6a/3, 6a/8, 6b/6, 6b/7. bu-ñ-a 3a/8
	bu-n-cilayın 5b/10, 6a/5, 6b/12
	bu-nuñ 6b/2, 6b/3
bugur	(<bug-u-r) Deve, buğra 5b/1.
buyur-	(<ET bud-u-r->buy-u-r-) Emir vermek. buyur-sa 3a/10
bütün	(<ET büt-ü-n) Tam, tamamlanmış 5a/9.

C

cān	(<F. cān) Can, ruh. 6a/12, 6a/12, 3b/1.
cömerd	(<F. cüvān merd) Cimri olmayan eli bol. cömerd-i-n 4b/8
cümle	(<Ar. cūmel’den) Birikmiş miktar, bütün, hep 5b/3.

Ç

çağır-	(<ET çā-kır-) Çağırmak. çağır-u-r 6a/11
çal-	Vurmak, kılıç vurmak, kılıç çalmak. çal-a-bil en 4a/6 çal-dı 5a/2

	çal-1-n-ca 4a/6
	çal-ma-sa 4a/6
	çal-ma-y-ıncı 3b/10
	çal-up 4a/5, 4b/9
çarpış-	(<çarp-ı-ş-) Karıştırmak, dolaştırmak.
	çarp-ı-ş-dur-dı 6a/8
çek-	Çekmek.
	çek-en 4b/7
	çek-mez 3b/12
çemen	(<F. çemen) Çimen 3b/8.
	çemen-ler-i-n 4b/3
çık-	Cıkmak, yok olmak, gitmek.
	çılı-an 3b/1
	çık-maz 3b/11
çomak	Çomak, davul çalmaya yarayan sopa 4a/6.

D

da	Dahi, bile 6b/6.
dahu	(<ET tak-ı) dahi, bile, da 3a/8, 4a/1, 4a/4, 6a/2, 6a/3, 6b/11.
dede	Babanınbabası 3a/11, 4a/3, 4b/1, 4b/10.
deg-	Değmek, ulaşmak.
	deg-e 3a/6
degirmen	(<ET teñir-) Un öğütme yeri.
	degirmen-den 6b/8
deñiz	Bahir, derya, deniz 3b/3.
depe	(<ET töpü) Tepe, dağdan küçük yükselti.
	depe-cük 3b/6
depren-	(<ET tep-re-n-) Kırpanmak, yerinden oynamak.
	dep-re-n-ince 6a/6
dere	Dere, akarsu 4b/4.
deve	(<ET teve) Çölde ve sıcak bölgelerde yaşayan yük hayvanı 4b/3, 6b/8.

devlet	Şans, baht, talih, saadet, nimet, servet 3b/4, 4a/2, 4a/2. devlet-lü 3b/12, 4a/10 devlet-ü-ñüz 4b/1 devlet-süz 4a/3
di-	(<ET ti-) Söylemek, demek. di-düğ-i 3a/7 di-me-y-ince 3a/12 di-mez 3b/6 di-r 6a/3, 6a/4, 6b/8 di-r-i-se 3a/3 di-r-ler 3a/3 di-se 6b/6, 6b/5 di-y-ü 6b/2, 6b/9
dik-	(<ET tik-) ayakta durdurmak, kökleşmek. dik-i-l-se 5b/2
dilkü	Tilki 4b/4.
din	(<Ar. dīn) din, inanç sistemi, ibadet ve maneviyat yolu 4b/12, 5a/2.
diñle-	(<ET tuñ-la-, tuñ ‘can, ses’) Dinlemek 6a/8. diñ-le-di 6a/9 diñ-le-y-ende 5a/11
dir-	(<ET tir-) Dikilmek, kalkmak, diremek, canlanmak. dir-er 3b/2 dir-i-l-mez 3b/1
diz-	(<Et tiz-) Dizmek, sıralamak. diz-i-l-üp 5a/5
diz	(<ET tiz) Bacagın kıvrılmayı sağlayan kısmı. diz-i-n 5a/12
dost	(<F.dost) Muhip, yar, yardımcı, sevilen adam 3b/9, 5b/4. dost-i 4b/12
dön-	(<ET tön-) Dönmek, geri dönmek, vaz geçmek. dön-dür-ü-r 6b/10 dön-mez 3b/11

	dön-miş 6a/11
dört	Dört, üç ile beş arasındaki sayı 5b/5.
dulum	(<ET to-l-u-m > dol-u-m) Şakak, insan yüzüyle kaş arasındaki bölge.
	dulum-i-n-dan 5a/12
dün	(<ET tü-n) Gece, içinde bulunulan günden önceki gün.
	dün-le 4b/4
dünya	(<Ar. dünya) Şimdi yaşadığımız âlem.
	dünya-da 4a/11
dürlü	(<tür-lü) Çeşitli, birden fazla 3a/4.
	dür-lü-dür 5b/5
düş-	(<ET tü-ş-) Düşmek, yerleşmek.
	düş-ince 4a/10
düşman	(<F. düşmân/düşmen) Hasım, zarar veren kötü insan 3b/9.
düz	(<ET tü-z) Düz, doğru, eğri olmayan 5a/1.
düz-	(<ET tü-z-) Dizmek, sıralamak, birleştirmek, tesviye etmek.
	düz-di 5a/6

E

Ebû Bekir Şıddık Hz. Peygamberin (sa) yoldaşı, yardımcısı, kayın pederi 4b/13.

ecel (<Ar. acal) Ecel ömrün sonu, ölüm 3a/13.

el Tutmak işini yapan uzuv, bilek.

el-i-n 5b/12, 5b/13, 6a/7, 6b/9

el-i-n-de 5a/4

el-leri-n-den 3a/6

elek (<el-e-k) Un elemek için kullanılan gereç 6b/8.

emzür- (<em-i-z-ü-r-) Emzirmek, süt vermek.

em-z-ü-r-se 5a/13

er Koca, erkek, eş, insan, kul 3a/12, 3a/3, 3b/11, 4b/8, 4b/8, 5b/8, 6b/5.

er-de 3b/4

er-e 6a/1

	er-i-n-e 6b/9
	er-üñ 6b/10, 5a/9, 4b/5
eski	Köhne 3b/9.
eşek	(<ET eşgek) Yük ve binek hayvanı 3b/6.
	eşeg- i 6b/11
etmek	(<et-mek) Ekmek 6b/6.
	et-meg-üñ 6b/6
ev	(<ET eb) Eve, mesken, konak 5b/2.
	ev-de 5b/8, 6b/5,6b/7
	ev-e 5b/8
	ev-i 5a/8, 6a/1
	ev-i-n-e 6a/9, 6b/4
	ev-i-n-i 6a/10
	ev-ler 4a/7
	ev-ü-m-e 6b/1
	ev-üñ 5b/6, 5b/7
eyd-	(<ET ay-ı-t-) Söylemek, demek, bildirmek.
	ey-d-en 4b/9
	ey-d-ü-r 5b/5, 5b/7, 6a/1, 6b/7
	ey-i-t-di 3a/5
eyle-	(<ET *ed-le) Yapmak, etmek.
	talep eyle-r 3b/2
	tekebbürlik eyle-y-en-i 3b/4
ezel	(<Ar. ezel) İptidası olmayan, mazi.
	ezel-den 3a/13

F

fā’ide	(<Ar. fā’ide <fevā‘id) Kazanç kâr, menfaat 4a/2.
fakı	(<Ar. fakīh’den galat) Okumuş, mektepli adamlar, fıkıh bilen hoca 5a/11.
Fâtima	(<Ar.) Hz. Peygamber’in (sa) kızı, Hz. Ali’nin eşi, sünnen kesen 5b/9.

G

- gäfil** (<Ar. *ġāfił*) Başına geleceği düşünemeyen, gaflette olan 4b/7.
- gäyib** (<Ar. *ġāyb*<*ġāybiyye*) Gayb ‘âlemi, bilinmeyen âlem.
gäyib-den 3a/4
- gel-** (<ET *kel-*) Gelmek, inmek, geri dönmek.
gel-di 6a/9
gel-dü-k 5b/11, 6a/6, 6b/3
gel-en 4b/10
gel-me-di 6b/8
gel-me sün 6a/5, 6b/12, 6b/3
gel-me-y-en 4a/7
gel-mez 3a/13, 3b/1
gel-se 5a/9, 5b/8, 6b/5
gel-sün 5b/11, 6b/9
gel-ü-r-se 6b/8
- gene** (bkz. *gine*) sonunda, sonra 6a/13.
- gerçek** Doğru, sahîh, rast, muhakkak.
gerçek-ler-üñ 4a/12
- gerdek** (<F. *gird'*den) Zifaf odası, dört köşeli çadır 5b/2.
- gerek** (<ET *kerge-k*) İster, lazımlı.
gerek-dür 6b/7
- getür** (<ET *kel-tür-*) Getirmek 6b/6.
getür-me-sün 4a/13
- geyik** (<ET *key-i-k*) Geyik, av hayvanı 4b/2.
- geyür-** (<ET *ked->key->gey-ü-r-*) Giydirmek.
gey-ü-r-se-ñ 3b/7
- gez-** (<ET *kez-*) Dolaşmak, kolaçan etmek.
gez-di 6a/9
gez-er 4b/8
- gibi** (<ET *kip-i*) sona gelen benzetme edatı 6b/3.
gibi-nüñ 6a/4, 6b/2
- git-** (<ET *kit-*) Gitmek, uzaklaşmak.
gid-e yor-i-r 3a/7

	gid-er 3b/5
	git-dük-de 4b/2
	git-me-miş-i-düi-m 6a/13
gine	(<ET yana>yene>yine/gine) Yine, tekrar 4b/10.
gir-	Nüfuz etmek, dalmak, bir yer ya da bir şeyin içine girmek.
	gir-en-de 5b/1
girü	(<ET ki-rü) Geri, dışa, dışarıya 3a/5, 3b/1.
göç-	(<ET köç-) Göçmek, geçmek, yer değiştirmek.
	göç-düg-i-n 4b/4
gök	(<ET kök) Yeşil, taze, ham, gökyüzü.
	gök-çe 3b/8
	gök-den 5a/5
gönder-	(<ET kön-der-) Göndermek, yollamak ulaştmak.
	gön-der-ü-r 5b/9
göñül	İnsan his ve duygularının merkezi.
	göñl-i-n 3b/4
	göñl-i-n-e 3a/4
gör-	(<ET kö-r-) Görmek, bakmak.
	gör-di 6a/10
	gör-dü-m 3b/6
	gör-elüm 4b/1, 4b/11
	gör-k-lü 4b/12, 4b/13, 5a/1, 5a/10, 5a/10, 5a/11, 5a/11, 5a/12, 5a/13, 5a/13, 5a/2, 5a/3, 5a/5, 5a/6, 5a/7, 5a/8, 5a/9, 5b/1, 5b/1, 5b/2, 5b/2, 5b/3, 5b/4
	gör-me-di 6a/3
	gör-me-y-ince 3b/11, 3b/12
göt	(<ET kö-t-) Başın tersi, dip, alt.
	göt-i-n-e 6b/9
götür-	(<ET kö-tür-) Götürmek, taşımak.
	götür-üp 4b/8
göz	(<ET kö-z) Görmeye yarayan organ, nazar.
	göz-i-nüñ 3b/12
	göz-ler 5b/13

gül-	Gülmek, neşelenmek.
	gül-me-di 6a/2
gün	(<ET kün) Yirmi dört saatlik zaman dilimi, âlem, halk, ahalı.
	gün-i 5a/10
	gün-i-n-de 5a/10
güz	Sonbahar.
	güz-e 3b/8

H

haber	(<Ar. ḥaber) Haber, bilgi 3a/4.
hacı	(Ar.) Ka‘be-i Şerîf ziyaret eden kişi, hacı 5a/9.
hâk	Emege mukabil olan pay, hukuk, adalet, bir kişiye ayrılan hisse, hâk 3a/4, 4a/13.
	hâkk-ı 6b/1, 6b/2
hall	(<Ar ḥall) Çözüm, çare 3a/9.
han	(<ET ḫan>ḥan) Bey, kağan, hakan.
	ḥan-lık 3a/5
hanum	(<ET ḫan-u-m) Eş, hanım, yardımcı 4a/3, 4b/1, 4b/10, 4b/11, 4b/2, 5b/10, 5b/5-6a/5, 6b/12, 6b/2.
harâb	(<Ar. ḥarāb) Yıkılmış, viran 6a/1, 6a/13.
Hasan	Hz. Ali' ve Hz. Fatma'nın oğlu.
	Ḥasan-ila 5a/4
hece	(<Ar. hece) Bir hamleyle okunan ses terkibi.
	hece-si-n-leyin 5a/1
ḥelâl	(<Ar. ḥelâl) Şer'an uygun olan, haramın ziddi 5a/12.
her	(<F. her) Cümle, hep 3a/10, 3a/9.
hey	Ünlem, nida 4b/1, 4b/10, 5b/5.
hoyrad	(Yu.) Asi, haylaz 4a/9.
Hüseyin	Hz. Ali' ve Hz. Fatma'nın oğlu 5a/4.

İ

iç-	İçmek.
	iç-me-y-en 4a/8

	iç-ü-r-ü-r 5b/9
iki	Bir ile üç arasındaki sayı 3b/12, 5a/4.
il	Bölge, şehir memleket, ülke, yurt. il-den ile 4b/8
ilen	(<ile-n) Vasıta edatı, ile 5b/12
iley	İleri, ön iley-ü-ñüz-de 4b/9
ilhām	(<Ar. ilhām) Allah tarafından kalbe verilen, ilham edilen 3a/5.
'ilm	(<Ar. 'ilm) İlim, bilim, malumat. 'ilm-i 5a/5
in-	Bir yerden inmek, düşmek. in-di 5a/5 in-ince 4a/9 in-me-se 4a/9
ir-	Ermek, erişmek, ulaşmak. ir-me-y-ince 3a/13 ir-sün 5b/5
ış	Çalışma, çalışarak yapılan şey 3a/9. ış-le-mez-ler-i-di 3a/10 ış-ler 3a/12
ışde	(<uş-da) Gösterme, işaret, işte 3a/7.
it-	Etmek, yardımcı fiil. id-er-i-di 3a/5, 3a/9 id-er-ler-i-di 3a/10, 3a/11
izin	(<Ar. izn) Ruhsat, bir iş yapmaya verilen müsaade 4b/3.
K	
ķabūl	(<Ar. қабұл) bir şeyi ya da kişiyi kabul etme 3a/10.
ķadın	Hatun, hanım, nisa tayfası 3b/7.
Ķādir	(<Ar.) her şeyi yapacak gücü olan 3a/12.
ķal-	Kalmak. ķal-ma-sa 4a/2 ķal-maz 3b/8, 3b/9

kamu	(<ET каму-г) Halk, toplum.
	каму-си-н-а 5b/3
kara	Siyah, yağız 3b/10, 3b/2, 3b/6, 4a/7, 5b/1.
karavaş	(<kara baş) Cariye, hizmetçi.
	карavaш-а 3b/7
kardaş	(ET <ka-daş) Kardeş, anne ya da babası ortak olan 5a/4, 5b/1.
karı	(<ET кари) eski, kadim, eş, zevce, hanım 3b/9.
	кари-лар 5b/5
karīm	(<Ar. гарīm) Hasım, rakip 3b/11.
kar	Kışın yağan yağış.
	кар-лар 3b/8
karın	İnsan ve hayvanlarda bel ve bacak arası.
	карн-у-м 6a/2
katır	Erkek eşekle kısraktan olma kısır hayvan 3b/7, 4b/6.
kat-	Katmak, katıp karıştırırmak.
	кат-миш 6a/11
kavim	(<Ar. қавм) Aynı soydan gelen insanlar.
	қавм-и-нуň 3a/8
Kayı	Oğuz boylarından birinin adı, Osmanlıların mensup olduğu Kayı boyu.
	Кая-ы-а 3a/6
kažā	(<Ar. каžā) Kaderin Allah tarafından ezelde tayin edildiği gibi gerçekleşmesi 3a/13.
	кажā-ы-1 4b/10
kazağuç	At sürüsü, atlar.
	казағүç-а 3b/10
Kažılık	Kažılık dağı (kažılık at ‘kazılık dağında yetişen cins at’) 4a/4.
Kerbelā	(<Ar.) Hz. Hüseyin’in (ra) şehit edildiği ova 5a/3.
kervān	(<F. kārbān) Kervan, kafile ile giden yolcular 4b/4.
kes-	Kesmek, biçmek.
	kes-ер 4a/5
kılıç	(<kıl-ı-ç) Kılıç, savaşmak için kullanılan keskin, ucu sivri demir 5a/2.

	kıl-ı-ç-dan 4a/6
	kıl-ı-c-ı 3b/10, 4a/5
kıyāmet	(<Ar. kıyāmet) dünyanın sona ereceği olağanüstü gün 3a/7.
kıy-	Dayanmak, gözden çıkarmak, göze almak.
	kıy-ma-y-ıncı 3b/10, 3b/11
ki	(<F. ki) Bağlaç ki, kim 3a/10, 5b/8, 6a/11, 6b/5.
kim	(<F. ki) Bağlaç kim ki 5b/11, 6a/10, 6b/3.
kim	Soru zamiri.
	kim-den 4b/5
kimesne	(<kim-er-se ne) kimse, hiç kimse 3a/6.
kimse	kimse, belirsizlik zamiri 3b/1.
kişi	insan, adam 3a/3
kohu	(<kok-u) İyi ya da kötü burunla hissedilen şey, koku, rayiha. koh-u-lar-ı-n 4b/4.
koñşu	(ko-n-u konuş-u > koñşu) Komşu, evi yakın olan 6b/1. koñşu-lar-ı-n-a 6a/11
konuk	(<ko-n-u-k) Misafir, geçici barınan kişi. kon-u-ķ 5b/8, 6b/5 konuğ-ı 4a/7
kop-	(<ET ko-p-) Çıkmak, ayrılip gitmek. kop-di 3a/3 kop-ıncı 3a/7 kop-sa 4a/1
kopuz	(<ET kob-u-z) Ağaçtan oyulmuş telli çalgı. (asıl manası kavun karpuz vb.) 4b/7. kol-ça kop-u-z (el çalığı) 4b/7
Korkut	(<kork-u-t) Korkut Ata, Dede Korkut, 3a/11, 3a/2, 3a/5, 3a/8, 3a/9, 4a/3, 4b/1, 4b/10.
kov	(<Ar. kavl) Söz, kavıl.
kov kovla-	Söz takip etmek, dedikodu yapmak 6a/8. kov kov-la-dı 6a/8
koy-	(<ko-y) Koymak, bırakmak. koy-maz 6b/11

kökez	(<kö-k-ez) Sulak otlak yer 4b/3.
köpek	Sürüyü koruyan ya da av yapan hayvan 6a/10.
köz	Kor, ateş.
	köz-i-dür 4a/1
kul	Allah'a gerçek manada inanan insan, hizmet eden 3a/13.
kulağ	(<ET kul-gak) Kulak işitme organı 5a/10.
	kulağ-i-n-a 6b/10
ķulan	(<kula-n) Yaban eşegi 4b/3.
Kur'ān	İslam dininin mukaddes kitabı 5a/6.
	Kur'ān'ı 5a/6
ķutlu	(<kut-lu) Uğurlu, meymenetli, mübarek 6a/13.
ķuṭbe	(<Ar. ḥutbe) Cuma, bayram namazlarında kıraat edilen yer 5a/10.
kül	Odun gibi yanmış şeylelerden geriye kalan toz veya tortu 3b/6.
külek	(<Er. kovlak>küvlek>külek) Yağ, yoğurt vb. koymak için ağaçtan yapılan kova 5b/13.
kümes	(<Arn. kumaç) Tavukların gece yattıkları kapalı mahal.
	kümes-i-n-e 6a/11
küy-	Yanmak, pişmek.
	küy-di 5a/6

L

lahza (<Ar. laħża) Bir anlık bakış göz atma 6b/1.

M

mäl	(<Ar. māl) Tasarruf olunan kıymetli ve lüzumlu şeyleler 4a/2.
	mäl-i 3b/2
	mäl-i-n-a 3b/11
	mäl-i-n-dan 4a/2
meded	(<Ar. medet) İmdat, yardım 5b/4.
Mekke	(<Ar. Mekke) Hicaz'da Hz. Muhammed'in (sa) doğduğu mübarek şehir 5a/8.
	Mekke-y-e 5a/8

Melek	(<Ar. melek) İlâhi makamda bulunan ferişte, pek güzel halim ve masum insan 6a/12, 6a/13.
minâre	(<Ar. minâre) Müezzinin ezan okuduğu şerefeli kule 5a/11. minâre-de
Muhammad	(<Ar. Muhammed) Allah'ın göndermiş olduğu son peygamber, Hz. Muhammed (as) 4b/13. Muhammed-üñ 4b/13
muğannet	(<Ar. muğannet) Korkak, alçak, namert, ihtiyaç hâlinde yardımdan kaçan. muğannet-ler 4a/5
müşkil	(<Ar. müşkil) Zor, çetin, güç. müşkil-i-n-i 3a/9

N

nâkes	(<F. nâkes) İnsaniyetsiz, cimri. nâkes-i-n 4b/8
namâz	(<F. namâz) Günde beş vakit edası farz olan ibadet, salat. namâz ķıl-an 4b/13
nâmerd	(<F. nâ-merd) Korkak, mert olmayan 4a/4.
naşîb	(<Ar. naşîb) Hisse, pay, takdir-i ilâhi ile muayyen olan şey. naşîb-i-n-den 3b/2
ne	Ne, soru isim, sıfatı ya da zarfi 3a/10, 3a/3, 3a/9, 4a/2, 4b/11, 4b/2, 4b/6, 6b/8. neyle-sün (ne eyle-sün) 4a/1 neyle-y-eyim (ne eyle-y-eyim) 6b/7 nol-a-y-dı (ne ol-a-y-dı) 6a/3, 6b/1
nesil	(<Ar. nesl) Soy, sülale, zürriyet. nesl-i-dür 3a/7
nevâle	(<Ar. nevâle) Hisse, ihsan, meyve, ürün. nevâle-ler-i 5a/3
niçe	(<ne-çe) Pek çok, o kadar 3a/8, 5b/7, 6b/4.
Nûh	Kavmine tufan inen Nuh peygamber, Nuh Nebi 6b/11.

O

- oba** Çadır halkı, boy, kabile, büyük çadır.
oba-nuñ 6a/7
- ocağ** (<ET ot-çak) Ocak, ev, aile.
ocağ-i-nuñ 4a/1
ocağ-u-ñ-a 5b/10, 6a/5, 6b/3
ocağ-u-ñuz-a 6b/12
- oğul** (<ET og-u-l) Evlat, yeni yetişen çocuk 3b/12, 3b/12, 3b/12,
3b/5, 4a/1, 4a/11, 4a/9, 4b/5, 5b/2.
oğl-i 5a/7
oğul-lar-i 5a/3
- ogrı** (<ET oğur-i-) Hırsız 6a/10.
- Ögüz** (<ET ok-u-z) Oğuz boyunun adı. Oğuz kavmi 3a/8.
Oğuz-uñ 3a/3
- ok** Yay ile atılan ucu sivri ince uzun çubuk.
ok-ila 4a/6
- okrı-** (<ET ok-i-, ok ‘yay ile fırlatılan çubuk’) Yazılı bir belgeyi
okumak, kiraat etmek.
ok-i-n-sa 5a/1
ok-i-y-an-da 5a/10
- ol** O zamiri 5a/6, 5a/8, 5b/11, 5b/4, 5b/9, 6a/6, 6a/7, 6a/8, 6b/11,
6b/3, ol işaret sıfatı 3a/3.
ol-dur 5b/8
- ol-** Bir halden bir hâle geçmek, olmak, yardımcı fil.
ol-ası 6a/1
ol-ası-y-dı 6b/1
ol-a-y-dı 6a/4
ol-dı 5a/4
ol-duğ-i-n 4b/5
ol-ma-sa 4a/11, 4a/2, 5b/8
ol-maz 3b/4, 3b/5, 3b/6, 3b/7, 3b/7, 3b/9, 3b/9, 6b/6
ol-sa 3a/9, 3b/2, 6b/5

	ol-sa-m 4b/12
	ol-su-n 4b/1, 4b/9
	ol-uban 5b/4
	ol-ıncı 4a/11
	ol-up 3a/6
	ol-u-r-i-dı 3a/4
on	Dokuzdan sonra gelen sayı 4a/12, 4a/13.
oñ-	İyi olmak, şifa üzere bulunmak.
	oñ-maz 3a/12
'Oşmân	Hz. 'Oşmân, İslamın üçüncü halifesi 3a/7, 5a/7.
otlağ	(<ot-lak) bol otlu yer hayvanların otlandığı yer.
	ot-lağ-lar-i-n 4b/2
ot	Nebat bitki, hayvan yiyeceği.
	ot-lar 4a/7
otur-	(<ET ol-tur-) Ayaklarını bükerek vücutun yarısını dik tutacak şekilde durmak, çökmek.
	otur-an-da 5a/12
otuz	Üç kere on, selâsîn 4a/12, 4a/12.
ozan	(<ET oz-gan) Çok konuşan, sözü uzatan, şair 4b/8, 4b/9, 4b/9, 5b/5, 5b/7.

Ö

Ö(r)leş- (<ör-le-ş-)	Yükselmek, zirveye çıkmak (ör 'yüksek, doruk, zirve').
	ö(r)-leş-üben (yükseklerde çıkararak, çağlayarak) 3b/3
ög-	Övmek, iyiliğini söylemek.
	ög-düğ-ü-m 5b/4
	ög-er 4b/11
ögren-	(<ET ög-ü-r-e-n-) Talim ve tedris ile anlama, hifz, alışmak, tahsil, ülfet.
	ögren-ince 5a/6
ögüt	(<ET ög-ü-t) Nush, nasihat, vaaz, tembih 3b/12.
öl-	Can vermek, hayatın son bulması.
	öl-en 3b/1
	öl-e-y-di 6a/3
	öl-me-y-e 6a/13

öl-mez 3b/1

öl-üp 4a/1

örü tur- (<ör-ü tur-, ör ‘yüksek’) Ayağa kalkmak.

örü tur-u-r 5b/12

örü tur-dı 6a/6

öyle (<ET öñ-le>ögle>öyle ya da öd-le>öyle) Birinci zaman, ögle vakti (öñ ‘ön, ilk, birinci’, öd ‘zaman’).

öyle-den 6a/9

öyle-den-çe (öyleye degince) 6a/9

P

panbuk (<F penbak ‘penbe’) Pamuk 3b/9.

paşa (<F pā-yı şāh) Baş ağa 6a/12.

paşmak (<paş-mak) Ayağa giyilen çorap 6a/2.

pāyende (<F. pāyanda) Sürekli olan, kalıcı 4b/1.

peygamber (<F. peyamber, peyam ‘haber’-ber ‘getirmek’) Haber getiren, elçi, resul 5a/3.

peygamber-üñ 6b/11

piş- Ateşte, fırında ya da kaynayan suda pişmek.

piş-miş 6b/6

polad (<F. polāvad) Demir, çelik 3b/10.

R

rahim (<Ar. rāḥm) Ana rahmi, çocuğun doğmadan önce korunup beslendiği yer.

rahmine 4a/10

resül (<Ar. rəsūl) Elçi, Peygamber, Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (sa) 3a/2.

S

saba (<Ar. sabah) Güneşin yükselmesine, kuşluk vaktine kadar olan zaman.

saba-dan-ça (sabaha degince) 5b/11

sağ İşlek ve müsait olan 4b/13, 5a/8.

şağış (<ET sa-g-i-ş) Sayı, hesap 5a/9.

şağı	Hayvanın beliyle kuyruk arasındaki dolgun yuvarlak bölge. şağı-sı-n 6b/9 şagini-m-a 6b/8
şakla-	(<ET sa-k ‘uyanık’) Gizlemek, saklamak. şa-ķ-la-mağ-ıla 3b/5 şa-ķ-la-sun 4a/3, 6b/12
sal-	Bırakmak, yol vermek. sal-u-r 3b/5
sarp	(<ET *sar-p) Zorlu, pek dik yokuş, yalçın, çetin 4a/4.
sav-	(<ET sab-‘korumak’) Uzaklaştmak, baştan savmak. sav-sun 4b/10
server	(<F.server) Baş çeken, öncü, lider, reis, bir taifenin en ileride bulunan. server-i 4b/12, 5a/7
sev-	Muhabbetli olmak, beğenmek, mail olmak, uygun bulmak, taltif etmek. sev-gü-lü 5b/1 sev-mez 3b/4
şiddık	(<Ar. şidk) Doğruluk, hakikat, gerçeklik 4b/13. şidk-i 5a/9
şığır	(<ET sağ-ı-r) çift sürme, araba çekme işi yapan eti ve sütü yenen hayvan 6a/11.
şipara	Kur'an'ın her bir cüzü 5a/1.
şız-	Bir yereden sızararak çıkmak. şız-ı-lar 4b/6 şız-inca 4a/8 şız-ma-sa 4a/8
sirr	(<Ar. sirr) Ruh, öz, benzer. sirr-i-dür 3b/12
sız	Çokluk 2. kişi zamiri. siz-e 4a/13 siz-i 4a/3, 6b/11
şofra	(<Ar. sofra) Yere açılıp üzerine yiyecek konulan yaygı, yemek 3b/12.

şoldur-	(<sol-dur-) hayır getirmeyen 5b/6, 5b/11.
şolduran şop	Hayır gelmez soydan olan. şol-dur-an şop-dur 5b/6, 5b/11
şoñra	(<soñ-ra) Sonra 6a/9.
şop	(<Ar. şulb/sülb) Soy, şecere.
şoy	(<ET <sab 'söz') Soy, sülale, nesep, arka geri. şoy-i-dur 5b/10
şoy şyla-	başına gelenleri anlatmak, tecrübelerini aktarmak, dua etmek. şoy şyla-mış 3a/11, 4a/4, 4b/1, 4b/11, 4b/11, 4b/2
şyla-	(<ET sab-la->şyla-) Söylemek, anlatmak, dua etmek 3a/11, 4a/4, 4b/1, 4b/11, 4b/11, 4b/2.
söyle-	(<ET sab>şoy>söz-le) Demek, iletmek. sö-y-le-di 3a/8 sö-y-le-r 6b/2 sö-y-le-r-i-di 3a/4 sö-y-ler-i-se-ñ 5b/7, 6b/10, 6b/4
söz	(<ET sö-z) Söz, konuşma 3a/8, 4a/11. sö-z-i-n 3a/11 sö-z-i-n-i 6b/10
süt	İnsan ve hayvanda olan beyaz tabi sıvı. süd-i-n 5a/13
sür-	(<ET sü-r-) Devam etmek, uzanmak. sür-i-l-üp 3a/7

Ş

Şāh-ı merdān (F.) Hz. Ali'nin lakaplarından biri 5a/2.

şehid	(<Ar. şehîd) Canını Allah yolunda feda eden 5a/4.
şerr	(<Ar. şerr) Kötülük, fenalık, kötü iş. şerr-i-n-den 4a/3.

T

Tañrı	(<ET teñir-i) Allah, Rab, Çalap 3a/12, 3b/4, 4b/10, 4b/12, 4b/12, 5a/5, 5a/8, 5b/3, 5b/4 6b/2.
tavuk	Yumurtası ve eti yenen kanatlı hayvan 6a/11.

tekebbür	(<Ar. kibir'den) kibirli olmak, kibirlenmek. tekebbür-lik 3b/3
tenefi	(<Ar. tunub>tenef) çadır ipi, çadırın kazıklarına bağlandığı ipler 5b/2.
torgay	Tarla kuşu 4b/4.
Ta'ālā	Allah'ın isimleriyle birlikte zikr olunan 'yüksek olsun' anlamında söz 3a/4.
tağ	Dağ, giderek yükselen arazi 3b/2.
talep	(<Ar. taleb) İsteme, dileme arama 3b/2.
tam	Dam, hayvanların barındığı kapalı yer. tam-ı-n-a 6a/11
ṭana	Dana, inek yavrusu 6a/10.
tanış-	(<tanı-ş-) Birine bir konu veya iş hakkında reyini sormak, fikir sormak. tanış-ma-ynca 3a/10
ṭayağ	(<ET tay-a-k) Dayak, direk. ṭay-a-ġ-ı 5b/7 ṭay-a-ġ-ı-dur 5b/7
ṭika başa	(<tik-a bas-a) Tam olarak iyice yemek 5b/13.
ṭoġ-	Doğmak, dünyaya gelmek, anadan doğmak. ṭoġ-ma-sa 4a/10
ṭokuz	Dokuz, sekizden sonraki sayı 5b/12.
tol-	(<ET to-l) dolmak. ṭol-dur-an ḥop-dur 5b/6, 6a/6 ṭol-dur-sa 4a/12 ṭol-maz 3b/3 ṭol-sun 4a/13
ṭolduran top	Hanımların huylarını anlatmak için kullanılan söz, deyim 5b/6, 6a/6.
ṭon	Don, elbise 3b/7.
ṭop	Kabak 5b/6, 6a/6.
toy-	(<ET to-d->to-y-) Doymak karnını doyurmak. toy-a 5a/13 toy-ıncı 5b/13 toy-ma-dı 6a/2

tur- Durmak 6b/5.

tur-dı 6a/7

tur-u-r 5b/12

tut- Tutmak.

tüt-an 3b/4

tüt-up 3a/11

tuy- Duymak.

tüy-maz 6b/10

U

uc Uç, bir şeyin uç kısmı, tarafı.

uc-i-n-a 6a/8, 6a/8

uc-i-n-dan 6a/7

udlu (<ud-lu) Edepli, terbiyeli 6b/5.

'ulemā (<Ar. 'ulemā) Alimler, bilginler.

'ulemā-lar 5a/6

umar Umut, çare 6a/4.

um-ar-u-m-dan 6a/4

ur- Vurmak, bağlamak.

ur-sa-ñ 3b/7

ur-up 5a/11

ur-u-r 6a/1, 6b/9

uyen Yular 3b/6.

uzunca (<ET uz-a-n>uzun) Uzun boylu, uzunluk

uz-u-n-ca 5b/2.

Ü

ümmet (<Ar. ümmet) Bir peygambere inananlar 5a/11.

Ürüveyde (<Ar. Ruveydā) Hanım ismi 6a/12.

üst (<üz-t>) bir şeyin üstü, üzeri.

üst-ü-müz-de 4b/12

üz Öz, keskin, yağlı, parlak 3b/10, 4a/5.

V

va'de (<Ar. va‘de) Bir işin önden tayin edilen süresi 3a/13.

var-	(<ET bar->var-) Varmak, gitmek, ere varmak. varaldan (var-al(1)-dan) 6a/1 var-a-y-du-m 6a/4
var	(<ET bar>var) Var olan, mevcut. var-i-sa 4b/6 var-sa 5a/9
ve	(<Ar. va) Da, dahi, hem, ile 3a/8, 3a/1.
vir-	(<ET bir-/ber-) Vermek, ihsan, hibe, teslim, birine bir şey vermek. vir-me-y-ince 3a/12
Y	
yaban	(<F. yaban) Issız, bilinmeyen yer, yabancı el. yaz-i-dan yaban-dan 5b/8, 6b/4
yad	Yabancı, başkası, yad el 3b/5. yad-dan yaban-dan 5b/8, 6b/4
yağ-	Gökten yağmak. yağ-sa 3b/8
yahşı	(<ET ya-k-i-ş-i) Yarar, yakışır olan 6a/4.
yakın	(<ET ya-k-i-n, KB'de yak-‘yaklaşmak’, yak ‘hısım akraba’ DLT’de yak-‘yaklaşmak, dokunmak, yakmak) Uzak olmayan, benzeyen 3a/2.
yalan	(<ET yal-ğan) asılsız söz veya iş 4a/11.
yaman	Kötü, fena 4a/13.
yan	(<ET ya-n) Taraf, kenar, cenah, yakınlık, civar. yan-i-n-da 4b/13, 5b/2
yañal ala	(<ET ya-n-al Ar.‘alâ) Alaca renkli 5b/1.
yanaş-	(<ET ya-n-aş-) Yaklaşmak, yaklaşmak. yan-aş-up 5a/13
yapa yapa	Lapa lapa, yavaş yavaş 3b/8.
yapağu	(<ET yap-ağu) Koyunların sırtındaki kabarık yün örtü. yap-ağu-lu 3b/8
yap-	İnşa etmek, imal etmek, kılmak, işlemek. yap-i-l-updur 5a/8
yarat-	(<yara-t-) Yaratmak, halk etmek, Allahu Ta’âlâ’nın mahlukatı yaratması.

	yarad-an 5b/3
Yāsin	(<Ar. Yāsin) Kur'an'ın Mekke'de nazil olan 36. suresi 5a/2.
yaş	Yaş, ömür, süre, ömür miktarı.
	yaş-i-n-i 4a/12
	yaş-u-ñuz 4a/13
yaşmak	(<yaş-mak, yaş- 'gizlemek, saklamak, örtmek') Hanımların sokakta gözlerini açık bırakacak şekilde yüzlerine örtükleri örtü 6a/3.
yat-	Uyumak, uyku vaziyeti almak, uzanmak, yere uzanmak, kalmak, konaklamak.
	yat-acak 6a/13
yaz	İlkbahar mevsimi.
	yaz-a 3b/8
yaz-	Kalemle yazı yazmak, sermek, döşemek, kaydetmek.
	yaz-dı 5a/6
	yaz-i-l-ma-sa 3a/13
	yaz-i-l-up 5a/5
yazı	(<yaz-i, yaz 'yaymak, sermek, döşemek') Düzlük, meydan, mera açık alan.
	yaz-i-dan 5b/8, 6b/4
	Kerbelā yazı-sı-n-da 5a/3
yedür-	Yedirmek içirmek, cömertlik yapmak, eli bol olmak.
	yedür-ü-r 5b/9
yet-	Yetişmek, çoğalmak, büyümek.
	yet-me-sün 6a/5, 6b/2
	yet-sün 5b/10
yeyni	(<ET yin-i-g) hafif, yükte ağır olmayan, yükünü atmış.
	yeyni-sı-n 4b/5
Yezidi	Musul taraflarında batıl bir mezhebin taraftarları.
	Yezidi-ler 5a/4
yığ-	Toplamak, yiğmek, çekmek, dermek.
	yığ-ar 3b/2
yık-	Düşürmek, yere vurmak, aşağılamak.
	yık-i-l-acak 6b/7

	yık-ı-1-sa 4a/7
yidi	Yedi, altıdan sonraki sayı 4b/4.
yig	Daha iyi, şayan, tercih, yeğ 4a/10, 4a/11, 4a/12, 4a/5, 4a/6, 4a/7, 4a/7, 4a/8, 4a/8, 4a/9.
yigit	Genç, delikanlı, mert adam, yürekli cesur bahadır 4a/4.
	yigid-e 4a/6
	yigid-üñ 3b/1
yike	Ziyankâr, zarar verici 6a/10.
yi-	Yemeğin yemek, beslenmek.
	yi-mek yemek 6b/7
	yi-me-y-en 4a/7
	yi-sün 6b/6
	yi-y-e-bil-mez 3b/3
	yi-y-elüm 6b/6
yir	Yer, el, memleket, yol 5b/13.
	yir-de 4b/6, 5a/8
	yir-i-n-den 6a/6, 5b/12
	yir-ler 4b/3
	yir-ü-m 6a/13
	yir-ü-ñ 4b/2
yit-	Kaybolup gitmek, başını alıp gitmek, fevt olmak, telef ve yazık olmak.
	yit-me-y-e 6a/13
yoğurd	(<yoğ-u-r-t) Bir süre içinde maya aracılığıyla koyulaştırılan süt 5b/13.
yok	(<ET *yo-k) Olmayan, değil, olmaz, hayır 6b/7, 6b/8.
yol	(<ET *yo-r/yol) Tarik, geçecek yer, hat, yol 3b/10.
	yol-a 5b/1
	yol-lar 4b/3
yori-	(<ET *yo-r-i-) Yürümek, ayakla hareket etmek, yol almak.
	yor-i-r i-ken 4a/4
yorit-	(<ET yor i-t-, yor ‘yol’) Yürütmek, yürümeye sevk etmek.
	yor-i-d-an-da 4a/10
	yor-i-t-ma-y-an 4a/9

yön	Tarf, cihet, yan, yön. yön-i-n 6b/9
yu-	Yıkamak, temizlemek. yu-madın 5b/12, 6a/7
yumru	(<ET yum-u-r-i-ğ, ğ>ø yumuri>yumru/yumru) Toparlak, yumru, yuvarlak, top. yumru-sı-n-ca 3b/2
yüce	(<ET uç-a) Yüksek, bülend, yüce, üstün, büyük, ulaşılmaz, bâlâ 3b/4, 5b/4.
yük	(<ET yü-k) Ağırlık, hayvanların üzerine konulan ağırlık, paha. yük-ler 4b/6
yüz	Yüz, çehre, ruy, satih, cihet. yüz-i-n 5b/12, 6a/7 yüz-ü-m 6a/2, 6a/2

Z

zahm	(<Ar. zahmet) sıkıntı eziyet mihnet, zorluk. zahm-i-n 4b/6
zamân	(<Ar. zamân) Vakit, devir, mühlet, mevsim 3a/6. zamân-da 3a/5 zamân-i-n-a 3a/2
Želiha	(<Ar.) Hanım adı 6a/12.
Zübeyde	(<Ar.) Hanım adı 6a/12.

4.2. Yūsuf u Zeliha

دَسْنَانِ يُوسُفَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهَذَا أَحْسَنُ الْقُصْدَنِ الْمُبَارَكِ
 تَنْكِيرِيْ آدِينَ آكَوْبَنْ كَرْ لِمْ سُوزْ
 أَوْلَا بَدَا بِسَمِّ اسْتَكْرِيْ آدِيْ
 دَنْجِيْ بَرَادِيْ آنْدَرْ حَانَ دَرَرَ
 أَوْلَ رَجِيمَ دَرَرَ حَتَّىْ إِيدِرْ قَوْلِيْنَهَ
 كُورْ وَطَوْرَهَ هَرَنْ قَلْسَافَرْ كَنَاهَ
 رَحْنَيْ رَدَرْ بَاخَاعَشْلِيَا قَامَوْسِيَنَ
 أَوْلَا كِيمَ دَرْ سِيجَكْزَنْ سَاغَشْلِيَا
 جَوْهَرَ دَرْ رَوبَنْ سِيزَهَ يُوكَسَرَايَ
 شَكْوْقَلَنَكَ تَنْكِرِيْالِيلَوْ نَهَارَ
 خَوْشَ صَلَواتَ وَبِرَهَ لِمْ حَمَدَهَ
 وَبِرَسَافَرَ صَلَواتَ بَزَارَيَ
 هَمْ يَنْهَ بَزَدَنْ سَلَامَ يَارَانَهَ
 بَزَنْ تَنْكِرَهَ آمِدَيَ الْمَلَسَوْزَهَ
 نَفْلَمْ دَزَهَمْ بُوسَوْزَهَ دَونَ وَكَوْنَ

تَانِكِيرِيْ آدِينَ آكَوْبَنْ كَرْ لِمْ سُوزْ
 زَيْرَا كِيمَ آنْكَلَدْرَ سُوزْ لِطَادِرَ
 بَاخَشْلَرْ قَوْلَرَينْ مَغْفَرَانَدَرَرَ
 شَولْ قَوْلَاسِيمَ بُويْرَ وَعَنْدَ بُونَهَ
 كَرْ قَلَوْزَرَاوَا كَنَاهَرَ كَنَاهَ
 رَجِيمَدَرَهَ كَسْتَرْ مِيَا طَامَوْسِيَنَ
 بِلْدَقَرَهَ سِيزَهَ حَدَّ قَامَوْ بَاخَشْلِيَا
 رَجِيمَدَرَ حَوْرِيَ وَبِرَهَ دَكَسِيَ آيَ
 سَوْجَ قَلُورَفَهَ سَوْجَزِيَ بَغْشَلَارَ
 أَوْلَا يَانْقَلَهَ لَوَلَهَ كَوِنَجِيَ احْمَدَ
 تَوْكُولَهَ بَزَدَنْ كَوْنَاهَ نَكِيمَوَارِيَ
 دَاخِيَ أَوْلَ دَيَنْ چَرَاعِيَ اِماَمَلَهَ
 نَيْجَهَ دَرَأِيمَ يُوسَفَ حَكَائِيتَيْنَ
 كَوْرَكَهَ نَهَ شَيْرَيَ حَكَائِيدَرَ بَوَنَ

4.2.1. Yūsuf u Zelīha Metin (1/8) / Transkripsiyon

Destān-ı Yūsuf ‘Aleyhi’s-selām ve haza aḥsenü’l ḥaṣaṣı’l-mübārek

[1]

- 1 Tañrı adın aňuban girem söze
Tā ki ine Tañrıdan raḥmet bize
- 2 Evvel ebdā bismillāh Tañrı adı
Zīrā kim anuňladur sözler tādī
- 3 Dahı bir adı anuň Raḥmān durur
Bağışlar kúllarına Ğufrān durur
- 4 Ol Raḥīmdür raḥmet ider կulına
Şol kúla kim buyruğında bulına
- 5 Görü tūrur her ne kílsavuz günāh
Ger kílavuz ol günāha bir kez āh
- 6 Raḥmān durur bağışlaya կamusın
Raḥīm durur göstermeye տamusın
- 7 Ol Kerīmdür suçuňuz sağışlaya
Bildüre size կamu bağışlaya
- 8 Cömerddür vire size yüce sarāy
Raḥīmdür hūrī vire degmesi ay
- 9 Şük̄ kíluň Tañrıya leył ü nehār
Suç kíluruz suçumuzu bağışlar
- 10 Hoş şalavāt virelüm Muhammede
Ol yazuklular gönüci Ahmede
- 11 Virürisevüz şalavāt biz arı
Töküle bizden günāh ne kim vari
- 12 Hem yine bizden selām yārānlara
Dahı ol dīn čerāğı imāmlara
- 13 Bundan şoňra imdi aňla söz yatın
Nicedür eydem Yūsuf hikāyetin
- 14 Nazm düzdüm bu sözi dün ü günü
Gör ne şırın hikāyetdür bunı

مکیان کنکید کو محلی غصہ ہے
 قرآن اچھے مصلح لک یا زویتے
 بر سونا یام کیم شکر دن طالنوا ف
 آدی یعقوب کندو پیغامبر کشی
 ایڈی ایشت بوسزی واری ٹانک
 صورت خوب بوغدی انک کہے
 ایرتہ طورہ آئی یعقوبہ صور
 بمحب دوش کوروم ایشت بج
 ایڈم اول کور دکوم دو شے سکے
 سجدہ قیلولہ فہو سے بکار ور
 سافلم دو شکر سوزی ایشت بزم
 ایشد دو شکر سکا واخیہ
 سلطان لغیلہ کجو سرعم کر شکر
 اون بزردا شکر طور پس طاپوہ
 ایشت دک اول یعقوب را فکی فرج

زی شیوین سوزی و فقحتی
 بود راتھ قشم لارک کور کلو سے
 امیک دکلک سوز و م طوئکر قلاق
 دار دی کعناندا بر سرور کشی
 یوسف آدو بیرا و غلی چکور دانک
 بیڈی یا شن، ایڈیک یوسف نہے
 بر کچھ یا تو رکن اول دوش کور،
 ایڈر ای بایا بایا ترم بوس کیجیم
 ایڈک ویر تعبیر نے آز کر بجا
 کور دم ای و کولشا اون بی پلداز
 دوندی یعقوب سویلک ایڈیک ٹائم
 اول میہ حیم سویلیا سی داخیہ
 خوش در بی او غل سنک دو شکر
 حق بینے سلطان قلیز فاموبہ
 بود را بکی یوسفہ او شباو سوزیک

[2]

- 15 Zi şirin söz Yūsuf kışası
Diñleyenüñ gide gönüli güşası
- 16 Budur äbir kışalaruñ görklüsü
Kur'ān içre mushaflarıñ yazısı
- 17 İmdi diñlefı sözüme tutuñ ķulaç
Bir söz eydem kim şekkerden tatlıraç
- 18 Varıldı Ken'ānda bir server kişi
Adı Ya'küb kendü peyğamber kişi
- 19 Yūsuf adlu bir oğlu vardı anuñ
İmdi işit bu sözi varsa cānuñ
- 20 Yidi yaşında idi Yūsuf nebi
Şüret-i hüb yoğıdı anuñ gibi
- 21 Bir gice yaturiken ol düş görür
Irte turur anı Ya'kūba şorar
- 22 Eydür iy baba yaturdum bu gice
Bir 'aceb düş görürem işit nice
- 23 Eydvir ta'bırını anuñ baña
Eydeym ol gördüğüm düşi saña
- 24 Gördüm ay u güneş on bir yıldız
Secde ķılurlar kamusu baña düz
- 25 Döndi Ya'küb söyledi eyitdi cānum
Sakla düşünүñ sözümi işit benüm
- 26 Olmaya kim söyleyesin dahiya
İşide düşünüñ saña ķahiya
- 27 Hoşdur yā oğul senüñ düşüñ
Sultānlığıla geçiser 'ömrüñ yaşıuñ
- 28 Haқ seni sultān ķılısar kamuya
On bir kardaşuñ turisar tapuya
- 29 Yorarıken Yūsufa uşbu sözü
İşitdi ol Ya'kūbuñ ögey kızı

بىزىز پىغاملىنىڭم دوشى كوردوڭى
 بىزىقىرىق داشلىرىنە دەكۈرسى
 جىز ايشتىدىلىرى بولىرى اوش بۇچىك
 اپتىلىلى سلطان اولىرىس اولىماىن
 عار دەكلەي طورا فېرطاپو سىنه
 آنئەنە اپنە يالوم صورلۇم دەشى
 احوالنى بىلا لۇم آندا بىكلى
 اپنە دىلىرى يۇنىڭ ئاتىرىدىلى
 اپتىلىلى كېم يېھ كوردىك دوشىسى
 يېھ كوردىك دوشىكى كېچىن كېجە
 آندىرىدىلىرى دوشىكى دېكىد بىر
 ئىلىكىم كوردىك يېھ كىتىپ دوشى
 بىنگى دوشى مەزۇملىرى نىدەۋەز
 ئامۇن تېبىرا قىدىلىرى اولدەمكى
 اپتىلىلى يۇنىقىتۇقاتىسى
 بانغۇ يېغۇر ئەن كېنى بىر دەھىن
 نېھ كوردىك يۇرۇلدى خېرىپىرى
 عېبلەشۇر ئەكلىلا شۇرۇ بۇلۇشى
 بۇرۇغۇ ايدىمىرىز قامۇزى
 يالا لاۋەر بېن آندا قاپۇسى
 اولخۇم بىن ايدى وېرى كورشىنى
 كۆنۈرالۇم آرا دەن فەتنە قىلو
 جۇد سەندا بۇ سەندا دەن قىلو
 كوردىك دوشى كەركەيم اپتىلىلى
 يانېھ يۇرۇي دوشىكى باڭ قۇچىدە
 معلوم ايمە آنئى بىن سۈپەلى بىر
 اپتىلىلى نېڭكە كەركىن كەر ئەيشى
 اپتىلىلى كاڭ بىن ئەل دوزە وزىر
 امىدى دىلىلى آلوبۇن كەتكەك
 سوبىلىلىرى سۇن لو سۇن بېن بىن

[3]

- 30 Yūsuf peygamber nice düş gördüğün
Yāhu Ya'kūb anı gine yorduğın
- 31 Yūsufuñ kardeşlarına degürür
Nice gördü yoruldı haber virür
- 32 Cün işitdiler bular uşbu düsi
'Acebleşür taňlaşurlar bu işi
- 33 Eyitdiler sultān olursa ol bize
Buyruğ idiserdür ķamumuza
- 34 'Ār degül mi ṭuravuz ṭapusına
Yā varavuz biz anuñ ķapusına
- 35 Anı bunda indeyelüm şoralum düşün
Ol һod bize eydivirür görüşin
- 36 Ahvālini bilelüm anuñ belgülü
Götürelüm aradan fitne қılı
- 37 İndediler Yūsufı getürdiler
Çevresinde Yūsufuñ oturdılar
- 38 Eyitdiler kim nice gördüñ düsi sen
Gördüğüñ düsi gerek kim eydesin
- 39 Nice gördüñ düşüñi giçen gice
Yā nice yordı düşüñi babañ қoca
- 40 And virdiler düşüñi digil diyü
Ma'lüm eyle anı bize söleyü
- 41 Eyle kim gördiyidi eyitdi düşün
Eyitdiler nitmek gerek bunuñ işin
- 42 Bunuñ düsi ٹogru gelürse nidevüz
Eyitdiler gelüñ bunı öldürevüz
- 43 Қamu tedbir itdiler öldürmege
İmdi dilerler aluban gitmege
- 44 İltdiler Yūsufı Ya'kūb қatına
Söylediler sözlü sözin yatına

ایتیلری گیلەن اوئىد پا، دىلەزىپ سەفېلەنەتى
 بىقۇب ايدى تەڭلەكىن اوش بىسىك، دوشوما لور كۈرۈنەم اونى بىرىنى
 كودەرىيکن قوزلارم طاغلۇر، اراسنە كورىپ قۇزى كېلىقىز
 آلدۇر امىدى قورقانم دوشىن كېرىكۈرم، كوركۈم دوشىن داھى قىخۇرم
 سىز واراسى دو مو كاسراوبىسە، قورقانم كېم يۈسفە قىرتىنە
 دوندىي نېلىسۈلىك ايتىدىي بابا، بىزدىرىكىن قورىد آن قاچانقا
 بىز وارقۇزىپ سەركىيەسىنە، قوردىي كالوردۇپ سەركىپوردا سە
 بىقۇب اشىدىكى آنى آها يىلىك، طەزىي بىزىن دان ايشتىك كېنلىك
 يۈشكە باشىنې يوراپ قوجىر، كۆزلەپى سۈرەلە ماورەتىجىز
 قوشاق باغلىپ سەركىزلىك، دېرىپ ئىن قەدا شەرى ئىللە
 اسىملىپ يۈسىپىنلىق قابىتى، امىدى نەقىلورايىت حقىقلەتى
 قەدا شەرى يۈسۈغ ئىللىكىدىر، وېرصلووات ايدىم وارپ بىند
 كىدارىكىن قامۇپى طانشىدىلىر، اولادىلۇم دىيوبىن آندا بىجىلىر
 اولادىلۇم توپقىلا لۇم قامۇزى، پارلەپىسا سەجىز جلا بىزى
 كېرىۋا، كالىجىك اغىلارلۇم دە يۈسىپ قىردۇپ دىيپ بىبا دېلىلۈم

[4]

- 45 Eyitdiler biz giderüz avın dapa
Dilerüz Yūsuf bile gele ata
- 46 Ya'küb eydür diñleñüz uşbu sözü
Düşüm olur görürem on bir kuzı
- 47 Güderiken kuzilarum tağılur
Arasında körpe kuzisin kurd alur
- 48 İmdi korkaram düşümden girü görem
Gördüğüm düşden daňı kayğu yirem
- 49 Siz varasız dumugesiz oyuna
Korkaram kim Yūsufuma kurt yöne
- 50 Döndi bunlar söyledi eytdi baba
Biz variken kurd anı kaçan kapa
- 51 Biz varuruz Yūsufuñ bilesine
Kurd mı gelür Yūsufuñ yöresine
- 52 Ya'küb işitti anı āh eyledi
Turdu yirinden işit kim neyledi
- 53 Yūsufuñ başını yur öper kucar
Gözlerini sùrmeler māverd saçar
- 54 Kuşak bağlar Yūsufuñ berk biline
Virdi elin kardeşleri eline
- 55 Ismarlar Yūsufı bunlara katı
İmdi ne kılur işit Haň kudreti
- 56 Kardeşleri Yūsufı aldı gider
Vir şalavāt eydeyim varup nider
- 57 Gideriken kamusu tanışdilar
Öldürelüm diyüben and içdiler
- 58 Öldürelüm tövbe kılalum kamumuz
Yarlıgaya suçumuz Çalabumuz
- 59 Girü eve gelicek ağlayalum
Yūsufı kurd kapdı baba diyelüm

اونش بودن کن دُز ديلر يوجي كيلده آندا يجدي ديلر فاموقولين بركيدو
 يعقوب براوكى قزى دنيه خانقى، كوركولو بىك پارسا سوزى باتون
 سُورى بىك يوسف نيلم آئى، كلدى سورى بىك يعقوب بىوفان
 يعقوب ايلە قرداشلىق الديلر - تفاروجى كىك آناوار ديلر
 شىرىك طواندى او شەھنۇز ئەد بىرى، آردندى يوشى بىجا او يخى
 دنيه يوگۇز دىي يتوپن جاغۇر وە دا يېرىپ وارمه يايىف دونكۈدو
 يوسف ايلە دەنمۇن تىركى حىتىغى، وارۇم بىنلە كەلەپن دىنى
 قرداشلىق يوشى الدىك كېدىر، دنيه دۇندىي اغلىق فەريادا يەر
 جونكە بىر طاع اشد بىر طولۇدىلىر، اېشدارىپ يوسفەنە قىلىلىر
 كورماشىكەن وزى ديلر آتى بىرا، او مىتى كەتىپ طور ديلر فاموقۇلا
 او مىتى كەتىپ باشنه آجى كىزىن، زۇپىل دپاسىغۇز دەرى كەزدۈزىن
 رۇپىل دەچى يوشى اوردىكى يۈز، شوپىل اوردى كىم نىدايم بىزىز
 شەعن دەچى قىدايدى كەنەنە، او بىلۇر بىنچىغا غور بىلەنخا
 قاچىپ يوسف ايلە بىنە سىغۇندا، او لە دەچى شوپىل او رەكم لۇغۇدا
 بىلە دۇندا لەوار، او لە بىر بىنە، او لە دەچى اور رەنە بىزى دېرىنە

[5]

- 60 Uşbu düzungün düzdiler yolca gidü
And içdiler kamu ķavlin berkidü
- 61 Ya'kūbuñ ögey kızı Dünye ħatun
Görklüyüidi pārsā sözi bütün
- 62 Severidi Yūsufi nidem ani
Geldi şordı Ya'kūba Yūsuf kamı
- 63 Ya'kūb eydür kardeşleri aldılar
Teferruce geyik ata vardılar
- 64 Şimdi ړolandı uş henüz dahı
Yürü ardından Yūsufi baňa oħi
- 65 Dünye yükürdi yitüben çağırı
Eytı varma yā Yūsuf döngil diyü
- 66 Yūsuf eydür dönmezem Tañrıı häki
Varuram bunlaruñila ben dakı
- 67 Kardesleri Yūsufi aldı gider
Dünye döndi ağlayu feryād ider
- 68 Çünkü bir ṭağ aşdilar ړolandılar
Işit imdi Yūsufa ne kıldılar
- 69 Götürmüşken vurdılar anı yire
Uşşı gitdi turdılar kamu yöre
- 70 Uşsı geldi başına açdı gözin
Rübıl dapa sığındırdı kendüzin
- 71 Rübıl dahı Yūsufı urdı yüze
Şöyle urdı kim nideyim ben size
- 72 Şem'ün dahı կasd ider öldürmege
Öldürüben dönüp eve varmağa
- 73 Kaçup Yūsuf ol birine sığınur
Ol dahı şöyle urur kim oğınur
- 74 Yine döner yalvarur ol birine
Ol dahı urur ne beñzer birine

بَلْدِي بُو سَفَنْبَلْكَ نَسْكَنْ
 اولَدِمَكْ قَصْدِينْ بَلْدَانْدَكْيَيْ
 عَكْرَا كَسْرَدَنْ كَوَارْلَوْ سَفَنْبَيْ
 كَولْدِي حَمْرَنْهَ هَمْجَهَ آنْكَكَيْ
 بَهَوَدَهَ ايلَرْنَيَا كَولَدَكَيْ اولَهَ
 ايتْ بَكَالَدَرَنْهَ طَوِيلَكَ جَخْتَلَوْ
 بَوْفَا بَلْدَ شَوَّلْ وَقْتَ كِيمْ بَلَامْكَ
 اسْمَرْ لَدِيكَنْهَ دَيْرِيْتَ قَامُوكَزَهَ
 بَرْ صَغِيْنْجَقَ صَانَدَوْمَدَيْ بَحْمَدَهَ
 كَالَوْ بَكَنْ سَبِيزَ وَكَلَهَ بَنَهَ بَتْ
 كَشْكَ كِيمْ بَنْجَهَ فَرَادَشَهَ اولَهَ
 يَا آنْكَنْجَهَ بَيلَهَ اشَيَ اولَهَ
 ابَندَمَ فَرَادَشَهَ قَرَادَشَانْيَهَ قَيْهَ
 بَوْجِيلَالْ جَدِيكَ ايجَهَونَ ايمَيَا
 جَونَ ايشَنْدِي بَهُونَا او شَارْلَوْكَ
 آهَ قَلْدَ بَوْسَهَ كَونْدِي او زَيْ
 بَارَ وَكَلَ دَيْرِيْسَهَ قَوْرَقَهَ دَاهَ
 اولَدِرِيمَنْ بَنْ سَنْكَرَهَ حَيْتَ
 جَونَكَمَ ايشَنْدِي بَهُونَا انْكَسُوزَيْ
 صَغِنْدَ دِيْ بَوْسَهَ اكَالَنْدَزَيْ
 قَرَادَشَلِي جَونَكَرَ كَورَدَيلَانَهَ
 ايتَدِيلَي بَهُونَا دَاهَ آنْدَكَفَانَهَ
 آنْدَاچَدَكَ آنْدَكَنْجَهَونَ سَيدَكَ
 بَكَدَ يَكَى آنْدَكَ سَماَيدَكَ كَهَ
 دَونَدَكَ ايدَ بَيزَهَ بَوا بَيْشَنْجَوْ دَكَلَ
 فَرَادَشَهَ اولَدَورَنَ قَرَادَشَهَ كَلَ
 كَرَقَلَوْ سَاكَنَ بَونَى سَرَدَنَبَادَهَ
 بَعَافَهَ تَنَكَيَ سَرَيَ يَارِينَ لَهَهَ
 قَالَسَرَ طَامَهَ دَنَهَ تَهَ سَيْرَابَدَهَ
 تَكَلَلَاهَرَكَنَ سَيْنَهَ كَامَدَهَ

[6]

- 75 Bildi Yūsuf bunlarıñ nittügini¹⁸⁷
Öldürmek kaşdin bunlar itdüğini
- 76 Bu kez añsuzdan güler Yūsuf nebī
Gülmedi ‘ömründe hiç anuñ gibi
- 77 Yehūda eydür niye güldüñ key ulu
Eyt baña bildür ne tuyduñ bahtlu
- 78 Yūsuf eydür şol vaqt kim babam size
Ismarladı ne didi kamunuza
- 79 Bir sığıncañ şandumdı içümde ben
Gelüriken sizüñile bunda ben
- 80 Kişinüñ kim bunca kardeş ola
Yā anuñ bunca bile işi ola
- 81 Eytdüm kardeş kardeşa nite kriya
Bu hayal geçdi içümden iy uya
- 82 Çün iştidi Yehūda usbu sözi
Ah ńıldı Yūsufa gö(yü)ndi özi
- 83 Berü gel dir Yūsufa şorķma daňı
Öldürmeyem ben seni Tañrı hağı
- 84 Çunkim iştidi Yehūdanuñ sözin
Şıǵındurdı Yūsuf aña kendüzin
- 85 Kardeşleri çünkü gördiler anı
Eyt diler Yehūdaya anduñ şanı
- 86 And içdüñ anduñ niçün sıduñ
Yegidi key anduñ sımayaduñ
- 87 Döndi eydür bize bu iş hoş degül
Kardeşimi öldüren kardeş degül
- 88 Ger ńılursaňız bunı siz dünyada
Bıraga Tañrı sizi yarın oda
- 89 Kalasız şamu dibinde siz ebed
Kılmaya hergiz size kimse meded

¹⁸⁷ Yazmada it- fiilinin ünsüzü -*dük* sıfat-fiil ekinin ünsüzüyle birleştirilip -*tük* şeklinde seddeyle yazılmıştır.

تویه قیلک بوایشە کالدەپولە ھېقە ئەشكىرىن ئەحالۇر سەزىلە
 دوندىلىم بەھۇد بىأ سوپلە دېلىم كە قوانى بىناۋىل دەرلاۋىش دېلىم
 بەھۇدا اپدەسون وېي دەككىراپا ھەپراغالوم بېسەنچى بېنقوپا
 اول آنە كىد سېز قىر تولىسىن نەحاحت كىم سېز بۇنى اول ئەڭزە
 راھنى اول دېلىق امىسى كۈردى صغا - دونزىرمى ئەلسەن ئەسجۇ
 ئەصالدىلىم بېسەنچى بېنقوپا ھەپرە كەڭ كەۋاپا
 كەڭ كەڭ شەھۇن يەپى ئەردىپەندا بېز چقار كەڭ طونكى وېر كەڭ بېز
 يۆسفاپىدە كەڭ كەپقانى يۆرەك اولورم طونى قويى كەنگەر
 ذاپىل كەنلىك طۇرىدىك ئەلين بېرەتلىرى بەھۇدا دۇندىپ يۆفىلۇار ئە
 بەھۇدا اپدەپ ئاق كېلىنى ئاپىنائىپ قىودىپىنى
 يۆسەك دەرطۇنى چقاردىلى ئادىخى بېلىنىم بېرائىپ ئاق دېلىم
 بېرائىپلىرى بېسەنچى دارېت قويىو كەسىدىلىر اور غانانى ئەلسەۋەپ
 بېرەق اول ئەپ كەنەن ئەن زان ئەن زان قومىغۇ بىسەنچى كە بېرائىپ
 قىعاپچىنى ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن ئەن
 جىغانلى ئەزىپ بېرەتلىرى آئى ئەكىنچى كېرەزدىپ اول حەلمىخەن

[7]

- 90 Tevbe kılınuñ bu işe gelüñ yola
Yoksa Tañrıdan gelür size belä
- 91 Döndiler Yehūdaya söylediler
Ko ami biz öldürevüz didiler
- 92 Yehūda eydür sözümi diñleñ uya
Bıraqalum Yūsufı biz կuyuya
- 93 Ol anda gidesiz kurtulasız
Ne hācet kim siz bunı öldüresiz
- 94 Rāzī oldılar kamusu gördü şevāb
Döndürmedi ol söze kimse cevāb
- 95 Şaldılar Yūsufı tīz bir կuyuya
İmdi işit nitdiler aña uya
- 96 Geldi Şem‘ün Yūsufı urdu yüze
Tīz çıkışgıl tonunuñ virgil bize
- 97 Yūsuf eydür aña iy katı yürek
Ölürem tonı koj kefen gerek
- 98 Zābil geldi tutdı elin yire kor
Yehūdaya döndi Yūsuf yalvarur
- 99 Yehūda eydür ip takuñ biline
Tā ine Yūsuf կuyu dibine
- 100 Yūsufuñ var tonını çıkardılar
Dañı biline bir ip taķıdılar
- 101 Bırakdılar Yūsufı derin կuyu
Kesdiler urğanını ölsün diyü
- 102 Buyruḡ oldı Cebrā’ıl tīz in yire
Komagıl Yūsufı ki yire ine
- 103 Կuyu içinde nagāh eyle orun
Uçmakdan eyle aña hoş հulle ton
- 104 Cebrā’ıl indi yire tutdı ami
Egnine geyürdi ol հulle tonı

4.2.2. Yūsuf u Zeliha Açıklamalı Dizin (1/8)

A

- ‘aceb** (<Ar. ‘aceb) Pek garip, tuhaf 2/22.
 ‘aceb-leş-ü-r 3/32
- aç-** Açmak, başlatmak, kapalı olan bir şeyi açmak.
 aç-dı 5/70
- ad** (<ET at) İsim, bir kişi ya da nesnenin adı.
 ad-ı 1/2, 1/3, 2/18
 ad-ı-n 1/1
 ad-lu 2/19
- ağla-** (<ET yuğ-la-) Gözyası dökerek sesli ya da sessiz ağlamak, yas, matem.
 ağla-y-alum 4/59
 ağla-y-u 5/67
- āh** (<F. āh) Ünlem 1/5, 4/52, 6/82.
- āhir** (<Ar. āhir) Nihayet, son 2/16.
- Aḥmed** (<Ar.) Hz. Muhammed'in (sa) adı, hamdeden, öven, övülen.
 Aḥmed-e 1/10
- aḥvāl** (<Ar. aḥvāl) hâl, durum.
 aḥvāl-i-n-i 3/36
- al-** Tarafına geçirmek, sahiplenmek.
 al-dı 4/56, 5/67
 al-dı-lar 5/63
 al-uban 3/43
 al-u-r 4/47
- aña** (<a-ñ-a) ona 6/84, 7/103, 7/95, 7/97.
- and** Yemin, kasem, bir konuda çok kararlı olduğunu göstermek 3/40, 4/57, 5/60, 6/86.
 and-u-ñ 6/86, 6/85
 and-u-ñ 6/86

anda	(<a-n-da) orda, orada 7/93.
añla-	(<ET añ-la-) Anlaşılmak, malum olmak 1/13.
añ	An, vakit. añ-suz-dan 6/76
añ-	Hatırlamak, yād etmek. añ-uban 1/1
ani	(<a-n-i) onu 2/21, 3/30, 3/35, 3/40, 4/50, 4/52, 5/62, 5/69, 6/85, 7/103, 7/91.
anuñ	(<a-nuñ) onun 1/3, 2/19, 2/20, 2/23, 3/34, 3/36, 6/76, 6/80. a-nuñ-la-dur 1/2
‘ar	(<Ar. ‘ar) Ayıp, utanacak şey 3/34.
ara	Ara yer, boşluk, iki şeyin arasındaki mesafe, fasila. ara-dan 3/36 ara-sı-n-da 4/47
ard	Arka, art. ard-i-n-dan 5/64
arı	Saf, temiz 1/11
aş-	Bir şeyin üstüne çıkıp ötesine inmek. aş-dilar 5/68
ata	Soy, ced, ecdad 4/45, 5/63.
av	Ele geçen şey, vahşi hayvanları yemek maksadıyla yakalamak. av-i-n 4/45
ay	Kamer, mah, dünyanın uydusu 1/8, 2/24.
 B	
baba	Baba, ağa 2/22, 4/50, 4/59 baba-m 6/78 baba-ñ 3/39
bağısla-	(<ET ba-ğ-i-ş-la-) Bağışlamak, karşılıksız vermek, ihsan etmek. ba-ğ-i-ş-la-r 1/3, 1/9 ba-ğ-i-ş-la-y-a 1/6, 1/7
bağla-	Bağlamak, ip vb. şeylerle raptetmek, düğüm yapmak.

	ba-ğ-la-r 4/54
baht	Baht, talih.
	baht-lu 6/77
baş	Baş, alın, kafa, ön, üst.
	baş-i-n-a 5/70
	baş-i-n-i 4/53
belā	(<Ar. belā) Gam, keder, tasa, afet, müşkilat, ceza 7/90.
belgü	(<ET belgü>belge) Belge, gerçeğe tanıklık eden şey.
	belgü-lü 3/36
ben	1.teklik kişi zamiri, ben 5/66, 5/71, 6/79, 6/79, 6/83.
	ben-üm 2/25
	bañ-a 2/23, 2/24, 5/64, 6/77
beñze-	(<beñ-i-z-e) Uymak, yakışmak, benzemek.
	beñ-i-z-e-r 5/74
berk	Katı, sıkı, sağlam 4/54.
	berk-i-d-ü 5/60
berü	(<be-rü) İçe doğru, içeriye 6/83.
bırak-	Bıramak, terk etmek.
	birağ-a 6/88
	birağ-alum 7/92
	bırak-di-lar 7/101
bil-	Bilmek, malumat sahibi olmak, öğrenmek, tanımak, cahillikten uzaklaşmak, minnettar olmak.
	bil-di 6/75
	bil-dür 6/77
	bil-dür-e 1/7
	bil-e 4/45, 6/80
	bil-elüm 3/36
	bile-si-n-e 4/51
bil	Bel, bedenin kuşak bağlanan yeri.
	bil-i-n-e 4/54, 7/100, 7/99
bir	Bir 1/3, 1/5, 2/17, 2/18, 2/19, 2/21, 2/22, 2/24, 2/28, 4/46,

5/68, 6/79, 7/100, 7/95

bir-i-n-e 5/73, 5/74, 5/74

bismillâh (<Ar. bi-ismi Allah) Besmele, Allah'ın adıyla başalamak 1/2.

biz 1.çokluk kişi zamiri, biz 1/11, 3/34, , 4/45, 4/50, 4/51, 7/91, 7/92.

biz-den 1/11, 1/12

biz-e 1/1, 3/33, 3/40, 6/87, 7/96, 3/35

bu İşaret zamiri, bu 1/14, 2/19, 2/22, 3/32, 6/76, 6/81, 6/87, 7/90.

bu-dur 2/16

bu-lar 3/32

bu-n-ca 6/80, 6/80

bu-n-da 3/35, 6/79

bu-n-dan 1/13

bu-n-i 1/14, 3/42, 6/88, 7/93

bu-n-lar 4/50, 6/75

bu-n-lar-a 4/55

bu-n-lar-uñ 6/75

bu-n-lar-uñ-ila 5/66

bu-nuñ 3/41, 3/42

bulın- Emrinde olmak, bulunmak 1/4.

bul-i-n-a 1/4

buyruğ (<ET bud-u-r-u-k) Emir, ferman 3/33, 7/102.

buyruğ-i-n-da bul-i-n-a 1/4

bütün (<ET büt-ü-n) Tam, tamamlanmış 5/61.

C

cân (<F. cân) Can, hayat süren canlı, ruh.

cân-u-m 2/25

cân-u-ñ 2/19

Cebrâ'il (<Ar. Cebrâ'il) Dört büyük melekten biri, vahiy meleği 7/102, 7/103.

cevâb (<Ar. cevâb) Sözle ya da işaretle karşılık vermek, kabul ya da

ret etmek 7/94.

cömerd cevâb dön-dür- bir şeyin cevabını vermek 7/94

(<F. cûvân merd) Eli bol olan, cimri olmayan.
cömerd-dür 1/8

C

çağır- (<ET çâ-kîr-) Çağırmak.

çağır-u 5/65

Çalap (<Ar.) Mâbut, Mevlâ, Hüdâ, sahip, malik.
Çalab-u-muz 4/58

çerâg (<F. cerağ) Mum, ışık, meşale.
çerâg-i 1/12

çevre (<çevir-e) Etraf, civar.
çevr-e-si-n-de 3/37

çıkar- Çıkmak, ortaya çıkarmak, bırakmak.
çık-ar-di-lar 7/100
çık-ar-ğıl 7/96

çün (<F. çün / çun) Gibi, nice, mademki, -diği zaman anımları veren bağlaç 3/32, 6/82.
çün-ki (Farsça çün ve ki bağlaçları) 5/68, 6/85
çün-kim 6/84

D

dahı (<ET tak-ı) Dahi, da, de, bile 1/12, 1/3, 4/48, 5/64, 5/71, 5/72, 5/73, 5/74, 6/83, 7/100.

dahı-y-a 2/26

daklı 5/66

dapa (<ET tap-a) Tarafına doğru , -e doğru 4/45, 5/70.

değme (<ET teg-me) Herhangi bir, sıradan.
deg-me-si 1/8

degül (<ET teg-ol) değil 3/34, 6/87, 6/87.

degür- (<ET teg-ü-r-) Ulaştırma, yetiştirmek, iletmek.
deg-ü-r-ü-r 3/31

derin (<ET teriñ) Ziyade olan, çukur, kuytu, derin 7/101.

- dip** Bir şeyin dibi yüzeye uzaklığı.
dib-i-n-de 6/89
dib-i-n-e 7/99
- di-** (<ET ti-) Söylemek, demek.
di-di 6/78
di-di-ler 7/91
di-gil 3/40
- dile-** (<ET ti-l-e) Dilemek, istemek.
di-l-e-r-ler 3/43
di-l-e-r-ü-z 4/45
di-r 6/83
di-y-elüm 4/59
di-y-ü 3/40, 7/101, 5/65
di-y-üben 4/57
- dîn** (<Ar. dîn) Din, inanç sistemi, ibadet ve maneviyat yolu 1/12.
- dîñle** (<ET tiñ-la-, tiñ ‘can, ses’) Dinlemek.
diñ-le-ñ 2/17, 7/92
diñ-le-ñüz 4/46
diñ-le-y-en-üñ 2/15
- dön-** (<ET tön-) Dönmek, geri dönmek, vaz geçmek.
dön-di 2/25, 4/50, 5/67, 6/87, 7/98
dön-di-ler 7/91
dön-dür-me-di 7/94
dön-er 5/74
dön-gil 5/65
dön-mez-em 5/66
dön-üp 5/72
- dur-** Durmak
dur-u-r 1/3, 1/3, 1/6
- dümük-** Dalmak, kapılmak, oyalanmak, meşgul olmak.
dümüğ-e-siz 4/49
- dün** (<ET tü-n) Gece, içinde bulunulan günden önceki gün 1/14.

dünya	(<Ar. dünya) Şimdi yaşadığımız âlem. dünya-da 6/88
Dünye	(<Ar.) Yakup peygamber'in (as) üvey kızı 5/61, 5/65, 5/67.
düş	Rüya 2/21, 2/22, 3/30. düş-den 4/48 düş-i 2/23, 3/32, 3/38, 3/38, 3/42 düş-i-n 3/35, 3/41 düş-ü-m 4/46 düş-ü-m-den 4/48 düş-ü-ñ 2/25, 2/26, 2/27, 3/39 düş-ü-ñ-i 3/39, 3/40
düz	(<ET tü-z) Düz, doğru, eğri olmayan 2/24.
düz-	(<ET tü-z-) Dizmek, sıralamak, birleştirmek, tesviye etmek. düz-di-ler 5/60 nazm düz-dü-m (şîir yaz-) 1/14 düz-gün 5/60

E

ebdā	(<Ar. ebdā) İlkin, evvela 1/2.
ebed	(<Ar. ebed) Ebediyen, sonsuza kadar 6/89.
egin	(<ET eg-i-n) Arka, sırt. egn-i-n-e 7/103
el	Tutma işini yapan uzuv, bilek. el-i-n 4/54, 7/98 el-i-n-e 4/54
ev	Ev, barınak, barınma yeri. ev-e 4/59, 5/72
evvel	(<Ar. evvel) Öncelikle, önce 1/2.
eyd-	(<ET ay-ı-t-) Söylemek, demek, bildirmek (eyt- 6/77). ey-d-e-m 1/13, 2/17 ey-d-e-sin 3/38 ey-d-eyim 2/23, 4/56 ey-d-i-vir 2/23

ey-d-i-vir-ü-r 3/35
 ey-d-ü-r 2/22, 4/46, 5/63, 5/66, 6/77, 6/78, 6/87, 7/92, 7/97,
 7/99

ey-i-t-di 2/25, 3/41
 ey-i-t-di-ler 3/33, 3/38, 3/41, 3/42, 4/45
 ey-t-dü-m 6/81
 ey-t-di 5/65, 4/50
 ey-t-di-ler 6/85

eyle Öyle ki 3/41.

eyle- (<ET *ed-le-) Yapmak, etmek.
 hoş eyle 7/103 (uçmakdan aña eyle hoş hulle ṭon)
 ma'lüm eyle 3/40
 nagāh eyle 7/103
 āh eyle-di 4/52

F

feryād (<F. feryād) Figan, imdat, elaman, şikayet 5/67.

fitne (<Ar.) Azdırma, başkaldırma, fesat 3/36.

G

geç- Yer değiştirmek, taşınmak, bırakmak, terk etmek.

geç-di 6/81

geç-iser 2/27

gel- (<ET kel-) Gelmek, inmek, geri dönmek 6/83.

gel-di 5/62, 5/70, 7/96, 7/98

gel-e 4/45

gel-icek 4/59

gel-ü-ñ 3/42, 7/90

gel-ü-r 4/51, 7/90

gel-ü-r-i-ken 6/79

gel-ü-r-se 3/42

ger (<F. ger) Eger, şayet 1/5, 6/88.

gerek (<ET kerge-k) Gerek, lazımlı 3/38, 3/41, 7/97.

getir-	(<ET kel-tür-) Getirmek. getür-di-ler 3/37
geyik	(<ET key-i-k) Geyik, av hayvanı 5/63.
geyür-	(<ET ked->key->gey-ü-r-) Giydirmek. gey-ü-r-di 7/103
gibi	(<ET kip-i) Sona gelen benzetme edatı 2/20, 6/76.
gice	(<ET keç-e>gece) Gece, leyl, şeb, tün, günün karanlık kısmı 2/21, 2/22, 3/39.
giç-	Geçmek. giç-en 3/39
git-	(<ET kit-) Gitmek, uzaklaşmak. gid-e 2/15, 2/15 gid-er 4/56, 5/67 gid-er-i-ken 4/57 gid-er-ü-z 4/45 gid-e-siz 7/93 gid-ü 5/60 git-di 5/69 git-meg-e 3/43
gine	(<ET yana>yene>yine/gine) Yine, tekrar 3/30.
gir-	Nüfuz etmek, dalmak, bir yer ya da bir şeyin içine girmek. gir-e-m 1/1
girü	(<ET ki-rü) Geri, dışa, dışarıya 4/48, 4/59.
gön-	İçi yanmak, üzülmek. gö(yü)n-di 6/82
gönüci	(<gon-ici) Koruyucu, şefkatli, merhametli 1/10.
göñül	İnsan his ve duygularının merkezi. göñl-i 2/15
gör-	(<ET kö-r-) Görmek, bakmak 1/14. gör-di 3/31, 7/94 gör-di-ler 6/85 gör-di-y-i-di 3/41 gör-düğ-i-n 3/30

	gör-düg-ü-m 2/23, 4/48
	gör-düg-ü-ñ 3/38
	gör-dü-m 2/24
	gör-dü-ñ 3/38, 3/39
	gör-e-m 4/48
	gör-k-lü-si 2/16
	görk-lü-y-i-di 5/61
	gör-ü tur-u-rı/5
	gör-ü-r 2/21
	gör-ü-r-em 2/22, 4/46
	gör-ü-ş-i-n 3/35
göster-	İbraz etmek, gördürmek.
	göster-me-y-e 1/6
götür-	(<ET kö-tür-) Götürmek, taşımak.
	gó-tür-elüm 3/36
	gó-tür-müş-ken 5/69
göz	(<ET kö-z) Görmeye yarayan organ, nazar.
	göz-i-n 5/70
	Göz-ler-i-n-i 4/53
Ğufrân	(<Ar. Ğufrân) Rahmet eden, merhametli olan 1/3.
ğuşşa	(<Ar. ǵušša) Tasa, keder, kaygı, gam, üzün.
	ǵušša-sı 2/15
güt-	Sürüyü otlatmak, idare etmek.
	güt-er-i-ken 4/47
gül-	Gülmek, neşelenmek.
	gül-dü-ñ 6/77
	gül-er 6/76
	gül-me-di 6/76
günäh	(<F. günäh) Amel, cürüm 1/5, 1/11.
	günäh-a 1/5
güneş	(<kün-es) Gün, şems, hurşid, dünyayı ısitan ve aydınlatan yıldız 2/24.
gün	(<ET kün) Yirmi dört saatlik zaman dilimi, âlem, halk, ahalî.
	gün-i 1/14

H

haber	(<Ar. haber) Haber, bilgi 3/31.
ħācet	(<Ar. hācet) İhtiyaç, lüzum 7/93.
Haƙ	Allah, Yaratıcı, Rab 2/28, 4/55.
ħak	Emeğe mukabil olan pay, hukuk, adalet, bir kişiye ayrılan hisse, hak.
	ħak-ı 5/66, 6/83
ħatun	(<katun) Kadın, hanım, seyyide 5/61.
hayāl	(<Ar. hayāl) Bir nesnenin zihinde canlanması 6/81.
hem	(<F. hem) İki şeyin birlikte bulunması, bağlaç 1/12.
henüz	(<F. henüz) Ancak, hemen, daha 5/64.
her	(<F. her) Cümle, hep 1/5.
hergiz	Hiç, hiç bir zaman, asla 6/89.
hiç	(<F. hiç) Yok olan ya da yok denilecek kadar az olan 6/76.
ħikäyet	(<Ar. ḥikāye) Hikâye, kısza, nakledilen vaka, baştan geçen ya da geçmesi mümkün olay. ħikäyet-dür 1/14 ħikäyet-i-n 1/13
ħod	(<F. ḥod) Kendi kendine 3/35.
ħos	(<F. ḥos) İyi, güzel olan 1/10, 6/87, 7/103. ħos-dur 2/27
ħulle	(<Ar. hülle) Elbise, kıyafet, cennet elbisesi 7/103.
ħūri	(<Ar. ḥūri) Cennet hurisi, melek 1/8.

I

ismarla (ismar-la-) Emanet etmek, havale etmek.

ismarla-dı 6/78

ismarla-r 4/55

İ

i-	(<ET er->i-) Ek fiil. i-di 2/20
iç-	İçmek. iç-di-ler 4/57, 5/60

	iç-dü-ñ 6/86
ic	Bir şeyin iç kısmı.
	iç-i-n-de 7/103
	iç-re 2/16
	iç-ü-m-de 6/79
	iç-ü-m-den 6/81
ilt-	İletmek, ulaştırmak, götürmek.
	ilt-di-ler 3/44
imām	(<Ar. imām) Namazda kendisine uyulan kimse.
	imām-lar-a 1/12
imdi	(<ET amtı) Şimdi 1/13, 2/17, 2/19, 3/43, 4/48, 4/55, 5/68, 7/95.
inde-	(<ün-de-) Çağırmak.
	in-de-di-ler 3/37
	in-de-y-elüm 3/35
in-	Bir yerden inmek, düşmek 7/102.
	in-di 7/103
	in-e 1/1, 7/102, 7/99
ip	Bağlamaya yarayan bağ 7/100, 7/99.
irte	(<ET ert-e) Erken, şafak, sabah, geçmiş 2/21.
ış	Çalışarak yapılan şey 6/87.
	ış-e 7/90
	ış-i 3/32, 6/80
	ış-i-n 3/41
işit-	Duymak, anlamak 2/19, 2/22, 2/25, 4/52, 4/55, 5/68, 7/94.
	işid-e 2/26
	işit-di 2/29, 4/52, 6/82, 6/84
	işit-di-ler 3/32
it-	Etmek, yardımcı fil.
	id-er 1/4, 5/67, 5/72
	id-isər-dür 3/33
	it-di-ler 3/43
	it-düg-i-n-i 6/75
iy	Ey, ünlem 2/22, 6/81, 7/97.

K

- kaçan** (*<ka-ç-a-n*) Ne vakit, her ne zaman, -dığında, -diği zaman 4/50.
- kaç-** Uzaklaşmak, firar etmek, gizliden gitmek.
kaç-up 5/73
- kahı-** Kızmak, öfkelenmek, sert karşılık vermek.
kah-i-y-a 2/26
- kal-** Kalmak.
kal-a-sız 6/89
- küamu** (*<ET kamu-ğ*) Halk, toplum 1/7, 3/43, 5/60, 5/69.
küamu-muz 4/58
küamu-muz-a 3/33
küamu-ñuz-a 6/78
küamu-sı 2/24, 4/57, 7/94
küamu-sı-n 1/6
küamu-y-a 2/28
- kani** (*<ET ka-n-i*) Hani 5/62, 6/85.
- kap-** Kapmak.
kap-a 4/50
kap-di 4/59
- kapu** (*<kap-i-g*) Kapı, ev, konak, bina gibi yerlerin giriş yeri.
kapu-sı-n-a 3/34
- kardas** (*<ka-daş*) Kardeş, anne ya da babası ortak olan 6/81, 6/87.
kardas-a 6/81
kardas-i 6/80
kardas-i-n-i 6/87
kardas-lar-i 4/54, 4/56, 5/63, 5/67, 6/85
kardas-lar-i-n-a 3/31
kardas-uñ 2/28
- kasd** (*<Ar. kasd*) Kasıt, kurma, niyet, tertip, tasavvur 5/72.
kasd-i-n 6/75
- katı** Sıkıca, katı biçimde, tam, merhametsiz, acımasız 4/55, 7/97.
- kat** Huzur, ind, yan, nezd, fikir, itikat.
kat-i-n-a 3/44

ķavıl	(<Ar. ķavl) Söz, sözü bir etmek, mukavele, muvafakat. ķavıl-i-n 5/60
ķayğu	(<ET kay-gu) Endişe, keder 4/48.
kefen	(<Ar. kefin) Ölünün sarıldığı bez 7/97.
Ken‘ān	(<F. Ken‘ān) Şam civarından Fenike sınırına kadar olan Ya‘kūb aleyhi’s-selâm’ın memleketinin Sami dilindeki adı. Ken‘ān-da 2/18
kendü	Dönlüşlülük zamiri kendi, öz 2/18. kendüzin (kendü öz-i-n) 5/70, 6/84
Kerîm	(<Ar. Kerîm) Allahu Ta‘ālā’nın asalet ve şeref sahibi olduğunu gösteren ismi. Kerîm-dür 1/7.
kes-	Kesmek, koparmak. kes-di-ler 7/101
key	(< ki + ey) Ünlem, hitap unsuru 6/77, 6/86.
kez	Kere, defa 1/5, 6/76.
ķıl-	Kılmak, yapmak. ķıl-alum 4/58 ķıl-a-vuz 1/5 ķıl-dı 6/82 ķıl-dı-lar 5/68 ķıl-isar 2/28 ķıl-ma-y-a 6/89 ķıl-sa-vuz 1/5 ķıl-u 3/36 ķıl-u-ñ 1/9, 7/90 ķıl-u-r 4/55 ķıl-u-r-lar 2/24 ķıl-u-r-sa-ñuz 6/88 ķıl-u-r-uz 1/9
ķışşa	(<Ar. ķışşa) Naklolunan sahih veya uydurma vaka hikâye. ķışşa-lar-uñ 2/16 ķışşa-sı 2/15

kıy-	Canına kıymak, kasd etmek. kıy-a 6/81
kız	Genç, evlenmemiş kerime, duhter, bint. kız-ı 2/29, 5/61
ki	(<F. ki) Bağlaç ki, kim 1/1, 7/102.
kim	(<F. kim) Bağlaç kim, ki 3/38, 1/11, 1/2, 1/4, 2/17, 2/26, 3/38, 3/41, 4/49, 4/52, 5/71, 5/73, 6/78, 6/80, 7/93.
kimse	(<kim-i-se) Kimse belirsizlik zamiri 6/89, 7/94.
kişi	Adam, şahıs 2/18, 2/18. kişi-nüñ 6/80
ko-	Koymak, bırakmak, terk etmek 7/91. ko-ma-ǵıl 7/102 ko-r 7/98
koca	Büyük, ihtiyan, pir, şeyh, eski, kadim, âkil, muktedir 3/39.
kork-	Çekinmek, endişe duymak kork-ar-am 4/48, 4/49 kork-ma 6/83
koy	(<ko-y) Koymak, bırakmak 7/97.
körpe	Pek genç, taze olan 4/47.
kuc-	Kucaklamak, bağına basmak. kuc-ar 4/53
kudret	(<Ar. ҝudret) Kuvvet, takat, iktidar, Allah'ın her şeye kâdir olması. kudret-i 4/55
kulał	(<ET kul-gak) Kulak, işitme organı 2/17.
kul	Allah'a gerçek manada inanan insan, hizmet eden. kul-a 1/4 kul-i-n-a 1/4 kul-lar-i-n-a 1/3
Ķur'ān	İslam dininin mukaddes kitabı 2/16.
kurd	Yırtıcı hayvan, canavar 4/47, 4/50, 4/51, 4/59, kurt 4/49.
kurtul-	Bir tehlike ya da sıkıntından çıkmak, başını kurtarmak. kurtul-a-sız 7/93
kuşak	(<kuşa-k) Beli sıkı tutmak için sarılan sargı, kumaş 4/54.

kuyu (<ET kud-u-g) Kazılmış çukur 7/101, 7/103, 7/99.

kuyu-y-a 7/92, 7/95

kuzı Koyun yavrusu 4/46.

kuzi-lar-u-m 4/47

kuzi-si-n 4/47

L

leyl ü nehār (<Ar.) Gece gündüz 1/9.

M

ma'lüm (<Ar. ma'lüm) Bilinen, öğrenilmiş 3/40.

mäverd (Ar.) Gülsuyu 4/53.

meded (<Ar. medet) İmdat, yardım 6/89.

Muhammed (<Ar.) Allah'ın göndermiş olduğu son peygamber, Hz. Muhammed (as).

Muhammed-e 1/10

mushaf (<Ar. mushaf) Sayfalardan mürekkep kitap.

mushaf-lar-uñ 2/16

N

nagāh (<F. nagāh) Ansızın, hemen, vakitsiz, münasip vakitte olmayan 7/103.

nazm (<Ar. nazm) Mevzun ve mukaffa kelam, manzum 1/14.

ne Ne, soru isim, sıfatı ya da zarfi 1/11, 1/14, 1/5, 4/55, 5/68, 5/74, 6/77, 6/78, 7/93.

neyledi (ne eyle-di) 4/52

nebī (<Ar. nebī) Hz. Muhammed (sa) Allah tarafından gönderilen peygamber, yalavaç 2/20, 6/76.

ni bkz. Ne.

nice (ne-çe) 2/22, 3/30, 3/31, 3/38, 3/39, 3/39

ni-ce-dür 1/13

nidem (ne id-e-m) 5/62

nider (ne id-er) 4/56

nidevüz (ne id-e-vüz) 3/42

nideyim (ne id-eyim) 5/71

	nitdiler (ne it-di-ler) 7/95
	nite (ne it-e) 6/81
	nitmek (ne it-mek) 3/41
	nittügini (ne it-tüg-i-n-i) 6/75
	niye (ne-y-e) 6/77
niçün	(<ne için) Niçin, neden, ne diye 6/86.
O	
od	Ateş, nâr, yakıcı ilaç. od-a 6/88
oğün-	Acıdan baygınlık geçirmek, bayılacak duruma gelmek. oğ-i-n-u-r 5/73
oğul	(<og-u-l) Evlat, yeni yetişen çocuk 2/27. oğl-i 2/19
ohı-	(<ok-i-) Çağırmak 5/64.
ol	O zamiri 1/10, 1/12, 1/5, 1/7, 2/21, 2/23, 2/29, 3/33, 3/35, 5/73, 5/73, 5/74, 5/74, 7/103, 7/93, 7/94.
ol-	Bir hâlden bir hâle geçmek yardımcı fiil. ol-a 6/80, 6/80 ol-dı 7/102 ol-dı-lar 7/94 ol-ma-y-a 2/26 ol-u-r 4/46 ol-u-r-sa 3/33
on	Dokuzdan sonra gelen sayı 2/24, 2/28, 4/46.
orun	Makam, yer, mevki 7/103.
otur-	(<ET ol-tur-) Ayaklarını bükerek vücudun yarısını dik tutacak şekilde durmak, çökmek. oturdılar 3/37
oyun	Eğlence, oyun. oyun-a 4/49
Ö	
ögey	(ög-ey) Üvey, öz olmayan 2/29, 5/61.

öl-	Can vermek, hayatın son bulması. öl-dür-elüm 4/57, 4/58 öl-dür-en 6/87 öl-dür-e-siz 7/93 öl-dür-e-vüz 3/42, 7/91 öl-dür-me-ge 3/43, 5/72 öl-dür-mek 6/75 öl-dür-me-y-em 6/83 öl-dür-üben 5/72 öl-sün 7/101 öl-ü-r-em 7/97
'ömr	(<Ar. 'ömr) Hayat, yaşam, hayat müddeti. 'ömr-üñ 2/27 'ömr-ü-n-de 6/76
öp-	Buse almak. öp-er 4/53
öz	İç, maya, cevher, kalp. öz-i 6/82
P	
pārsā	(<F pārsā) Zâhit, âbit, muttaki 5/61.
peyğamber	(<F peyamber) Haber getiren, elçi, resul 2/18, 3/30.
R	
Rahîm	(<Ar. Rahîm) Esirgeyen, acıyan, merhametli, Rab 1/6 Rahîm-dür 1/4, 1/8
Rahmân	(<Ar. Rahmân) Rahmet ve şefkati ziyade olan 1/3, 1/6.
rahmet	(<Ar. rahmet) Esirgeme, merhamet, Allah'ın günahları af buyurması 1/1, 1/4.
râzî	(<Ar. râzî) Razı olmak, razı gelmek 7/94.
Rübîl	Ya'kûb aleyhi's-selâmin oğlu 5/70, 5/71.
S	
saç-	Sermek, serpmek, dökmek. saç-ar 4/53

sağış	(<sa-g-i-ş) Sayı, hesap. sağış-la-y-a 1/7
şakla-	(<ET sa-k ‘uyanık’) Gizlemek 2/25.
salavāt	(<Ar. salat) “Allahumme salli āla seyyidinā Muhammed ve alā āli Muḥammed” duası 1/10, 1/11, 4/56.
şal-	Bırakmak, yol vermek. şal-dı-lar 7/95
şan-	Zannetmek. şan-du-m-dı 6/79
sarāy	(<F. serāy) Hükümdarın meskeni 1/8.
secde	(<Ar. secde) Namazda ve arz-i ubudiyette eğilip yüzünü yere sürmek, yere kapanmak 2/24.
selām	(<Ar. selām) Sulh, asayış, 1/12.
sen	Teklik 2. kişi zamiri 3/38. sen-i 2/28, 6/83 sen-üñ 2/27 sañ-a 2/23, 2/26
server	(<F. server) Baş çeken, öncü, lider, reis, bir taifenin en onde bulunancı 2/18.
şevāb	(<Ar. şevāb) Bir hayırlı amele karşı ihsan olunan mükâfat 7/94.
sev-	Muhabbetli olmak, beğenmek, mail olmak, uygun bulmak, taltif etmek. sev-er-i-di 5/62
şıǵın-	(<sig-i-n-) Sığınmak, güvenli bir yere kendini emanet etmek. şıg-i-n-cağ 6/79 sıg-i-n-dur-dı 5/70, 6/84 sıg-i-n-u-r 5/73
sı-	Kırmak. sı-du-ñ 6/86 sı-ma-y-a-du-ñ 6/86
siz	Çokluk 2. kişi zamiri 4/49, 6/88, 6/89, 7/93. siz-e 1/7, 1/8, 5/71, 6/78, 6/89, 7/90 siz-i 6/88 siz-üñ-ile 6/79

- soñra** (<soñ-ra) Sonra 1/13.
- sor-** Bir konuda bir şey öğrenmek için sual sormak.
sor-alum 3/35
sor-ar 2/21
sor-dı 5/62
- söyle-** (<ET sab>soy>söz-le) Demek, iletmek.
söyledi (söz-le-di) 2/25, 4/50
söylediler (söz-le-di-ler) 3/44, 7/91
söyleyesin (söz-le-y-e-sün) 2/26
söleyü (söz-le-y-ü) 3/40
- söz** (<ET sö-z) Söz, konuşma 1/13, 2/15, 2/17.
söz-e 1/1, 7/94
söz-i 1/14, 2/19, 2/29, 4/46, 5/61, 6/82
söz-i-n 3/44, 6/84
söz-ler 1/2
söz-lü 3/44
söz-ü-m-e 2/17
söz-ü-m-i 2/25, 7/92
- suç** Kabahat, hata, günah, cürüm 1/9.
suç-u-muz 4/58
suç-u-muz-i 1/9
suç-u-ñuz 1/7
- sultān** (<Ar. selāta) Hükümdar, melik, padişah 3/33, 2/2.
sultān-liğ-ila 2/27
- şüret-i hüb** Güzel yüzlü, güzel görünen 2/20.
- sürmele-** (<sür-me-le-) Gözlerine sürme çekmek.
sür-me-le-r 4/53

§

- şekker** (<F. sükker) Kamış veya pancardan üretilen tatlı madde, şeker.
şekker-den 2/17
- Şem'ün** Ya 'küb aleyhi's-selām'ın oğlu 5/72, 7/96.
- şimdi** (<ET uş imdi) Hâl, şu anda, hâli hazırda 5/64.

şirin	(<F. şirin) Tatlı, sevimli ve cazibeli olan 1/14, 2/15.
şol	(<ET uş ol) Şu, o 1/4, 6/78.
şöyle	(<ET şu ile) Şu şekilde, şuna benzer 5/71, 5/73.
şükür	(<Ar. şükür) Allah'ın lutfuna mukabil yapılan karşılık, şükür, hamd 1/9.

T

tā	(<F. tā) Gaye belli eder, eksariya ki edatıyla birlikte kullanılır 7/99.
ta‘bīr	tā ki 1/1
ta‘bīr-i-n-i	(<Ar. ta‘bīr) İfade, beyan, mana ifade eden söz, cümle. ta‘bīr-i-n-i 2/23
tad	(<ET tat-i-g) Tat, lezzet ağızla alınan his. tad-ı 1/2
tak-	Bağlamak, takmak, asak, ilişirmek. tak-dı-lar 7/100
tañrı	tak-u-ñ 7/99
tañrı	(<ET teñir-i) Allah, Rab, Çalap 1/1, 1/2, 5/66, 6/83, 6/88. Tañrı-dan 1/1, 7/90
tañrı-y-a	Tañrı-y-a 1/9
tedbīr	(<Ar. tedbīr) Bir işin akibetini düşünerek davranışmak 3/43.
teferrüc	(<Ar. ferc‘den) gezinme, dolaşma, ferahlama, eğlenme, seyir. teferrüc-e 5/63.
tevbe	(<Ar. tövbe) Günah ve kabahatten rücu etmek 7/90.
tız	(<F. tız) Çabuk, suratlı, seri 7/102, 7/95, 7/96.
tökül-	(<tök-ü-l-e) Dökülmek, boşalmak. tök-ü-l-e 1/11
tövbe	bkz. Tevbe 4/58
taş	Dağ, tepe, giderek yükselen arazi 5/68.
taşıl-	(<taş-ı-l-) Dağılmak, uzaklaşmak. taş-ı-l-u-r 4/47
ṭamu	(<ṭamu-ğ) Cehennem 6/89.
ṭamu-sı-n	ṭamu-sı-n 1/6
ṭanış-	(<ṭanı-ṣ-) Birine bir konu veya iş hakkında reyini sormak,

	fikir sormak.
	tanı-ş-dılar 4/57
tañlaş-	(<tañ-la-ş) Şaşirmak, hayret etmek.
	tañ-la-ş-u-r-lar 3/32
tapu	(<tapu-ğ) Huzur, makam, kat, nezd.
	tapu-sı-n-a 3/34
	tapu-y-a 2/28
tatlurak	(<tat-i-g-lıg-rak) Tatlıca, daha tatlı 2/17.
doğru	(<toğ-u-r-i-ğ) Doğru, gerçek, eğri olmayan, yalan olmayan, hilesiz 3/42.
tolan-	(<to-l-a-n-) Dolanmak, dolaşmak, gezip dolaşmak.
	tolan-dı 5/64
	tolandılar 5/68
ton	Don, elbise 7/103
	ton-i 7/103, 7/97
	ton-i-n-i 7/100
	ton-u-ñ-i 7/96
tur-	Durmak
	tur-a-vuz 3/34
	tur-di 4/52
	tur-di-lar 5/69
	tur-isar 2/28
	tur-u-r 2/21, 1/5
tut-	Tutmak.
	tut-di 7/103, 7/98
	tut-u-ñ 2/17
tuy-	Duymak.
	tuy-du-ñ 6/77
U	
u	(<F. ve) Bağlaç ve, vu, vü, ü 2/24.
uçmak	(soğdça uştmaḥ>uçtmaḥ>>uçmak) Cennet, firdevs, behişt. uçmak-dan 7/103
ulu	(<ET ul-lug>ulug>) Büyük, yüce, kıymetli 6/77.

ur-	Vurmak, bağlamak.
	ur-dı 5/71, 5/71, 7/96
	ur-u-r 5/73, 5/74
urğan	(<ET ur-u-k-an, ur ‘burmak’) Ketenden burularak yapılan kalın ip, halat.
	urğan-i-n-i 7/101
uş	Akıll, zeka, feraset, idrak, fetânet, düşünce, zihin, edep, terbiye, hilm.
	uş-şı 5/69, 5/70
uş	İşte, şimdi 5/64.
uşbu	(uş bu) İşte, işte bu 2/29, 3/32, 4/46, 5/60, 6/82.
uya	Dost, kardeş, 6/81, 7/92, 7/95.
Ü	
ü	(<F. ve) Bağlaç ve, vu, vü, u 1/14.
V	
vakt	(<Ar. vakt) Vakit, zaman, saat, mevsim, müناسip zaman 6/78.
var	(<ET bar>var) Var olan, mevcut 7/100.
	var-i 1/11
var-	(<ET bar->var-) Varmak, gitmek.
	var-a-sız 4/49
	var-a-vuz 3/34
	var-dı 2/19
	var-di-lar 5/63
	var-i-dı 2/18
	var-i-ken 4/50
	var-ma 5/65
	var-mağ-a 5/72
	var-sa 2/19
	var-up 4/56
	Var-u-r-am 5/66
	var-u-r-uz 4/51
vir-	(<ET bir-/ber-) Vermek, ihsan, hibe, teslim, birine bir şey vermek 4/56.

vir-di 4/54

vir-di-ler 3/40

vir-e 1/8, 1/8

vir-elüm 1/10

vir-gil 7/96

vir-ü-r 3/31

vir-ü-r-i-se-vüz 1/11

vur-

Yere vurmak, atmak, düşürmek, çarpmak, sermek, çalmak, darp etmek.

vur-dilar 5/69

Y

yā

(<Ar. yā) Ey, ünlem 2/27, 3/34, 3/39, 5/65, 6/80.

Ya'kūb

Hz. Ya'kūb (aleyhi's-selām) peygamber, Hz. İshak'ın oğlu ve Hz. Yūsuf'un babası 2/18, 2/25, 3/30 3/44, 4/46, 4/52, 5/63.

Ya'kūb-a 2/21, 5/62

Ya'kūb-uñ 2/29, 5/61

yāhu

(<Ar. yahud) Veya, ya da, yahut 3/30.

yalvar-

(<ET yalbar-) İstemek, dilemek, Allahu Ta'ālā'dan bir şey niyaz etmek.

yalvar-u-r 5/74, 7/98

yārān

(<F. yārān) Dost, muhip.

yārān-lar-a 1/12

yarın

Gelecek gün, bugünden sonraki gün 6/88.

yarlığa-

(<yar-i-l-i-k-a-) Affetmek, bağışlamak.

yarlığa-y-a 4/58

yaş

Yaş, ömür, süre, ömür miktarı.

yaş-i-n-da 2/20

yaş-uñ 2/27

yat

Durum, usül, gidişat, yol.

yat-i-n 1/13

yat-i-n-a 3/44

yat-

Uyumak, uyku vaziyeti almak, uzanmak, yere uzanmak, kalmak, konaklamak.

	yat-yat-u-r-du-m	2/22
	yat-u-r-i-ken	2/21
yazuklu	(<yaz-u-k-lu) Günah işlemiş, kabahatli.	
	yazuk-lu-lar	1/10
yazu	(<yaz-i-ğ) yazı, yazılan belge, yazma işi, yazma.	
	yaz-u-sı	2/16
Yehüda	Ya'küb aleyhi's-selâmin oğlu	6/77, 6/82, 7/92, 7/99.
	Yehüda-nuñ	6/84
	Yehüda-y-a	6/85, 7/91, 7/98
yıldız	Yıldız, sitare, kevkeb, ahter	2/24.
yi-	Yemek yemek, beslenmek.	
	yi-r-em	4/48
yidi	Yedi, altıdan sonraki sayı	2/20.
yig	Daha iyi, şayan, tercih, yeğ.	
	yig-i-di	6/86
yine	(<ET yan-a) Tekrar, bir kez daha, yeniden	1/12, 5/74.
yır	Yer, el, memleket, yol.	
	yire	5/69, 7/102, 7/102, 7/103, 7/98
	yirinden	4/52
yit-	Kaybolup gitmek, başını alıp gitmek, fett olmak, telef ve yazık olmak.	
	yit-üben	5/65
yok	(<ET *yo-k) olmayan, değil, olmaz, hayır.	
	yoğ-i-dı	2/20
	yok-sa	7/90
yol	(<ET *yo-r/yol) tarik, geçecek yer, hat.	
	yol-a	7/90
	yol-ca	5/60
yor-	Tabir etmek, yormak, yorumlamak.	
	yor-ar-i-ken	2/29
	yor-dı	3/39
	yor-düğ-i-n	3/30
	yor-u-l-dı	3/31
yön-	Yönelmek, davranışmak, hamle yapmak.	

	yön-e 4/49
yöre	Çevre, etraf, civar 5/69.
	yöre-si-n-e 4/51
yu-	Yıkamak, temizlemek.
	yu-r 4/53
Yūsuf	(<Ar.Yūsuf) Yusuf peygamber, Hz.Ya‘kūb aleyhi’s-selāmın oğlu 1/13, 2/15, 2/19, 2/20, 3/30, 4/45, 5/62, 5/65, 5/66, 5/73, 6/75, 6/76, 6/78, 6/84, 7/97, 7/98, 7/99. Yūsuf-a 2/29, 5/68, 6/82, 6/83 Yūsuf-i 3/37, 3/44, 4/55, 4/56, 4/59, 5/62, 5/64, 5/67, 5/71, 7/101, 7/102, 7/92, 7/95, 7/96 Yūsuf-u-m-a 4/49 Yūsuf-uñ 3/31, 3/37, 4/51, 4/53, 4/54, 7/100
yüce	(<uç-a) Yüksek, bülend, yüce, üstün, büyük, ulaşılmaz, bâlâ 1/8.
yügür-	Koşmak, fırlamak. yügür-di 5/65
yürek	İnsan ve hayvanların göğsünde vücuda kan pompalayan organ 7/97.
yürü-	(<ET yori-) Yürümek 5/64.
yüz	Yüz, cehre, ruy, satih, cihet. yüze 5/71, 7/96
Žābil	Hz.Ya‘kūb Peygamber’ın (aleyhi’s-selām) oğlu 7/98.
zī	(<F. zihî) Ne güzel, çok hoş, ne iyi anlamına gelen söz 2/15.
zīrā	(<F. zīrā) Çünkü, şundan dolayı, şu sebeple 1/2.

4.3. Kitāb-ı Evsāf-ı Mesācidi's-Serīfe

بَلْ تَكُنْ لَهُ تَحَرَّكٌ كُلُّ دُوْلَةٍ وَمَرْ
 سَكِينٌ دُوْلَةٌ طَوْقَانٌ شَكْرُ فَلَدِي حَمَّادَ زَفَرَ
 بَحْرٌ أَسْوَدَ سَرَّ دَمْجَوْزُ مَرْ
 كُوْرُجَكَنْ كَعْبَتَ كَبُورْ زَيْلَاجَانْ
 بَهْرَيْنَكَنْ لَيْزِكَنْ دِيْ جَلَّ بَوَّمْ
 كَيْنِي مَصْوُدَ مَا الرَّكَزَرَدَ خَانُوْمْ
 دَرِي حَنْ قَلْلَرِنَا لَكَلَّا لَهُ مَا
 طَامُوا دُوْغِنَلَنْ لَازِدَارَلَغِيْجَنْ
 جَوْرَجَتَ لَيْنَ رِيْسَانَكَخَنْ
 بَوْلَادَاجَنْ كَنْجَلَدَجَكَرَسَنْ
 بُوْلَنَا كَبَرَدَجَلَنْ تَيْزَدَرَبَيلْ
 ازْرَكَ يَغْرَلَدَشَنْ هَيشَهَ

هَدَارَانْ شَكْرُ فَلَدِي حَمَّادَ زَفَرَ
 آفَارِي بَيْكَوْزُ مَذَنْ دَمْبَدَمَيلَنْ
 جَوْنِيَانْ مَحَقَّ قَلْدَرَلَدَمَلَنْ
 دِيدَمَالَكَلَتَ حَمَّيَ سَيْنَاحَانْ
 بَكِيرَنَكَنْ لَيْزِكَنْ دِيْ جَلَّ بَوَّمْ
 سَاوَنِي كَوْكَوْمَشَادَالَّا كَجَانْ
 كَوْجِي بَيْنَ كَتْكَنْ دَولَهَ قَدْمَانْ
 بَيْتَهَيْنَ لَاسِتِسَيْنَهَ نُوكَهَ وَكَرَيَانْ

كَيْنِي مَصْوُدَ مَا الرَّكَزَرَدَ خَانُوْمْ
 سَاوَنِي كَوْكَوْمَشَادَالَّا كَجَانْ
 دَرِي حَنْ قَلْلَرِنَا لَكَلَّا لَهُ مَا
 طَامُوا دُوْغِنَلَنْ لَازِدَارَلَغِيْجَنْ
 جَوْرَجَتَ لَيْنَ رِيْسَانَكَخَنْ
 بَوْلَادَاجَنْ كَنْجَلَدَجَكَرَسَنْ
 بُوْلَنَا كَبَرَدَجَلَنْ تَيْزَدَرَبَيلْ
 ازْرَكَ يَغْرَلَدَشَنْ هَيشَهَ

4.3.1. Kitâb-ı Evsâf-ı Mesâcidi’ş-Şerîfe Metin (5a/9a) / Transkripsiyon

[5a]

- 1 Kaçan girdüm Hareme gördü gözüm
Hezârân şürk kıldı Haâkka özüm
- 2 Segirdüben tavâf itdüm iy kâdaş
Akarıdı gözümden dembedem yaş
- 3 Hacer-i Esvede sürdürüm çü yüzüm
Çü niyâz Haâkka kıldum bildüm özüm
- 4 Göricek Ka‘benüñ yüzüni¹⁸⁸ iy cân
Didüm elhamdüllah Hayy ü Sübhân
- 5 Ki beni bunda irgirdi¹⁸⁹ Çalabum
Bilür hoz neydugin andan talebüm
- 6 Beni mağşûduma irgürdi hanum
Sevindi göñlüm şâd oldı cânum
- 7 Didi Haâk kullarına gel evüme
Güci yiten gerekdür ola fermân
- 8 Tamu odından âzâd olmağıçün
Berriye issisine nola var yan
- 9 Bu yolda çünki zâhmetler çekersin
Çü râhmet iderise nola Gufrân
- 10 Bu dünya kesb idecek¹⁹⁰ yir durur bil
Hüner ehlindeniseñ usda meydân
- 11 Özüñi yiğ harâm işden hemîse
Ki yarın kılmasın āh u figân

¹⁸⁸ Teklik 3. şâhis iyelik ekinin ünlüsü düz olması gerekirken yazmada yuvarlak yazılmıştır.

¹⁸⁹ Bu beyitte *irgirdi* burada 6. beyitte *irgürdi* şeklinde yazılmıştır.

¹⁹⁰ Sifat-fîl eki -icek değil -ecek olarak yazılmıştır.

كُوزكىن بِيڭىشلىقىلار دَرْفَانَىزْ كِولُوك قَطْرَسِين تِيزِيله مَرْجَانْ
 بِيَاجَعْ دَاسِن دَسَامَا تَاعَنْ صَانِقَدَشِين شَبَلَه كَالَّا لِيشْبُو دَورَى
 اِينَدِيمِىي سَكَا وَصِنْ دَيَانِىنْ صِفَلَاتْ كَادِيرِىن تِيزِيزْ سَرْجَحْ إِيكِيَنْ
 خَرَّ مَكَلَوْرَى بِرْتَخْ يِيزِرَدِمَدَرْ هَاجِى بَعْدَرْ دَادِجَقْ كَوْلَمَدَرْ
 اِينَدِيمِىي سَكَا دَمِىنْ بَلْتَى كِيدَرْ كِدوْرَتْ بَلْتَى كِيدَرْ دَاكِلَى كِيدَرْ
 بَلْتَى دِيوَارَلىَى اِيجَقَاتْ كَىرَدَرْ خَرَّ اِمَكَ طَشَرْ كِيلَى اِكْلُوشَرَى
 سَكَلَارِى دِيرَكَلَازَرَه دَرْبَى دَاتْ صَاغِيَشَدَ لَوْرَى كِيرِىشَيْنَى دَونَدَرْ
 خَرَّ اِمَكَ دَوْرَتْ بَلْجَادَه دَرْنَتْ مَنَارَه قَنَادِللَّارِى دَىلِنَدَسَكَانَه
 مَوَالِىنَلَدَجِقَنَدَوْقَداَماَنى سَوِيْغُوشَدَانَكَلَكَوْلَجَانِى
 خَرَّمِيزَلِيزَنْ حَكِيدَتَعَامَتْ تُوقِيقَ دَرْنَتْ كِبُورَزِيزِي عَلَاتْ
 خَدَمَارَلَرَتِيزِيزِي كَعَبَدَنْجَلاَى كِيدَرَتَنْدَانَكَلَكَرِيپُونَى باَقَ

[5b]

- 1 Gözüñden yaş akitgil düz namazıñ
Ki olur ķatresi durrile mercān
- 2 Niçe cem' idesin dünya metā'ın
Şanursın şöyle ķalur iş bu devrān
- 3 İşid imdi saña vaşfin diyeyin
Şıfatlarını bir bir şerh ideyin
- 4 Haremüñ uzunu üç yüz adımdur
İçi düpdüz ivacuk akça kumdur
- 5 İnin adımladum ben yüz yigirmi
Ki dört bucaklıdır degül degirmi
- 6 Bu dört dīvārları üç kat kemerdür
Haremüñ taşra yanı tolu şardur
- 7 Kemerleri direk üzre durupdur
Şağışda bu direkler bis yüz ondur
- 8 Haremüñ dört bucağda dört menāre
Kanādiller dizilmişdir kenāre
- 9 Mü'ezzinler çıkar okür ezāni
Sevinür işidenüñ göñli cāni
- 10 Harem ķapuların şaydum tamāmet
Ķamu kırk dört ķapudur zī 'alāmet
- 11 Haremüñ orta yiri Ka'bedür çak
'İbādetdür anuñ var yüzine baķ

يَعْلَمُكَنْ يَكْسِدَرْ آيْ جَانْ قِيَالْ تِكْ آيْ تِنْ دَرْ شُورْ جَانْ
 كَرْ سَجْ طَاشْدَرْ آنْوْكْ دَارْ بَحْرَيْ كُونْتْ طَوْبَنْ دَارْ خَدْ كَوْسَيْ
 يَلْكَ كَيْرَ كَحَلَّهَ دَارْ كُوشَدَنْ كَيْرَخَلَّا دَارْ لَنْ دَارْ خَدَ اشَدَنْ
 بَلْكَ كَحَلَّهَ لَسِيْ كَلِيدَ بَيلْ جَنْدَرْ كَرْ كَيْكَ وَلْ كَيْرَزَتْ بَيلْ
 اِشَكَيْ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ
 قَدْ الْطَّلَسِلَ كَعْبَابَرْ يَنْوَرْ هَرْ كَنْ كَلَدَرْ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ
 كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ
 هَرْ كَنْ كَلَدَرْ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ
 شَرْ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ
 شَرْ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ
 مَلَلَيْ يَانْ فَرْشَلَدَ كَعْبَابَرْ بَيلْ يَانْ كَلَدَرْ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ
 هَنْدَلَيْ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ كَيْرَ

[6a]

- 1 Yüceligi iñen yüksekdür iy cān
Kiyās itseñ anı kırk arşun iy cān
- 2 Kireç taşdur anuñ dahı yapusı
Güneş toğışmadur hem ƙapusı
- 3 Bilek gibi ki һalқa var gümişden
İki һalқa var anda tuhfe işden
- 4 Bu iki һalқa arası kilid bil
Çılıkarsaň işigine var yüzüñ sil
- 5 İşigi yücesi boydan yücedür
Çeker birbirini ƙul ger hoadur
- 6 Kara aṭlasıla Ka‘be bürinür
Hemān etekleridür kim görinür
- 7 Қapusına Hacerü'l-Esved yakıncak
Ki cānlar sevinür aña bakıncak
- 8 Hem altın oluğuñ altı ziyāret
Ki İsmā'il nebiye var işaret
- 9 Қuyuya menberi karşudur anuñ
Görincek ғark olur nurlara cānuñ
- 10 Tolayı yanı ferşdür Ka‘benüñ bil
Yapılmışdur aña otuz iki mīl
- 11 Her iki mīl arası iki қandıl
Giceler şübh olınca ol yanar bil

مَوْاْنِيْسِيْجِارْلِ مَلِكِ اُمُّ اَمْرِيْمِيْزِيْدِ اَنْ
 بُوكْهُوْبِيْسِيْكِ دِرْمِ اَحْمَدِ سُرِيْلِدِ
 اوْكْعَانِلِيْلِوْسِكِ قَنْقُوْسِنْدِ اوْ اِبِرِكِ اَحْمَدِ مَفَارِقِتِهِ اَنْكَ
 سِيْلِكِ اِلِيْسِيْنِ طَاشِلِ بِرِاتِشِ
 نِيَارِتِنِلِلِ لِولِ لِزِدِكِنِدِ كَنْدِكِنِدِ
 اَنْلِيَارِتِنِدِ لِولِ اَمِ رَصَدِمِ لِيجِنِ كِيْنِلِ هَدِكِنِنِ قَلِيَاْشِمِ
 آنْوِنِ اَسْتِيْنِدِ اَلِوْقَبِدِ بِنِيلِ اِرِامِنِ صَوْبِيْيِ شَهْرِ وَكَنْدِ اِسِلِ
 سُوَاْلِدِنِلِدِ لِوقِبِهِ اَزْرِهِ دَرِزِ لَهِ
 بِجَاهِكِنِدِ زَجَلَا بَا يَكُورِهِ لَهِ
 قَبُونِكِ حَوْلِيَانِدِ جَسِ اِللَّهِ جَرِيْخِرِ اِلِيْلِهِ لِلَّاهِ شِلِهِ بِيلِكِ
 بُوكْعَانِدِ طَالِيِ دَرِتِيَانِدِ
 كِيْنِيْرِ اَهِلِ دَرِتِيَنِدِ دَدِ لَنِدِ
 حَنِيْيِ الْقُنْ الْوَعَاقِلِوْرِيْضِ
 قَلِيْوِيَادِ شَوَّشَافِيْيِ قِلَوْرِيْشِ
 اِيْلِمِيْلِكِ دَهِنِيْرِكِنِيْنِدِ
 كَعَكِنِيْلِرِ مِنِلِدِ لَدَاحِ اَنْكَ
 اِيْلِدِ تَحَبِلِيْكِنِ دَدِغِنِيْنِكَ
 نَماَنِ قَلِزِ جَوِيْخِرِكِ دَدِرِزِ اَنْكَ

[6b]

- 1 Tavāf yiri ol mīliñ¹⁹¹ içi yüzidür
Bu ḥūb söz ki didüm Ahmed sözidür
- 2 O Ka‘be կապսunuñ қарşusında
O İbrāhim maķāmı կubbe anda
- 3 Mübārek ayağı ṭaşda yir itmiş
Ziyāretdür ol anda kendü gitmiş
- 4 Aña yakındur ol āb-ı zemzem
İçen kişide hergiz қalmaya ǵam
- 5 Anuñ üsti bir ulu կubbedür bil
Iramaz şuyunu şehr ü eger il
- 6 Mü’ezzinler o կubbe üzre dururlar
Gice gündüz Çalaba yalvarurlar
- 7 Kapunuñ şol yanında Cebrā’ilüñ
Çü mihrābı var anda şöyle bilüñ
- 8 Bu Ka‘benüñ ṭolayı dört yanında
Ki mihrāblar düzetmişlerdür anda
- 9 Hanifi altın oluğa կılurmuş
Kapuya karşı Şāfi‘i կılurmuş
- 10 İmām Mālik dahı rükn-i Yemende
Namazı կılurmış ol dahı anda
- 11 İmām Hanbeli gün doğışında
Namazı կılur çü mihrāb durur anda

¹⁹¹ İlgi hâli ekinin ünlüsi genel durumun aksine düz olarak yazılmıştır.

كِلَّا إِنِّي مُؤْمِنٌ بِمَا أَمَدَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ نَّاهِي
 هَلْ يَأْتِي وَكَحْرَمُ لِخَرَقَةِ نَوْرٍ دُرْ
 حَرَمَدَنْ دَشَرَهْ مَوْكَبَجَارِتْ حَاضِرَهْ دِيدُوكَمَوْفَتَلَهْ
 لَوْكَعَبَانَكَنَّيَانَنَهْ بِنَلَوْلَهْ طَائِغَ
 شَيْسَرَهْ كَلَخِنَدَلَهْ طَلَعَ تَنِنَدَشَ
 اِرْطَاعَلَهْ كِلَّتْ بِنَلَوْنَعَهْ بِرَسِيلَهْ دَنَّا هَدِيَكِيمَهْ وَارَهْ
 كَمَانَنَلَهْ لَنَهْ بِيَخِبَهْ مَقَادِرَهْ رَسْقَلَهْ لَنَهْ كَجُورَهْ مَنْ سِعْ سَارِهْ
 بِرَيْكِيرَهْ لَهْ لَهْ لَهْ لَهْ مِينَهْ مَعَادَالْجَرَهْ بِعَاكُونَهْ تَلَوْرَهْ مِينَهْ
 سَعْيَادَهْ كَلَجَكَ حَفَازَلَهْ لَهْ لَهْ لَهْ لَهْ لَهْ لَهْ
 شَكَرَهْ كَمَادَهْ قَوْمَلَهْ بَلَهْ رَيِهْ خُصُوصَاتِ لَقْلَاهِي صَلَاهِي
 كَجَذَدَقَلَاهِي لِيَ اللهِ بِلَازَجَوْنَهْ لَوْرَادَهْ جَسَرَهْ كَلَلَهْ كَنَدَرَهْ دَخَونَهْ

[7a]

- 1 Ki ol dīvāra karşı ol imāmlar
Geçürüler bu resme şübh u şamlar
- 2 Hele bildüñ Harem içre ne vardur
Dahı bilüñ ṭolayısı şehirdür
- 3 Haremden daşrada var(dur) ‘acāyib
Hāzır ol didüğüm vakıt olma (gāyib)
- 4 O Ka‘benüñ yanında bir ulu ṭağ
O ṭağda ne ağaç vardur ne ḥo bağ
- 5 Kubaysar ṭağıdur ol ṭağ karındaş
O ṭağda toprak azdur küllisi taş
- 6 O ṭaguñ üsti bir ulu mağāra
Bu sizlerden aña her kim ki vara
- 7 Namāz kıl anda peygamber makāmı
Resūl anda geçürmiş şübh u şamı
- 8 Ebübekrile anda olurmuş
Mağāra içre niçe gün kalurmuş
- 9 ‘Ömer īmāna gelicek çıkışlar
O küffāra cevāb virürler anlar
- 10 Şara girmeye komazlar buları
Huşūşā yok azukları şuları
- 11 Acıduklarını Allah bilür çün
Orada Cebrā'ilden gönderür hōn

اُوصى دَنْ تُوْزِ يِدِي بَلَادِ دُنْكَ رَبِّيْجَاهِيْنِ كَرِمَشِيْنِ آنِ سَنْكَ
 اُنْغَدَنِ يِوْبَنْهِنْ طُوبِيْلَهْ كَنَايَتَلَارِيْ كَافِرِ لَهْ طُوبِيْرِ لَهْ
 كَلِبِ كَافِرِ بَلَارِيْ اِنْجَهِيْكِ اِسْقَرْ كِدِرِ لَهْ مَعْجَدَنْ تُوْزِ يِرْ كَوْسْقَرْ
 اِسَارَتْ اِيلَهْ آيَهْ بِسِيلُونْ اوْ كَافِرِ لَهْ آنِ كَوْرَنْ طَرَيِ لَوْزَ
 بُولِيْمَنْ دَبَلَهْ اِلَهْ جَاهَهْ دُونِبِكِيْكِ كَدِرِ لَهْ بُورِيِ كَاهَهْ
 تُوْبِيْسْ خَاهِرِ دِينَكَ بِرْ كَطِيفِيْنِهْ مَكَانَهْ طُوبِيْنِدَنْ اوْ كَغْلِيِ شِيشَهْ
 آكَا يِاقِنْ تِنَادَهْ وَرَدَهْ اِكِنْ حَوشَهْ رَسُولَهْ دَعَدَهْ كَعِيْهِ بِرِدِ دِيدِ لَكَرْ
 يِنَا اِشِتَهْ رَسُولَهْ خَالِهْ اِيجَاهَهْ اوْ كَافِرِ لَهْ دَلَكَهْ دَوْكَلَهْ قَاهَهْ
 تُوْبِيْكِيْلَهْ بَلَارِيْ جَاهَهْ كَنَاهَهْ عَجَاهِيْنِ بُوسْهِهْ دِنْكَلَهْ اِيْهَاهَهْ
 زَمَانِلَهْ اِنْدَلَهْ شَهَهْ بِرِنَاهَهْ اوْ قَوْزَهْ لَهْ دِنْكَرَادَهْ اوْ جَانَلَهْ
 كَالَّهَ دَنِ يِنْ اوْ لَرَسَهْ مَهْ مَانِ مُطَيْعَهْ لَهْ دَرَلَهْ آيَهِ كَانِ

[7b]

- 1 O şofranuñ yiri bellidür anda
Varıcağız göresin anı sende
- 2 O ni‘metden iyiyüben hep トイarlar
Gine bunları kāfirler tuyarlar
- 3 Gelip¹⁹² kāfirler buları incitmek ister
Ki dirler mu‘cizātuñ bize göster
- 4 İşaret eyler aya ay yarlıur
O kāfirler anı görüp tarılur
- 5 Bulımaçlar bulara anda çāre
Dönüp gine giderler yüzü kara
- 6 Kubaysar tağı dibinde bir latif yir
Meger anda トイupdur ol ‘Ali Şir
- 7 Aña yakın bir ev vardur ifien hoş
Resülüñ doğduğu yir didiler uş
- 8 Yine işit Resülüñ hālin iy cān
O kāfirler dilerler dökeler kan
- 9 Koyup gider buları cümle küffär
‘Acāyibdür bu sözler diñle iy yār
- 10 Zamānila inerler şehre bunlar
Otururlar bir arada o cānlar
- 11 Ki Allahdan nice olursa fermān
Muñi‘ olup dutarlar anı yeksān

¹⁹²

Zarf-fil ekinün ünlüsü düz olarak yazılmıştır.

كِيْمَقْحَفْ دَارَ اسْتِنَدَ آنَوْنَ حَمْرَ نَيْزِيَا بَشَّاكِيرْ قَلْيَا غَزْرَ
 كَرِكِيْعَنْ آرْمَذُورْ زَسَّا مَيْ كَيْدَرْ هَمْزَيْ سَجِيدَ كَأَمَامَيْ
 آوْقَبَانَوْنَ تَامَاتَاسْتَقْرَشَونْ آنَزَلْ يِكَسَّكَلَكَارْ تَقْيَقَزَارْ شَونْ
 حَسِيلْ طَلْكَ يِيلِيْنَدَهْ وَكَرِنَافَيْ كَامِنْكَدَرْ أَجَنَدَ قَادَ كَهَمْزَمَيْ
 بَارِزَنْ قَذْنَسَكَ الْأَرْضَ بَحْشَتَ أُورِنَندَ دُوكَسَرْ زَيْنَكَدَرْ
 الْهَدِيْيَ سَقْلَا الْأَمَ عَرَقَدَنْ بَلُورِينْ نَسَهْ مَوْنِيْقَدَرْ عَرَقَدَنْ
 جَوْقِيلَادَنْ يِيكَامَسْحِيْيَاقَصَا بُولَاصَافَا الْأَمَيْ لِخَصَا
 مَنْيَيَنْدَزْ مَنْقَسْلَدَنْ آرَوْنَخِيْ دَيَايِنْ كَلَزَكَلَوْنَكَيْلَيْيَيْ أَخِيْ
 بَيْزَ الْقَنْزَلَيْدَمَاجَدَمَلْنَقَنْيِيْ دَيْخِيْ دَمَلَدَمَدِيْزَنْ قَرْقَانِيْيِيْ
 جَوْمَحَبُوكَ يِيلَندَ بَخَلَكَلَرَ دَصَعَتْ خَرَجَ دَلَبَنَزَ دَيْجَهَيْ
 كَلَأَقْشَوْنَ مَعَ الْأَيْنَ تَغَيَّبَ وَلَرَدَنْ شَوَّلَقَ مَصَمَدَ بَقَاسِنْ مَالَكَنَدَنْ

[8a]

- 1 İki müşhaf var üstinde anuň hem
Yüzine baþsa kişi þahmaya þam
- 2 Ki iki yüz adım durur tamamı
Íkider hem bu mescidüñ imamı
- 3 O þubbenüñ tamamet üsti þurşun
Anuň yüksekliği artuk yüz arşun
- 4 Şirâtuň yidi yirde var nişanı
Kemerlerdür üçer kat gördüm anı
- 5 Yarın Kudüsde olur arz-ı mahşer
Odından dökiserdür niçeler der
- 6 Ílâhî bizi sakla ol ‘araðdan
Bilürsin nesnemüz yokdur ‘araðdan
- 7 Çü kibleden yaña Mescid-i Akşâ
Bu(nuň) evşâfina olmaya ihsâ
- 8 Müzeyyendür münaþkaþdur o daþı
Diyeyim gördüğüm gibi iy aþî
- 9 Yüz altmış adım ölçüüm uzununu
Daþı adımladum yüz þırk inini
- 10 Çü mihrâbuň yanında mihrâb var
Ne şan’at þarc olupdur zi ‘aceb kâr
- 11 Aña þarþu mü’ezzin tahtı vardur
Þol aþ mermer þaþasın sanki þardur

آنلار - تئام بىز زنجىتى واردىز سۇلاق مەممەقا سىنى ھەنىءە قىدىز
 آذىڭىز سەتىن بىز زنجىتى قىدىز اصلىنىز يۈزۈڭىزىن بىزىلىپىز
 بولۇرىغان غېرى باىن اىردى كېچىھە كىرىتى يۈزۈ اوڭىز كېيدىڭىز خا
 بىخۇقىزى دە سەجىدەڭىز هەمەن ئىيىزلىرىن بىانلىرىن ئەللىك
 خۇمۇر لە جاڭىخالىڭىز تىختىز صەلتۈرۈز لە ئازى ئەنت
 بىرائىغاننى قۇرمىش بىلە دىرىز حېرى بىزىرىپىز ئەزىزلىك بىزىلى
 لە ئەتصاصى سەجىدىنىڭ ئەلمۇن ئەسلاملىك ئەتكى
 خۇصۇن بىانلىرى دە ئىپەتلىكى ئووكىدە ئېلا ئەسۋارلىكى
 يەرلەن ئەتنى دە ئاكا ئەزىزلىرى زەيالتىڭىزلىك كېيدۈرۈلە
 جوکۇن طۇغۇش قابقا قىشۇنىڭ دەشكەن دارىز واردىز قېكە ئەندە
 لەردىز هەم قېتىپىز ئەسلاملىرىغا نەصىب ئەلبىز ئەلچىكى نەظەرقىل

[8b]

- 1 Anuñ üstinde bir zincir de vardur
Şol ak mermər bağasın sanki kardur
- 2 Anuñ üstinde bir zincirde kandil
Aşılmışdur yüz altmış kandil bil
- 3 Bulardan gayri yanın irte gice
Ki dört yüz on ikidür uçdan uca
- 4 Mücevvedür o mescidüñ hem altı
İnerler nerdübândan ellı altı
- 5 Çü mi'rāca gelincegez Muhammed
Şalavāt vir olasız aña ümmet
- 6 Burağı anda komış şöyle dirler
Haber virdi bize bir iki pırler
- 7 Ol Akşā Mescidinüñ sağ yanında
Namāz kıllur İmām-ı Mālik anda
- 8 Çü şol yanındadur 'Isā beşigi
Anuñ da kıbleye karşı işigi
- 9 Yirüñ altındadur aña inerler
Ziyāret eyleyüp giri dönerler
- 10 Çü gün toDate() kapu karşısında
Direkler üzre vardur kubbe anda
- 11 Odur hem kubbe-i silsile şorǵıl
Nasib olup կalıcaç key nažar kıl

كوجا ز بىزىز ساله حجه نىت . بىتن قىك يلىساو فىلەست
 كەجح آنلىك سلوك جوقدار ئەپلىك سەخا اومنە يالىن بىزىز جوايد
 رئۇولالله دېيۇنىڭ بىلەسىز كەچى ئوقى شىرىپ دۇرۇدۇ دەمەزىز
 يېرىز ئىشىڭ ئەتكى ئواپ كەپ بىجح آنلىك كۆك يېلىز نواي
 لۇيچۇڭلا مالان قىرغىزدىز نىت اماڭىق حق يىلىن بىزىز دەرىنى
 ئەپلىك اىغىدرىزىنار خەتىيەلە جانلىك طەرىزىزىنار خەپىلە
 ئاڭقۇلۇغا دەرىزىنە خەلەپىنە بىزىش كارىچانلىك سۈپىنە
 بىزىلەڭ كەچىجى كەنەت جەڭىنە قەلەر ئەستە ئەڭلەر ئەگەرىنى
 ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك
 جوچەلە ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك
 كامىزلىن ئۆزى كەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك
 ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك ئەپلىك

[9a]

- 1 Gütün yiterse eyle hacca niyyet
Sağın terk eyleme farzıla sünnet
- 2 Ki hacç itmegligüñ çokdur şevâbı
Saña uş diyeyin bir bir cevâbı
- 3 Resûlu'llah diyüpdür bu sözi hem
Anuñ sözi durur derdüne merhem
- 4 Yigirmi biş ǵazā itmek şevâbı
Ki bir hacç itmegüñ yigdür şevâbı
- 5 Anuñiçün ki măluñ terk idersin
İmânuñ Haç yolma berk idersin
- 6 Tenüñi incidürsin zahmetile
Cânuñi toyurursın rahmetile
- 7 Tanukläga varursın Haç evine
Bir iş işle ki cânuñ da sevine
- 8 Bu yolda gerçi ki zahmet çekersin
Velî rahmet tohumların ekersin

4.3.2. Kitāb-ı Evsāf-ı Mesācidi’ş-Şerīfe Açıklamalı Dizin

A

- āb-ı zemzem** (<F. āb ‘su’ <Ar. zemzem) Kâbe-i Şerîf’in yanında suyu meşhur olan kuyu 6b/4.
- ‘acāyib** (<Ar. ‘acāyib) Şaşılacak şey, tuhaf 7a/3.
‘acāyib-dür 7b/9
- ‘aceb** (<Ar. ‘aceb) Pek garip, tuhaf 8a/10.
- acık-** (<ac-ı-k-) Acıkmak, açlık duymak, aç olmak.
acık-duk-ları-n-ı 7a/11
- adım** (<ET at-ı-m) Yürüme için yapılan hareket 8a/2, 8a/9.
ad-ı-m-dur 5b/4
ad-ı-m-la-du-m 5b/5, 8a/9
- ağaç** (<ET ı-ğać) Dalları sert nebat, şecer 7a/4.
- āh** (<F.āh) Ünlem 5a/10.
- aḥī** (<Ar. aḥī) Kardeş, dost, arkadaş 8a/8.
- Aḥmed** (<Ar.) Hamd eden, öven, övülen. Hz. Muhammed’ın (sa) adı 6b/1.
- ak** Beyaz 8a/11, 8b/1.
ak-ça 5b/4
- ak-** Akmak, bulunduğu yerden aşağı hareket etmek, sızmak, yüzər gibi kaybolmak, revan olmak.
ak-ar-ı-di 5a/2
ak-ı-t-ǵıl 5b/1
- Aḳṣā** (<Ar. kusva) Aḳṣā Mescidi, uzak, irak 8b/7.
Aḳṣā Mescid-i (Mescid-i Aḳṣā) 8b/7
- ‘alāmet** (<Ar. ‘alāmet) Belirti, gösterge, nişan, işaret 5b/10.
- ‘Ali** (Ar.) Hz. Peygamberin (sa) yakın dostu, damadı 7b/6.
- Allah** (<Ar.) Tek yaratıcı olan, Rab, Mevlâ, Hüda, Tanrı, Çalap, Hak, Vücut-ı mutlak olan 7a/11.
Allah-dan 7b/11

alt	Bir şeyin alt kısmı, üstün ziddi.
	alt-i 6a/8, 8b/4
	alt-i-n-da-dur 8b/9
altmış	Altmış, elli dokuzdan sonra gelen sayı 8a/9, 8b/2.
altun	Altın, kıymetli maden, zer, zenginlik, servet, pek güzel, yolunda 6a/8, 6b/9.
aña	(<a-ñ-a) Ona 6a/10, 6a/7, 6b/4, 7a/6, 7b/7, 8a/11, 8b/5, 8b/9.
anda	(<a-n-da) Onda 6a/3, 6b/10, 6b/11, 6b/2, 6b/3, 6b/7, 6b/8, 7a/7, 7a/8, 7b/1, 7b/5, 7b/6, 8b/10, 8b/6, 8b/7.
andan	(<a-n-dan) Ondan 5a/5.
ani	(<a-n-i) Onu 6a/1, 7b/1, 7b/11, 7b/4, 8a/4.
anlar	(<a-n-lar) Onlar 7a/9.
anuñ	(<a-nuñ) Onun 9a/3, 5b/11, 6a/2, 6a/9, 6b/5, 8a/1, 8a/3, 8b/1, 8b/2, 8b/8, 9a/5.
	a-nuñ-içün 9a/5
ara	Ara yer, boşluk, iki şeyin arasındaki mesafe, fasila.
	ara-da 7b/10
	ara-sı 6a/11, 6a/4
'arak	(<Ar. 'arak) 1. Utanç teri, ter, alın teri. 2. Meyve gibi şeylerden yapılan içki, raki.
	'arak-dan 8a/6
arşun	Arşın, ölçü, kol boyu ölçüsü 6a/1, 8a/3.
artuk	(<art-u-k) Artık, fazla 8a/3.
arż-i mahşer	(<Ar. arż-i mahşer, arz 'üzerinde') Mahşer yeri 8a/5.
aşıl-	(<as-i-l) Bir yere iliştirilip sarkıtılmak.
	aş-i-l-mış-dur 8b/2
aṭlas	(<Ar. aṭlas) Yüzü ipek ve tersi pamuk kumaş.
	aṭlas-ıla 6a/6
ay	Ay, dünyanın uydusu, kamer, mah, bedir, kamerin dünya etrafında bir devir icra etmesi 7b/4.
	ay-a 7b/4
ayağ	(<ET adag>ayak) ayak, insan ve hayvan yürümesine yarayan uzuv.

ayağ-ı 6b/3

az Çok olmayan, azlık, az olan şey, seyrek olan nadir.
az-dur 7a/5

āzād (<F. *āzād*) Serbest, kurtulmuş, kurtulma 5a/8.
azuk (<*az-ı-k*) Yiyecek, yiyniti, taam.
az-u-ķ-ları 7a/10

B

bağ (<F. *bağ*) Bağ, bahçe, bostan 7a/4.

bak- Bakmak, göz kulak olmak, korumak 5b/11.
bak-a-sın 8a/11, 8b/1

bak-ıncak 6a/7

bak-sa 8a/1

bellü (<*belgü-lü*) Açık, aşikâr, belli.
bellü-dür (*bel-gü-lü-dür*) 7b/1

ben Teklik 1. kişi zamiri, ben 5b/5.
beni 5a/5, 5a/6

berk Kati, sıkı, sağlam 9a/5.

berriye (<Ar. *berriye*) Çöl, kara 5a/8.

beşig (<ET *biş-i-g*, *biş-‘sallamak*) Küçük çocukların sallanarak uyutıldığı kerevet.
beşig-ı 8b/8

bil- Bilmek, malumat sahibi olmak, öğrenmek, tanımak, minnettar olmak. 5a/10, 6a/10, 6a/11, 6a/4, 6b/5, 8b/2

bil-dü-m 5a/3

bil-dü-ñ 7a/2

bil-ü-ñ 6b/7, 7a/2

bil-ü-r 5a/5, 7a/11

bil-ü-r-sin 8a/6

bilek Kolun dirsekle el arasında kalan kısmı 6a/3.

bir Tek, bir 5b/3, 5b/3, 6b/5, 7a/4, 7a/6, 7b/10, 7b/6, 7b/6, 8b/1, 8b/2, 8b/6, 9a/2, 9a/2, 9a/4, 9a/7.
bir bir-i-n-i 6a/5

bış	Beş, dört ile altı arasındaki sayı 5b/7, 9a/4.
biz	1.çokluk kişi zamiri, biz. biz-e 7b/3, 8b/6 biz-i 8a/6
boy	(<ET bod>boy) Boy, sülale. boy-dan 6a/5
bu	İşaret zamiri bu 5a/10, 5a/9, 5b/2, 5b/6, 5b/7, 6a/4, 6b/1, 6b/8, 7a/1, 7a/6, 7b/9, 8a/2, 9a/3, 9a/8. bu-(nuñ) 8a/7
bucak	(<buc-ak, buc ‘burç, köşe) Köşe zaviye, her taraf. buc-ak-da 5b/8 buc-ak-li-dur 5b/5
bu	Yakında bulunan varlığı işaret eden teklik işaret zamiri. bu-n-da 5a/5 bu-n-lar 7b/10 bu-n-lar-i 7b/2
bular	Yakında bulunan varlığı işaret eden çokluk işaret zamiri, bunlar. bu-lar-a 7b/5 bu-lar-dan 8b/3 bu-lar-i 7a/10, 7b/3, 7b/9
bul-	Bir şeye arayarak veya tesadüfi nail olmak, kaybolmuş bir şeye vasıl olmak, ele geçirmek. bul-i-maz-lar 7b/5
Burağ	(<Ar.) Miraçta peygamberimize (sa) tahsis edilen binek, vasıta. Burağ-i 8b/6
bürin-	(<bür-i-n-) Bürünmek, örtünmek. bür-i-n-ü-r 6a/6
C	
cān	(<F. cān) Can, ruh. 5a/4, 6a/1, 6a/1, 7b/8. can-i 5b/9

	can-lar 6a/7, 7b/10
	can-u-m 5a/6
	can-u-n 6a/9, 9a/7
	can-u-n-1 9a/6
Cebrā'il	(<Ar. Cebrā'il) Dört büyük melekten biri, vahiy meleği.
	Cebrā'il-den 7a/11
	Cebrā'il-üñ 6b/7
cem'	(<Ar.) Top, mecmu, pek kalabalık cemaat 5b/2.
cevāb	(<Ar. cevāb) Sözle karşılık ya da işaretle vermek, kabul ya da ret 7a/9.
	cevāb-1 9a/2
cümle	(<Ar. cümel>cumla) Birikmiş miktar, bütün, hep 7b/9.
C	
çak	Hatta, dek, tamam, tastamam 5b/11.
Çalap	(<Ar. isim) Mābut, Mevlā, Hüdā sahip, malik.
	Çalab-a 6b/6
	Çalab-u-m 5a/5
çāre	(<F. çāre) Tesviye, tedbir, medet, ilaç 7b/5.
çek-	Çekmek.
	çek-er 6a/5
	çek-er-sin 5a/9, 9a/8
çıktı-	Çıkmak, yok olmak, gitmek.
	çıktı-ar 5b/9
	çıktı-ar-lar 7a/9
	çıktı-ar-sa-n 6a/4
çok	Fazla, az olmayan, ziyade, pek ziyade mikarda.
	çok-dur 9a/2
çü	(<F. çü) zira, çünkü, mademki, -diği zaman 5a/3, 5a/3, 5a/9, 6b/11, 6b/7, 8a/10, 8a/7, 8b/10, 8b/5, 8b/8.
çün	(<F. çün / çun) Gibi, nice, mademki, -diği zaman anlamları veren bağlaç 7a/11.

çünkü	(<F çün ki) Çünkü, zira, dolayı 5a/9.
da	Dahi, bile 8b/8, 9a/7.
dahı	(<ET tak-ı) Dahi, da, de, bile 6a/2, 6b/10, 6b/10, 7a/2, 8a/8, 8a/9.
daşra-	(<taş-ra, taş ‘dış’) Taşra, dışarı, dışarıya doğru. daş-ra-da 7a/3
de	Edat 8b/1 zencir de 8b/1
degirmi	(<teker’den) Yuvarlak, oval, müddever, dairevî 5b/5.
degül	(<ET teg ol) Değil 5b/5.
dembedem	(<F. dem) Anbean, o an, o zaman içinde, durmaksızın 5a/2.
der	Ter 8a/5.
derd	(<F. derd) Keder, acı, gussa, sıkıntı, tasa. derd-ü-ñ-e 9a/3
devrân	(<Ar. devrân) Zaman, devir, dünya 5b/2.
dip	Bir şeyin dibi, yüzeye uzaklıği. dib-i-n-de 7b/6
di-	Demek, söylemek. di-di 5a/7 di-di-ler 7b/6 di-düğ-ü-m 7a/3 di-dü-m 5a/4, 6b/1 di-r-ler 7b/3, 8b/6 di-y-eyim 8a/8 di-y-eyin 5b/3, 9a/2 di-y-üpdür 9a/3
dile-	(<ET ti-l-e) Dilemek, istemek. dile-r-ler 7b/8
diñle	(<ET tiñ-la, tiñ ‘can, ses’) Dinlemek 7b/9.
direk	(<dir-e-k, dir ‘kolun dirsek bölgesi) Destek vermeye yarayan düz ve uzun ağaç 5b/7. dir-e-k-ler 5b/7, 8b/10

dīvār	(<F. dīvār) Duvar, binanın bir tarafı, bir mahali ihata eden taş, tuğla, kerpiç yapı, dīvār-a 7a/1 dīvār-lar-ı 5b/6
diz-	(<ET tiz-) Dizmek, sıralamak. diz-i-l-mış-dür 5b/8
doğ-	(<ET tog-) 1.Doğmak, dünyaya gelmek, teveliüt etmek. 2.Maşriktan çıkmak, güneşin doğması. doğ-duğ-ı 7b/6 doğ-ı-ş-ı-n-da 6b/11
dök-	(<ET tök-) Dökmek, düşürmek, akıtmak, saçmak, serpmek. dök-e-ler 7b/8 dök-isер-dür 8a/5
dön-	(<ET tön-) Kayıtmak, yüzünü çevirmek, dönmek, yönelmek. dön-er-ler 8b/9 dön-üp 7b/5
dört	Dört, üç ile beş arasındaki sayı 5b/10, 5b/5, 5b/6, 5b/8, 5b/8, 6b/8, 8b/3.
dur-	(<ET tur-) Kalkmak, kalmak, durmak, hareketsiz beklemek, oturmak. dur-updur 5b/7 dur-u-r 5a/10, 6b/11, 8a/2, 9a/3 dur-u-r-lar 6b/6
dut-	(<tut-) Yerine getirmek. dut-ar-lar 7b/11
dünya	(<Ar. dünya) Şimdi yaşadığımız âlem 5a/10, 5b/2.
dürr	(<Ar. dürr) İnci. dürr-ile 5b/1
düz	(<ET tü-z) düz, doğru, eğri olmayan 5b/1. düp-düz 5b/4
düzet-	(<düz-e-t-) Düzeltmek, tanzim etmek, mamur etmek. düzet-mış-ler-dür 6b/8

E

- Ebū Bekir** Hz. Peygamberin (sa) yoldaşı, yardımcı, kayın pederi.
Ebübekr-ile 7a/8
- eger** Şart bildiren edat 6b/5.
- ehl** (<Ar. ehl) Sahip, melik, sakin, muktedir, ehil.
ehl-i-n-den-i-se-ñ 5a/10
- ek-** Tohum saçmak, tohum ekmek, saçmak.
ek-er-sin 9a/8
- elḥamdüllah** (Ar.) “Hamd Allah'a aittir, yanlışca ona yapılır” anlamına gelen söz 5a/4.
- elli** (<ET ellig>elli) yüzün yarısı 8b/4.
- etek** Örtü ya da elbiselerin aşağı sarkan kısımları.
etek-ler-i-dür 6a/6
- ev** (<ET eb>ew>ev) Eve, mesken, konak, konut 7b/6.
ev-i-n-e 9a/7
ev-ü-m-e 5a/7
- evsāf** (<Ar. vasf'dan) Özellikler, vasıflar.
evşaf-i-n-a 8a/7
- eyle-** (<ET *ed-le) Yapmak, etmek, eylemek 9a/1.
eyle-m-e 9a/1
eyle-r 7b/4
eyle-y-üp 8b/9
- ezān** (<Ar. ezān) Müslüman cemaati namaza davet etmek için müezzin tarafından minarede okunan tekbir, kelime-i şahadet ve diğer kelimeler.
ezān-ı 5b/9

F

- farż** (<Ar. farż) Tutma, itibar etme, ahkam-ı diniyede farz olan şeyler.
farż-ıla 9a/1
- fermān** (<F. fermān) Padişahın buyruğu, emir 5a/7, 7b/11.
- ferş** (<Ar. ferş) Döşeme, yayma, serpme, örtü.

ferş-dür 6a/10

fiğān (<F. *figān*) İnleme, feryat 5a/10.**G****ğam** (<Ar. *ğam*) Tasa, kaygı, gussa, keder. 6b/4, 8a/1.**garık** (<Ar. *garık*) Batma, batırma 6a/9.**gayri** (<Ar. *gayr'*dan) Başka, özge, diğer 8b/3.**gazā** (<Ar. *ǵazā*) Din uğruna yapılan savaş 9a/4.**geç-** Yer değiştirmek, taşınmak, bırakmak, terk etmek.

geç-ü-r-miş 7a/7

geç-ü-r-ü-r-ler 7a/1

gel- (<ET *kel-*) Gelmek, inmek, geri dönmek 5a/7.

gel-cek 7a/9

gel-incegez 8b/5

gel-ip 7b/3

ger (<F. *ger*) Eger, şayet 6a/5.**gerçi** (<F. *ger çi*) Eğer, eğer ki, şayet 9a/8.**gerek** (<ET *kerge-k*) İster, lazımlı gerek.

gerek-dür 5a/7

gibi (<ET *kip-i*) Sona gelen benzetme edatı 6a/3, 8a/8.**gice** (<ET *keç-e>gece*) Gece, leyl, şeb, tün, günün karanlık kısmı 6b/6, 8b/3.

gice-ler 6a/11

git- (<ET *kit-*) Gitmek, uzaklaşmak.

gid-er 7b/9

gid-er-ler 7b/5

git-miş 6b/3

gine (<ET *yana>yene>yine/gine*) Yine, tekrar 7b/2, 7b/5.**gir-** Nüfuz etmek, dalmak, bir yer ya da bir şeyin içine girmek.

gir-dü-m 5a/1

gir-meg-e 7a/10

giri (<ET *ki-rü*) Geri 8b/9.

gönder-	(<ET kön-der-) Göndermek, yollamak ulaştırmak. gön-der-ü-r 7a/11
göñül	İnsan his ve duygularının merkezi. göñl-i 5b/9 göñl-ü-m 5a/6
gör-	(<ET kö-r-) Görmek, bakmak. gör-di 5a/1 gör-düg-ü-m 8a/8 gör-dü-m 8a/4 gör-e-sin 7b/1 gör-icek 5a/4, 6a/9 gör-i-n-ü-r 6a/6 gör-üp 7b/4
göster-	İbraz etmek, gördürmek 7b/3.
göz	(<ET kö-z) Görmeye yarayan organ, nazar. göz-ü-m 5a/1 göz-ü-m-den 5a/2 göz-ü-ñ-den 5b/1
Ğufrân	(<Ar. Ğufrân) Rahmet eden, merhametli olan 5a/9.
güç	Kuvvet, kudret, çaba. güc-i 5a/7 güc-ü-ñ 9a/1
gümüş	Kıymetli beyaz maden. gümüş-den 6a/3
gün	(<ET kün) Yirmi dört saatlik zaman dilimi, âlem, halk, ahali 6b/11, 7a/8, 8b/10.
gündüz	(<gün-düz) Günün aydınlık olan yanı 6b/6.
güneş	(<kün-es) Gün, şems, hurşid, dünyayı ısıtan ve aydınlatan yıldız 6a/2.
H	
Haber	(<Ar ḥaber) Haber, bilgi 8b/6.

hacc	(<Ar hacc) İslamin beş şartından biri, Mekkeyi ve Ka‘be-i Şerîf’i, belli dönemde usûlde ziyaret etmek 9a/2, 9a/4.
	hacc-a 9a/1
Hacerü'l-Esved (<Ar.) Ka‘be-i Şerîf’in kapısının yanında bulunan siyah semavî taş 6a/7.	
	Hacer-i Esved-e 5a/3
Hâk	(<Ar Hâk) Allah, Yaratıcı, Rab 5a/7, 9a/5, 9a/7.
	Hâkâ-a 5a/1, 5a/3
hâl	(<Ar. hâl) Oluş durum, bulunmuş keyfiyet.
	hâl-i-n 7b/8
hâlk	(<Ar. hâlk) Umum, cemiyet-i beşeriye, insanlar, camaat, gürûh, kalabalık.
	hâlk-a 6a/3, 6a/4
Hanbelî	(<Ar.) Ehl-i sünnet mezheplerden hanbelî mesebinin kurucusu İmam Hanbelî 6b/11.
Hanîfi	(<Ar.) Ehl-i sünnet mezheplerden hanîfi mesebinin kurucusu İmam-ı Azam Ebu Hanîfe 6b/9.
hanum	(<ET han-u-m) Eş, hanım, yardımcı 5a/6.
harâm	(<Ar.) Şeriat hükümlerine göre helal olmayan 5a/10.
harc ol-	İcra etmek.
	harc ol-updur 8a/10
Harem	(<Ar. Harem) Ka‘be-i Şerîf ve civarı, herkesin girmesi uygun olmayan yer 5b/10, 7a/2.
	Harem-den 7a/3
	Harem-e 5a/1
	Harem-üñ 5b/11, 5b/4, 5b/6, 5b/8
Hayy	(<Ar. Hayy) Diri, zinde, canlı olan Allah cc.
	Hayy ü Sübħān 5a/4
hâzır ol-	Hazırlanmak 7a/3.
hele	Özellikle, alelhusus, nihayet, akîbet, kaldı ki, gelelim, gelgelelim, hele 7a/2.
hem	(<F. hem) İki şeyin birlikte bulunması, hem 6a/2, 6a/8, 8a/1, 8a/2, 8b/11, 8b/4, 9a/3.

hemān	(<F. hemen) Aniden, derhal, çabucak, az evvel, daima, mütemadiyen 6a/6.
hemīşē	(<F. daima) Daima, her zaman, her vakit 5a/10.
hep	Bütün, cemi, cümle, hep 7b/2.
her	(<F. her) Cümle, hep 3a/10, 3a/9, 6a/11, 7a/6.
hergiz	Hiç, hiç bir zaman, asla 6b/4.
hezārān	(<F. hezārān) Binlerce 5a/1.
ḥo	(<F. ḥo) Da, de 7a/4.
hoca	(<F. hoca) Hoca, efendi, çelebi, sahip. ḥoca-dur 6a/5
ḥōn	(<F. ḥōn) Sofra 7a/11.
ḥoş	(<F. ḥoş) İyi, tavyib 7b/6.
ḥoz	(<F. ḥoz) Kendi, kendi kendine 5a/5.
ḥüb	(<F. ḥüb) Güzel, cemil 6b/1.
ḥuṣūṣā	(<Ar. ḥuṣuṣā) Hususi olarak, özellikle, ayrıca 7a/10.
hüner	Biliş, marifet, ilim, fen, ince sanat 5a/10.

I

ir-	Ayırmak, ayrılmak. ir-a-maz 6b/5
issi	Sıcak. issi-si-n-a 5a/8
ivacuk	(<ET yıvak-çık, yıvak ‘ufak’) Ufacık 5b/4.

İ

‘ibādet	(<Ar. ‘ibādet) Kulluk, tapma, tapınma. ‘ibādet-dür 5b/11
İbrāhim	Hz. İbrahim ‘aleyhi’s-selâm 6b/2.
iç-	İçmek. iç-en 6b/4
iç	Bir şeyin iç kısmı, dâhil. iç-i 5b/4, 6b/1

	iç-re 7a/2, 7a/8
icün	(<iç-i-n) İçin. a-nuñ-içün 9a/5
ıṣā	Hz. ‘Isā ‘aleyhi’s-selâm 8b/8.
ihşā	(<Ar. ihşā) Sayma, sayı 8a/7.
iki	Bir ile üç arasındaki sayı 6a/10, 6a/11, 6a/3, 6a/4, 8a/1, 8a/2, 8b/6. iki-dür 8a/2, 8b/3
il	Bölge, şehir memleket, ülke, yurt 6b/5.
ilâhî	(<Ar. ilâhî) Allah'a mahsus ululuk, yükselik 8a/6.
imām	(<Ar. imām) namazda kendisine uyulan kişi 6b/10. imām 6b/11 imām-ı 8a/2 imām-ı 8b/7 imām-lar 7a/1
īmān	(<Ar. īmān) İnanma, Hakkı kabul etme, nübüvveti tasdik etme, kalp ile tasdik dil ile ikrar etme. īmān-a 7a/9 imān-uñ 9a/5
imdi	(<ET amti) Şimdi 5b/3
incit-	(<inci-t) Üzmek, canını acitmak, elem vermek, dokunmak, ilişmek. inci-d-ü-r-sin 9a/6 inci-t-mek 7b/3
iñen	(<iñ-en) Pek, çok, fazla 6a/1, 7b/6.
in-	bir yerden inmek, düşmek. inerler 7b/10, 8b/4, 8b/9
in	En, bir nesne ve varlığın eni. in-i-n 5b/5 in-i-n-i 8a/9
irgür-	(<ir-gür-) Erdirmek, eriştirmek. ir-gir-di 5a/5

	ir-gür-di 5a/6
irte	(<ert-e) Sabah 8b/3.
İsmā‘il	(<Ar. İsmā‘il) Hz. İsmā‘il ‘aleyhi’s-selâm 6a/8.
iste-	(<iz-de) İstemek, dilemek, talep etmek.
	iste-r 7b/3
ış	Çalışarak yapılan şey 5b/2, 9a/7.
	ış-den 5a/10, 6a/3
ışāret	(<Ar. işāret) Parmakla veya göz, kaş ile gösterme 6a/8, 7b/4.
ışit-	Duymak, anlamak 7b/8, (ışid-) 5b/3.
	ışid-en-üñ 5b/9
ışig	(<eş-i-g) Giriş, kapı girişi, kapının üzerinde durduğu dayanak.
	ışig-i 6a/5, 8b/8
	ışig-i-n-e 6a/4
ışle-	(<ış-le-) İşlemek, yapmak 9a/7.
it-	Etmek, yardımcı fiil.
	id-ecek 5a/10
	id-er-i-se 5a/9
	id-er-sin 9a/5
	id-e-sin 5b/2
	id-eyin 5b/3
	it-düm 5a/2
	it-meg-lig-üñ 9a/2
	it-meg-üñ 9a/4
	it-mek 9a/4
	it-miş 6b/3
	it-señ 6a/1
iy	Ey, ünlem 5a/2, 5a/4, 6a/1, 6a/1, 7b/8, 7b/9, 8a/8.

K

Ka‘be	Ka‘be-i Şerîf, Müslümanların mübarek yapısı, Mekke’de Hz. İbrahim’dan kapma küp şeklindeki yapı 6a/6, 6b/2.
	Ka‘be-dür 5b/11

	Ka'be-nüñ 5a/4, 6a/10, 6b/8, 7a/4
kaçan	(<ka-ç-a-n) Ne zaman, ne zaman ki 5a/1.
kâfir	(<Ar. kâfir) Tanımayan, bilmeyen, küfür üzere olan, kendisine yapılan iyiliği unutan, iyilik bilmeyen. kâfir-ler 7b/2, 7b/3, 7b/4, 7b/8
kal-	Kalmak. kal-ıcağı 8b/11 kal-ma-y-a 6b/4, 8a/1 kal-u-r 5b/2 kal-u-r-mış 7a/8
ķamu	(<ET ķamu-ğ) Halk, toplum 5b/10.
ķan	İnsan ve hayvanların damarlarında dolaşan kırmızı renkli sıvı 7b/8.
ķanādil	Kandiller, lambalar. ķanādil-ler 5b/8
ķandīl	(<Ar. ķandıl) Yağa bandırılmış bir fitille ışık veren lamba 6a/11, 8b/2, 8b/2.
ķapu	(<kap-ı-g) Kapı, ev, konak, bina gibi yerlerin giriş yeri 8b/10. ķapu-dur 5b/10 ķapu-lar-ı-n 5b/10 ķapu-nuñ 6b/7 ķapu-sı 6a/2 ķapu-sı-n-a 6a/7 ķapusı-nuñ 6b/2 ķapu-y-a 6b/9
kâr	(<F. kâr) İş, amel, fil, kazanç, fayda, menfaat, temettü, nef, istifâde 8a/10.
ķara	Siyah, yağız 6a/6, 7b/5.
ķardaş	(<ka-daş) Kardeş, anne ya da babası ortak olan 5a/2.
ķar	kışın yağan yağış. ķar-dur 8a/11, 8b/1
ķarındaş	(<karın-daş) Kardeş 7a/5.
ķarşu	(<kar-ı-ş-ı) Karşı 6b/9, 7a/1, 8a/11, 8b/8.

	karşu-dur 6a/9
	karşu-sı-n-da 6b/2, 8b/10
kat	Kat, yan, ind, nezd, huzur, fikir, itikat 5b/6, 8a/4.
katre	(<Ar. katre) Damla.
	katre-si 5b/1
kemer	(<F. kemer) Kapı, pencere gibi açılığın üstündeki tak, kuşak.
	kemer-dür 5b/6
	kemer-ler-dür 8a/4
	kemer-ler-i 5b/7
kenär	(<F. kenär) Kıyı çevre.
	kenär-e 5b/8
kendü	Dönüşlülük zamiri kendi, öz 6b/3.
kesb it-	(<Ar. kesb it-) Kazanmak, kazanç sağlamak a/10.
	kesb id-ecek a/10
key	(<F. ki ey) Ünlem, hitap unsuru 8b/11.
kıble	(<Ar. kıble) Namaz kılarken dönülen yön, taraf.
	kıble-den 8a/7
	kıble-y-e 8b/8
kıl-	Kılmak, yapmak 7a/7, 8b/11.
	kıl-dı 5a/1
	kıl-dı-m 5a/3
	kıl-ma-y-a-sın 5a/10
	kıl-u-r 6b/11, 8b/7
	kıl-u-r-i-mış 6b/10
	kıl-u-r-mış 6b/9, 6b/9
kırk	Otuz dokuzdan gelen sayı, erbain 5b/10, 6a/1, 8a/9.
kıyās	(<Ar. kıyās) Karşılaştırma yaparak hükmü verme 6a/1.
ki	(<F. ki) Bağlaç ki, kim 5a/10, 5a/5, 5b/1, 5b/5, 6a/3, 6a/7, 6a/8, 6b/1, 6b/8, 7a/1, 7a/6, 7b/11, 7b/3, 8a/2, 8b/3, 9a/2, 9a/4, 9a/5, 9a/7, 9a/8.
kılıd	(<Yu. kılıd) kapı sandık vb. şeylerin açılmasını sağlamak için kullanılan gereç 6a/4.

kim	(<F. kim) Bağlaç kim, ki 6a/6, 7a/6.
kireç	Beyaz taş, kireç, kireç taşı 6a/2.
kişi	Adam, şahıs 8a/1.
	kişi-de 6b/4
ko-	Koymak, bırakmak, terk etmek.
	ko-maz-lar 7a/10
	ko-mış 8b/6
	ko-y-up 7b/9
Kubaysar	(<Ar.) Mekke'de bir dağ 7a/5, 7b/6.
kubbe	(<Ar. kubbe) Kâgir, kümbet, kubbe 6b/2, 6b/6, 8b/10.
	kubbe-dür 6b/5
	kubbe-i silsile 8b/11
	kubbe-nüñ 8a/3
Kudüs	Kudüs şehri.
	Kudüs-de 8a/5
kul	Allah'a gerçek manada inanan insan, hizmet eden 6a/5.
	kul-lar-i-n-a 5a/7
kum	Kum.
	kum-dur 5b/4
kurşun	Kurşun madeni, yumuşak maden 8a/3.
kuyu	(<ET kudu-g) Kuyu, kazılmış çukur.
	kuyu-y-a 6a/9
küffär	(<Ar. küffär) Kafirler, inançsızlar topluluğu 7b/9.
	küffär-a 7a/9
külli	(<Ar. külli) Bütüne ve umuma ait, hep.
	külli-si 7a/5

L

latîf	(<Ar. latîf) Yumuşak, mülâyim, hoş, güzel 7b/6.
--------------	--

M

mağâra	(<Ar.) İn, gar, kehf, yer altındaki oyuk 7a/6, 7a/8.
makâm	(<Ar. maķām) Durak, mekân, mahal.

	maķām-ı 6b/2, 7a/7
maķṣūd	(<Ar. kast'dan) Maksat, kasdolunan şey, meram, niyet.
	maķṣūd-u-m-a 5a/6
Mālik	İmām Mālik, Mālikî mesebinin kurucusu 6b/10, 8b/7.
mäl	(<Ar. mäl) Tasarruf olunan kıymetli ve lüzumlu şeyler.
	mäl-u-ñ 9a/5
meger	(<F. meger) Meğer, eğer 7b/6.
menāre	(<Ar. minâre) Ezan mevkii, müezzinin ezan okuduğu şerefeli kule 5b/8.
menber	(<Ar. minber) Camide hatibin çıkış hutbe okuduğu merdivenli kürsü.
	menber-i 6a/9
mercān	(<Ar. mercān) Denizden çıkarılan mercan 5b/1.
merhem	(<Ar. merhem) Yara ve ağrıyan yerlere sürülen koyu kıvamlı ilaç 9a/3.
mermer	(<Yu.) Beyaz ya da farklı renklerde pürüzsüz doğal taş 8a/11, 8b/1.
mescīd	(<Ar. mescid) Müslümanların namaz kıldığı mâbet.
	Mescid-i Akşa 8a/7
	mescid-i-nüñ 8b/7
	mescid-üñ 8a/2, 8b/4
metā‘	(<Ar. metā‘) Mal, eşya.
	metā‘-i-n 5b/2
meydān	(<Ar. meydān) Açık, geniş, düz alan 5a/10.
mi‘rāc	(<Ar. mi‘rāc) Çıkmak, yükselecek yer, merdiven, göge çıkma.
	mi‘rāc-a 8b/5
mihrāb	(<Ar. mihrāb) Mescitlerde namazlığın kible yönünde imamın namaz kıldırıldığı bölge 6b/11, 8a/10.
	mihrāb-ı 6b/7
	mihrāb-lar 6b/8
	mihrāb-uñ 8a/10
mil	(<Ar. mîl) Yolun iki bin beş yüz arşın mesafesinde bir dikilen taş ya da ağaç nişan, mesafe ölçme birimi 6a/10, 6a/11.

	mīl-iñ 6b/1
mu‘cizāt	(<Ar. acz’dan) Olağanüstü haller, mucizeler. mu‘cizāt-u-ñ 7b/3
Muhammad	(<Ar. Muhammed) Allah’ın göndermiş olduğu son peygamber, Hz. Muhammed (as) 8b/5.
muṣḥaf	(<Ar. muṣḥaf) Sayfalardan mürekkep kitap 8a/1.
muṭī‘	(<Ar. muṭī‘) İtaat eden, tabi olan, serkeşlik etmeyip asayıste yaşayan 7b/11.
mübārek	(<Ar. mübārek) Bereketli olan, aziz olan 6b/3.
mücevvef	(<Ar. mücevvef) Oyulmuş, içi boş, kovuk. mücevvef-dür 8b/4
mü’ezzin	(<Ar. mü’ezzin) Ezan okumakla muazzaf olan kimse 8a/11. mü’ezzin-ler 5b/9, 6b/6
münakkaş	(<Ar. münakkaş) Nakışlı, süslü. münakkaş-dur 8a/8
müzeyyen	(<Ar. müzeyyen) Bezenmiş, süslenmiş, donanmış. müzeyyen-dür 8a/8

N

namāz	(<F. namāz) Günde beş vakit edası farz olan ibadet, salat 6b/10, 6b/11, 7a/7, 8b/7. namāz-i-n 5b/1
naṣīb	(<Ar. naṣīb) Hisse, pay, takdir-i ilâhi ile muayyen olan şey 8b/11.
nazar	(<Ar. nazar) Bakma, bakış, göz atma, teveccüh, göz değişmesi, itibar, ind, nezd 8b/11.
ne	Ne, soru ismi, sıfatı ya da zarfi 7a/2, 7a/4, 7a/4, 8a/10. neydügen (ne i-dük-i-n) 5a/5 nola (ne ol-a) 5a/8, 5a/9
nebī	(<Ar. nebī) Hz. Muhammed (sa) Allah tarafından gönderilen peygamber, yalavaç. nebī-y-e 6a/8
nerdübān	(<F. nerdüban) Yukarıya çıkmak için kullanılan basamaklı ev gereci.

nerdübān-dan 8b/4

nesne (<ne erse ne) Şey, varlık, nesne, hiçbir şey.

nesne-müz 8a/6

ni‘met (<Ar. ni‘met) İyilik, ihsan, iyi yaşamak için gereklili olan şey.

ni‘met-den 7b/2

nice Bkz. niçe 7b/11.

niçe (<ne-çe) Pek çok, o kadar 7a/8.

ni-çe 5b/2

ni-çe-ler 8a/5

nişān (<Ar. nişān) Alâmet, eser, hedefi vurmak için silahı doğrultma.

nişān-ı 8a/4

niyāz (<F. niyāz) Yalvarma, rica, istirham 5a/3.

niyyet (<Ar. niyyet) Kurma, kasıt, azim, eram , maksat 9a/1.

nur (<Ar. nur) Aydınlık, ışık ziya, parlaklık, şan, şeref.

nur-lar-a 6a/9

O

o Zamir 6b/2, 6b/6, 7a/4, 7a/5, 7a/6, 7a/9, 7b/1, 7b/10, 7b/2, 7b/4, 7b/8, 8a/3, 8a/8, 8b/4.

o-dur 8b/11

od (<ET ot) Ateş, nar, yakıcı ilaç.

od-i-n-dan 5a/8, 8a/5

oku- (< ET okı-) yazılı bir belgeyi okumak, kiraat etmek.

ok-u-r 5b/9

ol O zamiri 6a/11, 6b/1, 6b/10, 6b/3, 6b/4, 7a/1, 7a/1, 7a/3, 7a/5, 7b/6, 8a/6, 8b/7.

ol- Bir halden bir hâle geçmek, yardımcı fiil.

ol-a 5a/7

ol-a-sız 8b/5

ol-dı 5a/6

ol-inca 6a/11

ol-ma 7a/3

	ol-mağ iç-ü-n 5a/8
	ol-ma-y-a 8a/7
	ol-up 7b/11, 8b/11
	ol-updur 8a/10
	ol-u-r 5b/1, 6a/9, 8a/5
	ol-u-r-mış 7a/8
	ol-u-r-sa 7b/11
oluğ	(<ol-u-k) Oluk, yağmur sularının aktığı taş, ağaç, metal su yolу. Ka‘be’nin üzerine yağan yağmur sularının aktığı oluk.
	oluğ-a 6b/9
	oluğ-uñ 6a/8
on	Dokuzdan sonra gelen sayı 8b/3.
	on-dur 5b/7
ora	(<o ara) Orası, o ara, o yön, o yer.
	ora-da 7a/11
orta	İki uca eşit mesafede bulunan 5b/11.
otur-	(<ET ol-tur-) Ayaklarını bükerek vücudun yarısını dik tutacak şekilde durmak, çökmek.
	otur-u-r-lar 7b/10
otuz	Üç kere on, selâsîn 6a/10.
Ö	
ölç-	Bir şeyin ölçüsünü belli etmek.
	ölç-dü-m 8a/9
‘Ömer	Dört büyük halifeden biri 7a/9.
öz	Kendi, iç, kalp, nefis, halis, cevher, maya.
	öz-ü-m 5a/1, 5a/3
	öz-ü-ñ-i 5a/10
P	
peygamber	(<F. peygamber, peyam ‘haber’-ber ‘getirmek’) haber getiren, elçi, resul 7a/7.
pır	(<F. pîr) koca, yaşlı, ihitiyar, tarikat piri.
	pır-ler 8b/6

R

- rahmet** (<Ar. rahmet) Esirgeme, merhamet, Allah'ın günahları af buyurması 5a/9, 9a/8.
rahmet-ile 9a/6
- resm** (<Ar. resm) Yazma, çizme, eser, nişan, alâmet, şekil, sûret, tasvir, resim, adet, tavır, fotoğraf, alay.
resm-e 7a/1
- resûl** (<Ar. resûl) Elçi, Peygamber, Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (sa) 7a/7.
Resûl-üñ 7b/6, 7b/8
Resûlu'llah 9a/3
- rükün** (<Ar. rükün) Bir şeyin en sağlam tarafı, direği, sütun.
rükn-i Yemen-de (Yemen kapısında) 6b/10

S

- şag** İşlek ve müsait olan 8b/7.
- şağış** (<sa-g-i-ş) Sayı, hesap.
şa-ğ-i-ş-da 5b/7
- sakın-** (<ET sa-k-i-n-) Uzak durmak, sakınmak.
saķ-i-n 9a/1
- şakla-** Gizlemek, uzak tutmak.
şaķ-la- 8a/6
- şalavât** (<Ar. salat) "Allahumme salli āla seyyidinā Muhammed ve alā āli Muhammed" duası 8b/5.
- san‘at** (<Ar. san‘at) ustalık, hüner, marifet 8a/10.
- sanki** (<san ki) Tut ki, farz edelim ki, mesela 8a/11, 8b/1.
- san-** (<ET sa-n-) Zannetmek, güman eylemek, kıyas etmek, saymak, itibar etmek.
şa-n-u-r-sın 5b/2
- şay** (<ET sa-y-) Hesap, mahsup, itibar etmek, makbul ve miteber tutmak, hürmek ve riayet etmek.
şa-y-du-m 5b/10
- segird-** (<seg-i-r-d-) Koşmak, seğırtmek.
segird-üben 5a/2

sen	Teklik 2. kişi zamiri, sen.
	sen-de 7b/1
	sañ-a 5b/3, 9a/2
sevāb	(<Ar. <i>sevāb</i>) Bir hayırlı amele karşı ihsan olunan mükâfat.
	<i>sevāb-i</i> 9a/2, 9a/4, 9a/4
sevin-	(< <i>sev-i-n-</i>) Sevinç duymak, mesrûr olmak, gönlü hoş olmak.
	<i>sev-i-n-di</i> 5a/6
	<i>sev-i-n-e</i> 9a/7
	<i>sev-i-n-ü-r</i> 5b/9, 6a/7
şifat	(<Ar. <i>şifat</i>) Âriz, insanın kazanmış olduğu hâl, surat, çehre beniz.
	<i>şifat-lar-i-n-i</i> 5b/3
Şirāt	(<Ar. <i>şirāt</i>) Şirât köprüsü, yol, tarik.
	<i>şirāt-uñ</i> 8a/4
sil-	Sürmek, silmek, temizlemek 6a/4
silsile	(<Ar. <i>silsile</i>) Birbirine bağlı sıra teşkil eden şey 8b/11.
siz	Çokluk 2. kişi zamiri, siz.
	<i>siz-ler-den</i> 7a/6
şofra	(<Ar. <i>sofra</i>) Yere açılıp üzerine yiyecek konulan yaygı, yemek.
	<i>şofra-nuñ</i> 7b/1
şol	Sol cihet, sol taraf, sol yan, sağın mukabili 6b/7, 8b/8.
şor-	Bir konuda bir şey öğrenmek için sual sormak.
	<i>şor-ǵıl</i> 8b/11
söz	(<ET <i>sö-z</i>) Söz, konuşma 6b/1.
	<i>söz-i</i> 9a/3, 9a/3
	<i>söz-i-dür</i> 6b/1
	<i>söz-ler</i> 7b/9
şubḥ	(<Ar.) Sabah 6a/11, 7a/1, 7a/7.
şu	su, āb, mā‘
	<i>şu-ları</i> 7a/10
	<i>şu-y-i-n-i</i> 6b/5

Sübħān	Her türlü eksiklikten münezzeħ olan Hak celle ve alâ hazretleri 5a/4.
sünnet	(<Ar. sünnet) Hz. Muhammed'in (sa) söz ve fiilleri, sünnet etmek 9a/1.
sür-	(<ET sü-r-) yüz sürmek, dokunmak. sür-dü-m 5a/3

Ş

şād	(<F. şād) Mesrur, memnun, sevinçli 5a/6.
Şāfi'i	(<Ar. Şāfi'i) Şafi mesebinin kurucusu, İmām Şāfi'i 6b/9.
şam	(<F. şām) Akşam. şubħ u şam-ı 7a/7 şubħ u şam-lar 7a/1
şar	(<F. şehr'den galat) Şehir, kasaba, belde, medine. şar-a 7a/10 şar-dur 5b/6
şehir	(<F. şehr) Şehir, büyük belde, büyük kasaba, medine-i kebir. şehir-dür 7a/2 şehir 6b/5 şehir-e 7b/10
şerh	(<Ar. şerh) Açıma, yarma, tafsil ve izah ederek müşkilatı açma 5b/3.
şır	(<F. şır) Arslan, esed 7b/6. 'Ali Şir (Hz. Ali için kullanılan sıfat) 7b/6.
şol	(<ET uş ol) Şu o 8b/1, 8a/11.
şöyle	(<ET şu ile) Şu şekilde, şuna benzer, tarz ve hâl temsiline yarar 5b/2, 6b/7, 8b/6.
şükr	Allah'ın lutfuna mukabil yapılan karşılık, şükür, hamd 5a/1.

T

tağ	Dağ, tepe, giderek yükselen arazi 7a/4, 7a/5. taş-da 7a/4, 7a/5 taş-ı 7b/6
------------	--

	tağ-1-dur 7a/5
	tağ-uñ 7a/6
taht	(<F. taht) Hakanların oturduğu makam.
	taht-ı 8a/11
talep	(<Ar. taleb) İsteme, dileme arama.
	talef-ü-m 5a/5
tamām	(<Ar. tamām) Tekamül etme, tamam, bitme, tam, noksansız, mükemmel.
	tamām-ı 8a/2
	tamāmet 5b/10, 8a/3
tamu	(<tamu-ğ) Cehennem 5a/8.
tanuk	(<tanı-k) Şahit, tanık.
	tanu-k-luğ-a 9a/7
tarıl-	(<tar-ı-l-) Hiddetlenmek, gazap etmek, kızmak, azarlamak, darılmak, darlanmak, uzaklaşmak.
	tar-ı-l-u-r 7b/4
taş	Hacer, seng, taş 7a/5.
	taş-da 6b/3
	taş-dur 6a/2
taşra	(<taş-ra) Dış, dışı, hariç 5b/6.
ṭavāf	(<Ar. ṭavāf) Etrafinı dolaşma, Ka'be-i Şerîf'in etrafını dolaşma 5a/2, 6b/1.
ten	(<F. ten) Beden, vücut, gövde.
	ten-ü-ñ-i 9a/6
terk	(<Ar. terk) Bırakma, koyuverme, saliverme 9a/1, 9a/5.
toğ-	(<to-ğ-) Doğmak, dünyaya gelmek, anadan doğmak.
	oğ-updur 7b/6
toğış	(<toğ-ı-ş) 1.Doğmak, dünyaya gelmek, tevellüt etmek 2. Maşriktan çıkmak, güneşin doğması.
	oğ-ı-ş-ı-n-a-dur 6a/2
	oğ-u-ş-ı 8b/10
tohum	(<F. tohum) Tohum.
	tohum-lar-ı-n 9a/8

tolayı	(<tol-a-y-i) Dolayı, etrafi, devir, çevre 6a/10, 6b/8. tol-a-y-i-sı 7a/2
tol-	(<ET to-l-) Dolmak. tol-u 5b/6
toprak	Dünyanın üzerini kaplayan madde, yer, arz, zemin, arazi 7a/5.
toy-	(<ET to-d>to-y-) doymak karnını doyurmak. toy-ar-lar 7b/2 toy-u-r-u-r-sı-n 9a/6
tuhfe	(<Ar tuhfe) Hediye, armağan, peşkeş, hediyelik makbul nesne, nadide mal 6a/3.
tüy-	Duymak. tüyarlar 7b/2

U

u	(<F. ve) Bağlaç, ve, vu, vü, ü 5a/10, 7a/1, 7a/7.
uç	Uç, bir şeyin uç kısmı, uç tarafı. uç-dan uc-a 8b/3
ulu	(<ulu-ğ) Büyük, ulu, yüce 6b/5, 7a/4, 7a/6.
uş	İşte, şimdi 9a/2, 7b/6
uşda	(uş-da) İşde 5a/10.
uzun	(<ET uz-a-n>uzun) Uzun boylu, uzunluk. uz-u-n-i 5b/4 uz-u-n-i-n-i 8a/9

Ü

ü	(<F. ve) Bağlaç ve, vu, vü, u 5a/4, 6b/5.
üç	İki ile dört arasındaki sayı 5b/4, 5b/6. üç-er 8a/4
ümmet	(<Ar. ümmet) Bir peygambere inananlar 8b/5.
üst	(<üz-t) Bir şeyin üstü, üzeri. üst-i 6b/5, 7a/6, 8a/3 üst-i-n-de 8a/1, 8b/1, 8b/2

üzre (<üz-e-r-e / üz-re, üz ‘üst’, üzer ‘üste kalan tortu, birikinti) Üstüne, üzerine, üzerinde 5b/7, 6b/6, 8b/10.

V

vakıt (<Ar. vakıt) Vakit, zaman, saat, mevsim, müناسip zaman 7a/3.

var- (<ET bar->var-) Varmak, gitmek, ere varmak 5a/8, 5b/11, 6a/4.

var-a 7a/6

var-icagaz 7b/1

var-u-r-sın 9a/7

var (<ET bar>var) Var olan, mevcut 6a/3, 6a/8, 6b/7, 8a/1, 8a/10, 8a/4, 7a/3.

var-dur 7a/2, 7a/4, 7b/6, 8a/11, 8b/1, 8b/10

vaşf (<Ar. vaşf) Nitelik, vasif, tavsif edilen.

vaşf-i-n 5b/3

veli (<Ar. veli) Sahip, emir sahibi, çocuklardan vasi olan, işlerine karışan, Hak Ta‘älâ’ya vasıl ve nail olan zat, aziz 9a/8.

vir- (<ET bir-/ber-) Vermek, ihsan, hibe, teslim, birine bir şey vermek 8b/5.

vir-di 8b/6

vir-ü-r-ler 7a/9

Y

yakın (<ET ya-k-i-n, KB’de yak-‘yaklaşmak’, yak ‘hısim akraba’ DLT’de yak- ‘yaklaşmak, dokunmak, yakmak) Uzak olmayan, benzeyen, benzer 7b/7.

yak-i-n-cağ 6a/7

yak-i-n-dur 6b/4

yalvar- (<ET yalbar-) İstemek, dilemek, Allahu Ta‘älâ’dan bir şey niyaz etmek.

yalvar-u-r-lar 6b/6

yan (<ya-n) Taraf, kenar, cenah, yakınlık, civar.

yañ-a 8a/7

yan-i 5b/6, 6a/10

	yan-ı-n-da 6b/7, 6b/8, 7a/4, 8a/10, 8b/7
	yan-ı-da-dur 8b/8
yan-	Yanmak, tutuşmak, alevlenmek, iç, yanmak 5a/8.
	yan-an 8b/3
	yan-ar 6a/11
yap-	İmal etmek, kılmak, istemek.
	yap-ı-l-mış-dur 6a/10
	yap-u-sı 6a/2
yār	(<F. yār) Dost, sevgili 7b/9.
yar-	Yarmak, kesmek, parçalanmak.
	yar-ı-l-u-r 7b/4
yarın	Gelecek gün, bugünden sonraki gün 5a/10, 8a/5.
yaş	Yaş, ömür, süre, ömür miktarı 5a/2, 5b/1.
yeksān	(<F. yeksān) Düz, beraber, müstevi, müsavi 7b/11.
yığ-	Çekmek, toplamak, yiğmek, dermek 5a/11.
yi-	Yemek yemek, beslenmek.
	yi-y-üben 7b/2
yidi	Yedi, altıdan sonraki sayı 8a/4.
yig	Daha iyi, şayan, tercih, yeğ.
	yig-dür 9a/4
yigirmi	On dokuzdan sonra gelen sayı 5b/5, 9a/4.
yne	(<ET yan-a) Tekrar, bir kez daha, yeniden 7b/8.
yir	Yedi, altıdan sonraki sayı 5a/10, 6b/3, 7b/6, 7b/6.
	yir-de 8a/4
	yir-i 5b/11, 6b/1, 7b/1
	yir-üñ 8b/9
	yir it-mış 6b/3
yit-	Kaybolup gitmek, başını alıp gitmek, fevt olmak, telef ve yazık olmak.
	yit-en 5a/7
	yit-er-se 9a/1
yok	(<ET *yo-k) Olmayan, değil, olmaz, hayır 7a/10.
	yok-dur 8a/6

yol	(<ET *yo-r/yol) Tarik, geçecek yer, hat. yol-da 5a/9, 9a/8 yol-i-n-a 9a/5
yüce	(<uç-a) Yüksek, bülgend, yüce, üstün, büyük, ulaşılmas, bâlâ. yüce-dür 6a/5 yüce-lig-i 6a/1 yüce-si 6a/5
yüksek	(<yük-sek) Yüce, bülgend, mürtefi, refî'. yük-sek-dür 6a/1 yük-sek-lig-i 8a/3
yüz	Yüz, çehre, ruy, satih, cihet 5b/4. yüz-i 7b/5 yüz-i-dür 6b/1 yüz-i-n-e 5b/11, 8a/1 yüz-ü-m 5a/3 yüz-ü-ñ 6a/4 yüz-ü-n-i 5a/4 yüz yigirmi 5b/5 yüz on-dur 5b/7 yüz arşun 8a/3, 8b/2 yüz altmış 8a/9 yüz kırk 8a/9

Z

zahmet	(<Ar. zahmet) Sıkıntı eziyet mihnet, zorluk 9a/8. zahmet-ile 9a/6 zahmet-ler 5a/9
zamân	(<Ar. zaman) Vakit, devir, mühlet, mevsim. zamân-ila 7b/10
zemzem	(<Ar. zemzem) Kâbe-i Şerîf'in yanında suyu meşhur olan kuyu 6b/4.

- zencir** (<F. zencir) Birbirine geçmiş halkalardan müteşekkil demir, mücirmelerin ayağına ve boyunlarına bağlanan demir, bağ, pranga, müselsel şey, silsile 8b/1.
- zencir-de 8b/2
- zī** (<Ar. zī) ‘Zü’ kelimesinin halet-i ceri olup -lı-, -li ekinin anlamını verir 5b/10.
- zī ‘alāmet 5b/10
- zīhi** (<F. zihi) Ne güzel, çok hoş, ne iyi anlamına gelen söz 8a/10.
- ziyāret** (<Ar. ziyāret) Bir kişi ya da mekânı görmeye gitme, teberrük ve dua maksadıyla mübarek bir yere gitmek 6a/8, 8b/9.
- ziyāret-dür 6b/3

4.4. Süheyli Nevbahar

20

دِيدِمْ كِتابِ اشْتَهِيَّ يَارِسِيَّ
 بِحَكَمْ يَارِيَّ اوْرُسَرَ اوْلَاهَ كَلْنَ
 شُوكِيَّ سِكِيَّ شَرَحَ آيَيْلِمْ تِرْكِيَّهَ
 حَكَائِيَّ هَانَ مَعْنَيَّهَ نَيَادُونَا
 جُورُكْ تَخْذَنَ تَخْذَنَ طُغْرِيَّ
 بِيَهْجِرَتَهْرَنَ عَلَيْهِ اِسْلَامَ
 هَنَجَاسِدِيَّ تَقَارِيَّهَ اَكَرْضُورَكَ
 بَئِيْ دُرمَنَاؤُلَّ پِيلَدَهَ تَلَهِيرَكَ

آغا زَادَ استَكَان

اِشتَهِيَّ سَكَابِ خُوشِ حَكَائِيَّهَمْ
 كِتابَ اَغْلُوْتَ بَقْشَلَاهِيْرُقَصَّهَ وَلَهَا
 قَهْدَنَ بَعْمَ زَارِدِيَّهِ كِتابَتَ
 دِدمَ كَرا اوْلَاهَ شَنْكِرَنَكَ يَارِسِيَّ
 دُونَاتِرِكِيَّا اوْقِيَّهَ خَاصُّهَ عَامَ
 كِتَقْفِيَّهَ وَبَارِيَّهَ بَقْشَلَاهِيْرُنَوْلَهَ

4.4.1. Süheył ü Nevbahār Metin (s.26-31) / Transkripsiyon

s.26

Āgaz-ı Destān

- 10 İşit saña bir hoş hikāyet kılam
Eger Tañrıdan uş ‘ināyet bulam
- 11 Ki sağlık bağışlaya furşat vire
Tamām eylemeglige ruhşat vire
- 12 Katumda benüm varıldı bir kitāb
Okıldum anı dāyimā bī hisāb
- 13 Didüm ger ola Tañrınuñ yarısı
Bu ḫamu hikāyet ki var Pārsī
- 14 Döne Türkiye okuya ḥāş u ‘ām
‘Ināyet kılursa Haķ ola tamām
- 15 Ki tevfik ü yārı bağışlayan ol
‘Āşıklara yārı bağışlayan ol

کەم شەركىابىدە اۇلما مۇكىتى
 بىندىا او لۇپا داشا، وارىشى
 بىخا پا داشا، كەم قۇ طاش طائىغ
 ئەلىم پا داشا هەكرا كا قۇل اپرى
 آنۇك خەزىسى فاردى قىرخ كەنخ
 اول بىخى كەتلەدۈمى آتىسا
 آتا سىقىنى خەزانۇن آدىيىنے
 سەرىنچ قىرخ عورت واردى
 قۇسۇن ئاتالىرى پا داشا
 شىڭ سەلۇ ئىيۇز لوپىرى بوكاز
 ئىيۇز قراوش ار تو غىرى
 بۇ قۇسۇ كەلەدەن يۇنۇك
 دىرى كەنئىم اغلىام اوئىك
 اغلىچۇن آغا آتاكى سەخنىدا
 ئەندىن بىكەقلىك بوكىخ ماڭ

كەم خەرىجىنى او لۇز آنۇن اىشى
 كەم عقلىلە دۆك اىكا يەرىشى
 آنۇن عەذلىلە بىرى شار بىانغ
 دۇغا جىبىزە قەلەي بىخىن زادى
 اىشى عېرىت دۆق عېش كۈچ
 كەندرىمى سەكىن ئۇز بېلىن از قاتشا
 ادرىدى بىلىش قۇخلۇلا كەپىنے
 كەھرىپى آنۇكىلە يەراردى
 خەلاؤنۇنى شەرق تلاع سپاۋا
 قەراقشى قەركۈزۈپىرى بوكاز
 كەھرىپى باشىر بىقۇخ ادى
 آنۇن ئەخىزىرىنى كەھرىپىچىپىرى
 نىتاڭچىخىتى كەن ئەقاڭلىك
 رەۋاپىرمىدا دۆك بېتىن
 بىز اولما سەدم دەشىنيدى حلاڭ

s.27

- 1 Getürmiş kitâbda ol uslu kişi
Ki Hâk rahmeti olsun anuñ işi
- 2 Yemende bir ulu pâdişâh varımış
Ki ‘aklîla devlet aña yârimış
- 3 Niçe pâdişâh kim ķamu ṭaş u ṭağ
Anuñ ‘adliyileyidi şar u bağ
- 4 Delim pâdişâhlar aña ķulıldı
Du‘âcısı her bay u yoħsulıldı
- 5 Anuñ ħazînesi varındı kırḥ genc
İşi ‘iştret ü zevk u ‘iyş u güvenç
- 6 Ol oħtın ki atlanadı atuna
Gelürdi sekiz yüz biñ er ķatına
- 7 Atası ķomış Bahr anuñ adını
İderdi biliş ü ħulkila yâdını
- 8 Sarayında kırḥ ‘avrati varındı
Ki her biri anuñila yâridi
- 9 Ķamusunuñ ataları pâdişâh
Huzāvend-i şehr ü ķila‘ u sipâh
- 10 Şeker sözlü ay yüzlüyidi bular
Kara kaş kara gözlüyidi bular
- 11 İki yüz karavaş artugıdı
Ki her biri başına bir tuğdı
- 12 Bu ķamusila oğlani yoġıdı
Anuñ ġuşsası fikri key çoġıdı
- 13 Didi ger benüm oğlanum olmaya
Nite tâc u taht ayruğa ķalmaya
- 14 Oğlı çün ağa atası tahtına
Zevâl irmeye devlet ü bahtına
- 15 Atamdan baňa ķaldı bu genc ü mäl
Ben olmasadum düşmanayı helâl

دَرِيْغَا بُونْجَنْتُ بُومَال بُونْكَجَنْخ
 چُوْبَنْ كِيدِرْسَرْ قِيزِيْكَمْ فَالِيْسَرْ
 بُونْجَنْ دَرِيْبَنْ دَامَسَا آغْلَدَرْ
 خَرِيْسَرْ كِيرْنِيْنْ لَعْنَا بَشْلَدَرْ
 اُولُوْيَيْ وَ كِيمِيْرْ قِيزِيْرْ غَنْنَه
 كِيشِنْ كِيلَيْرْ لَغْلَازَزِيْرْ
 چُوْقَامُوْ خَلَابَقْ دَعَا آيَلَدَرْ
 دَرِيْشَرْ كِيلَادَهْ مَرِيْكَرْ تَلَفْ
 آدَهْ بَخْرَدَهْ طَلَنْ دَكَلْ هَيَلَه
 كَلَوبْ شَهَا مَشْتَلَدَرْ يَكَنْ كَنْ
 بَهْشَلَادَهْ لَهْلَوْنْ قِينَلَهْ آغْيَيْ
 چُوْطُولُهْ طَقْقُوزْ آيَهْ كَلَدَهْ جَهْ
 بِيْلَغْلَانْ كِيشِنْ زَيْرْ يُورْنِيْ بَزَرْ كَيْ
 آچَوْبْ يُورْنِيْ كِرْدَهْ بُولْمَارْ
 آكَاسُوتْ وَرْبَنْلَدَهْ اُونْطَيْ

كِيدِرْ دَرِيْدَهْ دَادَهْ مَزِيرْ بَرِيْجَه
 اُولُوْلَادَهْ شَمْسَهْمَهْ آسَرْ
 لَمِيزِيْنَهْ تَنْكَرْ كِيْيَا بَنْلَدَه
 مَالِيْهْ شَمَكَاهْ فَصَمَحَا بَشَلَدَه
 دَهْجِيْهْ مِدَمْ كِيزِرْ كَلَكَوْزَهْ آنَه
 بَنْمَ بُولُوكَهْ كَوْهَهْ جَهَانْ نَوِيْه
 اُولُوكَ حَلَجَرْ حَقْ رَقَا آيَلَدَه
 مَكَرْ اِنْجُو قِيدَهْ بَلِيزَهْ صَدَفْ
 اَكَرْ بَخَرَهْ دَنْ اِنْجُو حَاجَنْ اُولَه
 چُوزْ اِشْتَدَهْ يَيْكَنْ سَوْسِيْجَهْ
 صَنَاسِنْ بَيْنَهْ قَادِيْهْ دَجِيْ
 كِيشِنْ كِيْيِهْ سَكَاوِرْ دَقِيْنَهْ كِيزْ
 اِيكِيْ قَاشِيْهْ جَهْجِيْهْ لَوْلَهْ يَيْيَه
 اُولَهْ كِيْا مَعْقِنْ سَمِيلَهْ دَهْ
 قَلَانْ قَلْقَاعْ دَنْلَهْ كِيمْ صَيَّا

s.28

- 1 Dirigā bu taht u mäl u bu genc
Ki dirdi dedelerümüz yidi renc
- 2 Çü ben gidiservenin kime ƙalısar
Oğul olmasa düşmanum alısar
- 3 Bunı fikr idüp däyimä ağladı
Ümizini bir Tañrıya bağladı
- 4 Hazinelerin açmağa başladı
Mâlı dökmege vü şacmağa başladı
- 5 Uluyı vü kiçiyi ƙıldır ǵanı
Daḥı didi kim siz dileñüz anı
- 6 Ki Tañrı Ta‘älâ bir oğlan vire
Benüm bu ölü gövdeme cân vire
- 7 Çü ƙamu halâyık du‘ā eyledi
Anuñ hâcetin Hâk revâ eyledi
- 8 Dürisdüğü olmadı hergiz telef
Meger inci ƙapdı bilinden şadef
- 9 Adı Bahridı ṭañ deguldür hele
Eger bahrdan incü hâşıl ola
- 10 Gelüp şehe muştılar anı
Çün iştidi iñen sevindi canı
- 11 Bağışladı altın kızıl u ağı
Şanasın yirinde komadı daḥı
- 12 Çü toldı ṭokuz ay (u) geldi haber
Ki Tañrı saña virdi ƙayguñ gider
- 13 Bir oğlan ki beñzer yüzü bedr aya
İki ƙası daḥı ƙurulmuş yaya
- 14 Açup yüzini gördü buldu murâd
Ol aya muvâfiḳ Süheyel urdı ad
- 15 Aña süt virüp bisledi on taya
Kalan ƙullıkk idenleri kim şaya

بُولْغَرْدِيْ هَالْمَنْ بَكْدِيشْ أَكَا
 كِبِيجْتَشْ آيْدِهْرَدِيْ آنْكَلَا كِشْتِيْ
 كَرْلَمَاسَهْ أُورْدِيْسَا بَاشْدِهْ
 آنْنَ هَارْشَنْتَسَهْ مُورْدِيْ
 دَرْدِيْ كِرْتَشْتَانْ كُونْ يَيْنِ
 كِهْ إِيلْ كَرْدَهْ بِيرْجِيْ بِكِيْ يُونْغِرِيْ
 آرْاهِمْ دَهْرِيْ كِشِيْ وَارِدِيْ مَكْنِ
 قَلْبِيْ بِلْ بِرِيْ شَاهْ إِشْبِئَنْ
 هُنْ قَاسْمِيْ كَامَلُمَدِيْ
 كِفَاشْنَهْ هِيجْ تَكْسَا يُونْغِرِيْ
 آفِ دَشْمَانْ إِشْبِئَنْ آهْ آيْنِيْ
 كِعَلْمْ هُنْ كَامَلُمَوْمَوْ
 رَوْأَلْ إِرمِيْسَا دَوْلَتْ بَجْتَهْ
 آيْسِ طَرْقَسْسِيْ كِلْمَلُوكِيْ
 شَاهْمَكْ طَاهِيْسَهْ بِيْ سُولَيدِيْ

زَمانِيْلَاطْوَلْكِيْ يَاشْ أَكَا
 شُونْكِيْسِكِيْ كِرْكَنْدِيْ أَوْلَادَنْتِيْ
 آيْسَاجُوْيَايِيْ لَوْبْ أَوْقَ آنْدِيْ
 هُنْ جُلْسِيْ كَامَلُمَدِيْ
 شَاهْ آفِ كُورْتْ كَوَازْدِجَهْ
 قَزْرِيْ كَلْنَكْ الَّلِيْ دَنْ چُوْغِزِيْ
 قَواْهِلُوْ لَارْدِيْ پِيْ هَنْتَرْ
 آدِيْ بَسْطَالِسَادِيْ أَوْلَكِشِيْ
 آنْكِ آصِيلِيْ طَرْأَغِيْ روْمِيدِيْ
 شَهْ آفِ مَكْنِسِيْ كِجَهْهَهْ أَوْقَتِيْ
 طَانْشِرِيْ كِمْ آغْلِيْنِ شَاهْ آيَلِيْ
 دِدِيْكِمْ شُونْكِيْ كِيْ آغْلَوْمَوْمَوْ
 رَعَادِرْ آكْ آغَا أَوْلَشَنْتَهْ
 بَنجَايِيْ كِرْتَشْ سَنْ بشْبُوشِيْ
 باشَاوْرِدِيْ بِرِيْ كَوَدْعَا كِيلْدِيْ

s.29

- 1 Zamānila ṭoldı yidi yaş aña
Bulınmazdı ‘ālemde beñdeş aña
- 2 Şunuñ bigi ḍögrendi ol dānişı
Ki bahş idemezdi anuñla kişi
- 3 Eline çü yay olup oğ atadı
Ger elmasa ururisa batadı
- 4 Hüner cümlesi aña ma‘lümidi
Elinde her iş şanasım mümidi
- 5 Şāh anı görüp güvenürdi canı
Dilerdi ki tahta geçüre anı
- 6 Vezīri anuñ elliden çogıldı
Ki illerde biri bigi yoğdı
- 7 Kamu uşluları vü pür hüner
Ara yirde bir kişivardı meger
- 8 Adı Ristetālis idi ol kışinüñ
Kolayını bilüridi şāh işinüñ
- 9 Anuñ aşlı vü toprağı Rūmido
Hüner kamusu aña ma‘lümidi
- 10 Şeh anı meger bir gice oğkıdı
Ki katında hiç kimesne yoğdı
- 11 Tanışdı kim oğlını şāh eyleye
Anı düşman işidüp āh eyleye
- 12 Didi kim şunuñ bigi oğlum ola
Ki ‘ilm ü hüner aña ma‘lüm ola
- 13 Revādur eger ağa ol tahtuma
Zevāl irmeye devlet ü bahtuma
- 14 Nicesi görürsin sen işbu işi
Eyit ṭoğrusunu iy uslu kişi
- 15 Baş urdi yire vü du‘ā eyledi
Şāhuñ ṭapusına bunı söyledi

نِنْكَمْ بُوزِنْسَكْ اُلْدُرْ قَلَانِي
 كِه شَهْلَمْ تَوْيِلْدُزْ سَفَنْتَهْ
 فَلَكَنْ اُنْلَبْ كِيْرِيْمَاهَ يُوقِّي
 جَهَانْجَ اُنْلَكْ كِيْرِيْمَاهَ يُوقِّي
 خَرْ مَنْدُخُوبْ تَوْنَادُورْ
 هَنْ مَنْدُجُورْ دَأَنَادُورْ
 بَرَكَاهَ اُنْ كِيْلَهْ بُوتَاجْ سَخْتَهْ
 دِدِ كِيْلَهْ طَلَحْجَوْ سَخْتَهْ دَرْ
 بُوكِيْلَهْ اُلْوَلَارْ بَكَهْ كَلَاهْ
 كِه بَنْ تَاجِه سَخْتَهْ مَاهِيْه
 چُوطْغُرْ كِدِيْلُوكْشَهْ كَلَاهْ خَطَاهْ
 شَهْلَهْ بِيرْ عَجِيْ كُوزْتَهْ كَفِيْزِيْهْ
 اُلْوَلَارْ كِيْلَهْ قَشْ كَلَدِرْ
 چُونْجَلِسْ قَوْلُرْيِيْ وَيْلَعَامْ
 دِدِ كِيلْكُونْ اِيْ كِيْيِيْ قَاوْلُهْ
 سَرَانْ أَغْلَهْ شَاهَهْ اِدَرْ وَكَنْ كِيْنْ
 پَسْ لَخَدَرْ كِيْلَهْ سَخْتَادْتِيْ بَرَانْ
 هَمْ رَخْجَوْ اُلْتَهْ حَچْوَهْ كَچِيدَهْ

s.30

- 1 Ki şehler kamu yıldız sensin ay
Ne kim buyurursañ oldur ƙolay
- 2 Cihānda anuñ bigi bir şāh yok
Felekde anuñ bigi bir māh yok
- 3 Hünermend ü cevmerd ü dānā durur
Hüredmend ü hūb u tuvānā durur
- 4 Bezene anuñla bu tāc u taht
Bezene dağı arta ikbāl u baht
- 5 Didi eylese ṭañlacañ tahtı düz
Kamu müdde‘inüñ ümizini üz
- 6 Digil kim ulular u begler gele
Bu işüñ arasında bile ola
- 7 Ki ben tācumı, tahtumı, mälumı
Virem oğluma vü çekem elümi
- 8 Çü ṭoğdı diyü güneşe geldi hītāb
Cihānuñ yüzinden açıldı niğāb
- 9 Şehüñ buyruğını gözetdi vezir
Sarayı vü tahtı düzetdi vezir
- 10 Ulu kiçi begler kamu geldiler
Yiyüp içüp oynayuban güldiler
- 11 Çü meclis kırıldı vü yindi ta‘ām
Kamu dileği şāhuñ oldı tamām
- 12 Didi bilüñüz iy kiçi vü ulu
Çü kamuñuz uslusız bilgülü
- 13 Size oğlumu şāh idervenin¹⁹³ bugün
Çü ol var durur ben niderven bugün
- 14 Pes ağdurdı tahta dutuban elin
Kodi başına tāc virdi ilin
- 15 Güher incü altın saçu saçdilar
Yidi dün ü gün yidiler içdiler

¹⁹³ Metinde şahıs eki -venin şeklindedir.

خَلَاقَتْ أَنْتَ كُورِبَنْ أَوْلَادِي شَاد
 كَرْهَكْجَه عِيشِيدِ كَنْدَرْ دَكْوت
 بِيرْلَوْلِي بَانِي كَتْهَكَاطْرَدِي
 كِيرْسِنْ أُورْزِكَتْهَكَلْ كَلْبَرْو
 بَكَاسَنْتَرْ لِچَنْتَكَتْهَمْ طَمَو
 دِرْوَمْ كَدَكَنْيِي آخَذَنْ بَحَا
 دَوَابِنْ كَدَأَزَدَه بَوْلَابُونِي
 كَيْنَا آنْتَكَسْ كَيْهِي هِيجْ كُمَاش
 قَلَانْزَتْ كَيْهِي صَابِي بَلْه
 دَوَزَنْدِكَمَامْ آنْتَهَ أَحَوَلَيْه
 بِيَارِيكَه بَلْلَوْرَدِي فَسِيلَيْه
 عَلِيمْ حَلِيمْ حَكِيمْ رَحِيمْ
 بَلِيزَنْ قَوْدَرَه كَه سَدَنْ دَقَا
 نَكْمَ سَكَا لَأَبَعَ دُرْنَاتِلَكَلْ
 دَعَا آيَلِدِي كَرْشَاهَمَكْ سُوزِنَا

جُوكَتَهَه چَقُوبْ وَرِدَالْعَدَادْ
 بُنْلَاسِتَهَه جَهَدِي بِرْجَاهَكَوْت
 مَكْرِي كَوْنْ آتا كَسِنَا وَرَدِرِي
 آتِرِكَا كَرا كَإِي اغْنِي قَنْجَرَو
 بِنَهْ هَنِمْ وَرَسَنْكَدَرْ قَلُو
 بِنِمْ قِيقْ كَبِيمْ وَرَأْشَنْ سَكَا
 دَجَنْ كَازِي آتِبِلْ يَوْزِينْ قَعَ
 دَجَنْ كَجِيَيْ آلَيْ آلَيْنْ كَجِيَيْ
 بِنَا اللَّهِ بِلِكْ بِنْتَ طَاهِي بَلْه
 جَوْرِدِي أَكَا بُولْقَوْمَانِي
 كَرْدِي آلَيْنْ دَعَا آيَكَدِي
 كَهَايِي پَادِشَاهِ عَظِيمْ كَيَمْ
 أَوْلَرْ دَرْلُحَاجَتْ قَلْكَمْ رَقَا

بُوا غَلَانْ سَنْبَكَا بَا عِشَلَهْلَدْ
 بِنِي دِيدِي أُورِدِي آلتَنْ يَوْزِنَا

s.31

- 1 Çü tahta çıkış up virdi ol ‘adl ü dād
Halāyık anı görüben oldı şād
- 2 Bunuñ üstine geçdi bir niçe gün
Ki her gice ‘iyşidi gündüz düğün
- 3 Meger bir gün atasına vardıdı
Yir öpübenin gitmege turıldı
- 4 Eyitdi aña iy oğul ḫancaru
Gidersin otur gitmegil gel berü
- 5 Benüm her ne kim var senüñdür ƙamu
Baña sensüz uçmak nitekim ƙamu
- 6 Benüm kırk gencüm var işde saña
Virürem ki degdi atamdan baña
- 7 Dahı tazı at biñ yüz biñ ƙoyun
Deve biñ ki uzada yüke boyun
- 8 Dahı meclis ălăti altın gümiş
Kimesne anuñ bigi hiç görmemiş
- 9 Yine elli biñ yunt tayı bile
Ƙalanın nite kişi sayibile
- 10 Çü virdi aña bu ƙamu mălini
Düzetdi tamām anuñ ahvălini
- 11 Götürdi elin ü du‘ā eyledi
Niyāzile yalvardı vü söyledi
- 12 Ki ey pādişāh-ı ‘azîm ü kerîm
‘Alîm ü ƙalîm ü ƙâkîm ü râhîm
- 13 Olur dürlü hâcet ƙatuñda revâ
Bulinur ƙamu derde senden devâ
- 14 Bu oğlanı sen baña bağışlağıl
Ne kim saña lâyiğ durur işlegil
- 15 Bunu didi urdu elin yüzine
Du‘ā eylediler şâhuñ sözine

4.4.2. Süheyl ü Nevbahār Açıklamalı Dizin

A

aç-	Açmak, başlatmak, kapalı olan bir şeyi açmak. aç-i-l-dı 30/8 aç-mağ-a 28/4 aç-up 28/14
ad	(<ET at) İsim, bir kişi ya da nesnenin adı 28/14. ad-i 28/9, 29/8 ad-i-n-i 27/7
'adl	(<Ar.'adl) Tarafsız hüküm, adalet, müsavat 31/1. 'adl ü dād 31/1 'adl-i-y-ile-y-i-di 27/3
ağ-	Çıkmak, yükselmek, tırmanmak. ağ-a 27/14, 29/13
ağdur-	(<ağ-dur-) Çıkarmak, yükseltmek, tahta çıkarmak. ağ-dur-dı 30/14
ağı	Hazine, servet, kazanç 28/11.
ağla-	(<ET yuğ-la-) Gözyası dökerek sesli ya da sessiz ağlamak, yas, matem. ağ-la-dı 28/3
āh	(<F. ah) Ünlem 29/11.
ahväl	(<Ar. aḥyāl) Hâl, durum. ahväl-i-n-i 31/10
'akl	(<Ar.'akl) Akıl, düşünme anlama hassesi, insana mahsus meleke, hafıza kuvveti, anlama, fehim, tefekkür, zeka, rey. 'akl-ıla 27/2
ālât	(<Ar.ālāt) Ālet, eşya. ālât-i 31/8
al-	Tarafına geçirmek, sahiplenmek. al-ısar 28/2

‘ālem	(<Ar. ālem) Kâinat, mahlukât, dünya, küre-i arz. ‘ālem-de 29/1
‘alîm	(<Ar. ilm’den) İlim sahibi, ilim ile iştigal eden, ulemâ 31/12.
altun	bkz. altun 30/15.
altun	Altın, kıymetli maden, zer, zenginlik, servet, pek güzel, yolunda 28/11, 31/8.
añña	(<ET a-ñ-a) Ona 27/2, 27/4, 28/15, 29/1, 29/1, 29/12, 29/4, 29/9, 31/10, 31/4.
anı	(<ET a-n-i) Onu 26/12, 28/10, 28/5, 29/10, 29/11, 29/5, 29/5, 31/1.
anuñ	(ET< a-nuñ) Onun 27/1, 27/12, 27/3, 27/5, 27/7, 28/7, 29/6, 29/9, 30/2, 30/2, 31/10, 31/8. a-nuñ-ila 27/8, 30/4 a-nuñ-la 29/2
ara	Ara yer, boşluk, iki şeyin arasındaki mesafe, fasıl 29/7. ara-sı-n-da 30/6
art-	Çoğalmak, fazlalaşmak. art-a 30/4 art-u-ğ-i-dı 27/11
asıl	(<Ar. aşlı) Asıl, kök, kadim, iptida, en evvel. aşlı-ı 29/9
‘āşık	(<Ar. ‘āşık) Birine aşkla bağlanan, müptela, bağlanmış, yanık. ‘āşık-lar-a 26/15
at	At, beygir, kısrak, yük taşımada ve binek olarak kullanılan hayvan 31/7. at-i-n-a 27/6
at-	Atmak, fırlatmak, elden çıkarmak. at-a-dı (at-a-(y)-i-di) 29/3
ata	Soy, ced, ecdad. ata-lar-ı 27/9 Ata-m-dan 27/15, 31/6 ata-sı 27/14, 27/7 ata-sı-n-a 31/3

atlan-	Binmek, ata binmek, çıkmak. atlanadı (at-la-n-a-(1)-dı) 27/6
'avrat	(<Ar. 'avrat) Kadın, eş. 'avrat-ı 27/8
ay	Kamer, mah, dünyanın uydusu 27/10, 28/12, 30/1. ay-a 28/13, 28/14
ayruğ	(<ET ad-i-r-u-g, adrug> ayruğ) Ayrı, farklı, başka. ayruğ-a 27/13
'azîm	(<Ar. 'azîm) Büyüük, ulu, kebir, cesim 31/12.

B

bağ	(<F. bağ) Bağ, bahçe, bostan 27/3.
bağışla-	(<ba-ğ-i-ş-la-) Bağışlamak, karşılıksız vermek, ihsan etmek. bağış-la-dı 28/11 bağış-la-ğıl 31/14 bağış-la-y-a 26/11 bağış-la-y-an 26/15, 6/15
bağla-	(<bağ-la-) Bağlamak, ümit bağlamak. bağ-la-dı 28/3
bahr	(<Ar. bahr) Deniz, derya, bahir 27/7. bahr-dan 28/9 Baḥr-ı-dı 28/9
bahş	(<Ar. bahş) Münazara, muaraza, bir şey hakkında iddiada bulunmak 29/2.
baht	(<F. baht) Talih, kismet, ikbal 30/4. baht-ı-n-a 27/14 baht-u-m-a 29/13
baş	Baş, alın, kafa, ön, üst 29/15. baş-ı-n-a 27/11, 30/14 baş-la-dı 28/4, 28/4
bat-	Batmak. bat-a-(ı)-dı (bat-a-i-di) 29/3
bay	Zengin 27/4.

bedr	(<Ar. bedr) Dolunay, ayın on dördündeki hâli 28/13.
beg	Bey, bay, büyük, ileri gelen, reis, hakim, emir, vali, prens. beg-ler 30/10, 30/6
ben	1.teklik kişi zamiri, ben 27/15, 28/2, 30/13, 30/7. ben-ü-m 26/12, 27/13, 28/6, 31/5, 31/6 bañ-a 27/15, 31/14, 31/5, 31/6
beñdeş	Eş, benzer, emsal 29/1.
beñze-	(<beñ-i-z-e-) Uymak, yakışmak, benzemek. beñz-er 28/13
berü	(<be-rü) İçe doğru, içeriye 31/4.
bezen-	(<bez-e-n/bez-en) Bezenmek, süslenmek. bez-e-n-e 30/4
bîhisâb	(<F.bî+ Ar. hisâb) Hesapsız, sayısız 26/12.
bigi	(<gibi) Gibi 29/12, 29/2, 29/6, 30/2, 31/8.
bile	(<bir-le) Bile, beraber anlamı veren edat 30/6, 31/9.
bil	Bel, bedenin kuşak bağlanan yeri. bil-i-n-den 28/8
bil-	Bilmek, malumat sahibi olmak, öğrenmek, tanımak, cahillikten uzaklaşmak, minnettar olmak. bil-i-ş 27/7 bil-gü-lü 30/12 bil-ü-ñüz 30/12 bil-ü-r-i-di 29/8
biñ	Bin, yüzün on katı olan sayı 27/6, 31/7, 31/9.
bir	Tek, bir 26/10, 26/12, 27/11, 27/2, 28/13, 28/3, 29/10, 29/7, 30/2, 31/2, 31/3. bir-i 27/11, 27/8, 29/6
bisle-	Beslemek, büyütmek, yedirip içirmek. bisle-di 28/15
boyun	(<bod-i-n>boyin) Başı bedene rapteden uzuv 31/7.
bu	İşaret zamiri, bu 26/13, 27/12, 27/15, 28/1, 28/6, 30/4, 30/6, 31/10, 31/14. bu-lar 27/10

bu-n-i 28/3, 29/15, 31/15

bu-nuñ 31/2

- bul-** Bir şeye arayarak veya tesadüfi nail olmak, kaybolmuş bir şeye vasil olmak, ele geçirmek, varmak.
- bul-a-m 26/10
- bul-dı 28/14
- bul-i-n-maz-dı 29/1
- bul-i-n-u-r 31/13
- buyur-** (<ET bud-u-r-) Emir vermek.
- buyr-u-ğ-i-n-i 30/9
- buyur-u-r-sa-ñ 30/1

C

- cān** (<F. cān) Can, ruh .
- cān 28/6
- canı 28/10, 29/5
- cevmerd** (<F. cübān merd) Cömert, cimri olmayan eli bol 30/3.
- cihān** (<F. cihān) Arz, sema, ālem, kāinat, dünya, küre-i arz.
- cihān-da 30/2
- cihān-uñ 30/8
- cümle** (<Ar. cūmel) Birikmiş miktar, bütün, hep.
- cümle-si 29/4

Ç

- çek-** Çekmek.
- çek-e-m 30/7
- çık-** Çıkmak, yükselmek, tahta çıkmak.
- çık-up 31/1
- çoğ** (<çok) Fazla, az olmayan, ziyade, pek ziyade miktarda.
- çoğ-i-dı 27/12
- çoğ-i-dı 29/6
- çü** (<F. çü) Zira, çünkü, mademki, -diği zaman 28/12, 28/2, 28/7, 29/3, 30/11, 30/12, 30/13, 30/8, 31/1, 31/10.

çün (<F. çün / çun) Gibi, nice, mademki, -diği zaman anlamları veren bağlaç 27/14, 28/10.

D

dād (<F dād) Adalet, imdat 31/1.

dahı (<ET tak-1) Dahi, da, de, bile 28/11, 28/13, 28/5, 30/4, 31/7, 31/8.

dānā (<F. dānā) Bige, âlim 30/3.

dāniş (<F. dāniş) Bilgi, hüner.
dāniş-i 29/2

dāyimā (<Ar. dā ‘ima) Daima, her vakit, devamlı 26/12, 28/3.

dede Babanın babası, ata.
dede-ler-ü-müz 28/1

deg- Değmek, ulaşmak.
deg-di 31/6

değül (<ET teg-ol) Değil.
degül-dür 28/9

delim Çok, pek çok, fazla 27/4

derd (<F. derd) Keder, kaygı, üzüntü, sıkıntı, hastalık.
derd-e 31/13

devā (<F. devā) İlaç, çare, tedbir 31/13.

deve (<ET teve) Çölde ve sıcak bölgelerde yaşayan yük hayvanı 31/7.

devlet Şans, baht, talih, saadet, nimet, servet 27/14, 27/2, 29/13.

di- (<ET ti-) Söylemek, demek.
di-di 27/13, 28/5, 29/12, 30/12, 30/5, 31/15

di-dü-m 26/13

di-gil 30/6

dir-di 28/1

di-y-ü 30/8

dile- (<ET ti-l-e) Dilemek, istemek.

dile-ñüz 28/5

dile-r-di 29/5

dilek	(<di-l-e-k) İstek, dilek, temenni.
	dile-g-i 30/11
dirīğā	(<F. dirīğā) Yazık, eser, eyvah 28/1.
dök-	Dökmek, saçmak, döküp saçmak.
	dök-meg-e 28/4
dön-	(<ET tön-) Dönmek, geri dönmek, vaz geçmek.
	dön-e 26/14
du‘ā	(<Ar. du‘ā) Allah'a yalvarma, niyaz 28/7, 29/15, 31/11, 31/15.
	du‘ā-cı-sı 27/4
dur-	(<ET tur-) Bildirmek anlamı veren fiil, bu fiilin geniş zaman aki almış hâli olan 'durur' şekli bildirme eki göreviyle kullanılır.
	dānā dur-u-r 30/3
	ḥüredmend ü ḥüb u tuvānā dur-u-r 30/3
	lāyik dur-u-r 31/14
	var dur-u-r 30/13
dut-	Tutmak, yakalamak.
	dut-uban 30/14
düğün	Düğün, eğlence 31/2.
dün	(<ET tü-n) Gece, içinde bulunulan günden önceki gün 30/15.
düriş-	(<dür-i-ş-) Çabalamak, çalışmak, uğraşmak.
	düriş-düğ-i 28/8
dürlü	(<tür-lü) Türlü, çeşit 31/13
düşman	(<F. düşmān/düşmen) Hasım, rakip, düşman 29/11.
	düşman-a-y-dı 27/15
	düşman-u-m 28/2
düz	(<ET tü-z) Düz, doğru, eğri olmayan 30/5.
	düz-e-t-di 30/9, 31/10

E

eger	(<F eger) Eğer, şayet, veya, gereklilik, ister 26/10, 28/9, 29/13.
el	Tutmak işini yapan uzuv, bilek.

el-i-n 30/14, 31/11, 31/15

- el-i-n-de 29/4
 el-i-n-e 29/3
 el-ü-m-i 30/7
- elli** (<ET elig>elli) Yüzün yarısı olan sayı 31/9.
 elli-den 29/6
- elmas** (Yu.) Kıymetli, parlak taş, en makbul olanı pırlantadır.
 elmas-a 29/3
- er** Kul, halis kul, koca, erkek, eş, insan 27/6.
- ey** Çağırma ünlemi, 31/12
- eyd-** (<ET ay-i-t-) Söylemek, demek, bildirmek.
 ey-i-t- 29/14
 ey-i-t-di 31/4
- eyle-** (<ET *ed-le) Yapmak, etmek.
 eyle-di 28/7, 29/15, 31/11
 eyle-di-ler 31/15
 eyle-meg-lig-e 26/11
 eyle-se 30/5
 eyle-y-e 29/11
- F**
- felek** (<Ar. felek) Gök, sema, asuman, talih, baht, kader.
 felek-de 30/2
- fikr** (<Ar. fikr) Düşünme, tefekkür, mülahaza, endişe 28/3.
 fikr-i 27/12
- furşat** (<Ar. fırsat) Uygun vakit veya hâl 26/11.
- G**
- ğanî** (<Ar. ǵani) Zengin, servet sahibi, muhtaç olmayan, bol, kesretli 28/5.
- geç-** Yer değiştirmek, taşınmak, bırakmak, terk etmek.
 geç-di 31/2
 geç-ü-r-e 29/5
- gel-** (<ET kel-) Gelmek, inmek, geri dönmek 31/4.

	gel-di 28/12, 30/8
	gel-di-ler 30/10
	gel-e 30/6
	gel-üp 28/10
	gel-ü-r-di 27/6
genc	(<F. genc) Hazine, define 27/15, 27/5, 28/1. genc-ü-m 31/6
ger	(<F. ger) Eger, şayet 26/13, 27/13, 29/3.
getür-	(<ET kel-tür-) Getirmek. getür-mış 27/1
gice	(<ET keç-e) Gece, leyl, şeb, tün, günün karanlık kısmı 29/10, 31/2.
git-	(<ET kit-) Gitmek, uzaklaşmak. gid-er 28/12 gid-er-sin 31/4 gid-isер-venin 28/2 git-meg-e 31/3 git-me-gil 31/4
gör-	(<ET kö-r-) Görmek, bakmak. gör-di 28/14 gör-me-mış 31/8 gör-üben 31/1 gör-üp 29/5 gör-ü-r-sin 29/14
götür-	(<ET kö-tür-) Götürmek, taşımak. gö-tür-di 31/11
gövde	Vücut, beden, ceset, cüsse, ten. gövde-m-e 28/6
gözet-	(<gö-z-e-t) Kollamak, dikkat etmek, göz önünde tutmak. gözet-di 30/9
göz	(<ET kö-z) Görmeye yarayan organ, nazar. göz-lü-y-i-di 27/10

güşşa	(<Ar. گوچه) Tasa, keder, kaygı, gam, üzün.
	güşşa-sı 27/12
güher	(<F. güher) Gevher, cevher, cevahir, mücevher, inci 30/15.
gül-	Gülmek, neşelenmek.
	gül-di-ler 30/10
gümiş	Kıymetli beyaz maden 31/8.
gün	(<ET kün) Yirmi dört saatlik zaman dilimi, âlem, halk, ahalî 30/15, 31/2, 31/3.
gündüz	(<gün-düz) Gününe aydınlichkeit olan yanı 31/2.
güneş	(<kün-eş) Gün, şems, hurşid, dünyayı ışitan ve aydınlatan yıldız.
	güneş-e 30/8
güven-	(<ET <köven-) Güvenmek, dayanmak, itimat, istinat etmek.
	güven-ç 27/5
	güven-ü-r-di 29/5

H

haber	(<Ar. ھابر) Haber, bilgi 28/12.
hâcet	(<Ar. ھاچەت) İhtiyaç, lüzum 31/13.
	hâcet-i-n 28/7
Haк	(<Ar. حاڪ) Allah, Yaratıcı, Rab 26/14, 27/1, 28/7.
hâkim	(<Ar. ھڪىم) Hükmeden, amir, kadı, icra takibine memur olan 31/12.
hâlâyık	(<Ar. ھلائِيڪ) Cariye, harpte esir edilmiş kadın 28/7, 31/1.
hâlim	(<Ar. ھلِيم) Yumuşak tabiatlı, sert ve hiddetli olmayan 31/12.
hâş u ‘äm	(<Ar. ھاش ۔ ام, ھاش ‘هavas, mümtaz, avama ait olmayan’ ‘ام ‘avam, umumi, cümleye ait’) Cümle âlem, bütün herkes, umum halk 26/14.
hâşıl	(<Ar. ھاشِيل) Husul bulan, vukua veya vücuda gelen 28/9.
hazîne	Vezne, sandık, zikiyet şeyler.
	hazîne-ler-i-n 28/4
	hazîne-sı 27/5
hêlâl	(<Ar. ھلَال) Şer'an uygun olan, haramın ziddi 27/15.

hele	Özellikle, alelhusus, nihayet, akibet, kaldı ki, gelelim, gelgelelim, hele 28/9.
her	(<F. her) Cümle, hep 27/11, 27/4, 27/8, 29/4, 31/2, 31/5.
hergiz	Hiç, hiç bir zaman, asla 28/8.
hiredmend	(<F.) Ākil, akıl, anlayışlı 30/3.
hiç	(<F. hiç) Yok olan ya da yok denilecek kadar az olan 29/10, 31/8.
hikāyet	(<Ar. ḥikāye) Hikâye, kıssa, nakledilen vaka, baştan geçen ya da geçmesi mümkün olay 26/10, 26/13.
hisāb	(<Ar. ḥisāb) Sayı, tahmin, alacak verecek hesabı, riyâzat 26/12.
hitāb	(<Ar. ḥitāb) Bir şeyi birinin bir grubun yüzüne söyleme, hatiplik 30/8.
hoş	(<F. hoş) İyi, güzel olan 26/10.
hüb	(<F. ḥüb) Güzel, cemil 30/3.
hulk	(<Ar. ḥulk) Güzel huy, insanın huyları. ḥulk-ıla 27/7
huzāvend	(<F) Sahip, mālik 27/9.
hüner	(<F) Biliş, marifet, ilim, fen, ince sanat 29/12, 29/4, 29/7, 29/9.
hünermend	Hüner ve marifet sahibi 30/3.

I

'iys	(<Ar. 'iys) Eğlence, zevk, yiyp içme 27/5. 'iys-di 31/2
-------------	--

İ

i-	(<ET er-) Ek-fiil. Ristetâlis i-di 29/8
iç-	İçmek. iç-di-ler 30/15 iç-üp 30/10

ıkbäl	(<Ar. kabūl'den) Baht, talih, istek, arzu 30/4.
iki	Bir ile üç arasındaki sayı 27/11, 28/13.
il	Bölge, şehir memleket, ülke, yurt. il-i-n 30/14 il-ler-de 29/6
'ilm	(<Ar. 'ilm) Bilme, biliş, bilgi, daniş, malumat, haber, nazariyat 29/12.
'ināyet	(<Ar. 'ināyet) Kerem, ihsan, lütuf, iyilik, himmet, gayret, dikkat 26/10, 26/14.
inci	bkz. incü 28/8.
incü	(<ET yinçü) İstiridye cinsinden sedef denilen bir denilen bir deniz hayvanının karınından çıkan kıymetli taneler, kadınlarca esbāb ziynetindedir 28/9, 30/15.
iñen	(<iñ-en, iñ 'en') Pek fazla, çok, iyice, oldukça 28/10.
'ışret	(<Ar. 'ışret) Müşkirat, içki içmek, asıl manası eğlence, cümbüşür.27/5.
it-	Etmek, yardımcı fiil. bahş id-e-mez-di küllük id-en-leri 28/15 yâdim id-er-di 27/7 şâh id-er-ven 30/13 fîkr id-üp 28/3
ir-	Ermek, erişmek. ir-me-y-e 27/14, 29/13
ış	Çalışarak yapılan şey 29/4. ış-i 27/1, 27/5, 29/14 ış-üñ 30/6 ış-i-nüñ 29/8
ışbu	Bu, şu 29/14.
ışde	(<uş da) İşte 31/6.
ışit-	Duymak, anlamak 26/10. ışit-di 28/10 ışid-üp 29/11

işle-	(<iş-le-) İşlemek, yapmak.
	işle-gil 31/14
iy	Ey 29/14, 30/12, 31/4.

K

kal-	Kalmak.
	kal-an 28/15
	kal-an-in 31/9
	kal-dı 27/15
	kal-isar 28/2
	kal-ma-y-a 27/13
kamu	(<ET kamu-ğ) Halk, toplum 26/13, 27/3, 28/7, 29/7, 30/1, 30/10, 30/11, 30/5, 31/10, 31/13, 31/5.
	kamu-ñuz 30/12
	kamu-sı 29/9
	kamu-sı-la 27/12
	kamu-sı-nuñ 27/9
kancaru	(<ka-n-ca-su) Nereye, hangi yöne 31/4.
kap-	Kapmak, yakalamak, almak.
	kap-dı 28/8
kara	Siyah, yağız 27/10.
karavaş	(<kara baş) Cariye, kadın hizmetçi 27/11.
kaş	Karşı, ön, gözün üst kısmı 27/10.
	kaş-ı 28/13
kat	Huzur, ind, yan, nezd, fikir, itikat.
	kat-i-n-a 27/6
	kat-i-n-da 29/10
	kat-u-m-da 26/12
	kat-u-ñ-da 31/13
kayğu	(<ET kay-gu) Endişe, keder, gam, gussa.
	kay-ğu-ñ 28/12
kerim	(<Ar. kerim) Asalet ve şeref sahibi olan 31/12.
key	(<F. ki ey) Ünlem, hitap unsuru 27/12.

- kıla'** (<Ar. *kılā'*) İçinde askerler bulunan sağlam yapı, hisar kale
27/9.
- kıl-** Kılmak, yapmak.
kıl-a-m 26/10
kıl-dı 28/5
kıl-u-r-sa 26/14
- kırh** bkz. *kırk* 27/5, 27/8.
- kırk** Otuz dokuzdan sonra gelen sayı, erbain 31/6.
- kızıl** Altın, kıymetli maden 28/11.
- ki** (<F. *ki*) Bağlaç, ki, kim 26/11, 26/13, 26/15, 27/11, 27/2, 27/6, 27/8, 28/1, 28/12, 28/13, 28/6, 29/10, 29/12, 29/2, 29/5, 29/6, 30/1, 30/7, 31/12, 31/2, 31/6, 31/7.
- kiçi** (<*kiçi-g*) Küçük, büyüğün ziddi 30/10, 30/12.
kiçi-y-i 28/5
- kim** Bağlaç, soru yoluyla şahısları karşılayan zamir 27/3, 28/15, 28/5, 29/11, 29/12, 30/1, 30/6, 31/14, 31/5.
kim-e 28/2
- kimesne** (kim-er-se- ne) 29/10, 31/8
- kişi** Adam, şahıs 27/1, 29/14, 29/2, 29/7, 31/9.
kişi-nüñ 29/8
- kitâb** (<Ar. *kitâb*) Yazılmış veya basılmış bir kalıp içindeki kâğıtlar, kitap 26/12.
kitâb-da 27/1
- ko-** Koymak, bırakmak, terk etmek.
ko-dı 30/14
ko-ma-dı 28/11
ko-mış 27/7
- kolay** Zahmetsiz, zor ve güç olmayan, sehl, âsân, suhulet, çare, tedbir 30/1.
kolay-i-n-i 29/8
- koyın** (<ET *koyn>kon/koy>koyın*) Koyun, yünüden ve sütünden faydalanan müdafasız hayvan 31/7.
- kul** Allah'a gerçek manada inanan insan, hizmet eden 27/4.
kul-i-dı 27/4
kul-liğ 28/15

kur-	Germek, parçalardan mürekkep bir şeyi birleştirmek, düzeltmek.
	kur-u-l-dı 30/11
	kur-u-l-mış 28/13

L

lāyik (<Ar. lāyik) Yakışan, münasip, şayeste 31/14.

M

māh	(<F. māh) Ay, kamer 30/2
māl	(<Ar. māl) Tasarruf olunan kıymetli ve lüzumlu şeyler 27/15, 28/1.
	māl-i 28/4
	māl-i-n-i 31/10
	māl-u-m-i 30/7
ma'lūm	(<Ar. 'ilm'den) Bilinen, öğrenilmiş 29/12.
	ma'lūm-i-dı 29/4, 29/9
meclīs	(<Ar. meclis) Müzakere için bir araya gelmiş adamlar 30/11, 31/8.
meger	(<F. meger) Meğer, ancak, o kadar ki 28/8, 29/10, 29/7, 31/3.
mūm	(<F. mūm) Bal mumu, bal mumu gibi yumuşak, muvafakat eden, razı olan, fitilli yağı ve mum karışımı yakıtı olan kandil.
	mūm-i-dı 29/4
murād	(<Ar. murād) İrade olunan şey, istek, hāhiş, matlab, dilek, kam, maksat, meram, ifade 28/14.
muştila-	(<muştı-la-, muştı 'müjde, muştı') Müjdelemek, iyi haber vermek.
	muştı-la-dı-lar 28/10
muvāfiğ	(<Ar. muvāfiğ) Uygun, uyar, mutābık, mütenāsip, muhalif ve zıt olmayan 28/14.
müdde'i	(<Ar. müdde'i) Dava eden, davacı, iddia eden, nāhak yere talep eden, esassız bir davada bulunan.
	müdde'i-nüñ 30/5

N

- ne** Ne, soru isim, sıfatı ya da zarfi 30/1, 31/14, 31/5.
- nice** (<ne-ce) Pek çok, o kadar
ni-ce 27/13
ni-ce-si 29/14
- niçe** (<ne-çe) Bkz. nice 27/3, 31/2.
- nid-** (<ne et-) Ne etmek, ne yapmak.
niderven (ne id-er-ven) 30/13
- nikab** (<Ar.) örtü, yüz örtüsü, peçe, yapmak, hicap 30/8.
- nite** (<ne teg) Yahut, nasıl, ne şekilde 31/9.
- nitekim** (<ne teg-i kim) Nitekim, nasıl ki 31/5.
- niyāz** (<F. niyāz) Yalvarma, istirham, rica, dilek, istek.
niyāz-ile 31/11
- oğul** (<og-u-l) Evlat, yeni yetişen çocuk 27/14, 28/2, 31/4.
oğl-an 28/13, 28/6
oğl-an-ı 27/12, 31/14
oğl-an-u-m 27/13
oğl-i-n-ı 29/11
oğl-u-m 29/12
oğl-u-m-a 30/7
oğl-u-m-ı 30/13
- ohtın** (<o vaktin) O vakit ile 27/6.
- ok** Yay ile atılan ucu sıvırı ince uzun çubuk 29/3.
- oki-** (<ET ok-ı-) Kitap okumak, yazılı bir belgeyi okumak, kıraat etmek.
ok-ı-dı 29/10
ok-ı-r-du-m 26/12
ok-ı-y-a 26/14
- ol** O zamiri 26/15, 27/1, 28/14, 29/13, 29/2, 30/13, 31/1, ol (sıfat) 27/6, 29/8.
ol-dur 30/1
- ol-** Bir hâlden bir hâle geçmek yardımcı fiil.
ol-a 26/13, 26/14, 28/9, 29/12, 30/6

ol-di 30/11, 31/1

ol-ma-dı 28/8

ol-ma-sa 28/2

ol-ma-sa-dum 27/15

ol-ma-y-a 27/13

ol-sun 27/1

ol-up 29/3

ol-u-r 31/13

on Dokuzdan sonra gelen sayı 28/15.

otur- (<ET ol-tur-) Ayaklarını bükerek vücudun yarısını dik tutacak şekilde durmak, çökmek 31/4.

oyna- (oyun-a->oyna-) Oynamak, eğlenmek, meşgul olmak.

oyna-y-uban 30/10

Ö

ögren- (<ET ög-ü-r-e-n-) Talim ve tedris ile anlama, hifz, alışmak, tahlil, ülfet.

ogr-e-n-di 29/2

öl- Can vermek, hayatın son bulması.

öl-ü 28/6

öp- Öpmek.

öp-übenin 31/3

P

pādişāh (<F. pādişāh) Hükümdar 27/2, 27/3, 27/9, 31/12.

pādişāh-lar 27/4

Pārsī Fars, Farisî 26/13.

pes (<F. pes) Bu halde, bu durumda, şimdi, binanaleyh 30/14.

pür (<F. pür) Dolu, özelliği tam olan 29/7.

R

rahım (<Ar. rahîm) Rahmet eden, merhametli 31/12.

rahmet (<Ar. rahmet) Esirgeme, merhamet, Allah'ın günahları af buyurması.

rahmet-i 27/1

renc	(<F. <i>renc</i>) Zahmet, eziyet, sıkıntı 28/1.
revā	(<F. <i>revā</i>) Layık, müناسip, caiz 28/7, 31/13. revā-dur 29/13
Ristetâlis	Özel ad, bilge kişi 29/8.
ruhşat	(<Ar. <i>ruhşat</i>) İzin, müsade, icazet, mezuniyet 26/11.
Rūm	(<Rum/Rom) Romalılara verilen isim, Bizansa münhasır kalmış, Anadolu'da yaşayan velilerden bazıları Rumî mahlasını kullanmıştır. Rūm-ı-dı 29/9

S

şac-	Dağıtmak, dökmek, döküp saçmak. şac-mağ-a 28/4 şac-dı-lar 30/15
saçu	(<ET <i>saç-ı-ğ></i> sacu) gelinin başından saçılan akçe, dari gibi şeyler, geline verilen hediye 30/15.
şadef	(<Ar. <i>şadef</i> / <i>sedef</i>) Midye ve istiridye gibi kabuklu deniz böceği cinsinden hayvan 28/8.
sağlık	(< <i>sağ-lık</i>) Sağlık 26/11.
şan-	Zannetmek. şan-a-sın 28/11, 29/4
sarây	(<F. <i>serây</i>) Hükümdarın meskeni. saray-ı 30/9 saray-ı-n-da 27/8
say-	(<ET <i>sa-y-</i>) Saymak, hesaplamak. say-a 28/15 say-ı-bil-e 31/9
sekiz	Yediden sonra gelen sayı 27/6.
sen	Teklik 2. kişi zamiri, sen 29/14, 31/14. sen-den 31/13 sen-sin 30/1 sen-süz 31/5 sen-üñ-dür 31/5

	sañ-a 26/10, 28/12, 31/14, 31/6
sev-	Muhabbetli olmak, beğenmek, mail olmak, uygun bulmak, taltif etmek.
	sev-i-n-di 28/10
sipāh	(<F. sipāh / sipeh) asker, leşker, ordu 27/9.
siz	Çokluk 2. kişi zamiri, siz 28/5.
	siz-e 30/13
söz	(<ET sö-z-) Söz, konuşma.
	söz-i-n-e 31/15
	söz-lü 27/10
	söyledi (sö-z-le-di) 29/15, 31/11
Süheył	Özel ad, Yemen padişahının oğlu, parlak yıldız, Yemen'den daha iyi görüldüğü için Süheył-i Yemānî adı verilir 28/14.
süt	Beyaz tabii sıvı 28/15.
 §	
şād	(<F. şād) Mesrür, memnun, sevinçli 31/1.
şāh	(<F. şāh) Hüdāvend, sahip, baş, reis 29/11, 29/5, 29/8, 30/13, 30/2.
	şāh-uñ 29/15, 30/11, 31/15.
şar	(<F. şehr'den galat) Şehir, kasaba, belde, medine 27/3.
şeh	bkz. şāh 29/10.
	şeh-e 28/10
	şeh-ler 30/1
	şeh-üñ 30/9
şehr	(<F. şehr) Şehir, büyük belde, büyük kasaba, medine-i kebir 27/9.
Şeker	(<F. sükker) kamış veya pancardan üretilen tatlı madde, şeker 27/10.
şu	İşaret zamiri, şu.
	şu-nuñ 29/12, 29/2

T

- ta‘alā** Allah’ın isimleriyle birlikte zikrolunan ‘yüksek olsun’ anlamında söz 28/6.
- ta‘ām** (<Ar. ta‘ām) Yemek, yiyecek 30/11.
- tāc** (<F. tāc) Hükümdarların başlarına koydukları süslenmiş hükümdarlık alâmeti, 27/13, 30/14, 30/4.
tāc-u-m-i, 30/7
- ṭaḡ** Dağ, tepe, giderek yükselen arazi 27/3.
- taḥt** (<Ar. taḥt) Hükümdarın oturduğu makam, alt, fevk 27/13, 28/1, 30/4.
taḥt-a 29/5, 30/14, 31/1
taḥt-i 30/5, 30/9
taḥt-i-n-a 27/14
taḥt-u-m-a 29/13
taḥt-u-m-i, 30/7
- tamām** (<Ar. tamām) Tekâmül etmiş olan, tamam, bitme, tam, noksansız, mükemmel 26/11, 26/14, 30/11, 31/10.
- ṭamu** (<tamu-ğ) Cehennem 31/5.
- ṭañ** Tuhaf, garip, acaip, şaşılacak şey 28/9.
- ṭanış-** (<tanı-ş-) Birine bir konu veya iş hakkında reyini sormak, fikir sormak.
ṭanı-ş-dı 29/11
- ṭañla-** (<tañ-la-) Şaşırmak, hayrette kalmak.
ṭañ-la-(y-i) cağ 30/5
- Tañrı** (<ET teñir-i) Allah, Rab, Çalap, Mevla 28/12, 28/6.
Tañrı-dan 26/10
Tañrı-nuñ 26/13
Tañrı-y-a 28/3
- ṭapu** (<ET tap-1-g>tapu) Huzur, kat, nezd, yan.
ṭapu-sı-n-a 29/15
- ṭaş** Taş, sert cisim, hacer, seng 27/3.
- ṭay** At yavrusu.
yunt ḥay-ı 31/9

taya	(<F. dāye'den) Süt anne, dadi 28/15.
tazı	İnce, zarif, hızlı koşan hayvan 31/7.
telef	(<Ar. telef) Mahv, helak, yok olma, bozma, harap etme, öldürme 28/8.
tevfik	(<Ar. vefk'den) Uydurma, muvafık, mutabık getirme, uygunlaştırma 26/15.
tuğ	(<F. tuğ) Paşaların rütbelerine göre başlarına takılan at kılından sorğu 27/11. tuğ-ı-dı 27/11
tur-	Durmak tur-dı-dı 31/3
tuvānā	(<F. tuvānā) Güçlü, kuvvetli 30/3.
Türkî	Türkçe, Türk dili, Türk, Türkçe ait. Türk-î-y-e 26/14
oğ-	Doğmak, dünyaya gelmek, anadan doğmak. oğ-dı 30/8
toğru	(<toğ-u-r-ı-ğ) Doğru, gerçek, eğri olmayan, yalan olmayan, hilesiz. toğru-sı-n-ı 29/14
tokuz	Dokuz, sekizden sonraki sayı 28/12.
tol-	(<ET to-l) dolmak. tol-dı 28/12, 29/1
toplak	Dünyanın üzerini kaplayan madde, yer, arz, zemin, arazi. toplak-ı 29/9

U

u	(<F. ve) Bağlaç ve, vu, vü, ü 27/13, 27/3, 27/4, 27/5, 27/9, 28/1, 28/11, 30/3, 30/4, 30/6.
uçmak	(<Soğdça uştmaḥ>uçtmah>>uçmak) cennet, firdevs, behişt 31/5.
ulu	(<ulu-ğ) Büyük, yüce, heybetli 27/2, 30/10, 30/12. ulu-lar 30/6 ulu-y-ı 28/5

ur-	Vurmak, bağlamak.
	ur-dı 28/14, 29/15, 31/15
	ur-u-r-i-sa 29/3
uşlu	(<us-lu, us ‘akıl’) akılı, terbiyeli, zeki, edepli, ferasetli, idraklı, hilm sahibi 27/1, 29/14.
	uş-lu-lar-i-dı 29/7
	uş-lu-sız 30/12
uş	İşte, şimdi 26/10.
uzat-	(<uz-a-t-) Uzatmak.
	uz-a-d-a 31/7

Ü

ü	(<F. ve) Bağlaç ve, vu, vü, u 26/15, 27/14, 27/15, 27/5, 27/7, 27/9, 29/12, 29/13, 30/15, 30/3, 31/1, 31/11, 31/12.
ümiz	(<F. ümiz) Umulan, emel, ümit.
	ümiz-i-n-i 28/3, 30/5
üst	(<üz-t) Bir şeyin üstü, üzeri.
	üst-i-n-e 31/2
üz-	Kesmek, kırmak.
	ümizini üz (ümidini kes) 30/5

V

var	(<ET bar>var) Var olan, mevcut 26/13, 30/13, 31/5, 31/6.
	var-dı 29/7
	var-dı-dı 31/3
	var-i-dı 26/12, 27/5, 27/8
	var-i-mış 27/2
vezir	(<Ar. vezir) Sadrazam, hükümdarın vekili 30/9.
	vezir-i 29/6
vir-	(<ET bir-/ber-) Vermek, ihsan, hibe, teslim, birine bir şey vermek.
	vir-di 28/12, 30/14, 31/1, 31/10
	vir-e 26/11, 28/6, 28/6

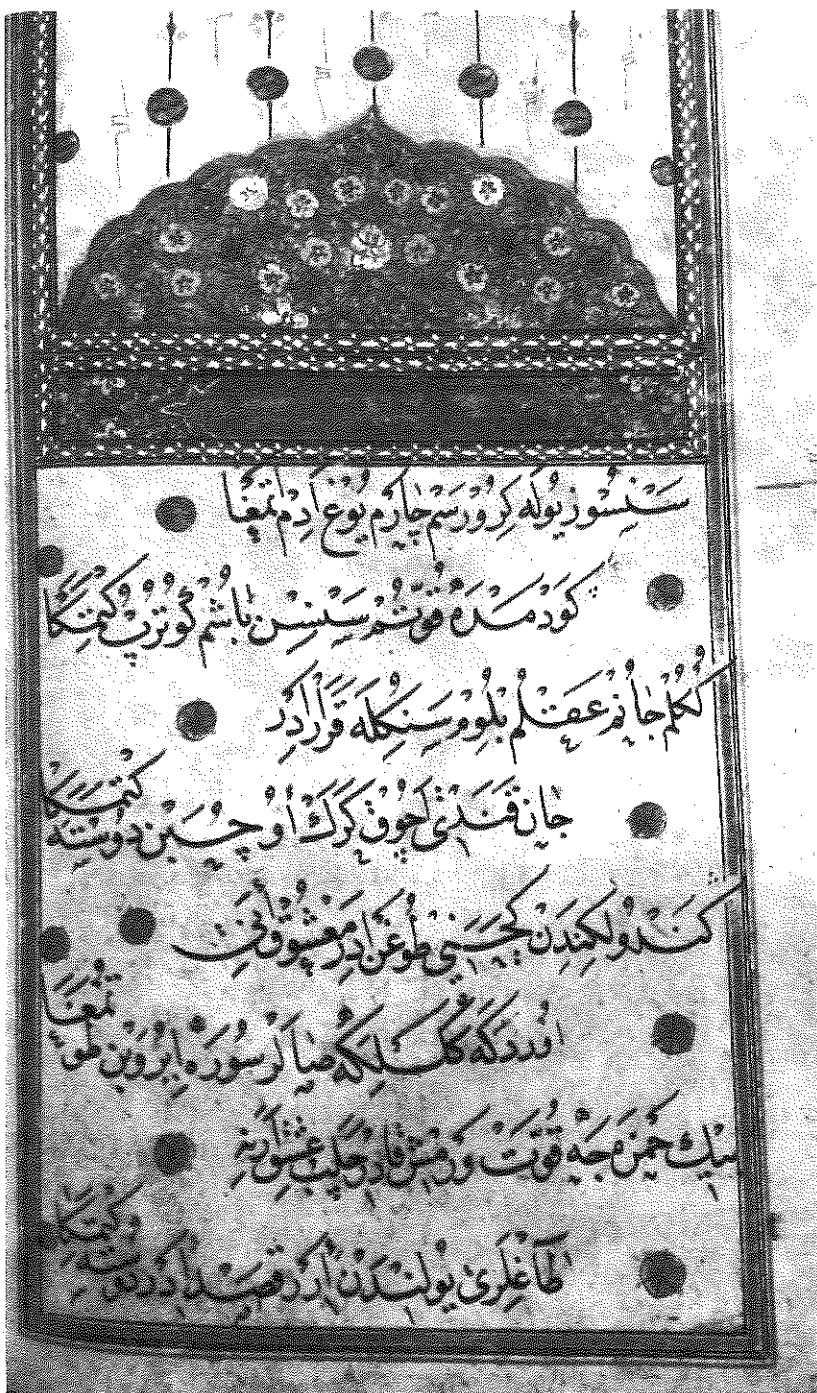
	vir-e-m 30/7
	vir-üp 28/15
	vir-ü-r-em 31/6
vü	(<F. ve) Bağlaç ve, vu, vü, u 28/4, 28/5, 29/15, 29/7, 29/9, 30/11, 30/12, 30/7, 30/9, 31/11.
 Y	
yād	(F.) Hatıra, başından geçen iyi olayları anmak. yād-i-n-i 27/7
yalvar-	(<ET yalbar-) Allahu Ta‘ālā’dan bir şey niyaz etmek, istemek, dilemek. yalvar-di 31/11
yār	(<F.yār) Dost, sevgili 27/8. yār-i 26/15 yār-i-mış 27/2 yār-i-di 27/8
yarı	Yardım, himmet. Tañrı-nuñ yarı-sı (Tanrı’nın yardımı) 26/13.
yaş	Yaş, ömür, süre, ömür miktarı 29/1.
yay	Ok atan silah, kavisli çubuk 29/3.
yaya	(<ET yadağ>yaya) Yaya, yürüyen, piyade olan 28/13.
Yemen	(<Ar.) Arap yarımadasının batısında bulunan ülke. Yemen-de 27/2
yıldız	Yıldız, sitare, kevkeb, ahter 30/1.
yidi	Yedi, altıdan sonraki sayı 29/1.
yi-	Yemeğin yemek, beslenmek. yi-di 28/1 yi-di-ler 30/15 yi-n-di 30/11 yi-y-üp 30/10
yine	(<ET yan-a) Tekrar, bir kez daha, yeniden 31/9.
yır	Yer, el, memleket, yol 31/3. yır-de 29/7

	yir-e 29/15
	yir-i-n-de 28/11
yok	(<ET *yo-k) Olmayan, değil, olmaz, hayır 30/2.
	yog-i-di 27/12, 29/10, 29/6
yohsul	(<yok-sul) Yoksul, muhtaç, yokluk çeken 27/4.
	yok-sul-i-di 27/4
yunt	Hergele ile gezen yaban kırığı, yılki 31/9.
yunt tayı	Yaban kıraklarının yavrusu 31/9.
yük	(<yü-k) Ağırlık, hayvanların üzerine konulan ağırlık, paha.
	yük-e 31/7
yüz	Sayı, doksan dokuzdan sonra gelen sayı 27/11, 27/6, 31/7.
yüz	Yüz, çehre, ruy, satih, cihet.
	yüz-i 28/13
	yüz-i-n-den 30/8
	yüz-i-ne 31/15
	yüz-lü-y-i-di 27/10
	yüz-i-n-i 28/14

Z

zamān	(<Ar. zaman) Vakit, devir, mühlet, mevsim.
	zamān-ila 29/1
zevāl	(<Ar. zevāl) Zäil olma, hastalık, sıkıntı, kabahat, suç, 27/14, 29/13.
zevk	(<Ar. zevk) Tatma, tat, lezzet, eğlence, eğlenme, cümbüş, tarb, keyif, sefa 27/5.

4.5. Yunus Emre Divân



4.5.1. Yunus Emre Dīvān Metin (55-59/74-75) / Transkripsiyon

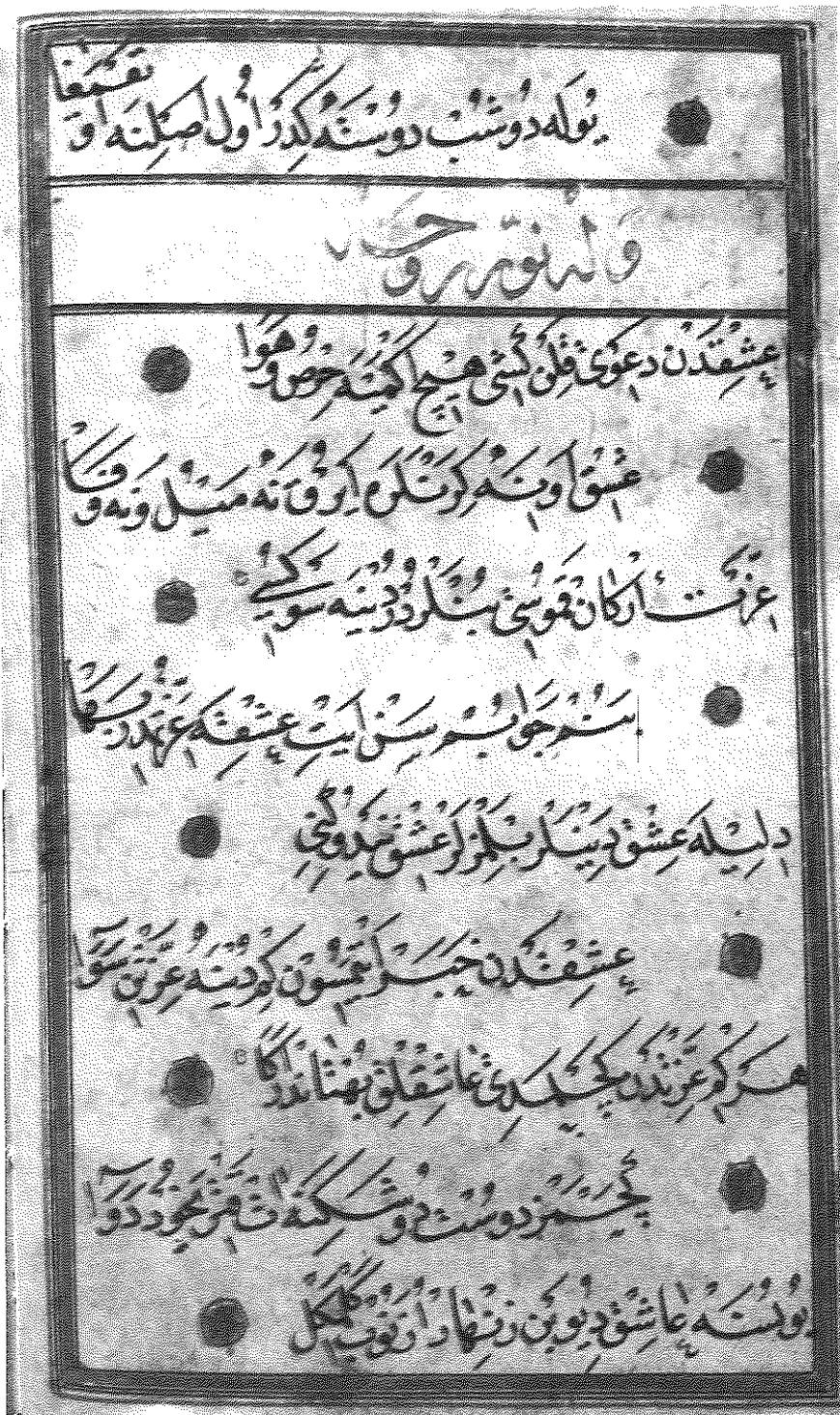
(Kültür Bakanlığı 1991, s. 55-59)

[1]

- 1 Sensüz yola girürsem çärem yoğ adım atmağa
Gevdemde ķuvvetüm sensin başum götürüp gitmege
- 2 Gönlüm cānum ‘aklılm bilüm senüñile ķarar ider
Cān ķanadı açuk gerek uçuban dosta gitmege
- 3 Kendüliginden geçeni ړogan ider ma’şūk anı
Ördege keklige şalur süre irübən tutmağa
- 4 Biñ Hamzaca ķuvvet virmiş Қadir Çalap ‘ışk erine
Tağları yolından irar қasd ider dosta gitmege

يوْنَبِيكَ فَهَادِكُونِي كَوْنِي الْوَيْ قَرْطَلِي
 قِيرْكَسْوَبْ يُولْ إِدْرَكَ حَيَّانْ قَنْغَانْ
 آبْ حَيَّانْ حَيَّنْ سَنْ عَاشْقَلْكَ وَصَادِرْ
 صَحْبِي عَشْقَلْكَهْ إِدْرَكْ صَمْسَلْرِي مَعْنَا
 عَاشْقَلْجِي دَرْمَ بَكْ كَانْتَكَنْ لَكْ وَجَاعِنْ
 أَرْ حَيَّسْقَ حَيَّدْ بَطَرْ قَدْ رَأْلَهْ كَرْ جَارْ طَوْ
 عَاشْقَأْ وَكْ مَيْتَكَنْ أَلْوَرْ حَيَّوْلَهْ تَكْلِيمْ
 هَرْزَدِرْكَلْ بَيْونْ طَوْرْ جَارْهْ يَوْقَلْكَلْ
 بَلْدَكْ كَلْدَرْجَدْلَرْ لَوْرْكَلْ قَنْتَلْرْ كَجَدْ
 عَشْقَشَرْلَنْ أَجَنْ حَاتَلْرَلْ كَمَسْرَكَجَيَّانْ
 دَوْمَتَلْدَيْ يَوْنَجَانْ كَيْدَرْ كَمَسْرَكَجَيَّانْ

- 5 Yüz biñ Ferhād külüngini alup kazar ṭağlar bünyādını
Kayałar kesüp yol ider āb-ı hayāt akitmağa
- 6 Āb-ı hayātuñ çeşmesi ‘āşıklarunuñ vişālidür
Şohbeti ‘ıskıla ider şuşamışları yakmağa
- 7 ‘Āşık mı direm ben aña Tañrınuñ uçmağın seve
Uçmak hod bir tuzağdur eblehler cānın tutmağa
- 8 ‘Āşık olan miskin olur Hāk yolına teslim olur
Her ne dirseñ boyun tutar çāre yok göñül yikmağa
- 9 Bildük gelenler geçdiler gördük konanlar göçdiler
‘Işk şarābin içen cānlar uymazlar göçmege konmağa
- 10 Dutulmadı Yūnus cāmı geçdi tamudan uçmağı



Yola düşüp dosta gider ol aşına uyakmağa

[2]

- 1 'İşkdan da'vī ķilan kişi hiç añmaya hırs u hevā
'İşk evine girenlere ayruķ ne meyl ü ne vefā
- 2 'İzzet ü erkān ķamusı bunlardur dünya sevgüsü
Benüm cevābum sen eyit 'işķa 'izzet midür bahā
- 3 Diliyle 'işk diyenler bilmezler 'işk neydüğini
'İşkdan ħaber itmesün kim dünya 'izzetin seve
- 4 Her kim 'izzetden geçmedi 'aşıklık bühtāndur aña
Geçemez dost dösegine at katır yāħud deve
- 5 Yūnusa 'aşık diyüben zinhār özenüp gelmegil

چوچیز نگان پیشمان او لور خوش بز اوز دیگر
بیکوند یورت کورن کیچی عرضه شده است
لشکر چیز نشان دلند ایرق ایشانه
آپاکه طوره زهرد کاری سیم کوئنه
تسیمچی اوند ب اول ایرق سجیده ده المیره
ایغزه شکر الین کورن ایلا کھوسه و لان
او فردا اول شکر کردن ایرق چیمیوب بیو
پیچیزه هود کیچون کارنها دارن سه
اینچیزها ان ملکن و در دلچی بجا باشی
لیکچیزها ان صیطلو لایع و بستان او لوره

Çok bezirgān peşmān olur varicağaz uzun yola

[3]

- 1 Bir gün yüzüñ görən kişi 'ömrinde hiç unutmaya
Tesbīhi sensin dilinde ayruñ nesne eyitmeye
- 2 Tā'ata ṭuran zāhidüñ gözleri seni görürse
Tesbīhini unudup ol ayruñ secde de itmeye
- 3 Ağzına şeker aluban gözleri saña ḫüş olan
Unuda ol şekerini ayruñ çeyneyüp yutmaya
- 4 Ben seni sevdüğüm içün eger bahā dirlerise
İki cihān mülkin virem daḥı bahāsı yetmeye
- 5 İki cihān ṭopṭolu bağ u bostān olurisa

سُنْكُ قُوقَدَنْ آيُوكْ كُلْ بِيْتَه نَاهِيْنَه
 كُلْ وَرْجَانْ قُويْ عَاشِقَلَمْ مَعْشَقَفَا
 عَاشِقَ أَوْلَانْكَ مَعْشَقَه هَرَكَنْ آوْلَانْكَنْ
 اِسْرَفِيلْ صُورَنْ آوْرَجَلْ كَلْلَوْنَفَلْ تَمُورَه
 سُنْكَ آوْلَانْكَنْ آرْقَقَه هَيْمَيْه قُلْاعَمْ اِشْتَهِيْه
 زَهْرَه يَرْهَه اِلْهَه سَاهَنْ بَعْجَه لَهَسَه
 عَاشِقَلْ كِعْشَه بِيْتَه سُنْسَرْ كَوْزَه آوْلَاهَه
 تَرَادَه لَرْخَانْه لَافَه سِنْسَرْ كَوْجَه
 اِيكَجَهَهانْه فَدَنْ سِرْ كَامَسَهه كَانْه
 هَرَكَنْ آنْجِيْلَه جَوْسَه كَرْنَه بَلْهَلَه
 سُنْكَ سِوكَدَنْ آوْرَكَه هَيْمَيْه بَقُولْ اِشْتَهِيْه

- Senüñ köküñdan eyü gül bostan içinde bitmeye
- 6 Gül ü reyhan köküsi ‘âşıklara ma’şük yeter
‘Âşık olanuñ ma’şuki hergiz öginden gitmeye
- 7 Îsrâfil şûrin urıcaç maühlükât turu gelicek
Senüñ ünüñden artuk hiç kulağum işitmeye
- 8 Zühre yere inübeni sâzin nüvaht eylerise
‘Âşikuñ ‘îşreti sensüz gözü ol yana gitmeye
- 9 Ne iderler hânumâni yâ sensüz iki cihâni
İki cihân fidâ‘ saña kimesne gümân dutmaya
- 10 Sekiz uçmağuñ hûrisi eger bezenüp geleler
Senüñ sevgüñden özgeyi (gönlüm) hiç kabûl itmeye

دستین نه او کم آخوندیده اول المیة

جور له غلیان بگیک عاشقان این اونتیکه

یونس سبی سوالدن بشارک اجلانکه

هرود میریک در لایه ده در هر کن گزین

رئیک جوان زندانکه رک بالکه بستان اولا

ایرق بکانه عذر عصیتکه پوز عزایش دستون اولا

در مراون دوستکه قول اور سیم چلوبن کل اول

کم و قوب بکلی اوله طرد عقیم کستان اولا

دوست بورنی کورنی کور فارانکه صیرو بور

سرن کلیتکه بوسوز مر رک شکنکی بستان اولا

- 11 Bu dünyada ne ola kim āhiretde ol olmaya
Hürile ġilmān gelicek ‘āşık elin uzatmaya
- 12 Yūnus seni seveliden besāret oldu cānına
Her dem yeni dirlikdedür hergiz ‘ömrin eskitmeye

[4]

- 1 İki cihān zindānisa gerek baña bostān ola
Ayruk baña ne ġam guşşa çün ‘ināyet dostdan ola
- 2 Varam ol dosta ḫul olam hem açılıp gül olam
Hem ötüp bülbül(i) olam turağum gülistān ola
- 3 Dost yüzini gördü gözüm erenlere toprağ yüzüm
Söz añlayana bu sözüm gerek şekeristān ola



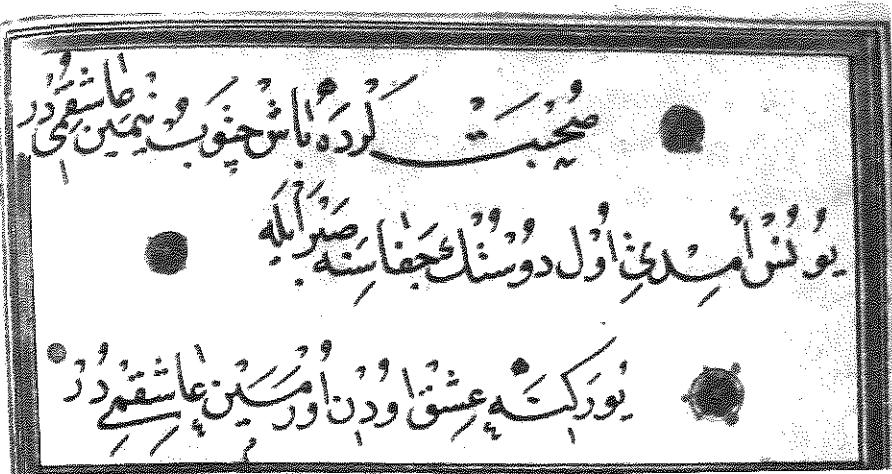
- 4 Her da‘vîden geçen kişi dostdan yana uçan kişi
‘Işk şerbetin içen kişi geh esrük geh mestân ola
- 5 Sensüz iki cihân benüm zindân görünür gözüme
Senüñ ‘ışkuňla bilişen gerek hâşu’l hâşdan ola
- 6 ‘Işka doyamadı özüm geñsüzin söylerin sözüm
Yûnus senüñ işbu sözüñ ‘âlem'lere destân ola

(Kültür Bakanlığı 1991, s. 74-75)

ایض
جاپنی عشق پولت دارم کین عاشقی ند
جیهند گلیوب اول دوسته ارم کین عاشقی ند
دوست سوکوئین کلدن بجانله بزین
ملوک اکسل دفون در مین عاشقی ند
مشفت مطیش صعنکز که جان کوکا نه
پرتوانه کین ود هین کین عاشقی ند
شک آندوستن یکی عشق در مین دهندن
دوست بیکنها ریکن دودم بیکن عاشقی ند
دهن و گونه یا صفت چیزی جلو ندارم خرد

[5]

- 1 Cânını 'ışık yolna virmeyen 'âşık mıdur
Cehd eyleyüp ol dosta irmeyen 'âşık mıdur
- 2 Dost sevgüsün göñülde cânila berkitmeyen
Tül-i emel defterin dürmeyen 'âşık mıdur
- 3 'Işka tanışık şıgmaz degme cân göge ağmaz
Pervâneleyin oda yanmayan 'âşık mıdur
- 4 Nefs arzûsından geçüp 'ışık kadehinden içüp
Dost yolna er gibi turmayan 'âşık mıdur
- 5 Dün gün riyâżat çeküp ḥalvetlerde diz çöküp



Şohbetlerde baş çatup yanmayan ‘âşık mîdur

- 6 Yûnus imdi ol dostuñ cefâsına şabr eyle
Yüregine ‘ışk odın urmayan ‘âşık mîdur

4.5.2. Yunus Emre Dīvān Açıklamalı Dizin

A

- āb-ı hayatı** (<F. āb.+Ar. hayatı) Ölümşüzlük suyu, bengü su.
āb-ı hayatı-uñ 1/6, 1/5
- aç-** Açmak, başlatmak, kapalı olan bir şeyi açmak.
aç-ı-1-up 4/2
aç-u-ķ 1/2
- adım** (<ET at-ı-m) yürüme hareketi 1/1.
- ağ-** Yükselmek.
ağ-maz 5/3
- ağız** Yeme, konuşma, ses çıkarma uzvu.
ağz-ı-n-a 3/3
- āhiret** (<Ar. āhir'den) Öbür, dünya ukba, dārū'l-bekā.
āhiret-de 3/11
- 'akl** (<Ar. 'akl) Düşünme, anlama melekesi.
'akl-u-m 1/2
- akıt-** (<ak-ı-t-) İsale etmek, akmaya sebep olmak.
ak-ı-t-mağ-a 1/5
- al-** Tarafına geçirirmek, sahiplenmek.
al-uban 3/3
al-up 1/5
- 'ālem** (<Ar. 'ālem) Kâinat, mahlukât, dünya, küre-i arz.
'ālem-ler-e 4/6
- añ-** Anmak, bahsetmek.
añ-ma-y-a 2/1
- aña** (<a-ñ-a) Ona 1/7, 2/4.
- anı** (<a-n-ı) Onu 1/3.
- aňla-** (<ET aň-la-) Anlaşılmak, malum olmak.
aňla-y-an-a 4/3

- a**
- artuk** (<art-u-k) Artık, fazla, başka 3/7.
- arzū** (<F. *arzū*) İstek, dilek.
arzū-sı-n-dan 5/4
- asıl** (<Ar. *asl*) Asıl, kök, kadim, iptida, en evvel.
asl-i-n-a 1/10
- ‘āşik** (<Ar. ‘āşik) Birine aşkla bağlanan, müptela, bağlanmış, yanık
1/8, 2/5, 3/11, 3/6.
‘āşik-lar-a 3/6
‘āşik-lar-uñ 1/6
‘āşik-lıķ 2/4
‘āşik-uñ 3/8
‘āşik mı 1/7
‘āşik mı-dir 5/1, 5/2, 5/3, 5/4, 5/5, 5/6
- at** At, beygir, kısrak, yük taşımada ve binek olarak kullanılan
hayvan 2/4.
- at-** Atmak, fırlatmak, elden çıkarmak.
at-mağ-a 1/1
- ayruk** (<ET *ad-i-r-u-g, adrug*> *ayruğ/ķ*) ayrı, farklı, başka 2/1, 3/1,
3/2, 3/3, 4/1.

B

- bağ** (<F. *bağ*) bağ, bahçe, bostan 3/5.
- bahā** (<F. *bahā*) paha, kıymet, değer, semen 3/4, 2/2.
bahā-sı 3/4
- baş** Baş, alın, kafa, ön, üst 5/5.
baş-u-m 1/1
- baş çat-** Boy göstermek, baş göstermek, önde olmak 5/5.
baş çat-up 5/5.
- ben** 1.teklik kişi zamiri: ben 1/7, 3/4.
ben-ü-m 2/2, 4/5
bañ-a 4/1, 4/1
- berkit-** Sıkılaştırmak, sağlamlaştırmak.
berk-i-t-me-y-en 5/2

beşāret	(<Ar. beṣāret) Müjde, iyi haber 3/12.
bezen-	(<bez-e-n-) Süslenmek, donanmak, tezeyyün etmek. bez-e-n-üp 3/10
bezīrgān	(<F. bezīgān) Tüccar, esnaf, yahudilerde efendi ve ağa anlamında kullanılan unvan 2/5.
bil-	Bilmek, malumat sahibi olmak, öğrenmek, tanımak, cahillikten uzaklaşmak, minnettar olmak. bil-dü-k 1/9 bil-mez-ler 2/3
biliş-	(<bil-i-ş-) Tanışmak, bilişmek, dost olmak. bil-i-ş-en 4/5
bilü	(<bil-i-g>bilü) Bilgi, bilinç. bil-ü-m 1/2
biñ	Bin, yüzün on katı olan sayı 1/4, 1/5.
bir	Tek, bir 1/7, 3/1.
bit-	Bitmek, tükenmek. bit-me-y-e 3/5
bostān	(<F. bostān) Bahçe, çiçek bahçesi 3/5, 3/5, 4/1.
boyun	(<bod-i-n>boyn) Başı bedene rapteden uzuv 1/8. boy-u-n tut-ar (boynunu feda eder)1/8.
bu	Teklik işaret zamiri, bu 3/11, 4/3.
bunlar	Çokluk işaret zamiri. bu-n-lar-dur 2/2
bühtān	(<Ar. bühtān) Bir kişiye yalan bir söz isnat etme, iftira. bühtān-dur 2/4
bülbül	Erkeği nisan ve Mayıs aylarında güzel sesle öten kuş, adlelib 4/2.
bünyād	(<F. bünyād) Bina, temel, yapı. bünyād-i-n-i 1/5
C	
cān	(<F. cān) Can, ruh. 1/2, 5/3. cān-i 1/10 cān-ıla 5/2

cān-i-n	1/7
cān-i-n-a	3/12
Cān-i-n-i	5/1
cān-lar	1/9
cān-u-m	1/2
cefā	(<Ar. cefā) Cevr, firak ve hicranda bırakma.
	cefā-sı-n-a 5/6
cehd	(<Ar. cehd) Çalışma, çabalama, gayret 5/1.
cehd eyle-	Azmetmek, çalışmak, çabalamak.
	cehd eyle-y-üp 5/1
cevāb	(<Ar. cevāb) Sözle ya da işaretle karşılık vermek, kabul ya da ret.
	cevāb-u-m 2/2
cihān	(<F. cihān) Arz, sema, ālem, kāinat, dünya, küre-i arz 4/1, 3/4, 3/5, 3/9, 4/5.
	cihān-i 3/9

Ç

Çalap	(<Ar. isim) Mābut, Mevlā, Hüdā, sahip, malik 1/4.
çare	(<F. çare) Tedbir, medet, yardım, ilaç, deva 1/8.
	çāre-m 1/1
çat-	Bir araya getirmek, desteklemek, iliştirmek, uç uca iliştirmek.
	çat-up 5/5
çek-	Çekmek.
	çek-üp 5/5
çeşme	(<F. çeşme) Su benzeri sıvı şeyleri akıtan musluk, pınar, kaynak.
	çeşme-si 1/6
çeyne-	(<çığne-) Ağızda çığnemek, dişle kırıp ezmek.
	çeyne-y-üp 3/3
çok	Fazla, az olmayan, ziyade, pek ziyade miktarda 2/5.
çök-	Çökmek 5/5.

çün (<F. çün / çun) Gibi, nice, mademki, -diği zaman anlamları veren bağlaç 4/1.

D

da‘vî (<Ar. da‘vî) Dava, hak arama, bir şey iddia etme 2/1.
da‘vî-den 4/4

dahı (<ET tak-ı) Dahı, da, de bile 3/4.

de Da, dahi, bile 3/2.

defter (<Ar. defter) Yazı, hesap, kayıt yapmak için kağıtlar, pusula, liste.

tül-i emel defter-i-n 5/2

degme (<deg-me) Her bir, her, herhangi, her kim, her ne olursa, sıradan, olur olmaz 5/3.

dem (<F. dem) Soluk, nefes, an, lahza 3/12.

destân (<F. dâstân) Hikâye, masal, sergüzeş, bir olayı anlatan amiyane manzume 4/6.

deve (<ET teve) Çölde ve sıcak bölgelerde yaşayan yük hayvanı 2/4.

di- (<ET ti-) Demek, söylemek, rivayet etmek.

di-r-se-ñ 1/8

di-y-en-ler 2/3

di-y-üben 2/5

di-r-em 1/7

di-r-ler-i-se 3/4

dil (<ET ti-l) İnsan ve hayvanların ağızındaki uzuv, tekellüm, lisan, zeban.

dil-i-n-de 3/1

dil-i-y-le 2/3

dirlik Düzen, birlikte yaşayış, muşeret.

dir-lik-de-dür 3/12

diz Bacak ile baldır kemiklerinin birleşikleri yer, uzuv 5/5.

diz çök- Dizini büküp oturmak, sadakatle oturmak.

diz çök-üp 5/5

dost	(<F.dost) Muhip, yar, yardımcı, sevilen adam 2/4, 4/3, 5/2, 5/4.
	dost-a 1/10, 1/2, 1/4, 4/2, 5/1
	dost-dan 4/1, 4/4
	dost-uñ 5/6
doy-	(<ET to-d>toy-) Tokluk, kanmak, iktifa etmek.
	doy-a-ma-dı 4/6
döşek	(<döş-ek, dös ‘göğüs’;) Döşek, yatak.
	döseg-i-n-e 2/4
dut-	(<tut-) Tutmak.
	dut-ma-y-a 3/9
dutul-	(<tut-u-l-) Tutulmak, alı konmak, kapılmak, tutulup kalmak.
	dutul-ma-dı 1/10
dün	(<ET tü-n) Gece, içinde bulunulan günden önceki gün 5/5.
dünya	(<Ar. dünya) Şimdi yaşadığımız âlem 2/2, 2/3
	dünya-da 3/11
dür-	Katlamak, sarmak, kaldırırmak, kapatmak.
	dür-me-y-en 5/2
düş-	(<ET tü-ş-) Düşmek, yerleşmek.
	düş-üp 1/10
ebleh	(<Ar. ebleh) Akılsız, budala, ahmak.
	ebleh-ler 1/7
eger	(<F eger) Eğer, şayet, veya, gerek, ister 3/10, 3/4.

E

el	İnsan vücutunda tutmaya ve dokunmaya yarayan organ.
	el-i-n 3/11
el uzat-	El sürmek, dokunmak, istemek.
	el-i-n uz-a-t-ma-y-a (el sürmek, dokunmak, istemek) 3/11.
er	Kul, koca, erkek, eş, insan 5/4.
	er-en-ler-e 4/3
	‘işk er-i-n-e 1/4

eski	Köhne.
	eski-t-me-y-e 3/12
esrük	(<esrü-k) Sarhoş, kendinden geçmiş 4/4.
ev	(<ET eb>ew>ev) Ev, mahal, aile.
	ev-i-n-e 2/1
eyd-	(<ET ay-i-t-) Söylemek, demek, bildirmek.
	ey-i-t- 2/2
	ey-i-t-me-y-e 3/1
eyle-	(<ET *ed-le) Yapmak, etmek 5/6.
	eyle-r-i-se 3/8
eyü	(<ET edgü>eygü>eyü>eyi>iyi) İyi, güzel, hoş, beğenilen 3/5.

F

Ferhād	(<F. Ferhād) Ferhat ile Şirin hikâyesinin kahramanı, Şirin'in aşkından dağları yaran aşık 1/5.
fidā‘	(<Ar. fidā‘/fedā‘) Gözden çıkarma, uğruna verme 3/9.

G

ğam	Kaygı, tasa, keder, dert, gussa 4/1.
geç-	Yer değiştirmek, taşınmak, bırakmak, terk etmek.
	geç-di 1/10
	geç-di-ler 1/9
	geç-e-mez 2/4
	geç-en 4/4
	geç-en-i 1/3
	geç-me-di 2/4
	geç-üp 5/4
geh	(<F. geh/gâh) Bazan, arasında, kimi zaman anlamına gelen edat 4/4.
gel-	(<ET kel-) Gelmek, inmek, geri dönmek.
	gel-e-ler 3/10
	gel-en-ler 1/9

	gel-icek 3/11, 3/7
	gel-me-gil 2/5
geñsüz	(<gen-süz) İsteksiz, dar, rahatsız.
	geñ-süz-i-n 4/6
gerek	(<ET kerge-k) İster, lazım 1/2, 4/1, 4/3, 4/5.
gevde	Gövde, vücut, beden, cüsse, ceset, ten.
	gevde-m-de 1/1
ǵilmān	(<Ar. ǵilmān) Gulam, cennette bulunan hizmetçi 3/11.
gibi	(<ET kip-i) Sona gelen benzetme edati 5/4.
git-	(<ET kit-) Gitmek, uzaklaşmak.
	gid-er 1/10
	git-meg-e 1/1, 1/2, 1/4
	git-me-y-e3/8
gir-	Nüfuz etmek, dalmak, bir yer ya da bir şeyin içine girmek.
	gir-en-ler-e 2/1
	gir-ü-r-se-m 1/1
göç-	(<ET köç-) Göçmek, geçmek, yer değiştirmek.
	göç-di-ler 1/9
	göç-meg-e 1/9
gök	(<kök) Gökyüzü, sema, felek, asuman.
	gög-e 5/3
göñül	İnsan his ve duygularının merkezi 1/8.
	gönl-ü-m 1/2
	göñül-de 5/2
gör-	(<ET kö-r-) Görmek, bakmak.
	gör-di 4/3
	gör-dü-k 1/9
	gör-en 3/1
	gör-ü-n-ü-r 4/5
	gör-ü-r-se 3/2
götür-	(<ET kö-tür-) Götürmek, taşımak.
	gö-tür-üp 1/1

göz	(<ET kö-z) Görmeye yarayan organ, nazar.
	göz-i 3/8
	göz-ler-i 3/2, 3/3
	göz-ü-m 4/3
	göz-ü-m-e 4/5
güşşa	(<Ar. güşşa) Tasa, keder, kaygı, gam, üzüm 4/1.
gül	(<F. gül) dikeni bir ağaçta yetişen şekli ve kokusu güzel çiçek, gül, bülbülün sevgilisi 3/5, 4/2.
gül ü reyhān	Gül ve reyhan 3/6.
gūlistān	(F.) Gül bahçesi 4/2.
gümān	(<F. gümān) Şüphe, zan 3/9.
	gümān dut-ma-y-a 3/9
gün	(<ET kün) Yirmi dört saatlik zaman dilimi, âlem, halk, ahali 3/1, 5/5.

H

ḥaber	(<Ar. ḥaber) Haber, bilgi 2/3.
Ḥaḳ	(<Ar. Ḥaḳ) Allah, Yaratıcı, Rab 1/8.
ḥalvet	(<Ar. ḥalvet) Tenhaya çekilme, yanlış kalma.
	ḥalvet-ler-de 5/5
Hamza	(<Ar. Ḥamza) Hz. Peygamberin (sa) Uhud Savaşı'nda şehit olan amcası Hz. Hamza (ra).
	Hamza-ca 1/4
ḥānumān	(F.) Sülale, ehlibeyt, hane halkı ve eşyası.
	ḥānumān-ı 3/9
ḥāṣu'l ḥāṣ	(<Ar.) Hasın hası, daha üstün, çok üstün.
	ḥāṣu'l ḥāṣ-dan 4/5
hem	(<F. hem) İki şeyin birlikte bulunması, bağlaç 4/2.
her	(<F. her) Cümle, hep 1/8, 3/12, 4/4.
	her kim 2/4
hergiz	(<F. hergiz) Hiç, hiçbir zaman, asla 3/12, 3/6.
hevā	(<Ar. hevā) Sefahet, nefşanî şeyler, arzu, meyil, heves, 2/1.

hırs	(<Ar. <i>ḥīrṣ</i>) Tamah, açgözlülük, şiddet, aşırı istekle bir şey üzerine düşme 2/1.
hiç	(<F. <i>hic</i>) Yok olan ya da yok denilecek kadar az olan 2/1, 3/1, 3/10, 3/7.
hod	(<F. <i>hod</i>) Kendi kendine 1/7.
hüri	(<Ar. <i>ḥūri</i>) Ahu gözülü, gözlerinin siyahı pek siyah, beyazı pek beyaz olan cennet kızları. hüri-le 3/11 hüri-si 3/10

I

ir-	Ayırmak, ayrılmak. ir-ar 1/4, 1/5
'ışık	(<Ar.' <i>ışık</i>) Sevgi, muhabbet, alâka, iptilâ 1/4, 1/9, 2/1, 2/3, 2/3, 4/4, 5/1, 5/4, 5/6. 'ışık-a 2/2, 4/6, 5/3 'ışık-dan 2/1, 2/3 'ışık-ila 1/6 'ışık-uñ-la 4/5

i

iç-	İçmek. iç-en 1/9, 4/4 iç-üp 5/4
iç	İçeri, bir şeyin içerişi, dahil. iç-i-n-de 3/5
ichern	(<iç-i-n) Sebep, gaye anlamı veren edat 3/4.
iki	Bir ile üç arasındaki sayı 3/4, 3/5, 3/9, 3/9, 4/1, 4/5.
imdi	(<ET amtri) Şimdi 5/6.
'ināyet	(<Ar.' <i>ināyet</i>) Kerem, ihsan, lütuf, iyiliik, himmet, gayret, dikkat 4/1.
in-	Bir yerden inmek, düşmek. in-übeni 3/8

ir-	Ermek, erişmek.
	ir-meyen 5/1
	ir-üben 1/3
İsrāfil	(İbr.) Kiyamet günü suru üflemekle müellef olan melek 3/7.
işbu	Bu, şu 4/6.
işit-	Duymak, anlamak.
	işit-me-y-e 3/7
‘isret	(<Ar. ‘isret) Müşkirat, içki içmek, asıl manası eğlence, cümbüştür.
	‘isret-i 3/8
it-	Etmek, yardımcı fiil.
	haber it-me-sün 2/3
	ķabūl it-me-y-e 3/10
	karar id-er 1/2
	kaşd id-er 1/4
	ne id-er-ler 3/9
	secde de it-me-y-e 3/2
	şohbeti ‘ışkıla id-er 1/6
	ṭoğan id-er 1/3
	yol id-er 1/5
‘izzet	(<Ar. ‘izzet) Kıymet , kadir, itibar şeref, izzet.
	‘izzet mi-dür 2/2
	‘İzzet ü erkān 2/2
	‘izzet-den 2/4
	‘izzet-i-n 2/3

K

ķabūl	(<Ar. ķabūl) Bir şeyi ya da kişiyi kabul etme 3/10.
kadeh	(<Ar. kadeh) bardak, kêse, su ve benzer şeyler içmek için kullanılan kap.
	kadeh-i-n-den 5/4
Ķādir	(<Ar. Ķādir) Her şeyi yapacak gücü olan 1/4.

kamu	(<ET kamu-ğ) Halk, toplum. kamu-sı 2/2
kanat	Uçmaya yarayan uzuv, kuvvet ve kudret. kanad-ı 1/2
karar	(<Ar. karar) Devam, süreklilik, durma, sükun, rahat, asayış 1/2.
kaşd	(<Ar. kasd) Kasıt, kurma, niyet, tertip, tasavvur 1/4.
katır	Erkek eşekle kısraktan olan hayvan 2/4.
kaya	İri sert taş. kaya-lar 1/5
kaz-	Kazmak, eşmek, açmak, parçalamak. kaz-ar 1/5
keklik	Sesi güzel ve eti lezzetli kuş. keklig-e 1/3
kendü	Dönüşlülük zamiri kendi, öz. kendü-lig-i-n-den 1/3
kes-	Kırmak, ayırmak, parçalamak, bölmek, yok etmek. kes-üp 1/5
kıl-	Etmek, eylemek, yapmak. kıl-an 2/1
kim	Bağlaç soru yoluyla şahısları karşılayan zamir 2/3, 3/11.
kimesne	(<kim -er-se ne) Kimse, hiç kimse 3/9.
kişi	Adam, şahıs 2/1, 3/1, 4/4.
koku	(<kok-u) İyi ya da kötü burunla hissedilen şey, koku, rayha. koku-ñ-dan 3/5 koku-sı 3/6
kon-	(<ko-n-) Doğmak, dünyaya gelmek, yer almak. kon-an-lar 1/9 kon-mağ-a 1/9
kul	Allah'a gerçek manada inanan insan, hizmet eden 4/2.
kulak	(<kul-gak) Kulak, işitme organı. kulağ-u-m 3/7

küvvet	(<Ar. կույւետ) Güç, takat, kudret 1/4.
	küvvet-ü-m 1/1
külüng	Sivri ve uzun demirli kazma, taş kazması.
	külüng-i-n-i 1/5

M

ma'sük	(Ar.) Sevgili, aşık olunan kişi 1/3, 3/6.
	ma'sük-i 3/6
mahlükat	(<Ar. halk'dan, mahlük-at) Yaratılmış, halk olmuş olanlar 3/7.
mestān	(<F. mestān) Savruk 4/4.
meyl	(<Ar. meyl) Eğilme, doğru durayıp bir tarafa eğilmiş olma, meyletmek, istek, sevgi duymak, iki taraftan birine ziyade yakınlık duyma, uhabet,raigbet, arzu 2/1.
miskin	(<Ar.) Fakir, biçare 1/8.
mülk	(<Ar. mülk) Emlak, tasarruf olunan şey.
	mülk-i-n 3/4.

N

ne	Ne, soru isim, sıfatı ya da zarfi 1/8, 2/1, 2/1, 3/11, 3/9, 4/1.
	neydüğini (ne i-dük-i-n-i) 2/3
nefs	(<Ar. nefs) Ruh, can, hayat hayat-ı hayvanı, insandaki hayatıyat, yiye içmek ve şehvet gibi maddi ihtiyaçlara olan tabi düşkünlük 5/4.
nesne	(<ne erse ne) Şey, varlık, nesne, hiç bir şey 3/1.
nüvaht	(<F. nuvîden>nüvaht) Zari kılmak, ısrırapla hareket etmek, titremek, ırganmak.
nüvaht eyle	Çalğı çalmak 3/8.
	nüvaht eyle-r-i-se 3/8

O

od	Ateş, nâr, yakıcı ilaç.
	od-a 5/3
	od-i-n 5/6

ol	O zamiri 1/10, 3/11, 3/2, 3/3, 3/8, 4/2, 5/1, 5/6.
ol-	Bir hâlden bir hâle geçmek yardımcı fiil.
ol-a	3/11, 4/1, 4/1, 4/2, 4/3, 4/4, 4/5, 4/6
ol-a-m	4/2, 4/2, 4/2
ol-an	1/8, 3/3
ol-an-uñ	3/6
ol-dı	3/12
ol-ma-y-a	3/11
ol-u-r	1/8, 1/8, 2/5
ol-u-r-i-sa	3/5

Ö

ög	Akıl, zihin.
ög-i-n-den	3/6
'omr	(<Ar. 'ömr) Hayat, yaşam, hayat müddeti.
'omr-i-n	3/12
'omr-i-n-de	3/1
ördek	Maruf su kuşu.
ördeg-e	1/3
öt-	Teganni ve terennüm etmek, ses çıkarmak.
öt-üp	4/2
özen-	(<öz-en-) Teklif ve ihtimamla çalışmak, bir iş için çabalamak, uğraşmak.
öz-en-üp	2/5
özge	(<öz-ge) Başka.
öz-ge-y-i	3/10
öz	Kendi, iç, maya, cevher, kalp
öz-ü-m	4/6
pervâne	(<F. pervâne) Işığın etrafında dönen gece kelebeği, çark.
pervâne-leyin	5/3
peşmân	(<F. peşmân / peşimân) Nedamet getirmiş, pişman 2/5.

R

- reyhān** (<Ar. *reyhān*) Feslegen.
riyāżat (<Ar. *riyāżat*) Nefsi kıarma, züht ve takva maksadıyla rahattan uzaklaşma 5/5.

S

- şabr** (<Ar. *sabr*) Başa gelen sıkıntılı duruma karşı isyan etmeden dayanma 5/6.
- şal-** Bırakmak, yol vermek.
 şal-u-r 1/3
- sāz** (<F. *sāz*) Müzik icra āleti, her nevi çalgı, sāz.
 sāz-i-n 3/8
- secde** (<Ar. *secde*) Namazda ve arz-i ubudiyette eğilip yüzünü yere sürmek, yere kapanmak 3/2.
- sekiz** Yediden sonraki sayı 3/10.
- sen** Teklik 2. kişi zamiri, sen 2/2.
 sen-i 3/12, 3/2, 3/4
 sen-sin 1/1
 sen-süz 1/1, 3/8, 3/9, 4/5
 sen-üñ 3/5, 3/10, 3/7, 4/5, 4/6
 sen-üñ-le 1/2
 sañ-a 3/3, 3/9
- sev-** Muhabbetli olmak, beğenmek, mail olmak, uygun bulmak, taltif etmek.
 sev-düğ-ü-m 3/4
 sev-e 1/7, 2/3
 sev-eli-den 3/12
 sev-gü-ñ-den 3/10
 sev-gü-si 2/2
 sev-gü-si-n 5/2
- şıg-** Sığmak.
 şıg-maz 5/3
- şohbet** (<Ar. *şohbet*) konuşma görüşüp lakkırtı etme, söyleşme, muhabbet.

	şohbet-i 1/6
	şohbet-ler-de 5/5
söyle-	(<ET sab>soy>söz-le) Demek, iletmek.
	söy-le-r-i-n 4/6
söz	(<ET sö-z) Söz, konuşma 4/3.
	söz-ü-m 4/3, 4/6
	söz-ü-ñ 4/6
şür	(<Ar. şür) Kıyamet gününde Hz. İsrafil'in üfleyeceği boru.
	şür-i-n 3/7
şuşa-	(<su-sa-) Susamak, susuz kalmak.
	su-şa-mış-lar-ı 1/6
sür-	Sürmek, sürüp gitmek.
	sür-e ir-üben1/3

Ş

şarāb	(<Ar. şarāb) İçilecek şey, içki, meşrub, hamr, mey, bāde, sahbā Türkçesi süci.
	şarāb-i-n 1/9
şekker	(<F. sükker) Kamış veya pancardan üretilen tatlı madde, şeker 3/3.
	şeker-i-n-i 3/3
	şeker-istān 4/3
şerbet	(<Ar. şerbet) Meyve, su ve şeker karışımı tatlı içecek.
	şerbet-i-n 4/4

T

ṭā'at	(<Ar. ṭā'at) İtaat, ilahi emirler, ibadetler.
	ṭā'at-a 3/2
ṭağ	Dağ, tepe, giderek yükselen arazi.
	ṭağ-lar 1/5
	ṭağ-lar-ı 1/4
ṭamu	(<tamu-ğ) Cehennem.
	ṭamu-dan 1/10

tanışık	(<tanı-ş-ı-k) Tanıdık, bildik, dost 5/3.
Tañrı	(<ET teñir-i) Allah, Rab, Çalap, Mevla. Tañrı-nuñ 1/7
tesbih	(<Ar. tesbih) Allahu Ta‘älā’yi ta’zîm etmek, subhanallah demek, zikir, tesbih çekmek. tesbih-i 3/1 tesbih-i-n-i 3/2
teslim	(<Ar. slm’den) Dayanamayıp teslim olma, kendini bırakma, bir emaneti sahibine verme, selam verme 1/8.
toğan	(<tog-an) Doğan kuşu, yırtıcı çakır kuş 1/3.
topraç	Dünyanın üzerini kaplayan madde, yer, arz, zemin, arazi 4/3.
topçulu	(<top tol-ı-g) Dopdolu, doludizgin 3/5.
tül-i emel	(<Ar. tül ‘uzun’, emel ‘arzu, hedef, hırs’) Uzun emel, uzun hedef, hırs, hırs-ı cäh 5/2.
tur-	Durmak. tur-an 3/2 tur-ma-y-an 5/4 tur-u gel-icek 3/7
turağ-	(<tur-ak) Bekleme yeri, durak. tur-ağ-u-m 4/2
tüş ol-	Denk gelmek, denk gelmek 3/3.
tut-	Tutmak. tut-ar 1/8 tut-mağ-a 1/3, 1/7
tuzak	(<tut-u-z-ak) Kuş ve yaban hayvanları tutmaya yarayan alet, pusu, hile. tuz-ak-dur 1/7
U	
u	(<F. ve) Bağlaç ve, vu, vü, ü 2/1, 3/5.
uç-	Uçmak, havada yükselp gitmek. uç-an 4/4 uç-uban 1/2
uçmak	(<Sogdça uştmah>uçtmah>>uçmak) cennet, firdevs, behişt 1/7.

	uçmağ-ı 1/10
	uçmağ-ı-n 1/7
	uçmağ-uñ 3/10
unut-	Hatırдан çıkmak, geçmek, anmamak.
	unud-a 3/3
	unud-up 3/2
	unut-ma-y-a 3/1
ur-	Vurmak, bağlamak.
	ur-ıcaç 3/7
	ur-ma-y-an 5/6
uyaķ-	Gurub etmek, batmak, dönmek.
	uyaķ-maġ-a 1/10
uy-	Kanmak, uyum göstermek, mutabık kalmak, tabi olmak, arkasından gitmek.
	uy-maz-lar 1/9
uzat-	Sürmek, uzun etmek.
	el-i-n uz-a-t-ma-y-a (el sürmek, dokunmak, istemek) 3/11
uzun	(<ET uz-a-n>uzun) Uzun boylu, uzunluk 2/5.

Ü

ü	(<F. ve) Bağlaç, ve, vu, vü, u 2/1.
ün	Ses.

ün-ü-ñ-den 3/7

V

var-	(<ET bar->var-) Varmak, gitmek, ere varmak.
	var-a-m 4/2
	var-ıcağaz 2/5
vefā	(<Ar. vefā) Sözde durma, taahhüdü veya borcu yerine getirme, sadakat 2/1.
vir-	(<ET bir-/ber->vir-/ver-) Vermek, ihsan, hibe, teslim, birine bir şey vermek.
	vir-me-y-en 5/1

vir-em 3/4

vir-miş 1/4

- vişâl** (*<Ar. vasl'*dan) Kavuşma, vuslat.
vişâl-i-dür 1/6

Y

- yâ** (*<Ar. yâ*) Ey, ünlem 3/9.
- yâhud** Yahut, veya, ya da 2/4.
- yak-** Yakmak, tutuşturmak, ateşe atmak, içini yakmak.
yak-mağ-a 1/6
- yan** (*<ya-n*) Taraf, kenar, cenah, yakınlık, civar.
yan-a 3/8, 4/4
- yan-** (*<ya-n-*) Yanmak, tutuşmak, alevlenmek, iç, yanmak.
yan-ma-y-an 5/3, 5/5
- yer** Yer, el, memleket, yol.
yer-e 3/8
- yet-** Yetişmek, çoğalmak, büyümek.
yet-er 3/6
yet-me-y-e 3/4
- yık-** Düşürmek, yere vurmak, aşağılamak.
yık-mağ-a 1/8
- yine** (*<ET yan-a*) Tekrar, bir kez daha, yeniden 3/12.
- yoğ** bkz. yok 1/1.
- yok** (*<ET *yo-k*) olmayan, değil, olmaz, hayır 1/8.
- yol** (*<ET *yo-r/yol*) tarik, geçecek yer, hat 1/5.
yol-a 1/1, 1/10, 2/5
yol-i-n-a 1/8, 5/1, 5/4
yol-i-n-dan 1/4
- Yûnus** Yunus Emre, büyük Türk mutasavvîfi 1/10, 3/12, 4/6, 5/6.
Yûnus-a 2/5
- yut-** Yutmak, içine almak, boğazından içeri indirmek.
yut-ma-y-a 3/3

yürek	İnsan ve hayvanların göğsünde vücuda kan pompalayan organ.
	yüreg-i-n-e 5/6
yüz	Yüz, çehre, ruy, satih, cihet 1/5.
	yüz-i-n-i 4/3
	yüz-ü-m 4/3
	yüz-ü-ñ 3/1

Z

zāhid	(<Ar. zühd'den) Züht ve takva ile meşgul olan, muttaki, ābid.
	zāhid-ü-ñ 3/2
zindān	(<F. zindān) Karanlık ve can sıkıcı mahal, mahpes 4/5.
	zindān-i-sa 4/1
zinhār	(<F. zinhār) Sakın, aman 2/5.
zühere	(<Ar. zühere) Güneş sisteminde dünya büyüküğünde bir gezegen, çobanyıldızı, venüs 3/8.

5. Kaynaklar

- Can, Şefik (1995), *Mevlâna Hayatı, Sahsiyeti, Fikirleri*, Ötüken Yay., 9. Baskı, İstanbul.
- Demirci, Ümit Özgür -Korkmaz, Şenol (2008), Şeyyad Hamza Yûsuf u Zelihâ, Kakanüs Yay., I. Baskı, İstanbul.
- Develi, Hayati (2008), “Eski Türkiye Türkçesi Ağızlarının Sınıflandırılması” Turkish Studies, Sayı 3/3, Bahar.
- Develioğlu, Ferit (1996), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydin Kitabevi, 13. Baskı, Ankara.
- Devlet, Nadir (1988) “Altın Ordu’da Sosyal Hayat”, “Dil”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Ansiklopedisi* (Editör: Kenan Seyithanoğlu), C. 9, İstanbul.
- Duman, Musa (2000), *Birgili Muhammed Efendi Vasiyet-nâme*, R Yay., İstanbul.
- Duman, Musa-Yağmur, Ömer (2013), “-Up Zarf-fîl Ekinin Eski Anadolu Türkçesindeki Fonetik Durumu”, *Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri Aralık 2010*, İstanbul 2013.
- Dilçin, Cem (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- Dilçin, Cem (1991), *Süheyl ü Nevbahâr; İnceleme-Metin-Sözlük*, AKM Yay., Ankara.
- Ercilasun Ahmet B. (2011), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., 10. Baskı, Ankara 2011.
- Ercilasun Ahmet B.-Akkoyunlu Ziyat (2014), *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti t-Türk, Giriş-Metin- Çeviri-Notlar-Dizin*, TDK Yay., Ankara.
- Erdem, Mehmet Dursun-Yavuz, Serdar (2013), *Eski Anadolu Türkçesi Bibliyografyası*, Kesit Yayınları, I. Baskı, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (1963), *Dede Korkut Kitabı*, C. II, Ankara.
- Ergin, Muharrem (1999), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul.
- Ersoy, Ersen- Ay, Ümrان (2015), “Hoca Dehhânî Hakkında Yeni Bilgiler”, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı:15, İstanbul.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (2006), *Yunus Emre hayatı ve Bütün Şiirleri*, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul.

- Gölpınarlı, Abdülbaki (1992), *Yunus Emre ve Tasavvuf*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Gülensoy, Tuncer (1985), “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki”, İbrahim Kafesoğlu Amağanı, Ankara.
- Gülsevin, Gürer (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara.
- Kaçalin, Mustafa S.(2006), *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuznâmesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Karahan, Leylâ (2011), “Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Gelişimi”, *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yay., Ankara.
- Karahan, Leylâ (2011), “Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi”, *Türk Dili Üzerine İncelemeler*, Akçağ Yay., Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (1995), “Eski Anadolu Türkçesinde İmlâ-Fonoloji Bağlantısı Üzerine”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yay., Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (1995), “Selçuklu Çağı Türkçesinin Genel Yapısı”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, TDK Yay., C.I, Ankara.
- Korkmaz, Zeynep (2013), *Türkiye Türkçesinin Gelişimi Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, TDK Yay., Ankara.
- Köprülü, Fuad (1993), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet Yayınları, Ankara.
- Köprülü, M. Fuad (1926), “Selçuklular Devrinde Anadolu Şairleri II, Ahmed Fakih ve Çarhnâmesi”, *Türk Yurdu IV*, s.286-295.
- Levend, Agâh Süre (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara.
- Mansuroğlu, Mecdut (1956), *Ahmed Fakih, Çarhnâme*, İstanbul.
- Mazioğlu, Hasibe (1974), *Kitâbu Evsâf-i Mesâcidi's-Şerîfe*, TDK Yay., Ankara.
- Mazioğlu, Hasibe (1963), “Anadolu’da XIII. Yüzyıl Ürünlerinden Bir Eser”, *X. Türk Dili Kurultayı*, Ankara.
- Mazioğlu, Hasibe (2009), “Mevlâna Celaleddîn-i Rûmî’nin Türkçe Şiirleri”, *Türk Dili*, TDK Yay., Ankara.
- Özkan, Mustafa (2011), “Eski Anadolu Türkçesinde Ortaya Konan Tercümelerin Türk Diline Etkisi”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, İstanbul.
- Özkan, Mustafa (2000), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Fliz Kitabevi, İstanbul.

- Öztuna, Yılmaz (2011) , *Osmanlı Devleti Tarihi, Siyasi Tarih I*, C. I, Ötüken Yayıncıları, 3. Baskı, İstanbul.
- Öztürk, Erol (2009), *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahış Yörükleri Ağzı*, TDK Yay., Ankara.
- Öztürk, Erol (2008), *Âdâb-ı Nebî*, Akçağ Yay., Ankara 2008.
- Sertkaya, Osman Fikri (2007), “Ahmet Fakih: Anadolu'da Türkçe Eserler Veren Mutasavvif Şair”, *Uluslararası Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı Bildiriler*, TDK Yay., Ankara.
- Sultan Veled, *Ma'ârif*, (Çeviren: Meliha Anbarcioğlu, 1993), Meb Yay., İstanbul.
- Sümer, Faruk (1967), *Oğuzlar*, Ankara 1967.
- Şemseddin Sami, *Kamus-i Türkî*, (Hazırlayan: Paşa Yavuzarslan), TDK Yay., Ankara 2010.
- Tatçı, Mustafa (2011), *Yunus Emre Dîvân, Risâletü'n Nushîyye*, H Yay., 2. Baskı, İstanbul 2011.
- Tekin, Şinasi (1974), “1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde Olga-Bolga Sorunu”, TDAY Belleten 1973-1974.
- Tekin, Talat (1987), “Dilbilim Açısından Türkçe Gramerler”, *I. Dilbilim Sempozyumu*, Ankara.
- Tezcan, Semih -Boeschoten, Hendrik (2006), *Dede Korkut Oğuznâmeleri*, Yapı Kredi Yay., 3. Baskı İstanbul.
- Timurtaş, F. Kadri (1992), *Eski Anadolu Türkçesi, Türk Dünyası El Kitabı*, 2. Baskı, C.2, Ankara 1992.
- Timurtaş, F. Kadri (1994), *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer, Metin, Sözlük*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1988), *Anadolu Beylikleri*, Ankara.
- Yavuz, Kemal-Karaismailoğlu Adnan (2010), *XII-XIII. Yüzyıllarda Batı Türk Edebiyatı: Anadolu'da Gelişen Türk Edebiyatı*, (VIII-XV. Yüzyıllar Türk Edebiyatı, Editör: Kemal Yavuz, İsmet Şanlı) Anadolu Üniversitesi, 1. Baskı, Eskişehir.
- Yurdaydın, Hüseyin G. (2009), “Düşünce ve Bilim Tarihi, Türkiye Tarihi II”, *Osmanlı Tarihi* (Editör: Sina Akşin), C. II, 10. Baskı, İstanbul.

6. Kronoloji

- 1025 Gazneli Mahmud'un Arslan Yabgu'yu hapsetmesi
- 1031 Kurtuba Halifeliğinin sonu
- 1038 Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulması
- 1040 Dandanakan Savaşı (23 Mayıs)
- 1055 Bağdat'ın Selçulkular tarafından fethi
- 1063 Diyarbakır Ulu Cami'nin yapılması
- 1064 Kars'ın fethi
- 1067 Kayseri ve Niksar'ın fethi
- 1069 Kutadgu Bilig'in yazılması
- 1071 Malazgirt Zaferi (26 Ağustos)
- 1072 Konya'nın fethi
- 1074 Divânu Lügâti't-Türk'ün yazılması
- 1077 Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurulması
- 1093 Ahmed Yesevi'nin doğumu
- 1140 Kayseri Ulu Cami'nin açılması
- 1157 Niksar Yağıbasan Medresesi'nin açılması
- 1166 Ahmed Yesevi'nin ölümü
- 1176 Miryakefalon Zaferi
- 1181 Niksar ve Divriği Ulu Camilerin yapılması
- 1197 Ankara Ulu Cami'nin yapılması
- 1206 Cengiz Hanın Asya seferlerinin başlaması
- 1207 Hz. Mevlâna'nın doğumu
- 1209 Hacı Bektaş Veli'nin doğumu
- 1210 Konya Nizamiye Medresesi'nin açılması
- 1212 Karahanlı Devleti'nin yıkılması
- 1221 Harezm Devleti'nin yıkılması
- 1226 Sultan Veled'in doğumu
- 1227 Cengiz Han ve Cuçi'nin ölümü
- 1229 Aksaray Sultan Hanı'nın yapılması
- 1231 Sultanü'l-Ulemâ Bahaeeddin Veled'in ölümü

- 1236 Batuhan'ın Büyük Asya Seferi
- 1241 Altınordu Devleti'nin kurulması
- 1240 Yunus Emre'nin doğumu
- 1243 Kösedağ Bozgunu
- 1247 Şemsi Tebrizî'nin ölümü
- 1250 Memlük Devleti'nin kuruluşu
- 1251 Karatay Medresesi'nin yapılması
- 1265 Develi Ulu Cami'nin yapılması
- 1269 Tokat Gök Medrese'nin yapılması
- 1270 Hacı Bektaş Veli'nin ölümü
- 1273 Hz. Mevlâna'nın vefatı
- 1277 Karamanoğlu Mehmet Beyin Türkçe fermanı
- 1291 Bitlis Ulu Cami'nin yapılması
- 1298 Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nin yapılması
- 1299 Osmanlı Devleti'nin kurulması
- 1303 Codex Cumanicus'un yazılması
- 1310 Kısâsü'l Enbiyâ'nın yazılması
- 1326 Bursa'nın fethi
- 1330 Garipnâme'nin yazılması
- 1345 Ankara'nın Osmanlıların eline geçmesi
- 1354 Osmanlıların Rumeli'ye geçişî
- 1360 Kul Mesud'un *Kelile ve Dimne* çevirisi
- 1361 Edirne'nin fethi
- 1389 Kosova Zaferi
- 1402 Ankara Savaşı
- 1405 Timur'un ölümü
- 1419 Bursa Yeşil Cami'nin yapılması
- 1422 Süleymen Çelebi'nin ölümü
- 1453 İstanbul'un fethi

7. Ekler (Eski Anadolu Türkçesi Metinleri)

Dede Korkut Kitabı Dresten Nüshası

خانم هي بركونه قام خان او غلي جان بايندر بيرنن طورشىءى¹⁰
 شاب كرزنلکي بير بوزنه دكرمشدىءى الاصحاني كوك
 بوزنه اشامتشىءى پيل يرد ؟ اپك خايمجه بي داشتىدعا
 خانلر خان خان بايند و بيلد، برك، طري ايوب اغوز
 بكلرين تونىتلرى كنه طري ايوب آتنە آينىدىن دوز دى
 بجزه بىزونلا قوج قىدرمشدىءى بىزىءى آغ او تاغ بىزىءى
 تزيل او تاغ بىزىءى فە او تاغه قوردىمشدىءى كموك ك
 او غلي قىزىي بوق قە او تاغه قۇزىرلە كەنە كېچە اتنە
 داشلىق قە بىزون يەنىشىدۇ او كەنە كەنەلە بىزىءى سۈئى
 بىزىءى طورسۇ كەتسۈ دېشىدىءى او ئەنلىي او لاجىي آغ
 او تاغه قىزىءى او لاجىي قىزل او تاغه قۇزىرلە او غلي
 قىزىءى او لىبابن الله تعالىي مەغايدە بىزى دەن قادغىز
 تۈبىلسىن دېشىءى ايرىءى اغوز بكلرى بىزى كلۋىت يەنان
 اولىز

اولمە باشلدى . مکر دىرسە خان دىرىدىي بىر بىكىلە ئاپلى
 قۇزى يوغىرىچى صوپىلىشتى كورەلم خانىنە صوپىلىشتى مىلقۇم
 مىلقۇم طالقانلىرى اسىكىنە مىقلىلو بىز آج تۈرغا يې سىر
 ادەنە مىقلىب اوزىنەتات ارىپى بىكلە قىن بىز ئۆزى ئەنلىرىنى
 محىرىب عقرا دەن ئاپلى قىالىدە سەھان چاڭىن كوكىي كۈزىل قىنه
 ئاڭلىرى كون دىكىنە بىش يېكتىز جەستە بىرىنە پىتولىن چاڭىن
 الارماح درسە خان مىلقۇيچى يېزىلە او رو طەرىب ترقى بىكىلە
 بويىشە ئەپ بایندر خانىڭىز مەختە كىردىي و بایمىز رخانىڭىز
 يېكتىزى دىرسە خانى قوشىلولو كوتىرىپ قىرە او تاڭە قۇزىرەلە
 قىرە كىچىدە التە دوشىلدۇرە قىرە پىتولى يېكتىزى دە اوكە كۈزىرەلە
 بایندر خانىزى بىر يېرىق بىرىكە دۇرخانى دىرىلىرە درسە سەھان
 بىر بایندر خانىزى بىر يېرىق بىرىكە دۇرخانى دىرىلىرە درسە سەھان
 هەنرەم دەن كوردىي بىنلىكلىرى بىز ئانغ او تاڭە قىن لە

12

او تانغه تو ندر دی بینم صوچم ن او لدیکم قره او تانغه تو ندر دی
 دیدی ه ایتدیلر خانم بونکن بایند ر خانم بونیری سو میله
 در کیم او غلی فزی او لیا بین نکری نتالی قرغما پیز دیز دی
 قار غرز د پشتر دیز دیلر د رسه خان بونه او رو صور دی
 ایورغا لعوبی بکتدم بروکردن ارد و طرک برقاب بکا
 بایندن ذریخانم تزدن ذر دیدی د رسه خان او نه کل دی.

 جا غرب خانم سو میله کوره لم خانم ن سو میله سو میله
 ایور بر و کل کل باشم بجیه اوم عجیه او دن بچقیب بیور نینه
 سلوی بونیلمه طیو عنینه صار میشنه قره صاحلمه فور تو
 بایه بکر جانه فاشلمه قوشه بآدم صوفیه علار آغزله کوز
 لماسته بکر ز وال بکافم فار و نم دیر د کم د ولکم کور رسینه
 نلر اول دی ه فال عجبینه خان بایند ر بونه صور منش برسیه ه
 اغ او تانغ بونیره قنیل او تانغ بیزه فزه او تانغ د کور رسینه

او علوف

13

او غلاري اغ او تاشه قزلىوي قزل او تاشه او غلي قزى
 او لىابى قره او تاشه قزىركه قره كجه الشى دۇشك قره بىزى
 يېھىزىن او كىنه كتىرك بىرسە بىسون بىزىد طور سون
 كشىنە انزىكەم او غلى قزى او لمىد نكىرىي تىالى اپ
 قرغايىبىز بىزىجى قان غرز دېش كارجىقى قىشلا دېز
 قره او تاشه قو تىزىرە بىرە قره كجه التومە دوشىد بىزى قره دېز
 يېھىزىن او كىنه كتىردىلە او غلى قزى او لىابى نكى
 تىالى قرغايىبىز بىزىجى قارغىز بىلەر بىكل دېدىلە نىڭ
 درېندىنى درە نكىرىي تىالى جىه بىتىان او غلوبىزىزىخ
 دېرىي صوپىلدىتى صوپىلە ابورخان قىچى يەمىدە طۈلۈم
 يېڭاكە بىرغىزكەن طۇنۇبىنى بىنا ارکىم آئىشە سلاجىقى قرەپلاڭ
 او زېتىلەم ئۆرمە آڭىنى او زىكۈرۈكلىغا باشىكى كېنېپى جا
 مىلسىن بىكا بىلدەجىقى آنجە ئائىكى بىزىزىزى دېرىپى ئار

١٤

و فری بیبی نه در دیگل مثاہ نیق قصیب این رم شنیدی سکا
 د دیری در سد خانلخ خانزیه صویلیمش کوره لم نه صولیمش
 دایدرهای در سه خان بکا فضیب ایله اینجی آجی سوزلک
 و سولیمهه ی رکنلا ار طور غله اله چادرک نیپون بنه
 د که در کله اندن اینزدن دو دن بغرا قیرون نه فرج او لور کله
 ایچ اغوزلک طاش اد غوزلک بکلرین استوکه بعناق اتکل
 آج کورسک طیز غله بالجنون کورسک طونا تغلب بور جلوی
 بور جندل فرز رغله دید کجی آن بیکول کجی قز صانع وزر
 ار بی طوب ایله حاجت دله اد لاکم براغزی د عالی نل
 القشیده نکری بزه برتخان همال ویره دین یه دیر سه
 خان دشی اهلنک سون پله اول لو ملی ایلدی حاجت
 ذبلدیه اندل اینفرد د دن بور غرو پتو نه اه فرج منع دی
 ایچ اغوز طاشن اخون بکلرین او مستنے پغا فه ایزیه آج

15

کورسە طېرىدىءِ بالىك كورسە طۇناتىدىءِ بور جلوپى يۈرۈنى
 قۇرۇزدىءِ دېدەكىي ات يىندىءِ كۈل كېي قىز صاغىدرىدىءِ
 ال كىتىردى يىلە حاجت دېلىدە بىاغزى دەعائىنىڭ اۋتىلە
 آتە ئىتالىپ بىرچىال وېرىدىءِ خانىزبى حامىل او لەرىپى بىر بېخە
 سەت دەن سىكە بىراوغىلەن طوغىرىدىءِ او غلا بىخۇغىنى دا يەلە
 وېرىدىءِ صەلتىرىي ات اما يىنى كۆلک او زان دېلى جوڭ او لور
 ايكولوا او لا لورە بېرغا ئىلى بىر بور او غىلەن او نېش باشىنە
 كۈرىپىءِ او غۇلننى باباسى بایىزىرە خانىك او رەسىنە قىشىرىتى
 مەركى خانم پاينى درخانوڭ يې بېرغا ئىلى فاردىءِ بېر اجى بېرىچى
 واردىءِ اول بىرغۇقىنى ئاشىنە بىزىز اور سەداون كېي او كەردىءِ
 بىر بازىن يې كۆزىن بىرغۇقىلى بىرغۇقىلى صەۋاش دەرلەرىدىءِ بایىزىر
 خان قالى اغۇز بىكىر بىلە ئاشا يە با قىدىءِ تېرىج ايدىرىدىءِ
 مەركى سلطانم كەن بازىن بىرغۇقىلى سەرىپەنە ھەنە لە واج كېنىچى ئانىغى

10

يانزلا اوج كشي مول يانزلا دمور ز بجيـر لـ بـجاـي طـاشـلـاـ
 دـيـ كـلـوبـ مـيدـانـ اـورـ تـاسـنـهـ يـقـتـوـ بـيرـ دـيلـهـ مـكـرـ سـلـطـانـ دـارـ
 خـانـلـكـ اـرـ غـلـبـيـقـيـ اـوجـ دـجـيـ اـورـ دـيـ اوـشـاعـيـ مـيدـانـهـ اـشـقـ
 اوـيـزـلـرـ دـيـ بـرـغـايـيـ يـقـتـوـ بـيرـ دـيلـهـ اوـغـلـبـخـتـلـهـ تـاجـ دـيدـيلـهـ
 اوـلـ اـوجـ اوـغـلـونـ قـاـجـدـيـهـ دـرسـهـ خـانـلـكـ اوـغـلـيـسـوـغـيـ قـعـدـهـ
 اـغـ بـيدـانـلـكـ اـورـ تـاسـنـهـ باـقـدـيـ طـورـ دـيـ بـغـادـجـيـ اوـغـلـهـ
 سـورـ دـيـ كـلـدـيـ دـلـرـ دـيـ كـارـ غـلـبـيـ حـلـدـلـكـ تـلـيـنـدـيـ اوـغـلـاـ
 بـوـحـغـيلـهـ بـنـانـلـكـ الـتـ قـاـطـبـ چـالـويـ بـغـاـكـرـتـ كـوـتـ
 كـدـبـيـ بـناـ اوـغـلـهـ سـورـ دـيـ كـروـ كـلـدـيـ اوـغـلـونـ بـنـهـ بـنـانـلـكـ
 الـتـ بـمـرـ وـغـيلـهـ قـاـقـيـ اـورـ دـيـ اوـغـلـونـ بـوـفـانـلـهـ بـنـانـلـكـ الـتـ
 بـوـرـ وـغـيـيـ جـيـادـيـ سـورـ دـيـ بـيدـانـلـكـ باـشـهـ چـقـرـدـيـ
 بـنـاـيـهـ اوـغـلـونـ بـرـحـلـهـ چـكـشـرـلـهـ ايـكـ طـالـوـنـلـكـ اوـهـسـهـ
 بـنـانـلـكـ طـارـدـيـهـ اوـغـلـونـ بـكـنـهـ بـوـغـاـيـكـزـ اوـغـلـونـ مـكـرـاـيـلـقـ

ایمۇر پە طامە دىركا او رۈزگە اول طامە طانق او لورە بن
 بىرنىڭ آلتىنە طانق او لورەن طارىپىن دېرىيە او غلۇن
 بۇغا نانك آلتىنە بومۇغۇن كېدەزدىيە بولىنىڭلا صادىلىجىت
 بۇقا ايمانغ امىستىنە طارە مەرى دەشىپ دېھىنىڭ اوستە
 يېقىلىجىت او غلۇن بېجاڭىت ئال او رەدىپ بىنانك باشنى كىرىي
 امەزۇ بىڭىرىي كىلب اوغلۇن اوستە قىنافا او تەمپەرە.
 تىپىن دېرىپەرە دەم قۇرقۇت كىسىن بۇ اوغلۇندا دەققۇن
 يېلى سېخە ئىپ بىاپانە دا رسۇل قىاسىندە او غلۇن بىكلەن
 اسلىقۇن دەخت ئال دىرسۇن دېرىپەرە جاڭزە دېلىز دەم قۇرۇت
 كلور او لەرىجى او غلۇن ئىپ بىاپانە دا رەدىپ دە خۇنۇت
 او غلۇن ئان بىاپانە صوبىلىقى كور، لم خاتىم: صوبىلىس
 ايدىرىھى دىرسە خان او غلۇن بىكلەن دېرىكلىن دەخت دېرى كىلە
 آئەملىي ذىرە بۇنىي او زىن بىرىوي آت دېرى كىلېتىز اولسا

18

هنرلي دره اغا ييلك نو من ييولا ويركل بيراوغلوه شينيل
 او لسوه ارد ملي دزه قيتانلا نيزل دوه ويركل بيراوغلوه
 يوكت او لسو هنرلي دره آلتون باشلو بان او ويركله
 براوغلوه كوكه او لسوه ارد ملي در جك قوشلي جبهه
 طلن ويركله براوغلوه بكر او لسو هنرلي دره بايند خانك
 آغ بيد آتنه براوغلوه جئنك ايتشى دير بغا اوله رمشه
 سنك او غلوك آدي بونجاح او لسوه آدین بنه دير ذنم
 ياشىنى الله ورسوله دير بجي ورسه خان او غلوك يېڭىك
 دير بجي سخت دير بجي او غلوخ سخته بچىرىجي بابا سنك
 ترق يېڭىون آكتز اول دير بجي اول ترق يېڭى سختز ايلدېلى بيرىزه
 سوبىلدله كلوك او غلۇپى باباسىنە قولبىلۇم او لاكم او لوره
 كەنەم خىتىز خەمنىز الوك باباسى ياتىنە خىش او لا ارن
 او لا دېلىرە واردې بوقرقى يېڭىك بىكىمى بىرىسى

30

بىرىسى

يكرمي دينى بىرىڭما أولىدى ۖ اول يكىمىي واردىدى درسخانە
 بىر بىنرىپ كىتىردىپ ايدى دىخورمىسىن درسخانە ئامراولىدى
 يار مسون ئارچىسۇن سىنڭ اوغلان كورقۇرىپ ۖ ادەجل قۇرىپ
 قوقىكىپۇن بۇنىئە ئەرىپ ۖ ئالى اخۇزك اوسىنە يورپىن
 ئەرىپ ۖ ئىرەد ۖ كۆزىل قۇرىپىسىن چىكوب ئەرىپ ۖ اغىنە ئەلىلىلى
 ئۆجانىڭ اغىزىن سوڭىدىپ ۖ اغىز بىزچىلۇق قىزىك سودىن ئەرىپ
 افن طورىپ صولىدۇ خېرى كېچە ۖ ارقدىپ ئىان الاطااغۇن
 بىراشاد خانلىرىخابىپ باينىز دىخىز وارە درسخانە ئانلىپ
 بويىلە بدەت ئاشلىش دېلەر ۖ كىزدەكلا دەن اولدا كەن بلە اوكا
 باينىز دەخانىسىن چاخزە ۖ ساكافىق قىزاب بىلە بويىلە ارەملى
 سىنڭ نەك كەن بويىلە اوغلان اولىقىن دەلىنى يېكىدۇ اولدا كەن
 دەرىپە درسخانە وارڭ كىتىرلىك اولدا رەبىم دېرىپ ۖ
 بويىلە دېيىج حامىن ۖ اول ئامەرلىك يكىمىي دىخىن جېڭىچە كەنلىپ

12

20

در قورانلر دنجي كور دلگه ايدون قلعوي يني در سه خان سنك
 او غلک بر زدن اور و طور ديجي كوزل بقا طاغه او ره
 جندى ه سن وارا بكن او او لدی ه تو ش قوشلاري ه ايان سنك
 يانسه الوب كلدی ه ال شرابك ايستيده الوب ايجذى ه
 اناسيله خسبت ايلدري ه انانسنه قصد ايلدري ه سنك
 او غلک كور هوپري ارجل قرپري ه ارقوري ييان الله
 صاغدن جنر كجده ه خانلر خابي بايندر عجبرداره در سه
 خانك او غللي بعيله بدعت ايلمش ديه توه سيني جاغه ه
 بايندر خانك قاتند سكاراب اوله بولمه او غلنك
 كنك او لم در سكه ديدلر در سه خلن يور وارك كتوزله
 او لدو رهيم بعيله او غل مكار كز دبوي ه برس خانك
 نو كر لجي اي در بز سنك او غلکي بجهه كنود لم ه سنك
 او غلک بنم سورض المزه بنم سوز مزله كلزه فالقعي يري

ادر

اور و طر غل بکنداك او خشفل بويکه الفله او غلکه او غل انلا
 ياندالوب او د چقفل قوش اجورب او را بیسیب او غلکي
 او خلیب او لوره کورکاه او کوبیله او لور فرستک بر درخو
 دجی او لور بیز من بللوبیکلار دید لر فسولیمه ملتمم سلمن
 طالکیلاری اسد کنند ه صفتلو بوزاج نورغا ی سیرادن
 بدروی اتلر اسین کوروب عقر ادمون ه صفاتی او زون
 نات اریب ما کلد قن افلي قرالی چیلین چاغن ه فالن
 اغوزلک تکلیف قزی بذنن چاغن کوکسی کوزل بیانانلاره
 کرن دکنن ه بک بکندر جلا سندر بربن ه قترنی چاغن
 الار صباح درسه خان بینلا ارو طور دیه او غلبن عن
 يانهالوب قرقیکیلر بونیه سالاری او د چقدیه او
 الکیلر قوش قوشلاره اول قرق نامردان برقاچی او غلند
 يانه کلدی اید ریمالک دیه کیکلاری قوش کور من

Dede Korkut Kitabı Vatikan Nüshası

مَلْفُوْنِ بِرِيْدَتْ دُورَانْ فَصَنَنْ وَكَلَّا نُوكِسِيْنِ بِنْ فَصَنَانْ اغْلِبِيْرِزْ قَرْعَاعُومْ يِنْ فَصَانْ
 كَلَّكْ لُوْجَهْ اَعْمَمْ فَصَنَانْ بِجَلْقَ الْوَبْ فَنَادَ لَوْمَ فِنْ فَصَنَانْ بِلُوكُوزَا اوْلَوْمَ اوْرَنْ
 فِيَانْ فَصَنَانْ اَوْسِنْ اَكْلِبُوبْ بُورَانْ فَصَنَانْ سَوْنَكْ بِلُوكْ اوْلِنْ اَوْنِكُوكْ دِرِيْنْ
 دِرِنْ كَلَّوْنِ خَانْ قَرْعَالَوْكِيْ تَارِمِيَانْ كُوزْلَكْ اوْلِنْ بِوكِلِنْ كَلَّا لَوْلِيْ فَصَنَانْ دِنْزِرْ
 بِوكِلِونْ بِوكِنَادْ اَغْوَزْ بِكِلِرْ دِنْزِرْ كَمْ فَصَنَانْ بِكَوْكَ كَارِدْ فَصَنَانْ اوْلِنْ فَصَنَانْ اَرْجَلْ
 كِنْ كَلَّوْرَاقْ فَصَنَانْ كَارِدْ دِنْزِرْ دِنْزِرْ بِوكِلِرْ كَلَّوْبْ بِنِيرِنِيدِيْ كَوْرْ لَوْمَ خَانِمْ كِلَّرْ
 بِيدِيْ قَرْدَنْ اَعْمَنْ فَادِنْ بِرِبْ قَرْدَنْ بِوْغَادِرِنْ دِنْزِرْ كَيْلِكُوكْ بِبُوْنِيْ اوْلَانْ اَجْمَنْ
 قَرْحَاتِ كَوْلَبِيْنْ قَرْبِيْنْ بِدِيْنِ بِرِدْ اَكْسِنْ دُوكِنْ فَصَنَانْ بِكَوْكَ خَرْدَانْ قَرْزِرْ
 كَوْكَ جَارِبِيْدِيْ جَالِلِيْكَوْ فَوْدَانْ فَصَنَانْ بِنْدِمْ دِيدِيْ اُوكَ دَمَوْرْ قَبُودَرْ دِنْزِرْ
 بِبُوبْ بِقَانْ الْمِشْ دَوْنَامْ اَلْكَوْنِزْ بِرِوكْ اَوْجِنْ اَنْ كَوْرِدَنْ فِيَانْ سَكَمْ كَهْ اَوْغَلْ
 دَلَوْ دَنْدَارْ جَارِبِيْدِيْ جَالِلِيْ اَعْمَامْ فَصَنَانْ بِنْدِمْ دِيدِيْ اَسْهَا بِيْنْ بِوْمَ حَالِمْ جَيْدِ
 بِلَانْ مَوْرِزْ قَعْسِنْ بِبُوبْ اَلْ دَمَوْرْ بِاَلْ فِيْجَافْ مِلَكْ فَانْ فَصَنَدَوْرَانْ اَغْوَرْ كَوْ اَصْفَانْ اَوْ
 قَوْجَلِيْ كَوْرِنْ اَوْ بِكِيدِيْ بِخِبِنْ بِنْ اَلْ اَهْمِرِيْ شَالَوْرْ لَوْاَفْ بِرِجِيْ جَنْتَارْ بِقَرْ كَوْ اَوْغَلْ

99

قَبْدَادْ جَارِيْدِيْرْ جَلْهُوكْ بَكُومْ فَضَانْ بِنْدَمْ دِرْ اُوكَارْ دِيجَوْ وَرَبِّيْ شُورْجَه
 بَلِينْدِرْ خَازُوكْ بَا غِيرْ بَعَانْ لَيْنَقْ بِلَكَافْ فَانْ مَهْدُورَاتْ غَفَّتْ وَجْهْ لُوغَاشْسَهْ
 الْدِرْ جَارِيْدِيْرْ جَالْلِهُوكْ خَانُومْ فَضَانْ بِنْدَمْ دِرْ اُوكَارْ دِيجَوْ بَارْصَا وَبِلَيْ بُورْتْ
 جَهَارِنْدَنْ بَارْلِيُوبَا وَهَانْ اَبَالْجَهْ كَوَكْ دِرْ سُوكْنَ فَانْ اَغُوزْ اِرْيَيْ فَضَانْ بَكَهْ
 اِبَانْيُوزْ رَاغِرْ جَلْهُوكْ بَارْلِيُوكْ جَارِيْدِيْرْ بَكُومْ فَضَانْ بِنْدَمْ دِرْ اُوكَهْ اِرْجَخَهْ
 جَاهْ بَعْرَجَلْهُوكْ قَرْ قَوْشَرْ دَمْلُو قُورْ قُورْهَهْ فَنَا قَلْوَهْ قَلْاعِيْهْ لَونْ كَوَلْهَهْ فَانْ اَغُوزْ اِمْهَهْ
 فَارِقْ وَحَاوِلْ بِكَنْدَهْ جَارِيْدِيْرْ جَالْلِهُوكْ خَانُومْ فَضَانْ بِنْدَمْ دِرْ اُوكَهْ اِرْجَخَهْ لَقَنْ
 الْجَهْ دِرِسَدْ كَوَكْ اَلَهْ بُوْقَرْنَا وَرَنْتَهْ اَيْ اُوكَجْ دِرِسَدْ كَلَاهْ اَلَهْ وَلَقَدْرَتْ
 اوْرَنْنَ قَوْلَهْ بُودِرْ حَرَلْجَهْ فَضَانْ بَكَوْلَهْ طَلَيْهْ اَرْزُوْ جَهَارِيْدِيْرْ جَالْلِهُوكْ
 خَانُومْ فَضَانْ بِنْدَمْ دِرْ اُوكَهْ اِرْجَخَهْ بَكَهْ دِرْ وَرْتْ بُونْ اَهَادِيْ دِنْدَارِيْدِيْهْ لَاهْ
 اِرْجَخَهْ بَكَهْ دِرْ كَوَرِيْدِيْهْ اُوكَهْ اِرْجَخَهْ طَفَورْ وَجْهْ بَاهْ اَرْزُوْ رِيدِيْهْ اُوكَهْ اِرْجَخَهْ اَعْزَزْ
 اَرْفَاهْ اَسَتْ بِنْدَهْ مِيلَاهْ اَغْلَهْ اَغُونْ كَلَاهْ تُوكْنَ اَهَلَازْ هَهْ كَلَوبْ بِنْدَهْ اَرِصَونْدَنْ
 اَبَدَتْ اَلَرْ خَازْ كَلِدْ لَوَادِيْهْ كَوَلْهَهْ لَهْ مَهْلَوْهَهْ مَهْلَوْهَهْ كَوَرْ دِرْ نَوْفَهْ كَافْ اَنْ صَلَلْهَهْ

فَلِي اُورْدِلِرِ بِرْقَامَتْ صَوْنِ اولِدِي مَدَانْ طَوْبَانْ اولِدِي جَحِيلَرِ صَوَانِدِي كَكُوكَرَدِي
 نُوكَرَكَدِنْ ابِرِلِدِي اعُوزِي كَلِرِي طَوْنَارِدِي صَاعِدَتْ دَبِي جَلَانْ بَكِ كِنَارِ صَوَادَدِي دَبِي
 قَصَانْ بَكِ اغُوزِي كَلِرِي اِلِهِنْ دَبِي نُوكَرِكَلِرِ سُوكِلِنْكَلِرِ حَوَالَا اولِدِي بُوكَرِجِي اَخَدِي اِلِهِنْ
 باشِنْ كَكِدِي مَسَاعِ طَرَفَدَنْ فَرِكَوْ كَلِكَهِ دَنِدَارِسِي دِيلِهِلِدِي بِرِ سَلَارِ صَوَلِهِلِنْ بَهِ عَاجِوْ
 كِلِهِقِ بُودَاقِ قَرْسُوكَلِدِي مَخْوِيْنِي بِرِهِ صَالِهِدِي فِي تُوعِنْ بَهِي اُونُونْ بُورِلِهِخَانُونْ
 طَلِهِدِي بِرِزِيرِهِدِي نُوكَرِلِدِي مَلَكِ دَوْلَادِي نَوْغِي بِقَلَادِي اُوسَافِ يَا كَلِدِي كَا فِي بِجَدِي بِنِيزِكِ
 فِيلِهِنْ بَكِدِي قَصَانْ وَلَوْرِلِهِخَانُونْ اوْغُلِي افَزِرِهِ كَلَوبِ اَذَنْ اِلِهِلِرِ بَهِ جَهُوزِ دِرِرِجِ وجِ
 كُورِشِلِهِلِقِ بُونِي كِ اغُوزَتْ شَهِيدِ اغْلِي قَصَانْ اوْغُلُخُونِي فَرِزِدِي كِرِو دِنِدِي غَلِ
 سِيلِرِ اولِدِي اعُوزِي كَلِرِي طَوْيِومِ اولِدِي اغْلِي مَلَوْرِ كَلِدِي اوْنَافِ دَكِدِي بِنِيدِي كُونِ بِذِي
 كِيمِي بَهِ اَجَهِ اولِدِي قَصَانْ بَكِ فَلَارِدِي اوْنَلَارِ اِلِهِلِرِ جَلَسوْنْ بَكِ اِلِهِلِرِ فَلَا اولَكِ جَيْجُوقَهِ
 وَيِزِي دَدِمِ قَرْفَوْتْ كَلَوبِ شَادِفِ اِلِهِلِرِ بَهِ اغُوزِي مَاهِهِ قَصَانْ اوْغُلِهِ اِرْزِنْ سُوبِلِهِلِرِ
 اِمِيزِي قَلِيزِ دِدِكُومِ بِزِي سِنِلِرِ بِلَادِ دِبِي بِيْوَمِ دِينِلِرِ جَلِيزِ كِرِلِدِي مَانِ دِبِي سِكِهِ فَلِهِلِرِ
 كِيلِوكِيزِمِ اوْ دِنِي اِصْوَافِ اِرْجِي اِلِهِلِرِ دِنِي بِيْوَمِ وَبِرِئِمِ خَانُونْ بِرِلُوفِ اِطَاخِنِرِ كِيلِسِرِ كُوكِكِ

100

لوْهْ فَيَا بَحْرُوكْ كِلْمَوْن قَامِنْ افْنْ كُورْكُوكْ صُوبُوكْ مُوْغُلْوْن قَنَادْلُوكْ اْجْلِوكْ فِرْلِونْ قَادِرْ
 كِلْمَانْ مُهْرَدْ خَنْجَانْ اِبْرَاهِيمْ جَيْرَكْ اَعْ بُوزْلُوكْ لُوزْلِرْسُونْ جَلْشَنْدَهْ كَلْمَوْن دُرْشَورْ
 كِنْ اَكْنَدْرَكْ اوْفَانْسُونْ اَعْ سَفْلَلُوكْ يَكْ بِرِيْ جَنْتَا اوْلُونْ اَعْ بُورْكَلْوَا نَاكْ بِرِيْ كَاشْ
 اوْلُونْ اَعْ الْوَكْدَهْ بَنْ كَلْمَهْ دَعَاعِلْدَقْ قَبْلَا اوْلُونْ بِغَلْدَرْسِينْ دُوزْلَدْرِسِينْ كَنْسَلْكَهْ
 قَادِرْكَنْ كُورْكُوكْ كَهْ لُوزْلِرْ صُوبُوكْ بِغَسِّيْسُونْ بُودْعَامَامِنْ دِينْكَدْ بِزَارْ كُورْسُونْ خَانْوْقَهْ
 هَهَ
 نَامْ غَانْ اوْغَانْ خَانْ بَانْدَرْ بِرِيدَتْ دُورِيشِيدْ فِيرِكْ اُفْرَزَهْ اَعْنَانْ اوْنْ فُورْسِيلْدَهْ
 الْمِيْوَانْ كُوكْ بُوزْ اَسْفَنْدَهْ بِلْكَهْ بِرِيدَهْ اِلْهَفَالِهْ دُونْشِنْدَهْ اَعْوَزْ طَائِلْلُوزْ
 بَلْكَرْ بَانْدَرْ خَانْدَهْ مُحْبِنْهْ دَرْلِنْدَهْ يَهْ اِجْهَ اوْلَادِهْ بِرِيزْهَانْدَنْسَكْرْ قَاصِلْقَوْجَهْ
 دُزْلِرَدَهْ بِرِيكَهْ وَارْدِهْ اِحْرَكْ اَلْنَشَكْ بِوكْ اِيْنْ جَهْدَهْ قَبَادْهَهْ اوْسَهْ جَوْكَوبْ اوْرَدَهْ
 بِرِيزْلَهْ خَانْدَتْ اَفْتَنْ دِلَادِهْ بَانْدَرْخَانْ دَاخِيْ دَسْوَنْ وِيزْدَهْ زَيْدِلْهَهْ وَارْدَهْ
 قَامِنْلَهْ فَوَهْ اِشْ كُورْسِابْ بِرِيزْلَهْ اِدِهْ بِلَازْ فَوَهْ لَرْ جَهْ اِلْكَدِهْ بَادْ بَاغِ بِرِيزْلَهْ
 بُولَهْ كِرْدِهْ جَهْوَقْ دَرْ دَهْ طَاغْلَهْ كَهْدَهْ كُونْلَهْ دُزْلِرَهْ بِوكْونْ دُزْلِرَهْ فَلَغْيَهْ كَلْوَبْ فَوَنْلَهْ

اول قلعه نگری و تکری واری او آن ایشون او غلی بیرن نگر در زر دی اول کافوک الفش
 ایش نگری واری ایش نهان کوزر صدر دی نیز نکم با جکر دی پس فاضلی فوج نمیخیزد
 جنگ باشد بد پس همان اول نگر قلعه طش جیدی میدان کلوبار دلای فاضلیه
 ای کور دی همان بیزند ای رو دوزنی فوج آینه سوا ای لایق فرق دنلو کافوک پیکر بند
 کافوک اکسیز بر فیلم او ری ذر مقدار و کسی دی ثبت کافوک بکجا اول المیش همان کوزری
 حکم بآینه الد ناصیح فوج دهیزد و نوب جالدی بلند د، ابا شنده طارکلای اغزند
 بوریزند قان بو شادی فاضلی و می و ملیوب غلیمه و نشان الیکنی بکلود ایف
 کوزر منوب بچد لغایلیخ ناماون ایقین صماره و نشان ملای امن خر لیزه ملوان
 آیت کر واری حصاری الوب فاضلی فوج بخلاصا چمیزی سکر فاضلی فوج باید خانه
 آیت ایوب کند کت براوغلاجخوی دعویزد اول و فندن بروانت آین باشد لکش بی
 بیلیخا ولدی رلوری بیان نلو و نشان ایدعیخدا اعلادن مندلر وی اول او غلاب نوك
 اونه بکلک عذر لایه کنند بیکوت بکنند بکلک ایله او تر ب محبت ایشک فیکو نه
 ایغیل بخان الیک جیزه حوزان ایشلر لری و ای ایدر بیش لادفا اوریت بیکور لری بیست

101

اورلوس واروبىلك كافالىدات فورتىشكان اوون الات بالدىكا فانلى داتا قدردى
 يكىنچى بوجىرىمايدىجىلى بوركى وينادى قىز بىرىمىرىلىنىڭدى بائىندىخانوڭ ئظرى
 وارىك بورىزق قىزى داچى يكىنچى بورىد مۇيلىشى كورلۇم ئەصۈپلى ئىدىمالات سېيىھ سەپىتى
 دىكىنچى ئەمان او ئىلاطلادىل بائىندىن كۆك مىۋانلۇ نۇرلۇ دۇلەجىلىنىڭ شەبان ئەلەجەغۇربەند
 وېرىن بولجاوشى مەفرىسىنى بول بىتىلۇ قىلىنى كەنارقا بىز مىكىن او مىدى دۇلۇقۇنۇك
 باورۇس ئوركىتا نۇر دىرىك آمىت مۇيپۇلار مەلاختىانوم بىتۈم بىيابىنى او ئەمئۇرۇم
 بىزىدمىشىدى بىلەتكەفاۋىز داتا ئاپىنى دەنلىدا بانسۇكە يېھىن بىغانىڭ فۇشۇپىنىڭ ياكىم
 دەنماق او لادۇغى ئەلەپ كۈنڈەر دەنلى بائىندىخان بۇبىرىدى يېرىمىز ئەت سەخان بىكى كەنۇن بىيۇ
 اوئىل دەئور قۇودار سەدىن سلطان او لوب فەغۇشكەوا جىن ئەر كۆز دەن ئەرىخىپىنىڭ كېنى
 دېبۈمىرىتىپ ئىيان سەخوکە او غەلە دەن دۇندا سۇكەلە وارسۇن اىغىر كۆز لۇ مۇرۇن
 ات بۇز دۇر ئەلىپىدى فەلمۇ نۇكەنلاپ ئەلت ئەلىك قۇلغا او غەلە دەن بىزىۋەكلا وارسۇن
 سۇكەلە وارسۇن دىرى قۇم بورجىن ئاپىنا فيڭلىنىپ ئەلەش سۇكەلە وارسۇن
 دەرىخ ئاق باقى كۆرگە ئان اغلىپ طوغۇن او غەلسۇكەلە وارسۇن دىرى بىلەجىن

بِوَجْهِنِيمِ دِرْمُوغُنْ صَرَوْسُوكِيلَهُ وَأَرْسُونْ أَزْدَرْهَا لِرْأَغْزِنْدَتْ آدَمَالَنَادَرْ سُوكِلَهُ
 بِلَهُ وَأَرْسُونْ بُوْمُوْغِيلَهُ أَرْيَقْنْ سُوكِلَهُ بِلَهُ وَأَرْسُونْ صَبَاعِلَهُ اعْزُورْ بَكَلَرِي دُوكَنْ أَولَرِ
 بِكَرِي دِرْتَصْخَافَ بَكِيْنِيْ بَاسِدِرْ خَانِيْ بَكِيْنِيْ بُولَادَشِيْ فَوشِدِيْ بَكَلَرِيْ أَوْلَبِرْ كَلِرِيْ كُورِلَرِ
 بُولَكِرِيْ لِرْمَكَلَوْلِ كِيجِيْ بَكِيْنِيْ دُوشِ كُورِلَهُ دُوشِنِ بُولَادَشِيْ سُوبِلَهُ كُورِلَهُ قَوْمَ خَانُومَ
 صَوِيلَرِيْ بَولَادَشِنْ غَافِلَلَوْجِيْ قَنْ بَاشِمَ كُورِلَهُ أَنْدَهُ دِيكَنْ دُوشِ كُورِلَهُمَ الَّهُ
 كُونِمَ اَجَدْ قَنْ دُنِيا كُورِلَهُمَ اَجَدْ بُورِجَابِرِرِيْ بَلَدِرِيْ كُورِلَهُمَ اَجَدْ اِنْفَلَوَالَّبَرِيْ يَانُومَهُ مَلَهَمَ اَفَ
 صَفَالَلَّوَدَدَهُ وَرَفِونَدَنَ اَكُوتَ الدَّمَ الَّوَى بَنَانَ قَرَّ طَاغَلِرِيْ اَشَدَمَ الَّوَى قَرَّ دِيَكَنْ بِلَهُمَ
 اَغَاجِدَنَ بَيِّنِيْ بُولَدَهُمَ اَعَ كُوكَلَهُمَ حَرَقُوبِيْ بَكِنَانَدَمَ الَّوَى بَنَانَ دِيَكَنِيْ دِلَهُمَ كَجَدَمَ اوْنِيْ
 قَوْلَهَمَغُوكَهُ بِيَانِشَهُ اَلَّتْ بَاشَلُو بِرِزَارِ كُورِلَهُمَ فَلَقَوْنِيْ بِرِمَدَتْ اَرَوْ دَوَرِلَهُمَ وَعَوْ دَلَالَوَازِ
 سَكَوِيْ قِيدَمَ قَشَلَهُمَ اَوْلَارِ بِلَهُمَ قَشَوْسِدَنَ اَوْلَارِيْ سَجَاسَوْمَ وَقَتْ دَكَدَمَ كُوزَ
 اَوْجَلَهُ اَوْلَارِ بَلَهُمَ دَارِيْمَ اَنْدَوْكَنْ بِلَهُمَ دَنَدَمَ اَوْلَارِ سَلَامَ وَبِرِدَمَ اَعْزَارِلَهُمَ
 سِينِ دِيدَمَ قَيَلَرِيْتْ قَلَدَرِوْبِيْ بُورِهُ بَعَدِيْ اَعْوَلَ بَكِنَلاَهُ قَنْ كِدرِسِنْ دِيفِيْ بَلَهُمَ
 دِرْمُورِنْ قَلَعَنَتَ بَيَامَ دَسَانَا اِيشِ اَكَهُ كِدَمَ دَدَمَ بُولَادَهُ دَانِيْمَ بَحَاصُولِيْنِ كُورِلَهُمَ

102

خاتم موصيئا من ايدى بندوكتيل بيرزوي نيك باريز فورونه بكرز ديركترم
 بيركتيله فورلوردى بيم بايم قابن طالى يكىدىن متوم التولى بعوم افوم بىسى
 بعور باعدى بوك قوبىرىدى قىلى وارقى اول قلى اليتم بىندىداخى بىكىار
 قوشمىرىت يېتكوم دوت دىرى يېتكىك داينى دوشىن موصيئى اېنىش قلغۇچى طايى
 يېكىدىن طەرەدۇغۇنىڭ آكوزلۇ بىكىلىرى بانوكىسى مالىدەكە اوى بىلەپ يېتكىرىدى سەن
 بورىكەكە بشاقىغا لاخا جەل بولاداش اولدەكە ئىچىجىن اول قلى اليتم دەرى
 بودۇرى بولاداشىرىنىڭ حکاىت المدى مىگى طاپى اول ارادى يېقىن يېدى جەل بىڭىلىم
 كەلۈپ بولاداش اولدە بۇارادى قىلۇپ بورىلوك كۈنلۈر بىر كۆن دىزىن تىلىنى
 كەلدۈچۈزۈلۈپ قۇندىلەچىنكە كارولۇ بۇنۇرى كورىدى ارىشۇن اوغلا دېرىك تىكۈزۈت
 خېرىلىدىلىملىعون تىكۈزۈن مەن بۇدا شىدىدىن جىزىلىرىنىڭ دەرىكلىنى
 مۇبايل اولدە بىدان كىۋىپارادىلىدى قىيان سەخوان اوغلا دەرىندا ئىرىدىن دەرىكلىنى
 تىش دۇنام سەكۈرىتى قىلۇغۇنەلدى اول كاپىرىدى دەرىكلىكاپىرى كۈندىرى ئىدىمىدى
 كاپىرىكۈزۈر قۇملۇپ سەكۈرىنەلدىن لىدى اول ئېنىش بىنان كۈزەلىم دەرىندا ئىكەن

Yûsuf Zeliha

بوارد سه وار مني سونه خه
 ايلام او لقين كور ميقن نه
 كيم قاز دوغنى الميم آن ستره
 دير صلات طوت قلاق لو شيه
 كل فلرده بر كافادي شداد
 قاز مشد يك او لقوب ايجاره
 اول زمانك هود اي كي پيغامي
 دير صلات من دينه آن داري
 شيت حكاب او قردي ايجاره
 بيلدر ديجي بلييانه طغر يول
 او فريكن بلشد يك او لمكر
 يو سفک كور كين چلب كا او
 عاشق او لاي يو سفر صفاتنه
 الکوتري دعا قلدي ارسوز
 ديلهم يار بكت كورم يو غلوبه
 حس چلبين اون كلاي بازقيو
 او نرانه قلاق ابله شنگري
 شول قلدر كيم بيك اكي يوزيل ولا
 قيو ايجانه اينراول او ترور
 هر كون او چاقون كا بيزار ايفر
 قوشونه بيلطيف قدي باز
 هود او تري بنك اکي يوزيل تام
 كلدي اكتي سف علىه ال تمام
 جونك كور ديجي هود آن طوي او رو
 ايتد يي با يوسف قايرم كل بو
 بنگ اکي يوزيل غصه بور
 الهمه ديلهم سفي كوره

بىرىختابىدا او قىشىدمىن آنىءَ آرنز فاردم كىرىمكادون كەنەنەن
 جونكە كوردم شىركە مەتدار كەنەنەن كەنەنەن كەنەنەن
 ايندىي يابىغۇن تىكىيدىن بلىغۇشْ قىداشلىك قلى يازىرا شىئى
 اوش بواش كىيم كەنەنەن كەنەنەن كەنەنەن كەنەنەن
 بولىدېر بوسۇاپىر قوجىد دوشرا لورىجانى كودادنداوجىر
 جونكە مۇداول قىۋىد دوشرا لورى جىرىائىل انەنەن كەنەنەن
 جىرىائىل يابىغۇن قارىم سەن
 سەن كەنەنەن كەنەنەن كەنەنەن كەنەنەن
 قالدىي يوق كوكلىق طەلۇراندىن باشىا
 و راشلىي بىلەك ايشتاتا
 بىلاشىر دىلىر بىلەك قانسا
 بىلاغلاق بۇغا زالدىلىز قانسا
 كەنەنەن كەنەنەن كەنەنەن كەنەنەن
 بىلەك امىدىي دىدىلىل آندا بچىلۇم
 اپەرلۈم قىرت قاپىدىك يوسۇ انا
 بولادىكەنواردىي بىرىك آغاچ
 اپىغىب قاچان كەنەنەن كەنەنەن
 بۇقا راودنە اون كەنەنەن كەنەنەن
 ياخىد يېتىش كەنەنەن كەنەنەن

بِلَمْ يَقْرَئُ لِي يَوْمَ كَيْمَنْ
 بِرْ قُولَدَهْ وَارْدَرْ دَنْجِيْ كَلْدَيْ بِرْأَونْ
 طَرْدَيْ أَوْبَهْ كَدَّا اُولَهْ قِيْغَلْوَهْ
 جَوْنَكَمْ وَارْدَيْ كَرْدَيْ يَعْقُوبَهْ
 يَوْسَفَدَرْ قَرْدَاشْلَيْ إِرْشَدَيْ بِلْ
 اِيتَدَيْ بِلْ كَمْ يَا بَايَا يَوْسَفَتَايَنْ
 جَوْنَهْ اِشْتَدَكَهْ بَولَهْ يَعْقُوبَكَافَهْ
 دَوْشَرْ يَعْقُوبَهْ اِوْصَيْ كَيدَهْ اُوغُنْدَهْ
 اوْصَيْ كَلْدَيْ بَاشَهْ اَحَدَبَهْ كَوْزَيْهْ
 قَامَوْيَيْ بِرَاوَغَرَهْ سَوْلَدَنْسِيلْ
 اِيْنَانْ سَكَنَلَهْ بَاقَطَوْنَهْ تَ
 يَعْقُوبَهْ اِيدَهْ بَكَهْ كَوكَلَكَهْ
 دَيْرَهْ بَلَهْ الَّدِيْبَهْ اَوْلَهْ خَوْجَاهَا
 كَوْرَدَيْ كَوْلَكَلَهْ بَتَونْ يَرْتَقَيْهْ
 اِيتَدَيْ سَيْزَتَوْزَهْ دَكَراوْلَهْ اَغْلَانْهْ

وارك اوڭلۇ طو تك كا تو كىرقىي، بوسقى بىدىنى صورىم بىدا كا
 يخسە كاتىن سكزاول قويىكىز، دعا قلام قاموھلاڭ كاولىسى
 وارك اوڭلۇ كا تو كىرقىي آلا، بىخىش تىكىرىدىن كەلىرىز، بىلا
 واردىلىر أو لا دىلىرى بىئىنە طوقىلىر، قانىقى آغزى بورسنا سەتىلىر
 بونىچى باغلىقىقىۋە كاڭ دىلىر، بوسقى پىان بوقۇد در دىدىلىر
 يعقولاول قىرۇھە صورىپۇققاز، سەنپى بىكرايت بىكا اول اغلىزى
 خىشىكىرى دل وېرىدى قىرىسىلەرى، سلام وېرىدى يعقولە طابا بىلەرى
 اينىدى يابىعقولىسىنى سناوايان، بىغامىتلە قىلىھە سكز بەتانا
 ايتىدى دستقى سکاتاڭمۇارەد، نىكە قىرىۋار قامو بىندە كاڭىم
 نەبن يىدم نەانلىرىدىكى اىنەن، بىنم كەم سىكىپ سەتكە قلىنە
 شۆكىيە آندا يچام كەم سىدمە دغۇۋاھىم اىتىدم سكاكا بالان دەيدىم
 بن دەنچى عباللەمدەن آزىشمەم، كېچى كەۋەر حىزىندىدا يانشىم
 آزاسەتىدم طوقىلىم يارسول، آزاد قلىيەن سوزىما يىلا قبۇل
 آزدا يەتىكى قىرىدى واردى باشنا، دەشىدى يعقولۇ سەتكە قشۇشقا
 كېچى كەۋەر زاغلىقا اولدىڭ ئىشى، سېيل كېچى آقراڭ كۈنگۈ باشى

امدى دلگذر يم سين خبر مرصه برباز ركان واردي مك
 بيكيم باق رکن اول دوشکور ، آن تغيير بيله وان صور
 كنان ايلن ده کور دم دبونم عاد قوسنده کور دم کند اونم
 کور دم اينکو نش کولنه برا در ياغا بشق دوش زامويها
 اول کونش بیرو ياقون تيزچه در بيت دم بوكونه شوپلر ياقون
 معتر ايدرا کاكيدرا يشك اکوالقند وير بکار دم دوشکر
 اير بور اول دوشينگ کونش
 ايدرا آندا کمر کور دکرسن ايق کون ايندري استکانه باق
 در ياغر دېي سند دکلاي برا اول اراده شلبي مفصود کور دش
 بر قول لا اسين او جزانه صاف کور طوا اولا افرينه سو جانکر
 ساتحق شوپلر صانه هزا ولقد
 اولو دولتدر کا اوش بود شک امدى طور وار اول بکاخ شدر
 يار اق ياتد بک اول خوج طور دېي کند بيله کنان دپاکو دکيم بيدر
 سوز اول شدر جونه کوار دېيقيها امدى دکله اول بار رکان نيلها
 جونکوندي يرساعت او تدهم خوج بيردي کرهون کاترمه يمل

Garibnâme

قَامُوْيَه اُول سَاكَا لَا كِنْد زِلْكِي

اَى خُدَا يَار و ز قَلْغُلْزِلْكِي

دَرْد بِخَلَا سَتَارْنَاهِي اُول دِنْزِلْكِي
قَرْنَاهِي بِزِلْكِي فَسَلَادِي اُول الْمَهْرَ و خَلْجَتْ عَالَانْ كَدَلْكِي

يَا دِكَاز اُلْسُون بُوسُورْبِنْ سَكَا

نَهْ كَه دَوْلَت وَارِسَه بِزِلْكِه دُدْ

يَا زَلْغِي بَاشْرَمِي اسْ عَارِلَا

بِزِلْكِي لَه حَوْدِي دَارِن كُورِسْ

بَا قَمَفَه دِي دَارَه لَا يَقْ اُول دِلْكِ

فِكْرَادُون بَا قَعْلِي اِيكِي كُورِنْ كَه

يَا رِلَه بِزِلْكِ بَنْخَه اِنْمَكْ كَرَكْ

اِيلَه بِشْمَدْنِزِرِي هَرْنِي قُومَازْ

اِيدَغِزِرْخُوش مَثْلَسَنْ سَكَا

عَاقِلِسَكْ بِزِلْكِي اُول اَشَه كَرَ

اِيكِي اِسْزِرْلَك اِيلَه يَا رَلَا

يَا زَلْغِي لَه حَقْ بُولِنْه كِيرِسْ

لِيْلَتْ كِمْبِرْلَك قَلْتْ لَرِلْلَه

اِمِدْ كَلْ عَقْلُوكِي دَرْكَنْدُوزْ كَه

كُوزْلَك اِيدَه سَكَا نِمَكْ كَرَكْ

هِنْج اِيكِي كُوزْلَبِكِي يَا كَا با قَمَازْ

بِلَه لِكْدَه دُنْجَه كَرْوَا زَأْوَلَا
 اوْنَيْجَقْ بِلَه اوْنَيْزَ
 دِكْسَه دَانْخِي هَمْنَيَه دِيْكَرْبَله
 عَمْرَاجَنَه بِرْكُ كَنْدُو جَكُونَ
 لَاقْتُ اِنْدَى باْقَمَه دِيدَارَنه
 شَادَأْلَاسَنْ عَاقِتَ دِيدَارَله
 رَحْمَشَلَنْ تَكْرُنَه مَعْبُونَ دَكْلَنَ
 آخْرَتَله شَادَأْلَارَحْمَتَ بُولَا
 مَثَرَله يَا زَارَ لَغِيلَه اِزْدَلَه
 كَمْ بُولِيه كَرْتَو يَا زَلْقَ اِيلَيه
 قَلْمَيَا يَا زَدَنْ بُوزَنْ دَنْدُونَ

اِيْكِسِي بِلَه بَقْرَسَاغَه صُولاَ
 اوْنَهُويَه وَرَسَه دَخِي بِلَه وَرُزَ
 اَغْلَيْجَقْ اِيْكِسِي اَفْلَزِبَله
 شُوَيَله بُونُونْ بِرْلَكَابِتَلُوكُونَ
 كَوْرَنه دَوْلَتَ وَرَدَ تَكْرِبَله
 سَنْدَرَخِي بِرْلَكَ اِدْرَسَكَ يَا رِلَه
 يَا رِلَه بِرْلَكَ اِذَنَ حَمْزَونَ دَكْلَه
 دِنْيَه عَمْرَنْ سُورَه دَوْلَتَله
 حَقْ بُولِيه وَرَلْغِيلَه وَرَدَلَه
 بُوزْطَرْقَ عَاشِقَتَ اُولَكَسِيه
 دَكْمَه بِرْكَ كَمْتَنَسَا يَه كُونَ

<p>مَنْزِلَكُ اولُدُ حَقِيقَتِي اى فَلَان تَوْفِيقُكَ دَنْ سَنْ بَرِى آي مَغْلُ</p>	<p>هَرْنَلَه كِرْ قَلْدُكِ بِسَه بِي كَهَان اى خُدَا يادُغُر بُولَدَن ازْمَغْلُ</p>
<p>سَيِّدِنَا سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ كَرْ جَوْنَه عَالِي الْأَذْنَةِ دَلْلُو حَكْكَه كَلَدَه غَلَغَتِي اُسْكَكَه دَكَكَه كَلَدَه</p>	<p>بِرْ لَكَ اصْلِنَاه دَيْنَرْ سُوزَدَيْه كَرْ سُوزِي جَانَه دِكَلَسِين آدَمُكِ جَنْسِي كَتَابَدَرْ قَامُوي قَنْقِي كَوْكُلْ كِرْ مَارَند دَعَوْيَن دَكَمَه كَوْكُلْ كِرْ مَدَنْ كِرْ قَدَرَيْه جُمَله اعْضَالَرَدَه عَبَرَت بَلَوْدَه اَمْدَلْ كِلْ فَكَرَلَه كَوْرَ اَوكَه بَهْ</p>

<p>الله داكن بيركى كىلدوقۇڭ چىخ ارىشى دۇزدۇڭ قىدىقىم ناكە بىنلار بىرە جمع اولىيَا جونىكە جەملە بۇنلار دىنلىرى دېپىلدا ئولىدى قىدى وەممۇتىتە سەن نە حاجىت كېشىلەن كەصۈرن بۇ مىثللىرىنىزە معنى كېستەر بۇ يۈرىپىن آدمىت لىق قامۇسى قامۇسپىنڭ آصلى حضرتلىنىڭ كىلدېلىز آدمىتلىنىڭ سىزلىڭ بىكىمى خىسۇل كىمى بايدۇ كىمى يات</p>	<p>اندە كىلدېش بىدق او لۇلۇڭ قوت اىجە بىردى كىلە جىلى تەماز از ئۇغ اكى سۇكىھىچ دۇزاولىيَا قامۇسى بىرە باشلىنى دەلەر باقۇن كۈرسىكە سىن بۇ عېرىتى ئولۇكى بۇمۇسىنى بىق كۈرسىن بىر كۈزىت بۇ معنى قىچە ورۇز آدم اغلا ئىرىيە ئامى خاصى عقل جانى جەملە قىلىتلىرى كىرىمى دۇغۇرۇزدى كىرىمى آزىز كىرىمى آسۇنە كىمى دىزتىماڭ</p>
--	---

كِيرْسِي بُوازْتَلَه خَاصْنَخَواص
 كِيرْسِي كَالْصُورَازَانَكْ سُوَال
 كِيرْسِي حَقْ بُولَنَه عَاشُوقْ دَرْ
 دَكْمَه بِيرِى بِرْدَلَكْ دُتْشَقُوز
 بِيرِكُونَ بِيكَه كَشْمَرْ بُولَرِى
 اوْلُورَاتَاكِى دُوْمَالِيز
 كَرمَيَالْرَأْوَلْ المُسْرِذَلَكَا
 جَانْ قُولَاغَنْ آجُونَ دَكْلَانَه
 حَشْ بِيدَارِيرِكَنَزْ بَخْشَى دُزْ
 دُنَيَه آخِزِ كَمَيَالْمَطَابُودَن
 كَرْكَجَه كَرْحَضَرَه لَاقِ دَكْلَ

كِيرْسِي جَاهْلَكِى عَامْلَنْ كِيرْخَاض
 كِيرْسِينُكْ عَلْمِي وَنَسِيلَرْ حَوَال
 كِيرْسِي زَاهْدَكِى فَاسْتُورْ دُرْن
 هَرْ بِيرِنُكْ كُوكْلِي بَشْسَنَه سَوْ
 إِيكِسِينُكْ بِرَدَكْ كُلْدَرَحَالِرِى
 تَاكِه بُنْكَرِيرِكَه بِتَسِمايَرَ
 اِزْمِيَالْرَايِكِى لَكْ سُرْبِرَلَكَا
 اِشْبُو سُورْمَعْنِي بِرَأَكَ لَائِنَه
 بِرِلَكَه بِتَمَكَه بِلَكْ كَرْتَخْشِي دُزْ
 حَشْ بِزِي كِيرْمَسُونْ اوْلَ قَابِودَن
 عَاشَقْلَشْ حَاجَانَتِي قَلْسُونْ قَبُولْ

Âdab-ı Nebî

حَلَّيْهِ اللَّامُ ابْنِي لِقَزَ ابِي سَانِي فَرَسْنَدَ، كُوْرَدِيْ بِيْ ابِي بَرِيْ تَشْرِيْ بِيْ بُورْمَزِيْ اولْدَرِيْ
 بِرِدِيْ بُوكِيْ كِيْ اناَمْ شَفَقْتَسْزَ بَاكَرَوْلَ اللَّاهِ وِيْ رَسُولَ هَفَرَ عَلَيْهِ اللَّام
 ابِنِي بِيْ ابِي يَانِيْ امَنْ دَرِيْ اولْ وَفَدَ ابِي بَرِيْ تَشْرِيْ بِيْ بُورْمَزِيْ اولْدَرِيْ
 اولِيْ بِيْ اناَمْ شَفَقْتَسْزَ دَرَ بَاكَرَوْلَ اللَّاهِ وِيْ رَكَدَلَ هَفَرَ عَلَيْهِ اللَّام
 ابِنِي بِيْ بَرِيْ بَاكَرَكَ دَكِنِيْ فَنْسِنَدَ، مَكْلَدِيْ ابِي بَرِيْ تَشْرِيْ بِيْ بُورْمَزِيْ اولْدَرِيْ
 بِرِدِيْ بُوكِيْ قَوْرِيْ بِرِكَهُ اعْوَكِيْ بِيْ بَنِيْ اَخْرَنَهُ
 بُونَمْ قَنْدَمْ كَهْ رَدِيْ بَاكَرَكَهُ وِيْ بِجَهَ حَوَّا نَعَالَا ابِنِي بِيْ بَارِكِيْ سَنْكَ قَشْنَقْ
 فَلَا نَيْزَهُ، بِرِفَضَاتَ وَارِدَهُ اولِيْكَنْكَ قَشْنَهُ كَهْ رَدِيْ بُوكِيْ بِيْ بَنِيْ اَخْرَنَهُ
 حَلَّيْهِ اللَّامُ شَرِهِيْ اولِيْ شَرِهِيْ اولِيْ بُوكِيْ كَوْزَهِيْ اَرْتُونَهُ الَّهُ
 اَسْعَكَهُ مَرْبُوكَ اِثِيْ بَنِيْ لَوْرَهِيْ اِنِيْ بِيْ بَنِيْ هَوْكِيْ ابِنِي بِيْ اِبِي
 كِنِيْ بِيْ قَنْلَوْهُ اَدَدِنِيْ ابِنِي بِيْ خَوْكَ اولِيْ اَفَقَنَابُوكَ اوْيِشَهُ كَلَدِ بَلَوْ
 فَعَاثَتَ لَحْمَنَتَ اولِيْسَهِ بِجَكَهُ كَعْدَهِيْ ابِنِي بِيْ كَلَمَنِيْ بِيْ طَوَوْ كَكَسَهُ
 بَاكَهُ كُوبَهِ وِيْ اِنْجَوَهُ كَهْ دِيْ بَنِيْ اَسْنَهِ دِيْ وَبَرِزَهِ نَبِلِيْ اَصْنَيْشِ

لَهُدْدَهْ إِبْرَاهِيمْ جِفْرِوْيِي بَرْهَ فَارِجُونْ بُوَّاَتْ بُوْ قُوْرْيَهْ بِهِرْدِوْيِي بَاشْجِمْ بَرْ كِرْنِي
 كِهْزِدِي قُوْرْهَهْ بَرْلَهْ قُهْدِي كِرْدِي بِهِهْ أَهْمَقْهِي قُهْنِهْ كِهْزِدِهْ لَهُكْهِي
 هَرْكَتْ أَنْدِي قَهْسَانْ فَانْهَهْ لَكْهِي بِهْنْهَهْ أَنْهَهْ كِهْنِلِهْ كِهْزِدِهْ مَعْلُومْ
 أَنْدِهْهُمْ كِهْلِهْهُهْ أَوْلَهْ قِرْجِي نَهْدَرْ أَيْنِدِي أَنَاهَهْهُهْ رَهْكِي أَيْنِدِي أَوْلَهْ لَهُكْهِي
 قِلْهَهْ دَهْلِي أَنْدِهْهِي بَكَادُهْهَهْ كِهْرَهْ دِهْلِي بِهْكِي أَنْدِهْهِي بِهْجِهْ وَهَنَهْهُهْ دَهْلِهْ دَهْلِهْ
 قَهْسَانْ أَنْدِهْهِي أَهِي وَهَنَهْهِهْ بَارِهْهِهْ قِيَاهْهُهْ لَهُنْهِهْ . أَوْلَهْهِهْ مَهْسَهْهِهْ بِهْيَاهِهْهِهْ
 لَهُكْهِهْ قِهْنُهْهُهِي أَلْهَهْ دَهْهَهْ دَهْهَهْ قِلْهَهْ دِهْلِهْ قَهْسَانْ أَنْدِهْهِي أَهِي وَهَنْهِهْ
 مَهْسَهْهِهْ أَيْنِدِهْهِي اِيْكِيْهِي بَشَارَهْهُهْ أَوْلَهْهُهْ سَكَاهُهْ حَعَانَهْهَا بَانْهُهْ لَهَاهِهْ
 بَرْ لِهْدِهْهِهْ أَنْهُهْ دَهَاهِهْ فَهُولْ أَلْهَهِهْ كِهْنِي بَكَاهِهْهِهْ قَهْسَانْ أَلْهَهِهْ
 دِهْلِي اِيْهِهْ أَوْلَهْهُهْ اَنَهْهُهْ اوْلَهْهُهْ اوْلَهْهُهْ جَهْهَهْ اِهْهَهْ كِهْهَهْ خَالِمِهْهُهْ لَهُهْ فَهُهْهُهْ اَهْهُهْ
 نَاهَاهَهْ دَاهِهْهُهْ اَوْلَهْهُهْ جَهْهُهْ أَهِي اِيْهِهْ اَنَهْهُهْ اَنَهْهُهْ كِهْهِهْ اِيْهِهْ اَهْهُهْ
 اَهْهُهْ اَنَهْهُهْ كِهْهِهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ
 اِيْهِهْ اَنَهْهُهْ كِهْهِهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ اَهْهُهْ

اَنَا كَذَّابٌ بَلْ بَوَافِرٌ كُلُّ جَهَنَّمَ بَرِّيَا وَكُلُّ قَرْ وَكَشْ سِجَّةٌ قَوْدَرْ قُوشَهْ مَشَهَدَهْ دَافِي
 اَرْ شَفَقَ فَوْ قَبْدُودَهْ اِيجَرْ وَكِيجَتْ اَرْ بَلَهْ وَقَوْ قَوْ بَلَهْ سَلَامْ وَرَائِقَهْ السَّلَامْ
 عَلِيِّكُمْ اَيْيِي بَعْدَمْ دَوْ لَنْعُومْ اَنَا هَافِي عَوْنَا اَيْيِي اَبِي دَخِيْهِ كَلْتَهْ دُوكِمَهْ اَيْيِي صَوْنْ
 لَلْفَافَهْ دَلْ تَرْكَهْ كَمْ كُوْلَظْنَهْ كِيرَهْ دَأْخِهْ دَقْنَهْ خَبِيرْ دَعَائِنَا اَلْكَمْ اَنَا كَهْ اَنَا كَهْ
 دَعَائِنِي قَبُولَهْ دَجَهْ لَهَلَهْ كَمْ خَبِيرْ قَعَادَهْ اَلْكَوْلَهْ اَيْيِي اَنْلَهْ حَالَهْ
 اَوْ لَهْ اَهَالَهْ حَرِسَتْ اَيْلَهْ دَلَكَهْ كَبِيْيِي اَيْلَهْ حَوْنَهْ كَهْ هَاهَانَهْ اَنَا كَهْ كَبِيْيِي اَيْلَهْ دَلَكَهْ
 اَوْ لَسَمْ اَنْلَهْ لَهِيْيِي دَرَانَا كَهْ بَنْجَهْ حَوْسَتْ اَهَدَهْ كَهْ دَنْكَهْ كَهْ دَافِيْيِي اَبِهْ حَوْسَتْ
 اَبِهْ هَاهَانَا اَنْلَهْ كَبِدَرَهْ دَلَجَهْ اَوْ لَسَهْ اَنَا كَهْ بَنْجَهْ حَوْسَتْ دَأْوَبَهْ اَبِدَرَهْ
 سَكَهْ عَلَكَهْ دَافِيْيِي اَبِهْ حَرِسَتْ اَبِهْ هَاهَهَا اَلَّا تَأَكَهْ كَبِدَرَهْ دَلَبَكَهْ اَوْ لَسَهْ
 اَنَا كَهْ حَرِسَتْ اَبِدَهْ دَلَهْ كَوَلَهْ لَهِيْيِي اَبِهْ اَنْلَهْ دَافِيْيِي كَنْتَهْ اَزْدَكَهْ حَوْجَيْيِي وَارْهَهْ
 حَرْ كَنْتَهْ دَعَاءِهِنْ بَلْ كَوَرَهْ خَبِيرْ دَعَاءِهِنْ اَلْ كَوَرْ وَعَوْجَاهِيْيِي بَلَهْ دَرَهْ
 بِي اوْنَلَهْ كَنْتَهْ حَجَبَهِيْيِي اَنَا مَسِيدَهْ دَلِيلَهْ اَنَا دَلِيلَهْ دَلِيلَهْ دَلِيلَهْ
 حَسِيدَهْ دَلِيلَهْ اَخِرَهِنْ عَغُورَهْ اَنْلَهْ حَسِيدَهْ دَلِيلَهْ اَنَا دَهْ دَهْ دَهْ دَهْ دَهْ دَهْ دَهْ

بَلْ لَنْدَنْ سِنْهَارِ دَرْبِنْ لِمْ مُوْجِيْ كُوزْكِنْ الْإِمَامِ يَكْتِبْ سِلَامْ وَزِصْوَرْ
 اِنْ اِنْ اِنْ اِنْسَدْ قَدْ دَخِيْ فِيْ قِيْنِيْ كِرْدْ وَاَزْ دَلَغِيْ كُواْفِعْ خَارِيْ نِسْوَرْ
 دَحَلَ كَلْ اَهْنَدْ وَبِيجِكْ قَرْ شِنْسِيْ اَوْيِلْ وَرْكْ جَنْتْ اَنْ تِنْكِمْ فَازْرْ
 اَوْ تِنْدَرْ كِبْ صَفْوَرِيْمْ اَوْ تِنْدَرْ طَبْ فَاتِنْدَنْ كِيرْ جَنْتْ اَزْ دَلَغْ وَنْبْ اَنْدَرْ طَوْرْ
 اَلْ قَوْنَوْ دَرْبِنْ سِلَامْ وَرْ قِيْنِيْ بِقِيْنِيْ كِتْ وَكْ قَلْتَقِيْ اَوْ لِسْمِنْكِ نَعْدَرْ
 تَعْجَالِ اِشْكَ اَوْ لِرْ قِبْ اِنْكِ حَاجِنْ بَنْوَرْ وَكْ مُوْجِيْ كَرْ زِبِنْرِيْ
 دَنْبَاْ چِهِنْدِنْ كُوزْكِلْ خَاطِرِيْ سَهَانْ سِنْپِلْ خَوْرَشْ اَوْ لَوْرْ جَهَدْ آيْلَهْ
 كِيْ كَهْ خَاسِرْ اَلْ اِسْتِ بَيْزْ دَعَامِنْ اَلْ كِمْ بَهْلَاكْ اَوْ لِيَامِنْ وَفَوْجَهْ
 هَعَاسِيْ شَاكِرْ دَلْ دَزْ دَرْ كَهْ سَفْوَلْ دَزْ اَنَا اِنَا وَحَامِيْ كِبْ دَرِيْ پَوَأَوْلَوْ
 قَدْ كَلْ اَوْبِ اَوْلَقْ قَهْشِنْ اَوْ لَعَدْ وَقِنْتَهْ دَرْ كَهْ دَرْ شَاهِنْ دَشَانْ
 اَوْلَ دَفْ مِنْدَوْ سِنْلِهْ خَاطِرِيْنْ اِرْ جَكْ اِبْتِ اِشْلَكْ وَدَنْبَا وَبِدَتْ
 دَأَوْخَ دَيْدَنْ بَارْ دَوْمِ اِبْتِ اَوْلَقْ دَكْلَنْ دَخِيْ بَهَاتْ اَنَا
 كِبْ دَزْ اَوْخَ دَنْكَنْ بَرْ دَمَلَهْ دَمَلَهْ دَرْ بَيْنْ بَيْنْ دَمَقْنَ اِلِفْ

او ب سکا بیش بايد سه قىشك قىشك جىچى امىن و يېشى عىشىلا وار ئالىر
 خوش او لامىكا و سىنلەم خىت لىسا و كىرىسەر خىت قىشو سەنەتىلەم او لۇزۇلەت
 كېشىنىڭ دۈلتۈر دار قىيىد زور بىر كېدەر بامىد دالدىن چىقىدۇ قىيىتتىن بىلەك
 كىڭىزىجىپ قىۋەلەت او ب اپى او بىلەن داڭ قۇرۇنىڭ كىندىلەپ كىلىسىن بىلەك اولىرىڭ
 دەنلىك دەنلىك دەنلىك او كىرت وابېزىغۇز ايلەم كەزىنلىرى دەنلىق ايلەم دېنلىق
 او لۇزۇ سەنەقانىغىلا او بامىستىڭ او زىد كەزىنلىق او لۇزۇ قۇرۇنىڭ كېشىنىڭ آتا بىپى
 بىر بىن دەزپىت او لۇزۇ دەنلىكىپ قۇرۇنىي آنا كېپى او بىلەك كىڭىزى دەز
 كەخورت قۇرۇنىڭ آدىب اىلەنەت قۇرۇنىڭ او لۇزۇ آنۇ كەنگەن كەخورت
 سۇئەلەش اىر دۇقا بىر سەردىچى جىدۇن او لەسەن دەنلىك دەنلىق حاجىقى دار بىر
 جەندى ئېلىكىز اپى بىشىنە خاپلىپ خوشىن او لەنلىق قۇرۇنىڭ دەنلىق
 قۇرۇنىي فاقىپ دەز دەز اھىنەن بىلەم رسۇل مەھرۇت مەلبىدە التلام
 بىز دەنلىك بىر كېنلىك تىكىچىدىن قۇرۇنىڭ او لۇزۇ مەن شەنلەپ اھىنەن
 بىز دەنلىك دەنلىك بىر كېنلىك اولى دەنلىك ادەتىپ بىر كېنلىك

فَرْدَكُشْ لَوْزَكُشْ أَهْرِبْ بَعْدَرْ سَوْلْ مَفْرِنْ تَلْبِيَالْلَّامْ أَبْنِيدْ بْرْ
 كِشْ لَنْكْ بِزْ كَوْبِيدْ أَهْرِتْ فَرْدَشِيَ وَزْدِرِيَ وَهِيَ أَبْنِي كَوْنَكْ كَوْنَكْ
 كِيدْرِدِي صَغْ تَفَالِيَ بِزْ فَوْشِيَهْ أَمْرَأَبِلْدِي بِعْ كِنْشِكْ بَوْلَهْ وَزْدِرِيَ
 أَبْنِيدِي أَبِيكِي قَنْهْ كِيدْرِنْ بِعْ كِشِيَ أَبْنِيدِي فَلَدْ مَا كَهْبِهْ بِزْ فَوْشِيَهْ
 وَأَذْ أَبْنِي كَوْرَكَالِكَنْهْ دِرْنِ دِرِي دِبِي دِبِي فَوْشِيَهْ أَبْنِيدِي مَاهِجْ أَوْلَ قَوْكَلْكَهْ
 فَأَيدِي دِكْنِي سَكَا دِرِي أَبْنِيمْ بَعْقِنْ كَلْبِجَهْنَ سَوْرَهْ دِرِي أَوْلَ
 فَمِشْهَهْ أَبْنِيدِي سَهْ أَبْنِي لَقَدْرَ سَوْرَهْ سَهْ حَفَلَيَا دِهِي أَوْلَفَدْرَ سَوْرَ
 دِرِي بِسْ أَبْنِيدِي بَهْرَأَيْشِ نَكْ كَوْنَهْ أَوْلَيْقِنْ مَعَكَهَا دِهِي كَوْنِي أَوْلَ
 إِنْهِي أَثْلِبِي سَوْرَهْ دِرِي كَسَهْهِ بِهْرَأَيْشِي نَكْ كَهْجَهْنَ إِنْلِمْ نَكْيِي دِهِي
 كَنِي سَهْ دِهِونَ قَوْدَهْ جَيْهَهْ لَهِفَتْ بِزْهَانَهْ بِزْ كِنْشِكْ بِزْ أَفْرَنْ قَوْدِي
 دَأَرِهِي بِزْ كَوْنَهْ أَبْنِي كَوْرَكَهَا دَأَرِهِي كَوْرَهِي كَوْرَهِي
 بِزْ كِشِيَهْ دِنْهَادِي أَبْنِيدِي قَنْدَنْ كَلْبِجَهْنَهَا دِي كِنِي دِرِي كَوْبِيدِي
 بِزْ أَفْرَنْ قَوْدَهْ كَنْهَهْ دَأَرِهِي أَبْنِي كَوْرَكَهَا دَأَرِهِي دِرِي دِرِي

دَرْكَنْ قَنْدَنْ كَلْوَرْتَنْ وِرْدَنْ بَعْ كِشْيِي آبَيْدِي پَنْدَارْيِي كَلْبِدَنْ كَلْوَرْنْ وِرْدَنْ دَزْنِي
 بَوْ حَاجِي آبَيْدِي كَلْنْ بَنْدَمْ جَعْمَنْ فَوَابِتْ سَكَا وَدِنْ وَأَوْنْ قَوْنَسْكَنْ كَوْزْ
 دَلْكَنْ نَذَابِنْ بَكَا وَزِرْدِهِي بَعْ كِشْيِي رَاهِي اُولَدِي كَانْقَنْ قَأَازْ كَلْدِبِ
 كَمْ اِيْ وَارِتِي اُولَأَخَنْ قَوْدَرْتَنْ بَرْدَمْ جَعْنَيْنْ زِيَارَتْ اِثَدَوكُونْ كَا
 بَنْشِنْ بَحْنَفَابِتْ دَرْدِوكِنْ بَنْجَنْنَيْنْ دَرْدِنْهَا وِرْدِهِي بَوْ كِشْيِي اُولَأَزِي
 اِثَدَيْنْ بَعْ كِشْيِي اِيْ كِشْيِي دَرْدِنْنَيْنْ وَأَرْبَلْوُكَا وِرْدِهِي بَنْدَا اُولَكِشِي
 كَعَيِي زِيَارَتْ اِثَدِي بَعْ كِشْيِي كَوْكَلْنْ زِيَارَتْ اِثَدِي بَعْ زِرْدِكَمْ كَوْكَلْ
 صَنْدَقْ نَطْرَ كَا هَدْرَ وَهَمْ حَعَنْنَا يَمْ اِيْتِي بَئْ عَنْنَرْ وَكَسْ
 وَقَامْ صَنْغَدَنْ وَمُنْجَدَنْ قَلْلَرْنَيْنْ كَوْكَلْنَهْ صَنْغَدَنْ وَمْ جَرْدِي اِيْدِي بَيْتِ
 كَوْكَلْنْ بَنْيَادِنْ كَنْبَهْ خَيَالْنَيْنْ بَلْكَدَرْ وِرْدِي اِيْ اَوْغَالْ
 اُونْلَوْكَا اَوْتِي اُونْكَرْنَيْنْ وَكَسْكَنْ جَعْ جَكَنْ اُونْكَرْتْ كَوْ
 حَفْكَهْ اَوْنْ اَكْرَنْدِي كَلْنْ اُونْوَرْ لَبِعَلْنِرْ اُونْكَرْتْ اَوْرِي
 بَلْهْ اَنْدَنْ حَنْكَهْ مَنْعَيْتْ اُونْكَرْتْ كَمْ بَيْدَرْ وَكَهْ وَقَنْبَرْ

اَوْ قَنْقِيْنِيْ مِنْ قُبَّةِ وَلِنَوْ اَوْ سَوْلَا سَكَنْ تَانَكَنْ وَأَنَا بِيْ قَنْتَنَا وَهُوَ
 جَسِيْنِيْ قَانِنَا وَهُوَ جَسِيْنِيْ قَانِنَا وَعَمَّيْنِيْ قَانِنَا وَأَوْ لُو قَرْدَانِيْ وَفَنِيْ
 سِيْ دَيَارَنَادْ وَكَلَافَانِنَا وَكَلَبِكَلْ وَكَنْ تَكِنْ بَرْ وَبِدُو كَنْ بَزْ تَرَنَا
 رَوْبَسْرَ لَبْ لَبْ اَوْ بَشَنَدْ بَوْزَكَافَرْ قَانِنَا سَوْلَا وَهُكَنْ بَشَنَمَا زَ
 اَوْ لُو سِنْ اَكْهَ اَوْ خَالِ حَوْرَشْ اَدَبْ بَدْرِيْلِيْ رَسَوْلَ وَصَرَبْ
 عَلَيْهِ اَللَّاهُمْ بِكِمْ عَذَّلَكَ هَكُونَا بَرْ صَدَقِيْنِيْ بَغْتَلَا وَرَبْ
 لَتَكَلَارَ وَكَيْكَزِمْ صَوْمِيْنِيْ بَغْتَلَا اَنْزُ بَجَوْنَا بَهَلَ سَدَّهَا
 قَوْنَارَلَوْ وَصَدَقَ قَانَدْ يَكْكَيْ بَرْ نَاهَوْ بَثَكِمْ رَسَوْلَهَ فَضَرَبَتْ
 عَلَيْهِ اَللَّاهُمْ بَيْرَوْ وَيَكِمْ بَزْ كَيْتَنَوْهُنْ وَلَدْ وَيَكِمْ طَعَامْ بَزْرَهَ
 حَنْ تَعَا بَيْ كَيْتَنَهُنْ زَلَابْ وَزَرْ بَيْ كَيْتَنَهُنْ زَلَابْ وَرَدْ وَيَكِنْ كَيْتَنَهُنْ
 بَهَنْ بَرْ بَرْ اَولَ كَيْبِي اَرْبَعْ جَهَنَّمْ طَعَامْ لَهَرْ زَلَابْ وَرَدْ
 رَوْلَافْ بَرْ حَدَبَشَهَا اَبُو (يَا اَهَدَ اَيْتَرِيْلِيْ) بَهَنْ رَسَدْهُ هَفَوْسَرْ لَهَنْ
 لَيْتَنَهُنْ بَهَنَهَا (دَلَكْ (بَقْرْ بَهَنَهُنْ لَلَّاهِمْ اَهَدَهُ دَوْلَهُلَّهُلَّهُلَّهُ)

Süheyl ü Nevbahâr

كَرْدِيدِ مَلَكِ زَادَهُ وَدِيدَنِ كَجِيجِهَايِي بَزِيزِ خَوَافِرَا
 مَكْنَشَاةِ بَرْكَوْنِ دَرِي طُورِنِ
 اَنْخَتَارِ الْوَبَكَلَرِي اوْلَى اَرْلَايَا
 يِرْكِمِ اوْلُوزْ قَابُوْيِي اَجْنُودِي
 جُونِرِ كَلَنْتُوْقُو كَوْرِدِ شَاةِ
 دَمُوزْ كَلِيرِ بُولْكَالِسِي
 سَهِيلِ يِعِنْ بُورِرِ حَكْلَدِي
 كَانْغَارِيِنِ وَرْمَنِي اوْلَى بَكَا
 كَوْرِنِي شَوَّهِنِي وَرْمَكِي
 اَمَمِ كَوْزْبَنِي سِيلَهِ تَدِي دِرْيَعِ
 بَكَا يِيرِ بُوكَابُوْيِي اَهْمَقِ كَرْكَهِ
 اَنْخَتَارِ كَلَنْتُوْقُو كَجَوْرِ قَنْدِي
 قَيْدِي كَلَكَابِيْرِ عَزْمِ اَلْيَدِي
 بَعْجَ طَلَنِ اوْلِسِمِ بُوكَلَادِعِ
 كَرْكَهِ بُونْكِلِجَنِ بَرِرَازِ اوْلَا

بُلۇمك قىغۇي پىيمائىست	صۈرىئىم آتامايدىماپسىز
جىكىت شەپى اوڭۇز دەز	بۇرۇچاڭ كەنەنەكان اۇزدۇم
الىڭىرداونى بۇكۇن يارىپ	مەڭىز بىلابۇنداڭ ئەختارىن
بىخىمەكت يوقىن افلاڭان	كەپتەن دەقامىسى مەڭماڭ
آتاكى ارىپىن دايىمەن زەلەرى	بېنى فىكارىب وەھىتنى كۆزلىدى
طۇنىلىلىك ارادە جەتارىچى	مەڭىز كەنەنلىقىسا وارجىتى
سەھىللىنى لۇغۇلائىپ كۆزلىدى	طۇنىنىڭ اوڭىلەنخەتارى كۆزلىدى
كىجاڭىم آتىق قىغۇرىنى يېرى	بۇاولىكىندا ئەختارى بىزدىرى
سەئەنلىقىنچوغۇنەنلىرى روان	طۇر كەنەجىرىنىڭ اولىدۇوان
سەھىل اوڭىلەنلىدىمىھماڭلىرى	چۈشەندى طۇنىلىقىنچارىلىدى
اڭخەنارۇن بەخەتتىپىسى	چىنچىقۇپ كەنەن طۇنىلىكىسا
سەھىللىنى ئۆبىن كەڭىش دۇرن	دى ئەختارى سەنەكىپىش دۇر
بىرلەپكاشىۋارىنىڭىكىن	اڭخەنارى كەنەجىز سەھىللىكىن
ئىلقدەم ارىشىرى قېرقاتىسا	چەپوپىن آتىنى ئىشىدا
قۇلچىلىكىن اوزداولى	اڭخەنارى كەنەجىز كەنەن اوزداولى

كِنْخُمْ كِنْدِيْرِكِ آنْلَتْ بَغْ
 اَنْتَارِ كِلْتَشِيْكَا اَصْلُوكِ
 نَرْ دِيْمَ نَكْ كِرْ دِيْ اَوْلَ اَبْهَرْ
 اِيْكِيْ كِيْكِنْزَارْ بُونْ اَرَادَة
 كِبْعَمَارْ دِيْ كِنْلَرَاهِنْ جَيْمَ
 بِرْ اِنْ لَقْ اِيدَرْ دِحَا جَاعَلَه
 نَكْ اِسْكَنْانْ مَوْجُوْرَادَه
 كِيْ شِنْدِرْ تَعْشَنْ كِيْ عَاجْ
 رَوْكَنْ قِيْوِيْلَطُورْ اَوْلَرِ كِرْنِي
 مَنْشَنْ كِمْ كِمْ دِرِيْ اَرَمْ بَا غَنْ
 نِيَا جَرْ كِهْرِ لَالَّهَ سَمَنْ
 بِرْ اِجْدَنْ بِرْ اِوْجَا اوْشِنْدِرْ
 بِاَدَمْ شَفْتَلَهْ چِنْزَارْ اَغَاجِي
 بِرْ قَلْهَ هَوَا يَا اوْزِنْشِنْدِرْ
 آنْلَتْ بِكِيْ هِيجْ كِرْ كِرْشَ دَكْلَ

بِنَا اَغْرَدِيْ بِرْ بَعْرِيْسَا دَهْجِي
 دِنْلَارِ دِيْ جَوْنْ كِلْدِيْضَلْوِيْ
 بِنِيْ جَوْبَ كِرْ دِرْ اَوْلَ اَپْجَرْ
 دِنْلِشِنْدِرْ كِرْ كِتْ اَوْلَارَادَه
 نَهْ فَارِدِيْ قَرْشُوْسِرْ دَرْ طَقْ
 بِرْ بِنْشِيْشِلْ قِيرْنِ اَعْنَلَه
 دِرْ اِكِيْ كِيشْ اَغَاجِي عُوْرَادَه
 هَرَا يَا نَهْ طَرْنِ كِيْ بَخْشَنْ
 بُلْلَارِ تَرْجَ اِدَرْ كَنْزَارِ
 صُوبَنْ كِكْرِنْ كِيْ كِبْجَابَشِنْ
 بِكَهْدَرْ كِلْسَوْسَيْ بَا سَمَنْ
 بِرْ كِرْ بِرْ سَاتَاطُولْ كِشِنْدِرْ
 شِرْ كِجْ اَنَا اِبُوا فَنَارْ اَغَاجِي
 دِوْنِلِشِنْدِرْ كِوْرِ بِنْشِنْدِرْ
 كِلْتَهْنِ طُوشِنْدِرْ چَوْنَ كَلْ

فَقَاتِنْ چَقَرْدِي كُوكَا بَلْلَاث	صَبَارْ تَرْبِي يَقَاتِنْ كُلْكَلْت
اَشْ وَصَفْنِي اَيْدِمْ كَمْ جَنَا	جَحْ اُورْتَادِي قَبَهْ وَارِدِي يُجَا
كُنْ دِيْسِه فَرْ قَسْ اَغْلَاهِشْ	كَلْمِدِي الْتَوْنْ دَرَلِكِي كُهْشْ
دُزْلِشِرِي الْتَوْنَدْ اُولْنِي كَجْهْ	شُورْتْ دَرَكْ دِسَنَادِرْ تَكْتْ
سَوَارِدِي كَمْ جَانَدْ اُولْ قَوْنِدِي	اَرَايِرْ دِكِي حَضِي يَاقُوتِدِي
عَجَبْلَادِي بَيْنِه بَرْ فَاكَزْ بَقْدَأَوْن	جَبْلَقْجَهْ بَهْنِي وَتَخْتِي اَوْن
كِيْكْتْ لَزْزِه بِيَاشْ دَلْمَشْ هَهْز	دَخِيْ كَرْدِي عَوْدَا غَاجِي قَبُوزْ
يَخْهَهْهَهْ اِسْرَهِيْكَ اَنْقَ وَازْ	يَكْنِدْهَهْ بَهْرِدِي قَلْلَ المَاوَنَازْ
عَجَبْ اَتَهْ بَوْلَهْ نَدَرْ قَلْدَرْهِ	كَرْ بَونَهِرِي حَيْرَكَنْ قَلْدِهِ
اِجْنِ سِلَدِي كَنْدَوْ كَنْدَوْزِه	طُوبْ كَوْلَهِي اِنْدِي يَشْهِيْه
صَقْدَعِي بَذَنْ نَزَرِدِي مَهْبَ	دِيدِي كِيمِ سَقْلَ اَمْ اَمْعَجْبِ
صَنْوَبْ حَضِنْ اَجْدَهْ اَلَيْهِ بَهِي	سَمِيدَنْ اِجْبَرْ قَلْدَنْ بَيْرِ
بَيْكِ عَصَّهَهْ يَقِمْ بَيْكِ قَلْدَنْ	حَقِيقَتْ بَيْدِي اَلِيْ عَقَلَدَنْ
كِوكْلِهِنِي اَكْلَاهِي رَهْ دَمْ چَلا	جَقْلَبْ بَخَهْهَهْ اَرِي قَبُوزِكِ الا
فِلْكَ كَلْدِي هَرِيْسِي بَرْ لَهْ	جَوْدَرْ بَقْتْ بَخَهْهَهْ زَخَمَارْ قَلْهِ

دِدِيْ كَرْ دَلْ مِسَه آتِمْ نَهْيَنْ
 كِبِيْوْ بِاچِيدْ دُنْيَنْ كِنْيَنْ
 جُوْ جَهْنَازَرْ، اكْزَمْ قَلْيَنْظَرْ

بَيْلِدْ سَهِيلْ بَقْشَيْتَه
 بِرْ كِسْم اوْ لَفْقَيْنْ يَارْ لُقْ
 بَقْنَ كَرْ كُوبْ بِعَرْقَنْ بَخْيَيْنْ اوْلَ
 بِنَا جَوْ جَهْنَاجَنْظَرْ لِيدِيْ
 شُنْكَرْ كِيْ عَشَرْ ادْجَهْنَجَيْنْ آنْ
 كِرْبَاهْمَيْه آنْدِيْ دُشِنْدِيْ يَرْ
 الْوَسِيْدَنْ جَحْبَاهْسَيْ شَهِيْيَانْ
 بُولْهَنْزِيْنْ بَغْ وَأَيْكَنْ بَخْيَيْنْ
 دِدِيْ خَادِمْ آيَنْ هَهِيلْ الْدَرْ
 آخِتَارِيْ الدِيْ جَهْنَذَارْ اوْ لَدِرْ زَفَارْ
 دِيَاسِهْ مَاهَه كِيْ آخِيْزَيْنْ
 شَهِيْيَيْ اشِنْ كِيْ كِرْ تَهِيلْ طَوْلَتْ

قَرَاغْتُ قُوْدَولُكْ بَخْتَنْدَكْ	كُورْزِاغْلُونْ شَهْنِيْهِ تَخْتَنْدَكْ
أُورْدُ الْوَنْدَيَاشْنِيْهِ بَيْنَكَا	سُورْزِيُورْنِيْهِ آيَا عَنْ قَوْزَنَا
بُونَكَاجْمِيدِكْمَسَارْدَلْكَسَكَا	صُونْكَنْلُوْدِلْكَادِيزَرَاكَا
اَشْتَهِرِيْدِيْكَا تَاسِيْهِ سُورْكَارِي	مُرْدِپِرِنْدِيْهِ اَجْجِرِي كُوزَلَارِي
اَيْوَبَخْتَانْدَكْ رَوَانْخَمْرَدَكْ	صَنَاسِ تَخْنَرَنْ رَوَانْخَمْرَدَكْ
كَلْرَدِهِ اوْشَاغِيْهِ وَارِيْسِ	قُوقَمْ قُولْلَعْجِي هَرَبَرِي
دُشْنَدُورُكُورْنُخُودْمُشْكِشَكْ	بِرْجِدِيْرِي كَجْنِي كُورْنِدِيْ مَكْرَ
كُلْدِيلَابُوكْ كَلَكَنْدُونِهِ	بِرْجِدِرِي كَرِي كُورْنِدِرِي كَفِنِهِ
بِلْوُرْجَانْ بِلْوُشْ دَكُورْدِخَنْ	آناهِسِي كُورْزِيْنِيْهِ صَارُوْدِعْنِ
اَكِي كَلْدِي بَشْلَدِي قَلْدِي حَرْقِ	كَرْزِي اَكَاوِرِدِي دَكَرُوْيِنْشِ
آناهِسِي اوْلَ اَكْلَادِرِكِئِ دِكْلِدِي	اَچْوَبْ كُوزُنِيْزَلْ زَارْزَارِ اَكْلِدِي
دِرِيْغَاكِ اَنْدَكْ اوْدَالَدَنْ	دِدِي اَويْجِكْ كُوشْ اَچْنَلِ كَرِكْ
يُوكُوكِ عَشْ اوْدَلَكَطْلَدَكْ	دِيكَنْتَشِنَا كُوكِلِكِي بَغْلَدَكْ
دَخْنِي تَخْتَنْيِي سَكَا اِندِمْ حَلَادَنْ	بِلِاِي حَانْلَكْ جَانِكِي كَنْجِ ماَكْ
هَقِيْكَا يِدِمْ تَاجْ تَخْنَهْ بَاقِقْ	اَكِرْنِي كُورْما سِيدِمْ لَاقِقْ

Harnâme

اخْرَادُلْ زِدِ الْبَلَلْ زِدِ الْمَكْمُوكْ
 باخْرَادِلْ بَلَلْ بَلَلْ بَلَلْ بَلَلْ
 كَوْجُودِنْ اولِي مُهْرُوجِد
 ائْنِي جِنْ دَحْشَنْ طِيرْ دَحْشَنْ دَعْم
 قَوْعَانِي وَبَاقِي اولِي در
 اَبِيَا وَبِرْ بَرِي قَرْتَنْ
 بَلَنْ لَزَرْ صَلَاحْ وَفَاد
 اَفْضَلْ اَرْسَلْ اَكْرَمْ الْاَبْرَار
 كَهْرَاصْفَيَا وَاجْ كَرَامْ
 اَمْلَكْ كَهْرَاهْ عَنْزَرْ وَزَنْ
 اوْلَدِي غَنْيَيْنِي فَرْقَالْمَانْ
 بُولْغَنْجَانْ شَاتْ دَوْم
 دَعَائِي دَوْلَتْ شَاهْ

يَهْ عَالَمْ جَاهِلْ حَسْتَمْ در
 دِينْ وَدَوْلَتْ اَنَاسِي حَكْمْ در
 نَظَرْ اَنَابِهْ كَيْنِي تَابْ
 يَهْ اَولْ خَصْدَهْ سَكَنْدَهْ در
 دَمْ رَوْحِي وَرْفِعْ آَدَمْ؟
 هَرْيَي يَوْزِي اَيْلَدِي پَاكْ

نزاد پرزاد بین دولت و دین
 کشته ذرع دیده رفعته
 آی پی لئن پسر آیدن
 فتح توپرت ایک زمانه
 کر طی طای تهود علما جشن
 چاشنی در بور سلطان مطلع
 همراه نه زمیله پائی
 کو زده بر حملات مرناولون
 بخی کوک دو نگیرد آی او لا
 طولی شادی و بولک ایان
 کیدی سوپن بناچ جی
 غنچه نک کیسی طلوزر در
 کا یلز کس کوچ مک آی
 که جگر جون دکل که کجع
 کا چدی روم اچ مدی دو
 سیار میخت و بلاده دی
 بخی بوڑی نک آغز مر
 راحت امد تج کور دی جنسل
 دولت استایو بولی خسته
 کماد کن بوجالنک صفتی
 آغاز داستان
 پاشک وارش غیف زار
 بوك الدن قېشكىتلار

دُن و گون فتر اقصوه بدری
 کرشنن تو قوئشندی بیز
 بوکلار لازم آزاد بوزدی دری
 ملک و ملکی بور سوکل اخیلو
 بور بور ایز ترسینه قنس بکل
 کوزنی کور بکچه بر ایج حسنه
 سکلکل سیری کوزی باعنه
 صن که ایت ارتعندي قالانی
 بینی کم کوسنر عنايت اکا
 او لمیسر ق بز بور بی او ته
 او دلو کوز لار و گر لو کوز لر
 که میکیکن بلن طریا بغ
 کلکن حلقة حلقة آیی نک
 سی قولار زدی طایاغ و در و آزاده
 خلدو کور بی سیغز بی خیر
 کا پیلاع و قشله که مندل
 نیزک استذه خپته و مالان
 کند و احوالی تصور اید
 الده آیقق شکل و صوره
 بزه بو فقره احتیاج زدن
 بولنک بو بیز نکم آیی باتی

کلکه اود نه و کله سوده بیک
 چکریدی شرد کلکو بی کلکه اغش
 بچه تو فلکشندی ات و دری
 بایور بی کور لب بو خنور تلو
 بخواهی فلکشندی و همچو شد ایک
 طلوعه بور بیدی اار پاره پیکی
 قوزه ار جنکی قولا غشنده
 ارقه سدن الله بالانی
 بیکون اسی ادر حایت اکا
 اری بالانی و صلی اوتة
 کلکه او لمیفره بور را کزل
 سهیب المیزیل او ملائی
 بو بیزی کا بعضینک آیی بکی
 بو کر شب حون و اتاوان
 خرم پیکن بی قلکور که سیزه
 که بور لر فراشت و خوش دل
 بی بول در دی که نم بالان
 عیجه غازی و قفسه اید
 کنک بروز بولنک کله خلقتده
 بولنک بشله بی آیچ ندن
 بزک که باره پا اوقی آیی باتی

کمادان فلان خسرا عقل
 بهم او لو یو لکوم کیاستلو
 نوکھر اتنع صیزه ر بینید
 در مشن المیبه قور عیند ر بول
 در لکه قه قه قه قه قه قه
 حرمت ایامارش خاک شیخ
 اصلان از کار و دی جو ماعن
 داردی یوز سوره دی دیری آگ
 عاقل ع شیخ واپهلان فاصلن
 خرد جاله د پیلک رکود کور
 مرکب صالحیه امداده پیش
 نشکنخوش کهور راد بیشه
 مشکلم و از کردن اتکل حل
 شرزو بین یور ریچی کوکز نل
 اچیاد طاشی بیندو داشلو
 بنده بلدر شوایخ سلطان
 کاوله دی یو زنده نو شرمن
 جو مثل در که دیری بی ادم
 چو گر کیک طرتا اول یو لمه
 بوزنه بخون افطوق لایق
 کایی بیاندند نه امیر شنک

نه دهی مشکن دی هله مل
 دواردی بر اشکنث و اشتلو
 چوچ کرمش زمانه دن خپندر
 توچ سینه کیک پسند اول
 بور عشن ن و دشادر دم دوشکی
 خوش بپس در د پو پا همل بچ
 قورت قور قاره دی تلا غذن
 ای ای ای ای ای ای ای ای ای
 پس اشکن احذن کاملین
 اذه کاصلخ ایاده طیک شرو شو
 منزله موئینه ره سین
 نیشکن در شش خلیفه لاره
 پس اشکن سین نشکن کاملین
 بونک او تلمع کور دم او کنل
 هر بر لیسی سینه و قوت لو
 بونکه بیچون او لدی ارزانی
 یو قدر کوکده بیشم الدزیز
 هر جز دن اشک نه اوله کم
 خرماک خور دی بیست او لدی
 با کش کگه بخون بروزه عان
 بونکه در دی جواب پیر شنک

اڭلە ئەقىلەدە يۇغىپ قەلت
 سېبې بىزىچ مۇرىدى و ان تانى
 انى او تىلايپا يى دىشىلار
 وردىي اول ئىستەلىت بوللايەت
 آستقىقى ئۆلە كەنامىچ و مەشىقى
 او دا اورىن ايجىزەدا او دون
 بىخ بويىز قىلغۇن و قىسىر قىدا
 زازا و زەنكىسىتە و نەھىئەشكى
 چۈنكى شىرجى اولدى يابى فىضلى
 اندە يىلايىپ اندە قېشلىين
 بولىن بىندىلە ئەت لر
 من كى كورتىدى اول ئەكىنچەكىن
 كاھا ايلار بىلە كاھا داشلىڭى
 بولدى جان درد ئەسلاخ اشكى
 طېغۇن بىلە كورت خىروار
 كەنورىن درىدى زەھىزىلە
 بولىزى و بىرزا غىنادى
 آكتۇت آغۇز يوكن اعىزماعە
 نەعم اولدى قىدا يى ئەنم غەم در
 رات ئۆزدى ئۆتىي ئەشتاقى
 خوش سەراغىزادار مەھىرەد

بواشقىن امىلە ئاشتىلىت
 62
 كەم او كوزى يىزادىن خلاق
 دون و كون ارىپە بىغا ئىشلىرى
 خون بول او بىلدى اول عىزىزە
 تەنچىق قۇلت قىتلەك ئەشلىرى
 بىرم او لوا شەمرا او دون در
 بىزە چو قىدر حەققى بورقىدە
 دوندىي بوزى درد ئەضعىيەشكى
 دېرىي شەئل او لە بواشقىن اصلى
 و ازە يىن بىزە بىندى ئاشلىپىن
 بىخ بىسەم او دۆنلە ئىشلىرى
 كىزىك كى كوردى بىز كورشىڭىن
 عەشەل دەكىي كىردى ئاشلىك
 ارىپە كوردى كۆركەشى ئاشلىك
 دەكە كىزە كە شۇ ئە قىدا آر
 الپىسىدە كوك ئاكىن تىلە
 يېرىك مۇيىكاقۇنى جەنەداي
 بىشلوى ارالىوب بىخ ئەغا
 دەمىش اول آدمى كۆخۈشىم
 بىلە يېرىج چوش اچىن ئاشلىقى
 چىك كەۋان ئىزىدار پەد

نه بُنجه دزگک ر بوزدی آسکی
 پنجه دزگک ر بوزدی آسکی
 چنر حشر جواڭىرا لاصوت
 اغ آندە عىزىم رااه اتى
 دا زەن كوردى بېرى باڭلۇش
 بوزكى مودادى شوڭىكلى
 بېچىن بىكىدى قودى اىرىوغىنى
 قىراڭىك اچىرقى جائىنى
 او غۇزى بىلدى پراڭىكىلەماه
 يىرىدە أكلىيودى اىلى پىشىر
 باطل اسماپۇختىن اىرلەم
 بىم اول ئەم بىكىدە كى خىزلىڭ
 نۇوكىم بىنۇس ئەدارىجى دا آر
 خىزلىدا يېكىن اپىچە محىتلىغ
 سەرتىكىن طالىدىن روزىي
 كەلۈزۈلارە اولىيەپىشىق
 حكم سلطانە كاۋدە پاپىشىدە
 كم اولا بارى بىركىي اجلاف
 شاھ قىرى نۇوذ بالندى اكىر
 كوشىرەارەدى ناڭلۇفۇمىا د
 شىنجى اوزىتمەن ئاكىر و آپىك
 كەغايتىن اپىشكە تۈزۈ

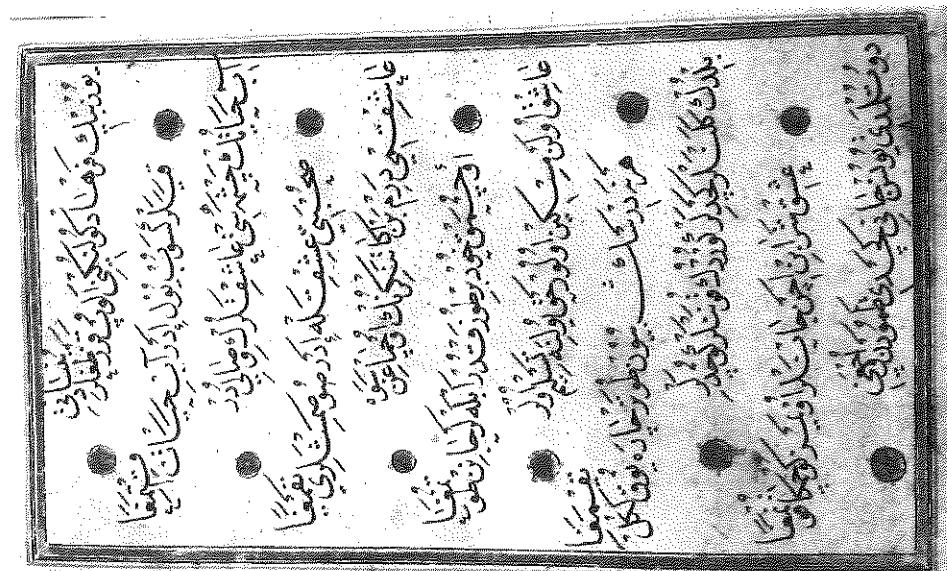
بىز بىز ئاھىدى مەلەجىەن شىڭى
 اكىن اشىيە عەرضىن او لەغۇصىت
 تۈرىسىن كۈر جاڭىز آما ئەنلى
 كۈر كەنخەلىكىن ئانچ خاڭلۇش
 او مەلەھى ئامشىكىن دوكتىڭلە
 كىزىدى قو لااغىنى و قوچىزىنى
 دوكلەپ ياشىز ئەقا ئەنلى
 صوردى ئەلەنلى ئەلەنلى درەلە
 خەزو رو باه كېيى پېرىزقۇزىر
 بىيىزى او دەم قولقۇن ئەرلەم
 غەستەر ئەخىنە دا ئەلە دەكت
 ئەبەر زەنچلىكىسىن يارىجى دا آر
 كۆزدە دەرمىز دەريلە باشىمەنچ
 وارىن اندەم خەرامىلىر روزىي
 آمە كەتىدى قو لااغلە قويزق
 خېرىخ خاڭىر دەنلىك بىزە
 كە آدە تۈرىتىج پادشاھ ئەظەن
 چىخ باشىكىسىن ئەيدە زېرىزە
 دا آدای پادشاھ عادلەن اد
 بىنكە دا آذىر بىر شەختىشاكىت
 بىزى دەلت دەعاشى ئەقىشىز

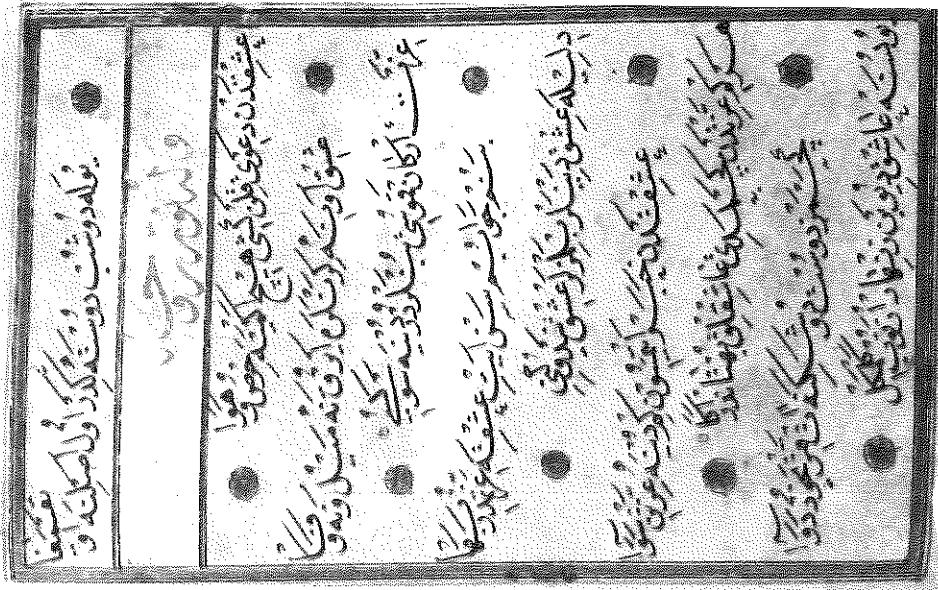
چاهه آزار دیره ایل نیاز
 چه کم بوزناده ماسا ز
 غاری خارج ایده عای اخائ
 هدبر کم جهان بی اخلاص
 دشنه نک غم و نیز باون
 او لشکر بی عزم ایل بو

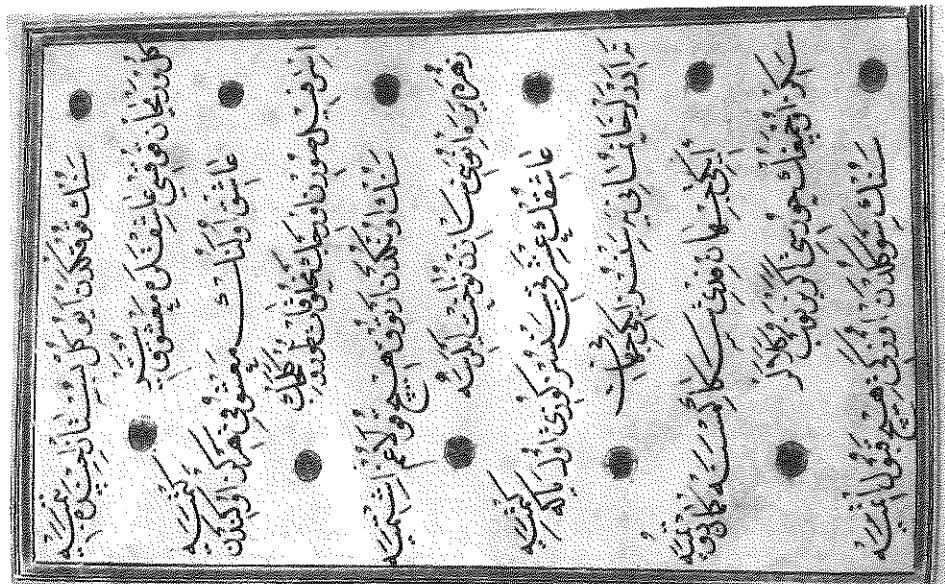


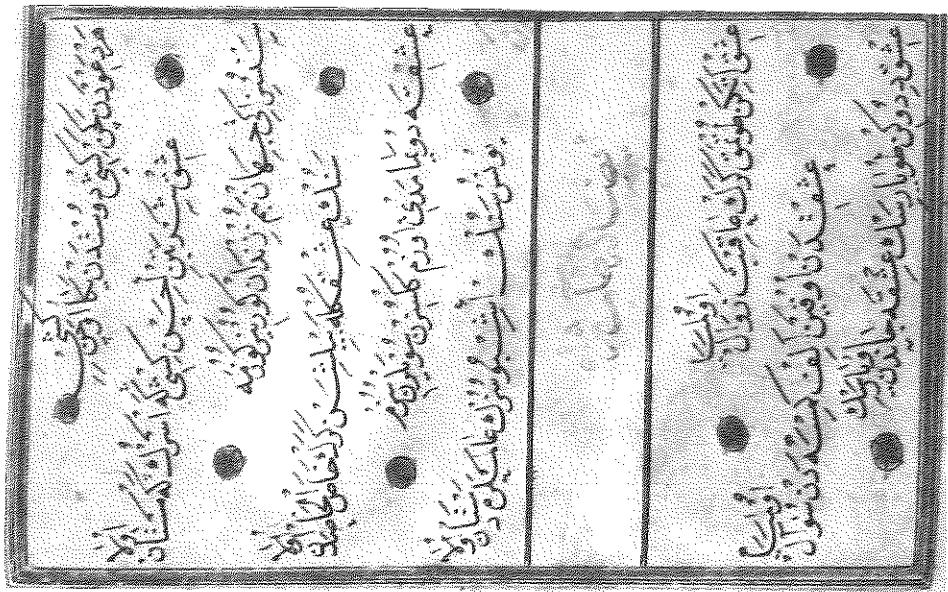
دوشن آواره او لوکو تر خانه در دنیا
 دن دلکلیدا به که دام و دام دن دنیا
 آنچه انت سخنگو شن کل بیکاره دینه
 آنچه آنها صورت که ریشه لیل سعی
 شراب برنا پیچ منه کرا بیه پیان
 تو اکاره بی عطش الجاهنمه کلیج
 بیتم الجکه دیو آبه بکل تحریر کوشش
 او نک ویرا فله جون شریل ویرانه در زیا
 خستک بولند غستق ناکن زاده
 کنه علم و لایته نامهاد او لوب
 آم هوای عشقه غلا دللمع کوریه
 رقص اندور فیناده بیرکو بادا او لوب
 غر بالله غبار مرار اوت بو لهش
 دمل او لوا که استنوز دله بیاد او لوب
 اهل مسونی در دله حرف زد او لوب کل
 هک نصیبی ایلری علائق شاد او لوب
 آنده و خسته بیلش ائنه بیتم
 مکن و سلیمان سه دکل زمداد او لوب

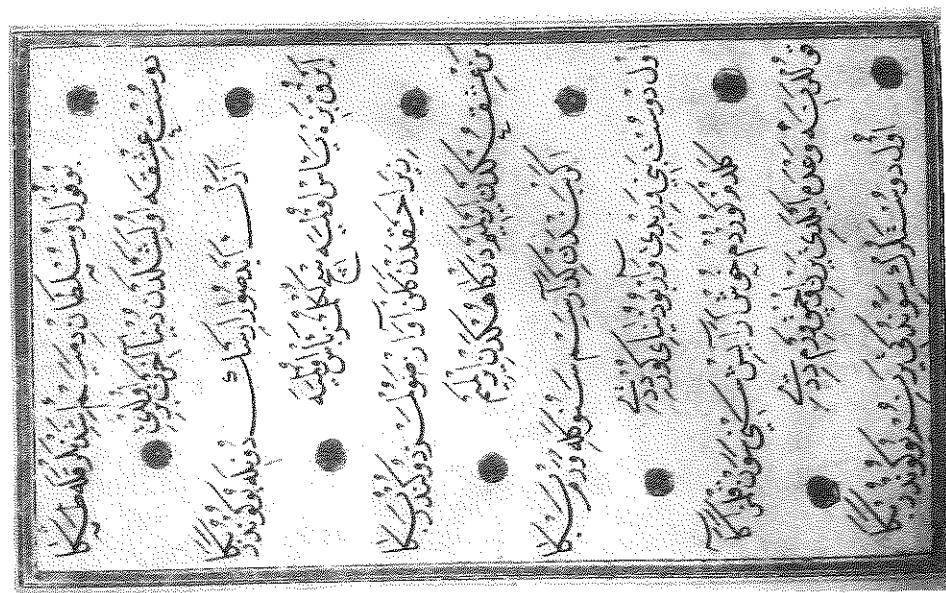
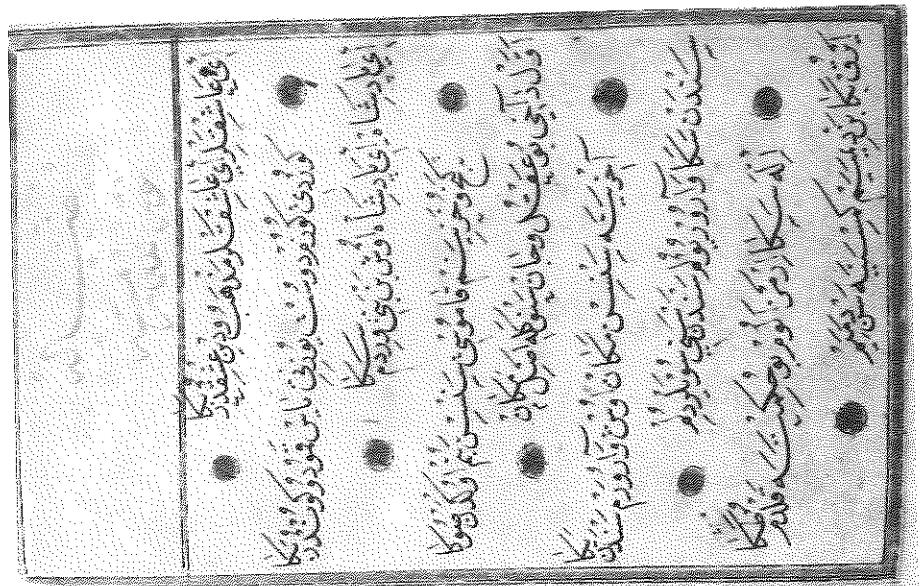
Yunus Emre Divâni

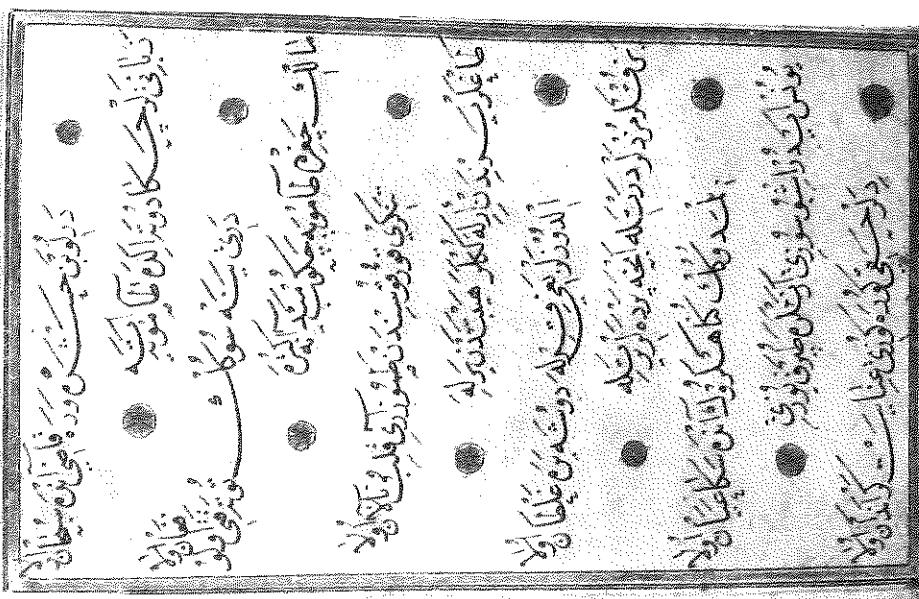
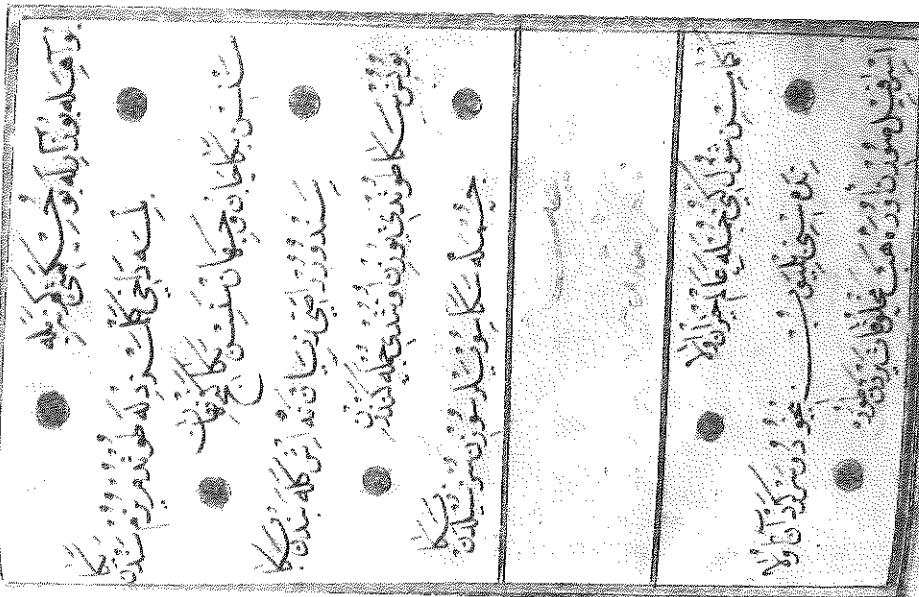












لِوَزْنٍ لِمَدْرِسَةٍ مُنْهَجَكَشِيفَاتِي بِرِيزْلَهْمَهْ

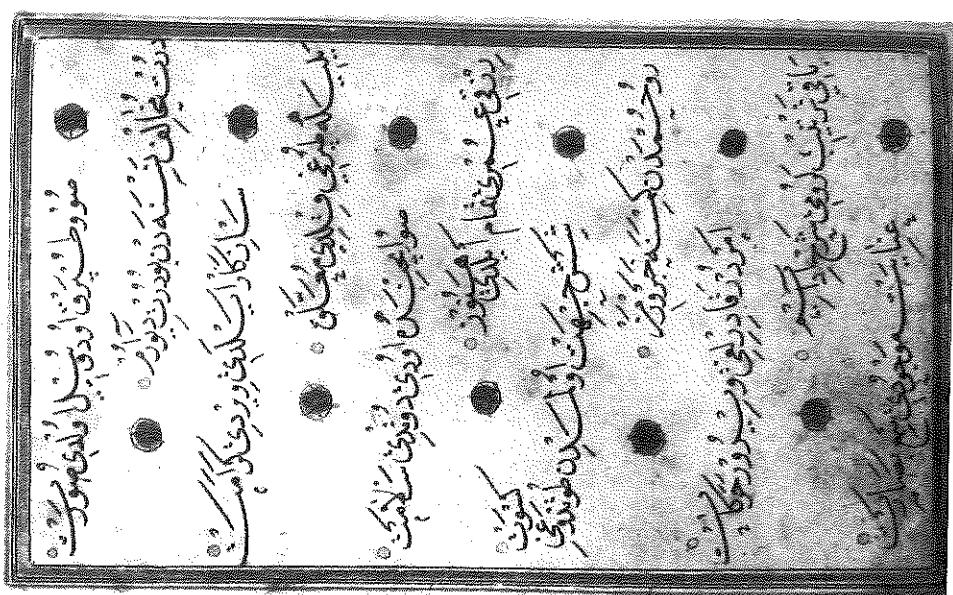
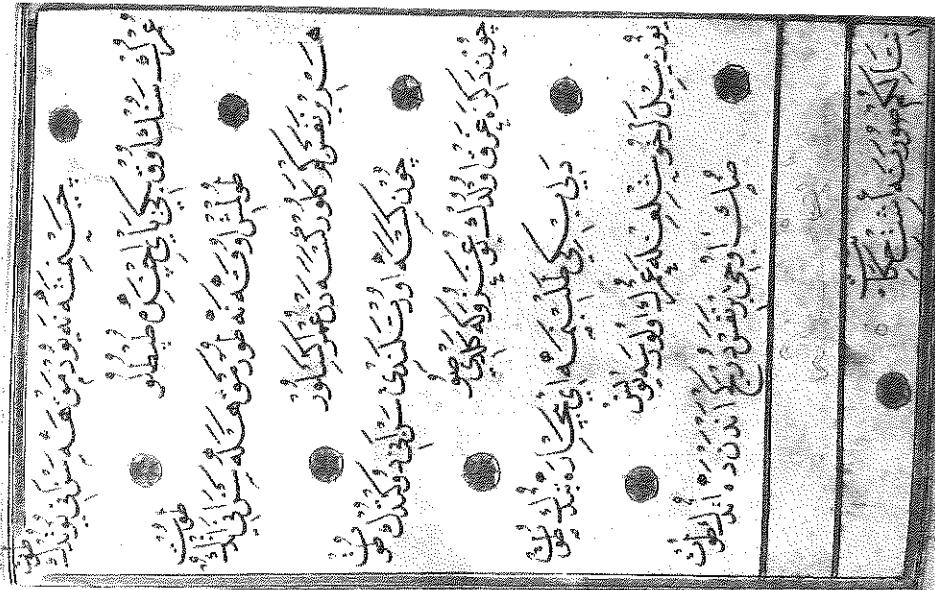
16

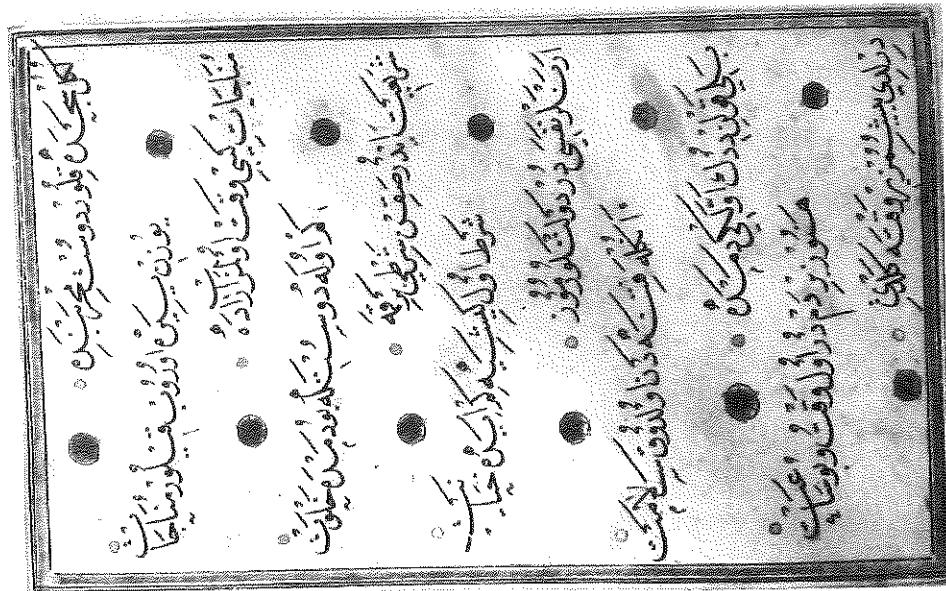
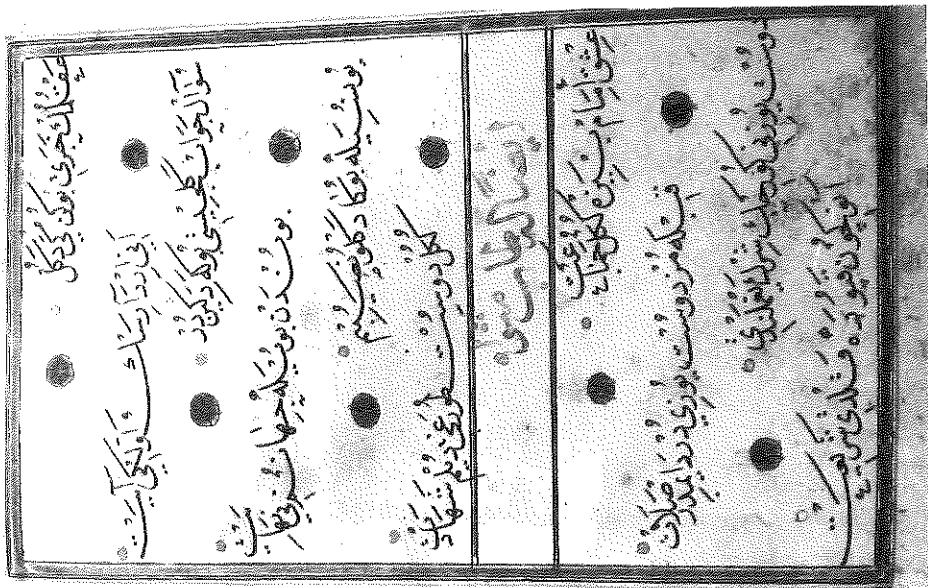
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحُكْمُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَإِلَيْهِ الْمُرْسَلُونَ
أَنْذِرْنَا مِنْ أَنْذِرْتَكَ
كُلَّاً فَإِنْ تَرْكَنَا
فَإِنَّا لَنَحْنُ بِهِمْ أَقْرَبُ

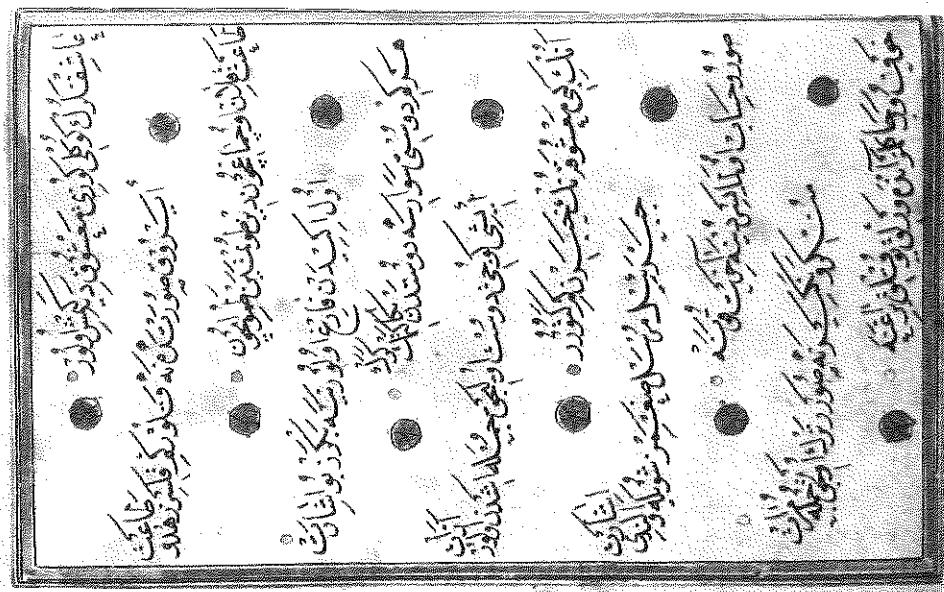
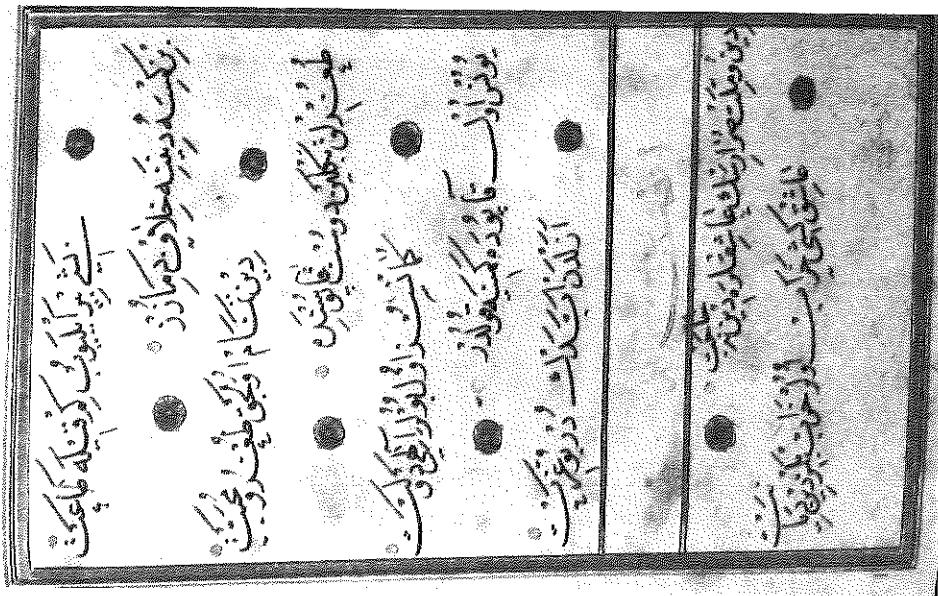
ایلو، پیشکے مدد نہ کر سکتیں کا کرد و مخفی

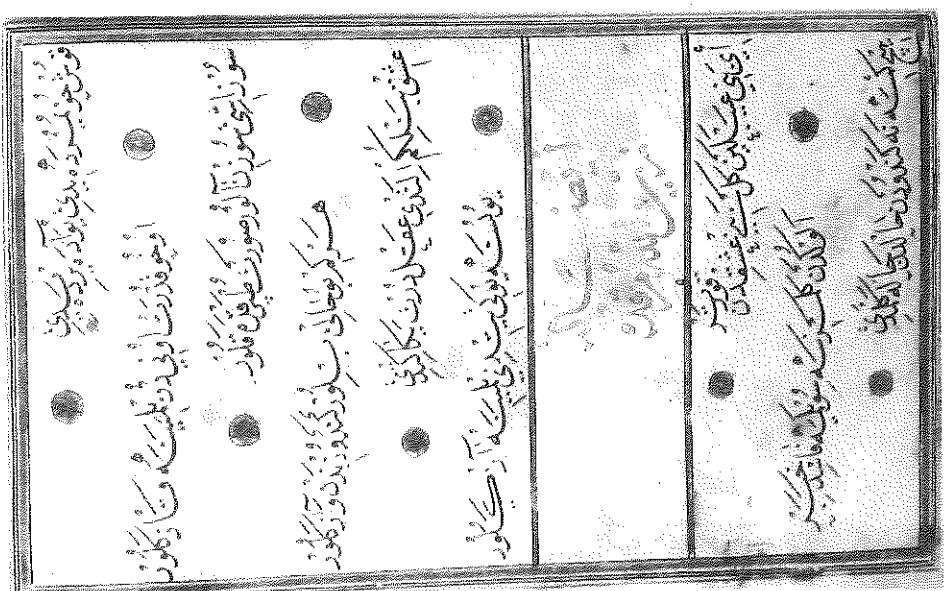
فَلَمَّا دَعَهُ الْكَوَافِرُ هَبَطَ إِلَيْهِ الْكَوَافِرُ مِنْ كُلِّ أَنْوَارٍ

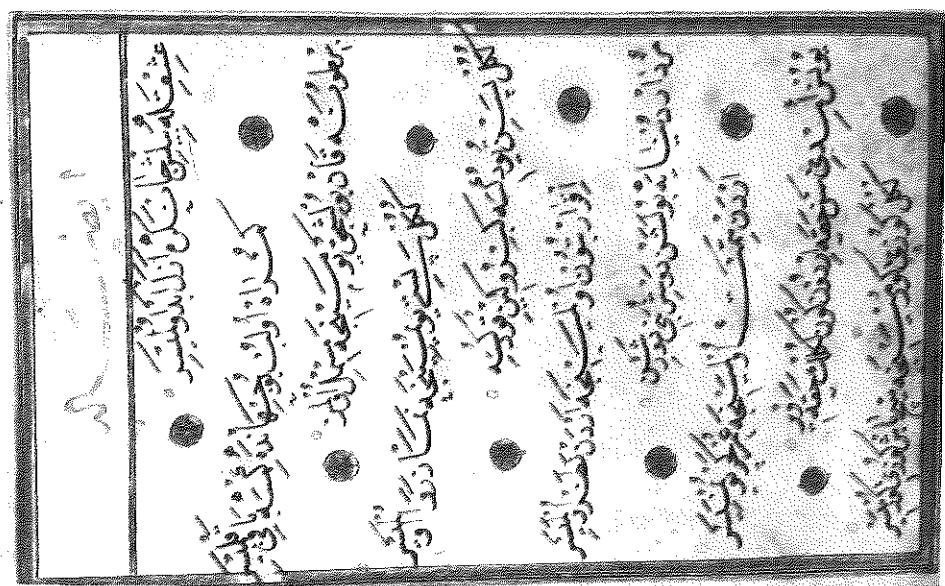
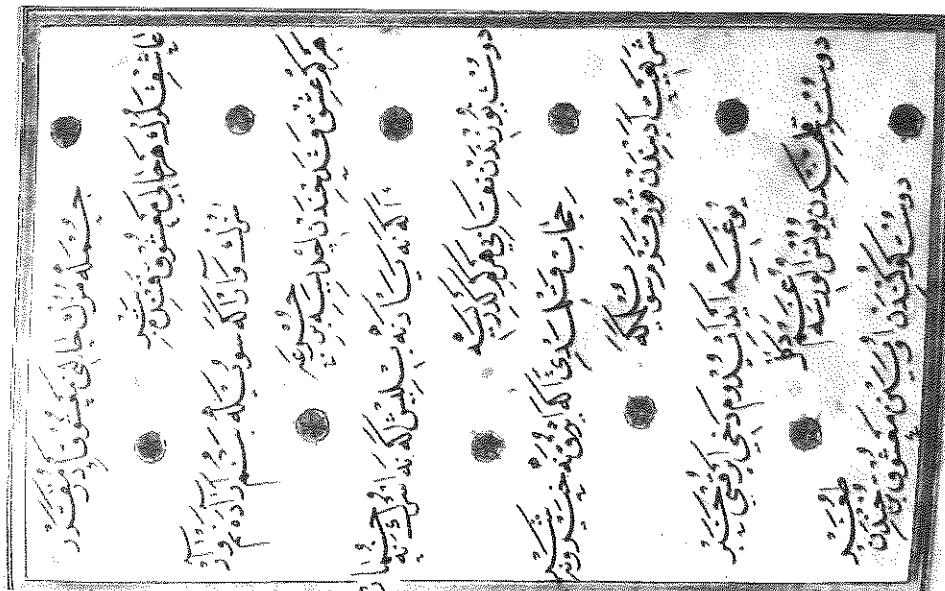
الطباطبائي











بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحُكْمُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
إِنَّا نَعْلَمُ مَا تَعْمَلُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْكِتَابُ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ
رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
رَبِّ الْمَلَائِكَةِ وَالْجِنَّاتِ
رَبِّ الْمُبْرَكَاتِ
رَبِّ الْمُبْرَكَاتِ
رَبِّ الْمُبْرَكَاتِ

لهم إله العزة لا إله إلا أنت ملهمي وملهمي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
كُلُّ شَيْءٍ بِالْحُكْمِ لِلَّهِ وَإِلَيْهِ
الْمُرْجَعَى فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ ذَلِكَ
الْحَقُّ أَكْبَرُ كُلُّ مُصَانِعٍ كُلُّ
مُعَاقِبٍ

شیوه و مکانیک این عالیات را در آنچه می‌گذرد

مکر روزی میگذرد و مکر روزی میگذرد
عشقی میگذرد و سویی که بچشم کشید
مکر روزی میگذرد و مکر روزی میگذرد

صون کے کمک کی نہ کرائیں وہ خوشی کی پریز

لکم که در شنیدن این مذکور شنیدن از لذتی نکنند
این مذکور شنیدن از لذتی نکنند و این مذکور شنیدن از لذتی نکنند

مۇنەكەم حىرىتىز دىرىم دەنگىزلىقىزىز

سەل جىزىرلىقىزىز ئېلىشىز دەنگىزلىقىزىز

ئۆز كەلپۈپىز دەنگىزلىقىزىز

بىكەن اولىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

شەخ دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

بۇنىز دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

قىز دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

بىغىنىڭ كەنچەنەن دەنگىزلىقىزىز

كەنچەنەن دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

بىغىنىڭ كەنچەنەن دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

بىغىنىڭ كەنچەنەن دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

مەئەنچىلەن بىلەن ئەزىز دەنگىزلىقىزىز

بۇنىز دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

أڭىز ئەللىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

بىكەن عىشىمىن قاتىلۇغۇزىن ئەنچىزىز دەنگىزلىقىزىز

دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

بىغىنىڭ كەنچەنەن دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

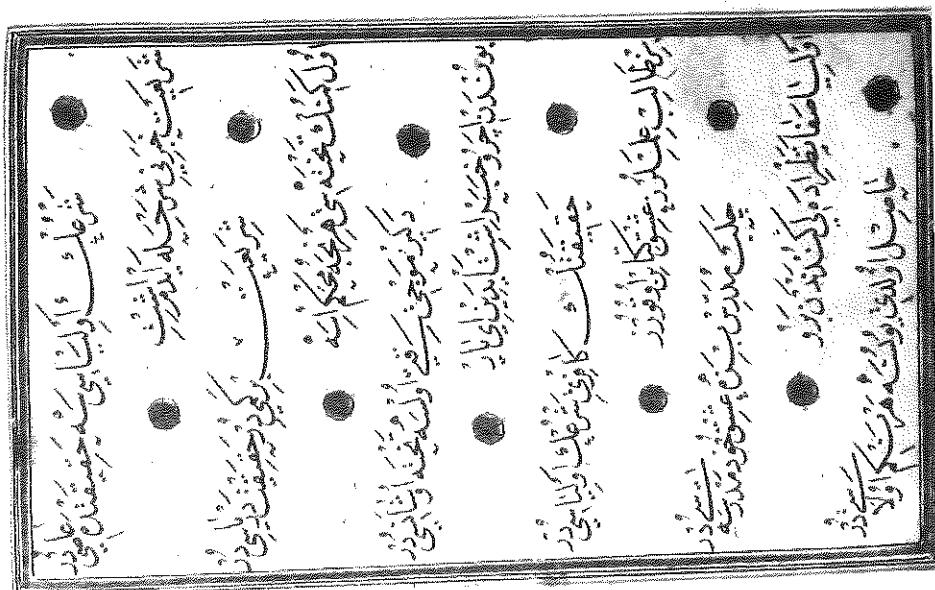
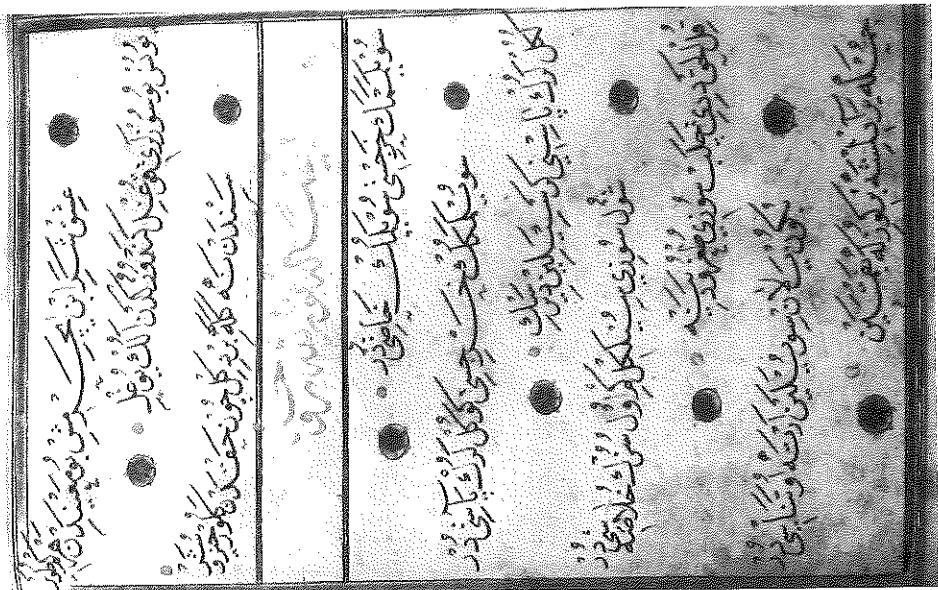
ئەنچىلەن بىلەن ئەزىز دەنگىزلىقىزىز

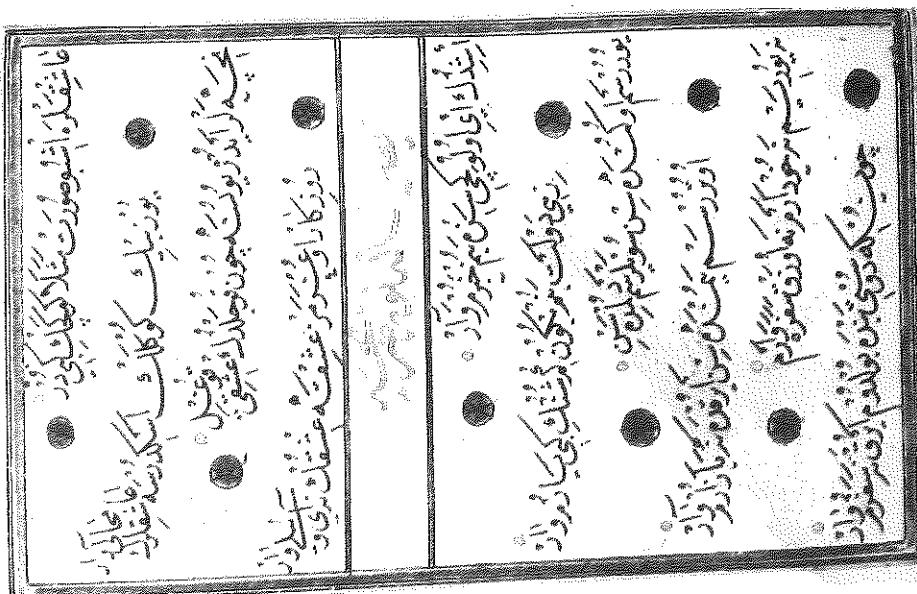
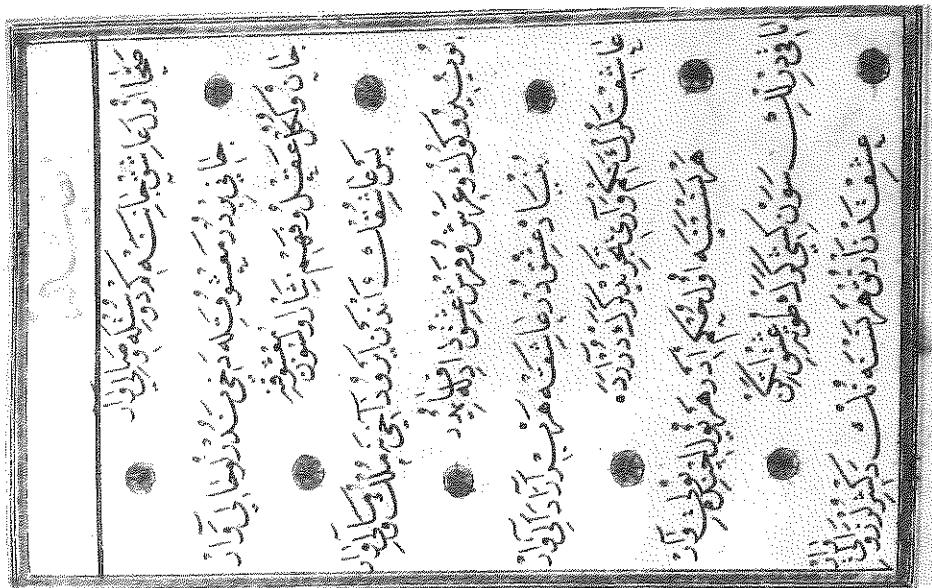
مۇلۇ مەنچىلەن بىلەن ئەزىز دەنگىزلىقىزىز

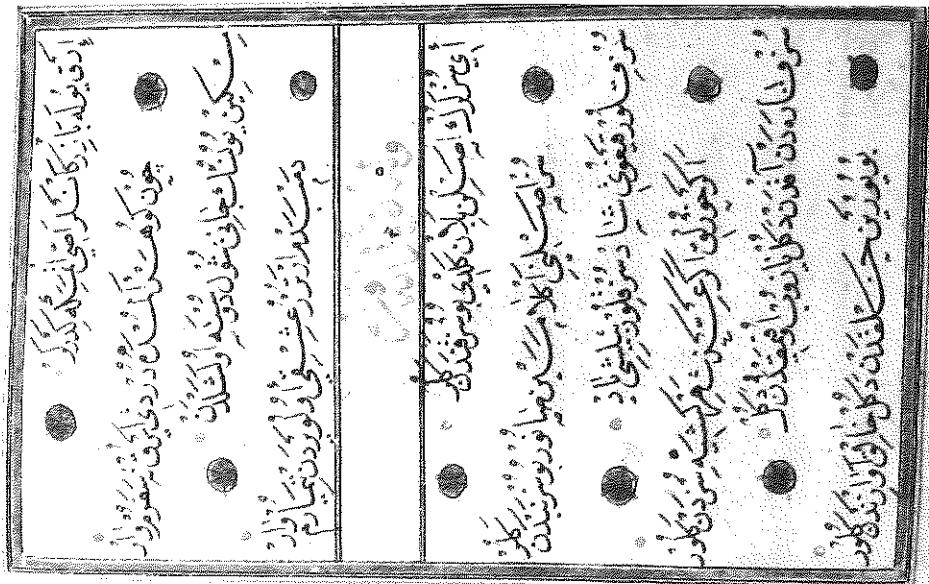
مەنچىلەن بىلەن ئەزىز دەنگىزلىقىزىز

مۇلۇ كەنچەنەن دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز

مۇلۇ كەنچەنەن دەنگىزلىقىزىز دەنگىزلىقىزىز







بَلْ كُلُّ مُؤْمِنٍ يَكْسِبُهُ
يُجْزَى مَا أَلْفَى كَلَّا هُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّغْرِبٌ

الكتاب السادس

اکنون تیزی دارم و این کار را می‌خواهم در

مکتبہ
سیدنا مولانا
بخاری

چون شنید
که این خبر
گشایش شد

الكتاب العظيم

کلیات فلسفه
دانشگاه تهران

جعیان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دُنْوَانِ الْمُكَفَّرِ

میثیل کوئین

卷之三

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

卷之三

مکتبہ ملک

سی و سه

سی و هشت

卷之三

سیستان

